

R. BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
DI FIRENZE

OPERE BIBLIOGRAFICHE E BIOGRAFICHE

RACCOLTE DAL

DOTT. DIOMEDE BONAMICI

di Livorno (1823-1912)

Novembre 1921.

IOANNES CONRADVS
ZELTNER.
Past. Altenthanenſ. et
Eccleſ. Altorphinæ
Vicarius.

JO. CONR. ZELTNERI
PASTOR. ALTHENTHAN. ET ECCLESIAE ALTD. VICAR.

THEATRUM VIRORUM ERUDITORUM

QUI SPECIATIM TYPOGRAPHIIS LAUDABILEM OPERAM PRAESTITERUNT.

PRAEMISSA EST

VITA ZELTNERI

DESCRIPTA PER

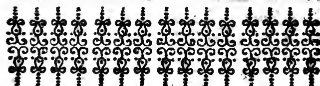
FRIDERICUM ROTH-SCHOLTZIUM SILES.

NORIMBERGAE,

SUMPTIBUS ET TYPIS ADAMI JONATHAN FELSECKERI

M DCC XX.

:(o):

ELENCHVS

Eruditorum Correctorum, quorum Vitæ in hac Centuria secundum Alphabeti ordinem collectæ reperiuntur.

A.

B.

)( )(*Ber-*

C.

D.

Fabri-

F.

G.

H.

J.

K.

L.

M.

Oeco-

O.

P.

R.

Sandius

IOANNES CONRADVS
ZELTNER.
Past. Altenthanens. et
Ecclef. Altorphinæ
Vicarius.

JO. CONR. ZELTNERI

PASTOR. ALTHENTHAN. ET ECCLESIAE ALTD. VICAR.

THEATRVM VIRORVM ERVDITORVM

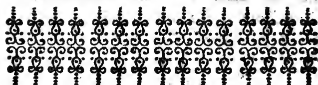

QVI SPECIATIM TYPOGRAPHIIS LAVDABILEM OPERAM PRAESTITERVNT.

PRAEMISSA EST VITA ZELTNERI DESCRIPTA PER FRIDERICVM ROTH-SCHOLTZIVM SILES.

NORIMBERGAE,
SVMPTIBVS ET TYPIS
ADAMI JONATHAN FELSECKERI.

M DCC XX.

ELENCHVS.

Eruditorum Correctorum, quorum Vitæ in hac Centuria secundum Alphabeti ordinem collectæ reperiuntur.

A.

B.

C.

D.

Fabri-

F.

G.

H.

J.

K.

L.

M.

Oeco-

O.

P.

R.

S.

T.

V.

W.

Z.

VITA JOH. CONR. ZELTNERI.

JOH. CONRADVS ZELTNERVS, vir & sacerdotii dignitate venerabilis, & ingenio doctrinaque clarus, ac, quod caput rei est, de sacris, quae curavit, bene recteque est meritus. Neque etiam vel occasio laudis augendae, vel facultas animusque ei defuit; utpote qui domesticis incitatus exemplis ad praeclara quaeque contendit, & eximias animi dotes disciplina usuque confirmavit, ac nunquam lanquens, aut defectus, eo perrexit acriter, ut tuta planeque via ad veram procederet felicitatem, quam cum in his terris consequi se haud posse intelligeret, ad beatas in coelis se-

des mature contendit, eoque apice fortunatissimo per piam mortem potitus nunc beatissimam agit vitam, & inter aeterna coelitum gaudia DEUM ipsum intuetur. Sigularem de qua diximus, animi vim statim ex stirpe traxit vir optimus, posteaquam ex iis auspicato prognatus est parentibus, qui virtutibus & meritis rectisque exemplis insignes nullam non filii hujus sibi charissimi bene recteque a teneris educandi rationem inierunt. Nascendi initia habuit *Norimbergae*, anno supra millesimum & sexcentesimum octogesimo septimo, IV. Nonas Octobres, hora post exortum solis tertia. Pater ejus vir admodum reverendus, M. ANDREAS ZELTNER, Theologus sacrorumque administer pius & cordatus, atque in venerabili collegio Aegidiano quondam Senioris auctoritate conspicuus; materque, MARIA MAGDALENA, ortu VOGELIA, matrone rectissimi moris laudibus ornatissima, nihil prius sibi faciendum existimarunt, quam ut filio DEI munere sibi dato omni exparte bene consulerent, eique

ante

ante omnia in Christianam Rempublicam adscripto & in sanctae repurgataeque religionis fidem suscepto optima recte feliciterque vivendi praesidia compararent. Ad vadimonium promittendum, cum sacra unda tingeretur, volens promtusque tunc affuit Theologus eximius & jam coelo receptus, JOHANNES CONRADUS FEUERLINUS, qui sub id tempus *Norimbergae* Presbyteri ad D. Aegidii munere sacro fungebatur, postea vero ibidem & in eodem Templo, ac tandem *Nordlingae* graves Antistitis partes sustinuit. Eluxerat in CONRADO jam a primis vitæ annis indoles haud vulgaris; cujus vim accurata & solers parentum cura majorem in modum adjuvit. Huic enim debuit, quod divinis auspiciis sine mora ad pietatem legemque emendate religionis colendae institutus feliciter adolevit, & non minus ad doctrinae, quam virtutis, decus capessendum, jam tum incitatius ferri coepit. Sed ut publicae etiam luci sensim assuefieret, aliquantisper in Gymnasium Aegidianum traditus est; in quo nomi-

natim B. J. C. Stoyi fides ac dexteritas in primis rudimentis Latinitatis ponendis ipsi magnopere profuit. Enim vero ad tam laudabiles conatus prosequendos animum Conradi multum retardare potuisset gravis illa jactura quam, an. MDCCI. in obitu Parentis optimi fecerat; nisi paterni amoris paternaeque curae vicem partesque sponte sua in se suscepisset, cumulatissimeque explevisset, venerandus Frater, qui eo tempore *Norimbergae* in aede divi Jacobi sacerdotium obibat; hodie vero in hujus opidi coetu sacro provinciae Antistitis praeest, & in hac Academia Antecessoris theologi dignitatem egregie tuetur atque ornat. In hujus ergo aedibus, convictu & disciplina, ita vixit, ut paterno licet praesidio orbus salutem ac studia sua summa fide curari abunde experiretur. Neque enim consilium solum, sed operam etiam, is ad eum praeclare instituendum contulit. Quo tam fideli duce & auctore, eximie profecit Conradus, &, procedente aetate, pulcherrimae laudis spatia confecit. Tantum tamen ebest, ut noster

viciſſim

vicissim exoptatos fraternae bonitatis fructus non senserit, agnoveritque; ut potius per omnem reliquam vitam Fratri natu majori, tam bene de se merito, aeque ac Patri, reverentiam exhibuerit, & filii pietatem approbarit; neque quicquam facile susceperit, egeritque, nisi de ejusdem sententia. Huic adeo prudenter obsequutus, cum domestica institutione utiliter aliorum etiam praeceptionem doctrinamque conjunxit, & sigillatim, ubi *Norimbergae* adhuc haerebat, sibi laudi honorique duxit, propius colere & sectari viros fama meritisque egregios, Mühldorfium, Wülferum, & Eschenbachium, quos in publico auditorio diviniores humanioresque literas profitentes tanta audiit assiduitate, ut horum expectationi prorsus responderet. Ita praemunitus, nec poenitendis doctrinae subsidiis instructus, altioris studii rationes iniit, & anno MDCCVI. mense Junio, in hanc se contulit Academiam, cujus leges atque instituta eo tempore moderabatur Adamus Balthasar Wernerus, Jureconsultus opti-

me meritus. Poſtquam igitur non ſolum inter cives Academicos, ſed etiam, ſingulari ILLUSTRIUM Academiae CURATORUM gratia, inter Alumnos Noricos, fuerat receptus; cupiditate rerum optimarum accenſus nulli operae laborique pepercit, ut praeclara quaque ſcientia, quae in ſummas vitae ejus rationes conveniebat, animum exornaret. Eoque conſilio cumprimis tunc operam dedit Profeſſoribus cura & fidei docendi commendatiſſimis, jamque inter coelites beatis, MOLLERO, OMEISIO, ROETENBECCIO, &, qui adhuc ſuperſtites ſunt, BAIERO, SCHWARTZIO, atque MÜLLERO. Neque minus teſtem induſtriae habuit PFIZERUM, Doctorem Theologum maximopere venerandum, qui tunc ſtudia vitamque Alumnorum INSPECTORIS nomine regebat. Ita vero, quicquid reperit egregium, utilitati ſuae impendit ZELTNERUS, omnesque neceſſarias humanitatis ac ſapientiae partes animo ingenioque complexus eſt, & ad interiores deſcendit doctrinas, ita, ut rationes prorſus ſejunctas ab iis haberet, qui, dum omnia

omnia leviter cursimque, tanquam canes e Nilo, attingunt, parum, aut nihil, ex solido scire deprehenduntur. Haec ubi ex animi sententia ei successerant, amplissimum divinioris studii cursum feliciter ingressus est, ducibus adjutoribusque usus Theologis optime meritis, SONTAGIO, LANGIO, & Fratre, qui non multo post, quam noster in Academiam concesserat, eo quoque divina providentia evocatus fuerat; in quorum Scholis ita versatus est, ut vix quisquam navius diligentiusque possit. Sed neque dubitavit, identidem prodire in publicum, datis doctorinae suae documentis, ingenii facultatem periclitaturus. Itaque exedram aliquoties ornavit disputans, & in circulo differentium modo de propositis promte apteque respondit, modo rationibus conquisitis in alteram partem argumentatus est. Nominatim vero, fraterno adjutus praesidio, tres eruditas proposuit exercitationes, primam de *eruditis in Judaica gente Feminis*, alteram de *Debora Prophetissa*; & tertiam denique, qua *Dei praecepta non bona*

nulla esse, ad Ezech. XX. 25. seq. ostensum est. In quibus omnibus tuendis pulchre stetit, & Patrum Civiumque Academicorum applausum promeritus est. Neque tamen substitit in hoc laudis curriculo; sed, qui bonorum mentium ardor est, in dies ad meliora audenda progressus, nullam locupletandae doctrinae occasionem praetermisit. Qua mente, anno MDCCXI. mense Majo, adiit *Wittembergam*, felicem illam studiorum parentem, & religionis emendatae meritis prae ceteris insignem. Ibi doctores interpretandae coelestis doctrinae fama praestantissimas Wernsdorfium, Chladenium, Klausingium, & in formandis orationibus sacris potissimum Dewedigium, publice privatimque commentantes audivit. Sed & singulari benevolentia eum complexus est Johannes Christophorus Wolfius, qui jam tum cum magna nominis celebritate in *Wittembergensi Academia* philosophiam & literas elegantiores profitabatur, hodie vero *Hamburgi* sacra Antistitis dignitate maxime floret. Ab hoc eximia

mia rei literariae adjumenta consecutus est ZELTNERUS, ejusque favorem absens etiam, literis crebro scriptis, retinuit, & salubribus in eo studiorum genere consiliis non raro confirmatus est. Anno integro, & quod excedit *Wittembergae* (a) transacto, *Berolinum*, abiit,

(a) Eamque Illustrem etiam Academiam, quoad vixit, grata piaque mente, & ea, qua par est, veneratione prosequutus est. Quae gravi de causa addere ad B. Auctoris vitam visum est, quoniam occasione Vitae PHILIPPI MELANCHTHONIS breviter in hoc syntagemate recensitae *in saniam* quibusdam, (neque enim omnes, vocabulo *Orthodoxorum*, es recte sentientes, sed inepte id affectantes quosdam designavit,) nimium quantum *Lutheri Cathedram* extollentibus cum attribuisset, in eum veluti unguibus nonnulli, quos Viri optimi haec libertas male habuit, involarunt. Ad quam litem ipsi motam dilucidius cognoscendam, cum Fratrem ejusdem Theologum Altorphinum consularem, responsum sequens accepi. *Ad verba Fratris mei pie defuncti quod attinet*, quibus injurius in cathedram Lutheri *aut ipsam Academiam*, vel ordinem certe Theologicum *Wittebergensem Venerabilem*, quibusdam visus est, ut, *quid sentiam*, *& mibi constet*, breviter exponam, sic habeto: *Nec mihi unquam verba illa minus circumspecte posita & scripta, neque ipsi etiam Auctori*, a me deinceps monito, *placuisse*. *Causam vero*, cur paullo confidentius quae animo volverat, sic data ansa, pronunciaret, eam fuisse, quam ne ipsis quidem bono Viro succensentibus probatum iri, mihi persuadeo. Nempe cum aliquando Wittebergae ex equias iret B. ZIEGLER Med. D. & Fratris mei hospiti, contigit,

abiit, neque tam urbis illius regiae magnificentiam, quam incomparabilem rei

gic, ut in ipsa Deductione funeris duo Philosophiae Adjuncti alter M. alter F. ille modestissimus vir, hic vero, ut constat, priori vix comparandus, (cujus nomini vel ideo, quod mortalitatem jam in patria explevit, parco,) incertum, qua occasione, de Cathedra Lutheri coloquerentur, ac tandem ita disceptarent acviter, ut posterior ille, ex disputationibus aliis vehementioribus non incognitus, defenderet, eum qui Cathedre Lutheri insisteret, INFLUXUM inde ARCANUM (physicum nescio, an moralem,) efficaciam certe aliquam supernaturalem sentire, aut percepturum esse. Cui cum alter obloqueretur, is vero opinioni huic suae inhaereret mordicus, factum esse, Frater optimus ajebat, ut & ipse, (non amplius memini, hos ne proxime sequutus, an ab utroque ductus,) affirmanti modeste contradiceret, sed parum adversus hominem istum pertinacius sua tuentem proficeret. Idque tamdiu fere continuatum esse, affirmavit mihi, colloquium & cum fervore agitatam σύῤῥαξιν, donec publice agenda audiendaque sacra finem disputationi imponerent. Ea re tantopere commotum se esse, fassus est mihi identidem Vir bonus & minime superstitiosus, ut, quoties ea de re cogitaret, stultitiam detestaretur. Quae animi commotio si deinceps *inter scribendum paullo minus accurate* exasciatis verbis erupit veniam ei indulgeant, quaeso indignanti, quem jam non sine caussa talia scripsisse intelligent. Neque etiam orbis credo, literatus Virum optimam tam absurda haud male improbasse, & veluti Tripodis illius Delphici quiddam somniantes hujusmodi homines digno carbone aliquo notasse, in ficiabitur. Ceterum, cum non credere eidem tam absurda narranti voluissem, & haec serio ab inepto homine non defensa fuisse, sed per

ludum

rei literariae & antiquariae thesaurum, suspexit. Hinc peragrata inferiori Saxonia, virisque doctis passim salutatis, domum redire necesse habuit, quia Matrem pientissimam interim beato ex hac vita discessu amiserat. *Altorfium* hinc reversus, denuo se adjunxit ad fratrem amantissimum; qui eadem, qua antea, cura paterna CONRADUM suscepit, eidemque domicilium, convictum, libros opesque doctrinae suae omnes, lubenter, ac benigne impertivit. Neque minus magno studio coluit BAIERUM nostrum, Doctorem Theologum summopere reverendum; cujus exquisitis fidelissimisque Scholis praesertim *Exegeticis* non parum se debere grato animo nunquam non professus est. Quemadmodum

ludum jocumque disputata mihi persuaderem, asseveranter Frater semel iterumque, serio ab eo ista fuisse asserta, confirmavit, quippe qui ne monitus quidem destiterit, sed magna vehementia suam istam opinionem, non sine aliis, fervidius id agentis animi, signis, perficaciter retinuerit. Hactenus Viri B. Frater superstes, qui ex ipsius ZELTNERI nostri ore ea semel iterumque sibi narrata suis hisce verbis ad me perscripsit; de quibus Eruditi in querimonias adversariorum & insectationes Viri laudati forte incidentes, jam defoecatius judicum ferre poterunt.

modum vero hic uberrimam proficiendi occasionem nactus, sese patriae & coetus sacri ministerio diligentissime utilissimeque praeparavit; ita simul ad publicum munus capessendum sua sibi virtute & industria facile viam munivit. Deo enim rem moderante, jam anno M DCCXV. mense Aprili, contigit, ut patrocinio illustris Grundherrorum gentis, rite legitimeque prae ficeretur sacerdotio *Altenthannensi*, tunc vacuefacto, &, illustrium Senatorum Provincialium auctoritate accedente, simul Ecclesiae *Altorfinae* ministris vicarius daretur. Talia assecutus, post duos demum annos, ad lenienda vitae taedia consilium iniit, & anno M DCC XVII. mense Quinctili, singulari nutu divino, in connubii foedus adscivit Feminam castimoniae fraugalitatisque laudibus eximiam, Annam Barbaram, natalibus Vlmeriam, viduam a Stephano Fichtnero, cive hujus opidi honestissimo, relictam. Ex quo conjugio pie inito, magnaque animorum consensione feliciter continuato, anno M DCC XVIII. Gusta-

vum

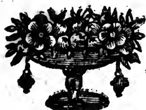
vum Georgium, & altero post anno, Annam Susannam, suscepit: in qua utraque dulcissima sobole quo majorem vitae suae Suavitatem futurumque familiae decus destinarat pater optimus; eo acerbius illam praematura orbitatis calamitate afflictam reliquit. Usus enim aetate florentissima, praeter omnium opinionem, ea; quae Christi morti pie recolendae consecrata est, hebdomade, in fatalem incidit morbum, & febre catarrhali ut appellant, correptus, VI. Kal. Apriles, graviter decurabere coepit. Quamvis vero pro ea fide atque amicitia, qua conjunctissime per multos annos cum ipso vixit, nullum propulsandi mali laborem nullamque curam subterfugisset vir medendi experientia nobilissimus, & Solisbaco-Palatinus Archiater atque Consiliarius, Joh. Jac. Jantkius, febrilis tamen ardoris vis omni medicinae auxilio praevaluit, ita, ut vir optimus, inter VIII. & VII. Iduum Aprilium, nocte fere media, felici quidem & beata, sed nimis festinata morte obierit, anno aetatis tertio ac tricesimo, in quo qui-

dem ultra quinque menses non processit. Quod ad ceteras ejus vitae rationes attinet, non opus est, eas pluribus commemorare, ut quae in luce & ore omnium versantur. Prima ejus & summam cura fuit, ut DEUM, cujus sacris operabatur, religiosissimo animo veneraretur; a quo capite omnia reliqua vivendi instituta, veraeque felicitatis parandae rationes, sapientissime arcessivit. Nulla causa ab officii honestatisque partibus se abstrahi passus est, & munere sacro, quod obeundum susceperat, integerrime functus, nullam fidei curaeque partem fecit reliquam, ita, ut non parum de viribus corporis alias non infirmi deminuerit. In convictu & consuetudine modestum se, & suavem, candidumque, semper praebuit. Si quid temporis gravioribus curis vacuum nancisceretur, id in amoenioribus consumsit literis. Neque enim solum identidem juvenum quorundam studia privato consilio operaque adjuvit; sed etiam in recognoscendis rei literariae originibus progressibusque eo libentius versatus est; quo magis hoc studio-

ſtudiorum genere conſueverat oblectari. Nominatim vero ad illuſtrandam *typographiae* hiſtoriam perutilem contulit operam; ejusque rei praeclarum & cum applauſu eruditorum exceptum prodidit ſpecimen, anno MDCCXVI, evulgata *Correctorum in typographis eruditorum centuria.* Cujus generis plura affecta reliquit monimenta; (b) neque ſolum *Schediaſmati de Fauſto praeſtigiatore ex Joh. Fauſto Typographo a quibusdam ficto*, ipſe ſupremam jam impoſuit manum; ut in lucem propediem poſt quaedam obſtacula proditurum ſit; ſed & Diatriben de *privatis Typograpiis* magnam jam partem confecit, & ſpes eſt, eam quoque cum ceteris, quae in ſchediis adhuc latent, fraternae manus itidem limam & expolitionem deſiderantibus lucem publicam Dei beneficio ad ſpecturam eſſe; eo quidem maxime, quod & inſignia harum Typographiarum per multa jam aeri incidi B. auctor

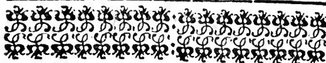
(b) Alteram enim Centuriam jam colligere coepit: Quam tamen cum nondum in ordinem Vir B. redegerit aut elaboraverit, Fratres Theologus pollicitus eſt, ſe ad limam revocaturum, eaque, quam potis eſt, induſtria, ſi vita vireſque ſuppetant, *Semicenturiam* certe, cum orbe erudito communicaturum.

curavit. Taceo nunc, & de *Judaeorum Typographiis* multa documenta per plures annos ab ipso fuisse conquisita: verum haec & alia hujusmodi instituta, mors necopinata impediit; quam tamen non exhorruit vir beatus; sed memor ejus institutionis consolationisque, quam ipse aliis antehac impertiverat, & a Fratre, animaeque suae Curatore, corroboratus, in extrema luctatione, & inter ingentes angores, constantem firmumque retinuit animum; atque per brevia ac luculentiora aestus febrilis intervalla, DEO immortali salutem suam pie commisit; tandemque, plenus coelesti fiducia, placide IV. Iduum Aprilium A. R. S. MDCCXX. expiravit. (c)

Luci

(c) Postremum monendus est L. B. nos in hac vita enarranda ductum programmatis funebris Altorfini, cujus scriptor fuit *Excellentissimus* DN. SCHWARTZIUS P. P. *celeberrimus* maximam partem secutos esse.

α & ω.

Uci expono publicæ, B.L, Schediasma Literarium, de *Correctoribus Typographicis*, iisdemque *Eruditis*, simul tamen Autorem harum pagellarum judiciis virorum de studiis meritorum subjicio. Ea vero, quæcunque demum sunt, si meruero, non detrectabo, cum quantæ vires meæ sint, in hoc studiorum genere, præcipue in materia rei Literariæ specialissima, bene intelligam. Interim justa mihi & æqua expeto, nec ea, quæ a cavillandi pruritu, & Scholastico corrigendi animo, qualia plurima hodie solent esse, proficiscantur. Quicquid de reliquo huic opusculo doctrinæ & ornatus deerit, illud favore Doctorum compensandum esse autumo. Hac etiam nisus spe, recensum hunc prelis

commisi, confisus penitus, fore, ut boni omnes sibi persuadeant, me non ex præmatura scriptitandi & inclarescendi libidine, sed vires meas periclitandi gratia, hanc qualemcunque opellam conscripsisse. Antequam vero negotium ipsum tractandum suscipiam, paucis de fatis Typographiæ quædam erunt præfanda. Quod itaque Artis hujus Inventorem spectat, & annum ipsum Inventionis, neutiquam litigia inter Harlemenses, Argentoratenses, & Moguntinos, exorta, mea sum facturus. Sufficiat meminisse, ab anno 1440. ad annum usque 1448. repertam, & excultam singulari DEI beneficio fuisse. De reliquo pro Harlemensibus acriter pugnavit *Marcus Zuerius Boxhornius*, Tr. Anno 1640. 4to. Lugd. Batav. edito: cum quo unum inflasse cornu constat, *Petrum Scriverium* im Lauren-Crantz vor Lorentz Küster / Anno 1628. Belgice scripto libello; Eademque sentiit *Hadr. Junius in Hist. Bata.* & alii Germanos, & Moguntinos quidem, Inventores hujus artis agnoverunt, & pro

pro iis militarunt *Nicolaus Serarius*, in *Antiquitatibus Moguntinis*: *Bernhardus a Mallinkrot, de ortu & progressu Artis Typogr.*&c. Nec dissentit inter nos *B.Saubertus in Historia Bibliotheca Norimbergensis*, quem tamen id fecisse eam ob causam crediderunt permulti, ut eo majorem laudem, codicibus in Bibliotheca Norica extantibus, & a Moguntinis impressis, acquireret. Faustum hi omnes, & *Joh. Guttenbergerum*, Petrum item *Schäferum*, primos tanti artificii Inventores fuisse meminerunt. Argentoratenses vero sibi has competere laudes existimantes, Mallinkrotium & Scriverium oppugnaturi, magno conatu & industria Civibus suis eam asseruerunt honorem, editoque peculiari libello, quo Johannem Mentelium, pro Autore venditarunt, tuiti sunt. Consentiunt cum ista relatione *Wimpfelingius*, vetustissimus Historicus; *Hieronymus Gebvvilerus in Panegyri Carolina*: *Jacobus Spigelius*: *Adamus Schragius in Relationibus suis de Typographia*, ejusque inventione: *Boeclerus* item cele-

berrimus Polyhistor, paria cum his defendit, in oratione quadam eum in finem habita. Atque hi quidem, uti fieri solet, ita omnes scripsere, quem admodum vulgare illud Germanorum: **Deß Brod ich eß / deß Lied ich sing /** innuit. Quisquid horum sit, manebit certe honor iste penes Germanos, quem nec Chinenses, uti *Isaacus Vossius* somniavit, artificiosis suis picturis, multoque minus Galli poterunt labefactare. Saniores profecto Scriptores cuncti, multaque doctrina conspicui viri, nostris hoc Inventum tribuunt, unde paucas quasdam Hirundines dissentientium, minorumq; gentium Deos, in contrarium euntes, haud curandos esse censemus. Interim tamen sæpius miratus sum, qui factum, quod Ars ista optima, ultimis his demum temporibus fuerit enata. Nam prima quando adspiciamus stamina, quibus reliqua omnia adjuncta nituntur, non aliter poterimus judicare, quam rem fuisse inventu facillimam: nec enim acre quoddam requirebatur judicium, nec singula-

ſingularis ingenii vis. At tamen neque illud inficiandum, facilia nunc nobis videri poſſe, ad quæ tunc nec milleſimus quisque reſpexerat: non ſecus atque uti factum eſſe legimus a Schweppermanno, ovum ſuper menſam in cuſpidem ſtabile reponendo, de quo nemo ante cogitaverat. Sed tranſeant hæc: Satius erit agnoſcere beneficium ipſum, & gratias Supremo agere Numini, ejusque Providentiam concelebrare, quod ea hæc ars detecta fuerit tempeſtate, qua & viri doctiſſimi vivebant, & barbaries literarum profliganda videbatur, & quod maximum, qua Lux Evangelii e Tenebris protrahenda fuit per Megalandrum Lutherum, ſuppreſſa per multa Secula: cui promovendæ, ſi non præcipue deſtinatum a DEO, certe maxime erat negotium Typographicum uſui. Sic enim Biblia hujus ope, in tot hominum pervenerant manus brevi tempore, ut hominum prope fidem ſuperet. Ex codice vero ſacro doctos & indoctos, de corruptelis Pontificiæ Eccleſiæ certiores factos, eo

melius juvare puram verbi divini professionem potuisse, non indiget ulteriore probatione. Pedetentim igitur, & de die in diem perfectum, expolitumque nobilissimum est illud institutum, nec tamen ita absolutum, ut ante annum sexagesimum codices integri potuerint imprimi. Unde etiam vetustissimi, quos habemus, libri hanc vix excedent ætatem. Fatendum tamen, initio chartam, atramentum, typos, ejus fuisse conditionis, ut laudibus ea multis extollere nollem. Quamquam &, quod non diffitemur, volumina impressa conspexerimus, sat nitide Venetiis præcipue Anno 1474. 1478. & 1486. excusa. Defuere etiam primo literæ majores & Initiales, quæ vel pingendæ erant, vel minoribus utendum: easque alicubi etiam Anno 1507. desideratas fuisse, ex libris quibusdam hoc Anno typis mandatis, evinci posse puto. Neque titulos habuere splendidos, in fronte de Contentis voluminis Lectorem monentes, imo non raro nulli prorsus conspiciebantur, ut non nisi ex

lectio-

lectione libri ipſius, cujus generis ſit, intelligi potuerit. Poſtmodum tamen ita omnia crevere, ut noſtra hæc tempora quam diverſiſſima ab illis ſint; cum tamen aliis in rebus paulatim cultura elegantior majorque eſſe ſoleat. Poſtquam autem cognita hæc Ars in Germania facta eſſet, varii hinc inde reperti ſunt viri docti & probi, excurrentes in vicinas regiones, ſua cum iis communicaturi. Migrarunt Venetias *Samſon Hammanus*, dictus Herzog / & *Octavianus Scotus*, *Nicolaus* item *Jenſonius*, qui Jus Canonicum primus ibidem impreſſit Anno 1477. Tom. IV. Romam tranſiere *Antonius Bladus*, *Conradus Schvveinheim*, *Arnoldus Pannarzius*, *Udalricus Han* ſive *Huldricus Gallus*. Neapolim *Sextus Argentinenſis*, a Ferdinando Rege Catholico Epiſcopi dignitate ornandus, abierat. Pari modo in Galliam, aliasque regiones profecti Germani multum captabant lucri, quos nominatim hic recenſeri anguſtia chartæ non permittit. Sic igitur proſerpſerat Ars plane divina, usque dum

Seculo XVI. ejusque initiis ad summum perveniret culmen. Nam omnes Regiones, cum facultas non fuisset data excogitandi artem; in ea tamen excolenda, ornandaque certatim allaborare cœperunt: Itali præcipue, Gallique cum nostris Germanis strenue conjunxerunt manus. Habuerunt Veneti suos *Manutios*, *Aldum Avum*, *Paulum* & *Aldum*, filium, nepotemque, viros doctissimos & laboriosissimos, felicissimosque, ut in Scientiis, sic in Arte impressoria Magistros. Primus ille Græcis sua excudit literis, ita eleganter & nitide, ut in ruborem nostros det Typographos, qui velut umbræ, jam cum eo comparati, volitant. Antea spatium reliquerant vacuum, vel latinis exprimebant Elementis, si quando occurrerent Græca. Homerus autem prela Aldina primum tam feliciter fatigavit, ut cum optimis quibusque hodie certare possit, & quanta cura gesta fuerit ea editio, inde patet, quod singulis hebdomadibus duo tantum excusa fuerint folia. His adjungendus

venit

venit *Daniel Bombergius*, Antwerpiensis patria, qui Anno 1511. Venetias delatus, Hebraico imprimere cœpit charactere. Ex qua re, quamvis & eo interdum Manutii usi fuerint, æternam consecutus est gloriam, & in misera licet paupertate, immortale decus. Referunt enim aliquoties opus Talmudicum, cum Commentariis Rabbinorum procudisse, singulisque editionibus myriadem aureorum impendisse; quod si ita sit, fieri aliter non potuit, quam ut in miserum & angustum prolapsus fuerit statum. Quem, eundem pene subiisse in Amstelodamense opus, Talmud dictum, qui impensas fecere, fama circumfert. Neque id mirum: istis enim temporibus pauci erant, qui hoc studio delectati, magnam auri summam pro hujusmodi Libris, uti ne nunc quidem fit, solverent. Interim tamen commonstravit optimus Bombergius, se non fami, sed famæ, & utilitati, sibi quamvis noxiæ, & Reipublicæ Literariæ potissimum, inserviisse. Vixerant etiam Venetiis, *Dominicus Ba-*

ſanus, *Bernhardus Junta*, *Bernhardus Pictor*, *Erhartus Ratdold* de Auguſta, quorum libri impreſſi nitidiſſimi ſunt, & *Lazarus de Soardis*. Quanquam habeam *Guilhelmi Verrilongii* ſuper quatuor libros ſententiarum Lombardi Commentarium, impreſſum Venetiis, Anno 1496. ubi in fine hæc adjecta ſunt verba: *Venetiis per Jacobum de Leuchs, impenſis vero Lazari de Soardis*. Unde concludo, non niſi Soardum ſumtus procuraſſe, ut noſtri Bibliopolæ ſolent, atque ideo inter Typographos forte ipſos, referendum non eſſe. Quæ utcunque ſint, optima de reliquo, & denſa utitur charta, at nimis abundat notis, ſeu abbreviaturis ut vocant, Syllabarum. Nec ſollicite capita invenio diſtincta, atque eo proinde loco, quo Manutii & Bombergius, vix habendus erit. Romæ claruere Paulo IV. P. R. *Paulus Manutius*, & *Aldus* filius ejus, uterque magna auri ſumma conducti, ut & imprimerent, & publice ſimul docerent. Ipſa autem officina quam acceperant, Vaticana audiebat, & Pontificis

ſummi

summi autoritate, nummisque munita, nonnisi egregia proferebat. Florentiis artem hanc, præter alios, exercuerunt Juntæ, quorum nomen & codices Clarissimum olim Germanorum in Belgio decus, *Grævius*, ita quidem amavit, ut, cum Scriptores suos ederet Latinos, Classicos vocant, Juntarum, ubi potuit, editiones inprimis consuluerit. Ex Italia felicissima, amœnissimaque Europæ Provincia in Galliam migranti offerunt se certatim viri Eruditissimi, quibus vix hodie pares vivunt. Quosdam horum & celebriores nominabo, ceteris omissis. Quis enim est, cui *Stephanorum* nomen notum non sit. Ecce, benevole Lector, Genealogicam Tabulam familiæ Stephanicæ celebratissimæ, in qua

Henri-

Henricus I.

- Robertus I.
  - Henricus II.
    - Paulus,
      - Antonius,
      - Josephus Typ. R. Catholicus,
    - Dionysia,
    - Florentia. If. Casauboni uxor.
      - Johannes,
      - Mericus,
  - Robertus II,
    - Robertus III,
      - Robertus IV, Advoc, Parlam,
      - Henricus, Sieur des Fossez.
    - Henricus, Aulicus Regius,
  - Franciscus II,
  - Catharina,
- Franciscus I,
- Carolus Doct Med, Typ, Reg.
  - Nicolaina, Joh. Libaut Med, D. uxor,

Omnes de Typographia, aut plerique certe, meritissimi. Cum his conjungendi erunt, *Adrianus Turnebus*, Græcæ linguæ Professor Parisinus, & Typogr. Regius, qui obiit Anno 1565. vir toto orbe clarissimus, & cujus codices rariuscule apud nos reperiuntur, signique loco gerunt, Thyrsum Lauru & serpentibus circumdatum: *Guilhelmus Patisonius, Guilhelmus, Johannes, Fridericus* & *Claudius* omnes nomine *Morelliorum* insignes: *Sebastian* & *Gabriel Cramoisii*, Typographi Regii: *Michael Vascovanus*, Roberti Stephani Socer, & *Simon Colineus*, Roberti Senioris Vitricus: Viri eruditi pariter & Seduli, nullisque parentes sumtibus, ut gentis gloriam in ornanda arte Typographica acquisitam, conservarent, occupati. Antequam Gallia excedamus, alios silentio prætereuntes, Lugdunum visitabimus; occurrent illic *Jodocus Badius, Andreas Sebastian Gryphii* Germani, & *Stephanus Doletus*, infelix ille Typotheta, qui Atheismi suspectus, vivus combustus est. Mittimus *Rovillium*, aliosque brevi-

brevitatis ſtudio, atque ſic tandem in Germaniam pedem promovemus. Poterit hæc cum Gallis de multitudine Doctorum Typogr. in certamen deſcendere; tot enim numerare poſſum Viros & Principes literarum, quot Gallia ſe habuiſſe, gloriatur; ſed nolo Civibus meis aſſentiri, ne partium videar eſſe ſtudioſus. Reperies autem Baſileæ viros doctiſſimos, nudo nomine audito omnibus venerabiles: In quibus excellunt *Johannes Amerbachius* cum filiis: *Johannes Frobenius*: *Johannes Oporinus*: *Nicolaus Epiſcopius*: *Antonius Winterus*: *Henricus Petri*: *Johannes Hervagius*: *Ludov. Regius*: *Petrus Perna*: *Andreas Cratander*, & alii plures, quos vide ſub finem *Bibliothecæ Latinæ* a celeberrimo *J. A. Fabritio* conſcriptæ. Baſilienſibus ob viciniam addi merentur Tigurini & Genevenſes cum Helvetiis, quorum illi nobis inprimis *Chriſtoph, Froſchoverum*; hi vero *Wiederholdum*, *Jacobum Chovetum* & *Jac. Stoerium* ſiſtunt. Heidelbergæ prela exercuit, idque fama nominis

præ-

eclarissimus *Hieronymus Commelinus*, :ione Gallus. Marpurgi *Paulus Ege-phus*, a quo Francofurtensis Chri-ınus Egenolphus discernendus est; *dreas Wechelius* & ejus Hæredes, i & Hanoviæ sedes fixerant suas: *ıürerii* Argentorati claruerunt; Lip-m vero ornavit *Ernestus Voegelinus*, tria Constantiensis, qui meliori fato ;nior inde ob notissimum partium ıdium expulsus, in maxima egestate ortuus est, Cujus postea typis & signo quando usus est *Johannes Steinmann.* ɔribergæ varii fuere, eminent ex his *hannes Petreus*, qui diu & ipse literis ıeram dederat, & hoc antiquior *An-ıius Koburgerus*, vir notissimus, qui r omnes Germaniæ urbes, imo & in ıllia suas habuit negotiationes, & ta-rnas: Singulis diebus vel centum in ıs laborabant officina viri, qui statis ıris laboribus abeuntes, & iterum si-ul redire consueverant, ita quidem nulli horum janua aperiretur, nisi ıstquam ad unum omnes convenis-ıt; unde horis pomeridianis per

cumu-

cumulos ad oſtium Magiſtri ſtantes ſuos exſpectabant labores ſibi adſignatos. Auguſtæ Vindelicorum Libri ad inſigne Pinus celebrantur; Petri etiam S. Andreani occurrunt ibi excuſi, quo nomine alias & *Commeliniani* appellantur, in certum an alii, an iidem, & Commelini ſumtibus impreſſi. Coloniæ *Gymnicus*, *Mylius*, *Birkmannus*, *Quentelius* & alii, ſicuti Francofurti ſupra memoratus *Egenolphus*, *Sigismundus Feyerabend*, *Schönvvetterus*, *Petrus Kopfius*, *Johannes Spies*, ceteris præferuntur. Wittenbergæ *Johannes Lufft*, *Mathias Rhau*, & alii caput extollerunt. In Belgium nunc progredior, ubi *Chriſtophorus Plantinus* tanta luce ſplendet, ut primus Jure merito nobis occurrat, ut qui & nitidiſſime omnium & libros centum linguis procudiſſe dicitur Antwerpiæ & Lugduni Bat.; Cui ſubjiciuntur *Johannes* & *Balthaſar Moreti*, & *Franciſcus Raphelengius* Socer, Plantini Succeſſores; itemque *Hubertus Golzius*. & ſimiles quam plurimi. Ad horum etiam ætatem referendi ſunt, *Bona-*

ventura,

ventura, Abrahamus, Ludovicus, & cumprimis *Daniel*, *Elzevirii* omnes, qui tamen ad posteriora tempora magis referendi videntur. Atque inter hos omnes Bombergium & Plantinum excelluisse charactere Hebraico, Froschoverum Germanico, Stephanos Græco, reliquos Latino, Eruditi credunt. Multi etiam ex his ad angustias vitæ maximas, & divitiarum jacturam prolapsi sunt, ut Oporinus, Henricus Stephanus, Bombergius, & forte plures. Quotquot autem hucusque enumeravimus, vixerunt universi prope, Seculo XVI. quæ tempora aurea Typographicæ artis nominari poterunt; nam sequentibus annis inclinare iterum cœpit forma hujus artificii. Non tamen credendum, nullos fuisse ista tempestate Typographos indoctos rudesque. Multi certe fuere negligenter & levissimi animi viri, qui non famæ sed fami inhiabant; unde Henricus Stephani tanquam acerbe invehere in eos solebat. Isti tamen omnes contemti in quisquiliis versabantur, & nihil, nisi inutilia & fri-

vola excudebant. Imo quod magis mirum Anno circiter 1464. in totis Baltici littoris confiniis una solummodo officina unico prelo & typis Latinis Græcisque mediocriter instructa, fuit reperta, ita quidem, ut Typographiæ Princeps & impressoris & Collocatoris officio fungi debuerit. Unde Argentina sumtibus itineris & aliis emolumentis promissis hujusmodi accersendus erat, id quod David Chytræus in Epistola quadam ad Marbachium data abunde testatur. Sed ad recentiora procedemus tempora, eaque breviter exponenda. Nempe sublata erat in altum Ars omnium Artium conservatrix præstantissima, lapsu tamen gravi Seculo XVII. iterum ruere cœpit. Et quidem ad summum posteaquam evecta fuit, Genevenses ut accusantur, & etiam nunc sæpius solent, primi erant, qui operas istas corruperunt: Invidia enim ducti, carius paululum vendi libros ab aliis cernentes, pretio viliori sua exposuêre venalia. Ne vero damnum paterentur, charta nigra lite-

ris

ris minus acutis, præcipue vero rudibus in omni genere doctrinæ Correctoribus usi sunt; Hos alii secuti, non literato amplius orbi, sed opibus quærendis inhiantes, lucri cupidi, depravatissimos luci publicæ dedere codices. Sic autem fieri aliter non potuit, quam ut successu temporis illustre inventum ad ruinas propenderet, & ad sordes redigeretur; id quod factum fuisset, ni in Belgio quidam inventi fuissent, qui pristinum tuerentur nitorem. Ipse ceeberrimus *Scaliger*, quamvis ea ætate vixerit, quæ Argentea vocari potuit, cum tamen decrementa Artis conspiceret, hunc in modum conquestus in Epistola quadam ad amicum scripta, egitur. *Nunquam*, ait, *otiosi sumus, atque utinam, votorum nostrorum vela ferrent Typographi. Sed ab iis ventus nos deserit, quo minus ad portus nostros vela facere possimus: Aut enim recusant edere, aut si excudunt, suo commodo excudunt, interea nos torquent exspectatione; dum ipsi res suas agunt, nostras negligunt.* Exemplo nobis sunt Elzevirii antea

lau-

laudati, diligentique ac ſolerti induſtria non poſtremi; Et tamen de his cauſam ſe habuiſſe *Ericus Puteanus*, cur querelas ferret, credidit. Sic enim *ad Dan. Heinſium in Ep.* quadam occurrente p. 129. ed. 120. Lugd. Bat. ſcribit: *Benigne de ſtudiis tanquam communibus delitiis inquiris: Sed ſatis frigide ea tracto, ut tempora ſunt ingeniis & elegantiis infeſta, imo ut homines ſunt, neſcio qua pertinacia ab omni cultu meliori alieni. Exiguum aliquid de Nundinis Romanis paraveram, illud fortasſis ad Elzevirios miſſurus ſum. Nitidiſſimus ille eſt; ſed famam tam exilitas characterum non parum retardat.* Et paulo poſt: *Morbum ſeculi accuſo: quid agas? Lucrum magis, quam famam quærunt Typographi, ideo enim Typographi ſunt.* Atque hujusmodi erant temporum fata, multo tamen meliora, quam noſtra. Interim nec diffiteri poſſum, injuriâ ſæpius queſtos fuiſſe viros doctos, nec Typographos accuſandos, ſed multo magis eos, qui literatorum nomen affectant: Hi enim vel nimis delicatuli ſunt in coëmen-

coëmendis legendisque ſcriptis, ut facile habeant, quæ non placent, ideoque reſpuant: Vel nimis ſunt rudes, ut nugas potius quam bona ament ſcripta, & ideo erudita volumina, captum ſuum tranſcendentia, rejiciant, niſi forte furore librorum corradendorum, & gloriæ Nominis inde conſequendæ cauſa, compareant. Hinc igitur, ne ſumtibus, quos codicibus imprimendis impenderunt, priventur Typographi, ad libidinem plebis, & ſtudiis vulgi ſe attemperantes, quaſi quodam torrente abrepti, excudunt, quæ vendibilia ſunt. Accedit, quod prioribus temporibus ſcripta egregia typis ſubjecta plerumque fuerint; talia certe videbantur, atque hinc emtoribus ſalivam movebant: Manuſcripta enim tam Scriptorum Eccleſiaſticorum, quam profanorum ex latibulis protracta fere omnia cum applauſu ſuſcipiebantur, qua vix centeſimus quisque exemplar aliquod antea conſpexerat. Poſteriori vero ævo, Libris neceſſariis jam magna copia extantibus, & ſuper eos nonniſi obſer-

vationibus Criticis, aliisque lucubrationibus non indoctis quidem, sed non omnibus peræque gratis, prodeuntibus, factum est, ut emtores, nausea quadam laborantes, ipsimet Typographorum res eo deduxerint, ut non nisi occasio querulandi viris Eruditis subministrata sit. Interim tamen & hi meliori adhuc usi sunt fortuna, quam nos nunc utimur, ubi mali libri quæruntur a Typographis omni studio & contentione: boni vero Typographos frustra ambiunt; & tanquam orphani oberrant. Merito igitur *Clarissimus Crenius in Miscellaneis suis Philologicis* inquit: *Rem literariam non melius hoc nostro tempore, sed deterius sese habere, ac pejus. Paucissimos inveniri libros, quos non Typographorum avaritia, pertinacia, & stultæ prudentiæ persuasio corrupit.* Neque hæc labes pallianda est, sed scapham appellare scapham decet. Perlustret saltem, cuicunque vacat, omnes Germaniæ, ut de hac saltem loquar, Civitates, & Musarum potissimum sedes, quas Academias vocant; Augiæ

Augiæ reperiet ſtabulum; tantæ enim ſtupiditatis paſſim obvios habebit Typographos, qui vix hoc digni ſunt nomine, & ſpurii, quam genuini Veterum dicendi filii. Nec deſunt Academiarum haud infrequentium Typothetæ, qui ne quidem absque vitiis Germanicè pingere poterunt, multo minus idiomate peregrino, tantum abeſt, ut literati dici poſſint. Imo vero, ſi quis ſaltem Syllabas colligere ſciat, artis de reliquo addiſcendæ cupidus, ſuſcipietur, quicunque demum fuerit, & quicquid de reliquo calleat. Quid? quod tantopere diſſoluta artis compages, ut alii ſint, qui exprimant, alii, qui typos componant, ita rudes, ut utroque ſimul labore defungi vix valeant, ſed alterutrum addidiciſſe ſatis putent. Horum tamen fidei, ſcripta maxima ſedulitate, multoque ſudore confecta, committere, nihil aliud eſt, quam ut Clariſſimus Henricus Stephanus loquitur: Furioſis hominibus gladios in manus tradere. Nec pauci hujus farinæ ſunt, ſed longe plurimi; Abſit tamen,

ut omnes ac singulos in recensum hunc venire dicam; Non solum enim quidam dantur, ut lusci inter cæcos regnates, verum reperies, quamvis rariores, nantes in gurgite vasto, ad veterum diligentiam, qui contendant, propiusque accedant. *Huguetani* in Belgio, *Wettstenii* Amstelodami: quorum & præcipue Henrici Laudes unico saltem demonstrabo testimonio; sic enim ipse in præfatione Novi fœderis, editioni Gr. cum locis variantium ad modum Millianæ editionis præmissa, scripsit: *Reliqua, quæ opusculo huic adjeci, videbis in Indiculo sequenti. Nec præter hæc quicquam adderem, nisi laudanda hic veniret exactissima accuratio atque diligentia virorum clarissimorum Græcesque doctissimorum, qua laborem meum in corrigendo hoc opusculo adjuvare voluerunt. Eam vero talem, credo, reperies, qua major nulla desiderari possit.* Typograph. Roman. Collegii de propaganda fide, quam intrantibus scheda sexaginta linguarum characteribus splendida exhibetur: Oxonienses & Cantabrigienses in

Thea-

Theatris & Collegiis aliquot officinæ: *Bullifonius* Neapolitanus, & in Germania noſtra, *Fritſchii* cum *Gleditſchiis*, Bibliopolis, & forte etiam Orphanotrophium Halenſe, nomina ſunt, quæ emtoribus, vel in titulis præſcripta, hodie in pretio eſſe ſolent, utpote de quorum ſtudio, conſiliis, impenſisque in imprimendis libris factis, omnibus conſtat. Hujus rei, quod Gleditſchium attinet, veritati fidem facturus, Corpus Juris Civilis Rom. in 4to majori 1705. exc. in Scenam producam, in quo emendate imprimendo ita ſumtuum haud pepercit laudatus vir, ut plurimas Germaniæ Academias, in ſingulas novem miſerit plagulas, ut Doctores inſpicerent, & quæ reſtituenda putarent, reſtituerent. Illi vero, qui Lipſiæ operis ipſius Correcturam geſſit, qui jam provectiori atate vir eſt, Imperialem pro ſingulis ſchedis exhibitum fuiſſe, non incerto nitor fundamento. Eminent tamen ex his omnibus Anglicani & Belgici codices, charta alba, typisque purioribus gaudentes, quamvis etiam Batavorum co-

 dices

doctissimus ineptissimo, quid intersit, qui color, nitor, ornatus vetustis erat illis Athenarum Latinisque scriptoribus: cum prodirent ex officinis, ubi elegantissimis ipsorum operibus typorum munditiam, obscuris lucem, depravatis sensum, vagis locum, confusis ordinem, dubiis veritatem, artifice manu accurata lectione, felici conjectura, solerti ingenio, certa methodo, sagaci censura dabat idem Interpres & Typographus. At contra quam insignem accipiunt jacturam venerabilia antiquitatis docta monumenta, cum in ea involent illotis manibus Typothetæ & Correctores, qui vix aliud, nisi album & nigrum norunt; multumque sibi præ ceteris sapere videntur, si Græca a Latinis, Hebraica a Græcis possunt discernere. Interea quicquid delirant Typographi, optimi plectuntur Auctores, in quibus tot eduntur monstra, ut dubites, Censore ne an Haruspice opus sit. Artis autem Typographicæ usus non corrumpitur tantum, si scripta bona excudantur male, sed etiam si bene mala, quæque a flamma potius, quam prælo lucem accipere meruerint.

Vide-

Viderint igitur bonarum literarum Vindices ac Patroni, quibus datum eſt licentiæ fræna injicere; ne, Typographiæ, quæ artium liberalium familiaris fuit ſemper ac neceſſaria, dignitas prorſus evileſcat, ne eam barbariem, quam olim introducta & culta fugaverat, reducat neglecta & violata.

Lacrymis vobis deploranda eſt, Muſarum Principes, hæc miſeria: omnes veſtræ intendendæ vires, ut barbaries iſta tollatur, omnibus eo nitendum, ut in meliorem ſtatum hic corruptiſſimus mutetur. Bibliopolæ, qui hodie nonniſi Titulos librorum norunt & pretium, reliqua negligentes, & Typographi ipſi, Muſis ſtrenue operam navent neceſſe eſt; neque aſſumendus quiſquam ad cognoſcendam artem, ni præcipua, aut Humanitatis certe notitia probe imbutus fuerit. Lucri bonus odor, non ſit illis ex libro quolibet. Omnium autem maxime Correctores, qui omnem fere ducunt lineam, præficiantur officinis Eruditi, & linguarum, earumque indolis inprimis

mis periti. Sic Deo favente felicius impostrum omnia successura credo, ac inventum hoc splendidissimum, ad pristinum rediturum esse decus, penitus confido. Non possum, quin, memor consilii, a viro Clarissimo mecum communicati, illud paucis commemorarem. Devolvebat ille omnem curam in Magistratum cujusque Civitatis. Exstruendæ illi videbantur officinæ publicæ; congerendi ab eo typi; comparandæ plagulæ, idque totius Reipublicæ sumtibus. Ad hæc, frequenter visitandæ: Censores constituendi, dicebantur, probi & Eruditi: Pretium laboribus definiendum, ne lucri cupido rem destruat: Alendi, id quod maximum, viri ad officia pro ratione Artis subeunda, idonei, ii omni Eruditione referti, qui attente corrigerent codices, & toti officinæ gubernandæ præessent, iidemque Theologi, Juris periti, Medici & Philosophi omnium artium Doctores, facile, data pecunia, comparandi. Sed amplius putaverat ille, juramento solemni a Magistratu obstringendos esse,

de

de ſervandis legibus, & totius Imperii Germanici, & ſingularum Civitatum: Nam id olim etiam in deſcribendis codicibus, uno dictante, reliquis calamo excipientibus, unde poſtea tot variæ lectiones ortæ ſunt, obſervatum fuiſſe in *Paſchii Nov-Inventis* legiſſe memini. Commoda, quæ ſi ita, uti animo conceperat, expedirentur, ſpondebat, conſilium ob multas cauſas vix implendum, permulta ſecutura eſſe. Fore enim, ut plures libri, ob voluminum multitudinem conſpicui, lucem viſuri ſint publicam, Magiſtratu pecuniam prænumerante, cum alias Typographis, privatæ conditionis tantam auri vim uni operi haud impendentibus, in ſcriniis deliteſcerent. Adde, quod ea valeat Magiſtratus authoritate, qua, ne quis doloſe editiones repetere poſſit, impediat; quibus alioqui de cauſis non raro mediocris fortunæ homines, impendii ſui fructu deſtituuntur, imo penitus ad interitum rediguntur. Tot futiles præterea, & nullius pretii plagulæ orbi erudito non obtruderentur; nulli

nulli enim libri prelis mandandi essent, nisi Correctoris & Censoris, Magistratus decreto publico constitutorum, approbatione muniti: Neque ipsa denique Bibliopolia scaterent tot Amatoriis, aliisque vilissimi argumenti scriptis. Præcipue omnium vero concessa Correctoribus ea potestate emendandi ac castigandi & typos, & res ipsas, verbis significatas, tot novæ opiniones, tot jurgia, tot altercationes cessarent; exterminatis inprimis illis, ut loqui amant, putidis personarum insectationibus: Turpe utique lectu, quanta sæpius animi contentione Lumina ac Principe Eruditorum, Theologi, etiam ii, qui præ aliis pii videri cupiunt, & alii, magno cum Lectorum scandalo, sibi invicem vitia exprobraverint, ac morum minus probatorum objectatione toti literato orbi facta, famam nominum, Eruditionis, modestiæque gravissime læserint. Possem his alia addere emolumenta inde fluentia; sed nihil ulterius, nisi illud urgeo: Ipsas Imperii Germanici ordinationes & Leges, ea a

Typo-

Typographis jam dudum requisivisse: Sic enim in *Additionibus ordinationum Politicarum de Anno 1527. ad 1535.* publica Ordinum authoritate constitutum est: Es soll keinem Buchdrucker zugelassen werden / der nicht zuvorhin von seiner Obrigkeit / da er häußlich sitzet / darzu redlich / erbar (utinam adderetur gelehrt) und allerdings tüglich erkennet / auch daselbst mit sonderbahrem leiblichen Eid beladen / in seinen Trucken / jetzigen und andern Reichs-Abschieden gemäß zu verhalten. Ferner sollen einem jeden allerley lästerliche Bücher / Schrifften / Carten / und Gedicht in Truck zu geben / oder zu trucken / durchaus bey hoher Straff / so wohl Verlust der Bücher als Truckereyen / verbotten seyn. Es soll auch keiner etwas zu trucken Macht haben / das nicht zuvor von seiner Obrigkeit ersehen / und also zu trucken ihme erlaubet wäre. Es soll derselbe auch des Tichters oder Autoris gleichfalls seinen Namen und Zunamen / die

 Stadt

Stadt und Jahr-Zahl darzu setzen / da aber deren Dingen eins oder mehrs unterlassen / sollen nicht allein die gedruckten Bücher / Schrifften und Carten von der Obrigkeit confiscirt / sondern auch der Trucker / und bey weme die zu kauffen/ oder sonsten auszubieten begriffen / an Gut / oder sonst nach Gefallen / und vermög gemeiner Rechte / unnachlässig gestrafft werden/ ꝛc. Si hæc observarentur melius utique res nostræ se haberent; sed quot Anonyma scripta? Quot impudica carmina? etiam iis voluminibus immixta, quæ bona alia & a magnis profecta viris videntur? Quot plagulæ invectionum & injuriarum plenæ propelluntur? Quot impia dogmata foventur & incrustantur? idque fit prætextu relinquendæ conscientiarum libertatis; hoc est, ut quod res est, dicamus: Scriptori concedendum esse, ut scribat, quicquid placeat. Optime igitur Magistratum facere judicamus, quem harum rerum sollicitudo tenet, si suo satis facit officio, sic enim & sibi

suæ-

ſuæque tranquillitati, & quieti Rerum publicarum non minus quam Eccleſiæ conſulet. Sed hæc hactenus; ad ipſos enim Correctores tandem cura noſtra convertenda eſt. Verum cum & hic diſcrimen maximum appareat inter vetuſtiores & recentiores, paullulum adhuc disquiſitioni hujus negotii erit inſiſtendum. Habuerunt Veteres ſuos Bibliopolas; habuerunt Scriptores Librorum; Habuerunt Correctores. Illi tales non raro erant, quales apud nos certatim habentur, ut *Lucianus* de iis teſtatur, cujus verba *Clar. Schoëttgenius in diſſertatione* erudita *de Bibliopolis & Librariis Veterum*, latine hunc in modum reddidit: *Quis autem cum Bibliopolis de Eruditione certabit, qui tot libros habent & vendunt? Sed ſi forte mecum diſputare velis (quare Tibi hos objiciam) videbis; eos, quod Eruditionem ſpectat, Te non multo eſſe meliores, ſed barbare eos loqui, ſicut Tuquoq; ſoles, & nihil plane intelligere, quales illi ſunt, qui nihil boni aut mali unquam cognoverunt.* Conveniunt etiam iſti in aliis vitiorum

 gene-

generibus, cariori sua vendebant pretio, laudabant Scriptores, ut venales protrudere possent, quamvis nulla interdum laude dignos, unde *Martialis* L.XIV. Ep. 194.

Sunt quidam, qui me dicunt, non esse Poëtam,
Sed qui me vendit, Bibliopola putat.

Quod Scriptores attinet, ranciora primis Seculis fuisse scripta, crediderim, & cariora, quam recentioribus. Nam ordinibus Monachorum ortis, ignavi isti homines nihil, quod agerent, habebant, nisi ut de scribendis codicibus, modo antea jam indicato, vacarent. Nec tamen Correctores deerant a quorum fide & industria codices commendabantur; Eum vero laborem vel Autor ipsius libelli, vel alii mercede ad id conducti suscipiebant, a quibus etiam Indices adjici solebant. Unde *Sidonius L. V. c. XV. ad Ruricium* citante Schoëttgenio: *Librum igitur,* ait, *Heptateuchi scriptum velocitate summâ, summo nitore, quanquam & nobis relectum & retractum. Defert & volumen Prophetarum, licet me absente*

absente decursum, sua tamen cura manuque de supervacuis sententiis ruderatum; nec semper illo contra legente, qui promiserat operam suam: Credo, quia infirmitas fuerit impedimento, quo minus pollicita compleret. Observat præterea laudatus Schoëttgenius Bibliopolas laudasse merces suas, nonnunquam in emendatos libros pro emendatissimis inscio Lectori vendendo, exemplumque *ex Gellio L. V. c. 4.* adducit. Grammaticum quempiam e nobilioribus ab emtore ad spectandos libros adhibitum, reperisse unum in libro mendum: Sed Librarium in quodvis vocasse pignus, si in una uspiam litera delictum esset. Et ego mihi facile persuadeo, iis temporibus, quibus adhuc literæ valebant, & Bibliopolas & Scriptores & Correctores excelluisse; nec tamen id negandum, imminente post quartum, imo tertium, seculum barbarie, omnia ivisse in pejus: Ipsi enim, qui Eruditi vocari cupiebant, Bardi erant, & vix primis tincti literis Seculis præcipue IIX. IX. X. XI. XII. seqq. Quid igitur de reliquis

rit tunc temporis Ars Critica habita, haud obscure patet. Quæ tamen successu annorum, cum ejus usus adeo insignis non amplius esset, fere iterum exspiravit, aut in nænias nugasque inutiles abiit, unde etiam Correctores recentiorum temporum ea doctrinæ vi non inclaruere, ut isti. Interim tamen dolendum ita evanuisse & artem ipsam & reliqua ejus ornamenta. Unde jam *Thom. Garzonis in Piazza Universali discurs.* 128. vertente sic *Ahasvero Fritschio*, piissimo Juris-Consulto, *in Schediasmate de Juribus Typographiarum*, scripsit: Bey dem Trucken hat man heutiges Tages keinen sonderlichen Mangel / als daß sie bißweilen um der Wolfeilung willen einen schlimmen Vocativum zum Correctore nehmen / der in geringen Sachen mehr Fleiß anwendet / als in was rechtschaffenes. Melius vero vera hæc exprimit Pius & Beatus *Mengeringius in Scrutinio Conscientiæ*: Es wollen die Buchdrucker offtmals nicht etwas spendiren / und aufwenden / daß sie einen

einen verständigen und gelehrten Correctorem in den Druckereyen hätten / und hielten / der die Materie cum judicio revidiren / und corrigiren thäte / sondern Hümpler und Stümpler / halbwächsige Studenten / Penäle und Pedanten / die nehmen quid pro quo, und schauen aus Unverstand oben hin / daß offt die Correctur eben lang / wann ein Opus publicirt worden. Optime sane judicavit vir candidissimus, cum quo consentire videtur Celeberrimus *Caveus in Prolegomenis Scriptorum Ecclesiasticorum ed. Genev. fol. 1693.* §. *V.* scribens: *Alii sunt, qui Typographiæ quidem suæ Curatores ac Correctores admovent, virosque alunt libris prelo parandis invigilaturos, sed vili pretio conductos, ignaros nempe & ignavos Monachos, qui levi, quod ajunt, digito, rem suam oscitanter agunt, & pro uno vitio sublato, immenso mendarum cumulo libros augere solent: ut de prelis Lugdunensibus aliisque nonnullis, non infimæ notæ viros conquerentes non semel audivi.* Meditare saltem, benevole Lector, &

perpende quæso, quot hodie invenire possis Correctores doctos? perpauci sane erunt, idque ideo, quoniam nonnulli, aut latent, aut latere ipsi ultro cupiunt, cum vana persuasione labores istos sua gravitate & doctrina indignos censeant, alii vero minus ambitiosi, ut non vereantur innotescere, tanta tamen vulgarium hominum copia quodammodo opprimuntur, ut juxta cum illis in tenebris delitescant: Plerique vero fungi sunt, & ea indole, qua Mengeringius antea depinxerat. Quibus rebus fieri solet, ut plurimi Scriptores in Academiis præcipue, suos fœtus in lucem emittendos purgare & ipsi necesse habeant; quo labore a reliquis negotiis promte agendis non solum avocantur, sed etiam, ubi se absentibus quid excudendum sit, longa opus habeant mendorum Typogr. deprecatione. Non desunt quidem in quibusdam locis Magistratum mandata, & *Petrus Rebuffus tractatu de Privilegiis Universitatum* scripsit: *Ob id bonum esset, serenissimum Regem statuere, neminem*

nem posse imprimere, nisi haberet Correctores doctissimos, & paulo post: *Scio, quod hæc Parisiensis Universitas suis Librariis juratis præcipiat, ut Correctores idoneos haberent, sub pœna privationis.* Gedanenses certe prudenti admodum consilio Typographis injungebant, si pagina tria vel quatuor ostenderet vitia, recudendam esse, si efflagitaret Autor, sine hujus impensis. Optaverat jam hujuscemodi *Cel. Lipsius*, de quo *Beyerlinckius in Theatro Vitæ Humanæ* refert, dixisse: *Correctores hoc difficillimo rei Literariæ tempore, utiles necessariique sunt, non ii tamen promiscui, non indocti, rapaces Petrones, sed qui consilio reque apse juvare scriptores possint.* Robertum Stephanum decem aluisse hujusmodi viros in ædibus suis, certis monumentis constat; ipsum vero etiam omnia revidisse, & in plateis paginas suspendisse, pollicitumque pretium certum pro singulis erroribus Typographicis, relatum habemus. Id si fieret a nostris Typothetis, Iro pauperiores brevi omnes crediderim futuros. Dolenda

lenda hæc ſunt, & optanda meliora fata. Nos interim non male actum fore judicamus, eos plagulis quibusdam recenſere, & merita extollere, qui in hujusmodi laboribus deſudarunt. Quorum adeo Centuriam ab aliquo collegimus tempore, & nunc etiam exhibemus. Equidem videbis B. L. nonnullos non comparere in hoc indice, quos vel Tu, vel alii intuliſſent. Sunt vero *Conradus Goëdenhuſen* Juris-Conſultus, & *Cornelius Schrevelius* Medicinæ Doctor & Gymnaſii Lugd. Rector, quorum ille Amſtelodami, hic Lugduni in Belgio emendationis curam habuere Corporis Juris Juſtinianei, cum notis integris *Dionyſ. Gothofredi*, opera & ſtudio *Simonis* van Leeuwen / Juris-Conſulti Lugd. editi fol. 1663. ita quidem, ut Goëdenhuſius Codicis Novellarum, & quæ has ſequuntur capitum, rationem habuerit; Schrevelius vero Inſtitutiones & Pandectas correxerit: uterque ob eos labores non ſatis laudandi. Similiter *Dan. Guil. Mollerus*, Poſonienſis Hungarus, Prof. Metaph. & Hi-

& Historiarum Altdorfinus, ante aliquot annos mortuus, ex Itinere Italico redux Argentorati aliquamdiu subsistens *B. Dorschei* Biblia Numerata sub prelis sudantia erroribus liberavit Typograph. *David Clodius*, Celeberrimus Gisensium Prof. curam gessit Lexici Arabici a *Clar. Golio* conscripti & in fol. editi. *Hippomeneus Trapezuntius*, Eruditus Græcus, Constantinopoli Venetias missus est, ut Correcturam Lexici s. Thesauri universi Græcæ linguæ ageret, *Varini Phavorini Camertis Nucerini* Episcopi editi 1711. fol. recusi Lips. apud Gleditschium & Weidmannum, de quo conferatur Bücher-Saal P.XXV. p. 2. ut nihil dicam de veteribus quibusdam, *Johanne Sybero*, *Germano*, qui floruit Anno 1548. in Italia. *Thoma Genuensi de Valerana* Correctore Venetiano An. 1561. quem laborem exhibuit in Cornu Copiæ emisso & emendato a *Benedicto Brugnolo*. Taceo item *de Hieron. Salio Faventino*, & *Georg. de Rusconibus*, quorum ille Bononiæ Anno 1488. alter vero Venetiis hujusmodi curas susceperant.

rant. Prætereo etiam *Franciſcum Garſiam*, ProfeſſoremTheol.in Tarraconenſi Academia, *Matth. Moretum*, *Brixienſem*, *Johannem Santonum de Baſſonis*, Med. Doctores; Petrum Loslein de Langenzen, qui Appianum pulcherrimis typis Venetiis Anno 1477. correxit. Johannem & Gregorium de Gregoriis itidem Venetiis clareſcentes. M. Jacobum Merlinum officinæ Aſcenſianæ Præfectum, & alios forſitan in Centuria altera memorandos. Et quis omnes noris, qui pauca & non niſi ſingula ſcripta fidei ſuæ commendata habuere, quos ſicco tranſire pede conſtitui. Omiſi etiam eos, qui non niſi ſua volumina emendarunt. Ideo anxius diu hærebam, memorarem ne aliquid, vel ſilerem, de viro apud Remonſtrantes ſplendidiſſimo, & undiquaque celebratiſſimo, *Johanne Clerico* : *Burmanni* veſtigiis ſi placuiſſet inſiſtere, utique in numerum Correctorum eum retuliſſem: Ille enim inter alia objecit Clerico, quod, antequam ad officium publicum promotus fuerit, corrigendis codicibus

dicibus Amstelodami operam navarit. Et quod maximum, eum in emendando apud Huguetanos Hesiodo, Clarissimo Gräfio curante, in lucem emittendo, insolentem egisse Correctorem affirmat, ea, quæ Gräfii fuerant, sibi tribuendo, mutatoque titulo, ex recensione Gräfii, fraudulenter supponendo, ex recensione Clerici. Quo dolo comperto, Gräfium vix eo redigere rem potius se, ut nomen & Exemplaria ita excusa restituerentur. (Præter hæc ignorantiam in Græcis, animum maledicum, in eos præcipue qui mortui, & quos vivos veneratus admodum fuerat, objecit. Addidit genium viri in scripturis interpretandis nimis solutum & liberiorem, uxoris etiam Polygraphi isti *Greg. Leti* filiæ Magnificentiam, Luxum & Opulentiam.) Hæc & alia a Perizonio & Burmanno aliisque Clerico exprobrata, quibus vero audacter semper restitit, repetenda fuissent. De quibus cum meum non sit judicare, illud saltem moneo, quod ipsum attinet Burmanni effatum de curis Clerici

Typogr.

generibus, cariori sua vendebant pretio, laudabant Scriptores, ut venales protrudere possent, quamvis nulla interdum laude dignos, unde *Martialis* L.XIV. Ep. 194.

Sunt quidam, qui me dicunt, non esse Poëtam,
Sed qui me vendit, Bibliopola putat.

Quod Scriptores attinet, ranciora primis Seculis fuisse scripta, crediderim, & cariora, quam recentioribus. Nam ordinibus Monachorum ortis, ignavi isti homines nihil, quod agerent, habebant, nisi ut de scribendis codicibus, modo antea jam indicato, vacarent. Nec tamen Correctores deerant a quorum fide & industria codices commendabantur; Eum vero laborem vel Autor ipsius libelli, vel alii mercede ad id conducti suscipiebant, a quibus etiam Indices adjici solebant. Unde *Sidonius L. V.c.XV. ad Ruricium* citante Schoëttgenio: *Librum igitur*, ait, *Heptateuchi scriptum velocitate summâ, summo nitore, quanquam & nobis relectum & retractum. Defert & volumen Prophetarum, licet me absente*

absente decursum, sua tamen cura manuque de supervacuis sententiis ruderatum; nec semper illo contra legente, qui promiserat operam suam: Credo, quia infirmitas fuerit impedimento, quo minus pollicita compleret. Observat praeterea laudatus Schoëttgenius Bibliopolas laudasse merces suas, nonnunquam in emendatos libros pro emendatissimis inscio Lectori vendendo, exemplumque *ex Gellio L. V. c. 4.* adducit. Grammaticum quempiam e nobilioribus ab emtore ad spectandos libros adhibitum, reperisse unum in libro mendum: Sed Librarium in quodvis vocasse pignus, si in una uspiam litera delictum esset. Et ego mihi facile persuadeo, iis temporibus, quibus adhuc literae valebant, & Bibliopolas & Scriptores & Correctores excelluisse; nec tamen id negandum, imminente post quartum, imo tertium, seculum barbarie, omnia ivisse in pejus: Ipsi enim, qui Eruditi vocari cupiebant, Bardi erant, & vix primis tincti literis Seculis praecipue IIX. IX. X. XI. XII. seqq. Quid igitur de reliquis

 boni

boni exſpectari potuerit non video. Remittente vero Sec. XV. immani iſta ſtudiorum barbarie, & reliqua ceſſura videbantur mala. Nam arte Typographica inventa, aderant non niſi ſcripta, manu peſſime picta. His autem ut genuinus ſenſus, quem Autores indigitaverant, reſtitueretur, non inepti, & pingui Minerva ludentes idonei erant viri, verum doctrina varia liberaliter inſtructi. Tales proinde plurimi fuerunt, qui in recenſu mox inſtituendo occurrent, Græce, Hebraice & Latine bene docti. Nam Patrum ſcripta Voluminaque, quæ & quanta ſint, quis ignoret? & quanti labores fuerint in reſtituendis iſtis, quis non miretur? Interim tamen plenaria utebantur poteſtate, quidlibet mutandi corrigendique, unde Patres S. ita caſtigatos in Locis Romanæ Eccleſiæ addictis Correctorum culpa prodiiſſe conſtat. Quidam autem vel in ipſis Typographorum ædibus has navabant operas, quidam vero per ſcripta conſulebantur; Cujus rei fidem facturus exhi-

exhibebo literas, a *Johanne Amerbachio* ad *Reuchlinum* missas, & a *Venerabili Majo Vitæ ejusdem* 8. *editæ p.* 71. insertas, quibus loca quædam Hieronymi explananda cupit. *Sunt enim*, scribit, *Vocabula in antiquis libris ita corrupte scripta, quod literas quoque non cognosco. Quapropter ea Vocabula Græca, quæ non intelligo, quaternionibus quibusdam depinxi, eo modo, quo potui ex antiquis libris, & eis breves sententias ex Commentariis præmisi, dedique ea omnia religioso viro Conrado Leontario, tibi, ut ait, notissimo, ad Te deferenda, qui & mihi affirmavit, rem meam apud Te promovere, & instare, ut operam des illorum emendationi & Correctioni. Quod & ego ea instantia, qua possum, peto, & pro laboribus quicquid petieris, libentissime dabo. Si autem me derelinquis, neminem scio in Alemannia, qui me juvare possit.* Paria etiam præstitit, celeberrimus Altdorfensium Polyhistor, *Conradus Ritterhusius*, qui sæpius in consilium a Typographis vocatus, lubens & strenue eos juvare solebat. Unde, quanti fue-

rit tunc temporis Ars Critica habita, haud obscure patet. Quæ tamen successu annorum, cum ejus usus adeo insignis non amplius esset, fere iterum exspiravit, aut in nænias nugasque inutiles abiit, unde etiam Correctores recentiorum temporum ea doctrinæ vi non inclaruere, ut isti. Interim tamen dolendum ita evanuisse & artem ipsam & reliqua ejus ornamenta. Unde jam *Thom. Garzonis in Piazza Universali discurs.* 128. vertente sic *Ahasvero Fritschio*, piissimo Juris-Consulto, *in Schediasmate de Juribus Typographiarum*, scripsit: **Bey dem Trucken hat man heutiges Tages keinen sonderlichen Mangel / als daß sie bißweilen um der Wolfeilung willen einen schlimmen** Vocativum **zum** Correctore **nehmen / der in geringen Sachen mehr Fleiß anwendet / als in was rechtschaffenes.** Melius vero vera hæc exprimit Pius & Beatus *Mengeringius in Scrutinio Conscientiæ*: **Es wollen die Buchdrucker offtmals nicht etwas spendiren / und aufwenden / daß sie einen**

einen verständigen und gelehrten Correctorem in den Druckereyen hätten / und hielten / der die Materie cum judicio revidiren / und corrigiren thäte / sondern Hümpler und Stümpler / halbwächsige Studenten / Penäle und Pedanten / die nehmen quid pro quo, und schauen aus Unverstand oben hin / daß offt die Correctur eben lang / wann ein Opus publicirt worden. Optime sane judicavit vir candidissimus, cum quo consentire videtur Celeberrimus *Caveus in Prolegomenis Scriptorum Ecclesiasticorum ed. Genev. fol. 1693.* §. *V.* scribens: *Alii sunt, qui Typographiæ quidem suæ Curatores ac Correctores admovent, virosque alunt libris prelo parandis invigilaturos, sed vili pretio conductos, ignaros nempe & ignavos Monachos, qui levi, quod ajunt, digito, rem suam oscitanter agunt, & pro uno vitio sublato, immenso mendarum cumulo libros augere solent: ut de prelis Lugdunensibus aliisque nonnullis, non infimæ notæ viros conquerentes non semel audivi.* Meditare saltem, benevole Lector, &

C 5 per-

perpende quæso, quot hodie invenire possis Correctores doctos? perpauci sane erunt, idque ideo, quoniam nonnulli, aut latent, aut latere ipsi ultro cupiunt, cum vana persuasione labores istos sua gravitate & doctrina indignos censeant, alii vero minus ambitiosi, ut non vereantur innotescere, tanta tamen vulgarium hominum copia quodammodo opprimuntur, ut juxta cum illis in tenebris delitescant: Plerique vero fungi sunt, & ea indole, qua Mengeringius antea depinxerat. Quibus rebus fieri solet, ut plurimi Scriptores in Academiis præcipue, suos fœtus in lucem emittendos purgare & ipsi necesse habeant; quo labore a reliquis negotiis promte agendis non solum avocantur, sed etiam, ubi se absentibus quid excudendum sit, longa opus habeant mendorum Typogr. deprecatione. Non desunt quidem in quibusdam locis Magistratum mandata, & *Petrus Rebuffus tractatu de Privilegiis Universitatum* scripsit: *Ob id bonum esset, serenissimum Regem statuere, neminem*

nem posse imprimere, nisi haberet Correctores doctissimos, & paulo post : *Scio, quod hæc Parisiensis Universitas suis Librariis juratis præcipiat, ut Correctores idoneos haberent, sub pœna privationis.* Gedanenses certe prudenti admodum consilio Typographis injungebant, si pagina tria vel quatuor ostenderet vitia, recudendam esse, si efflagitaret Autor, sine hujus impensis. Optaverat jam hujuscemodi *Cel. Lipsius*, de quo *Beyerlinckius in Theatro Vitæ Humanæ* refert, dixisse : *Correctores hoc difficillimo rei Literariæ tempore, utiles necessariique sunt, non ii tamen promiscui, non indocti, rapaces Petrones, sed qui consilio reque apse juvare scriptores possint.* Robertum Stephanum decem aluisse hujusmodi viros in ædibus suis, certis monumentis constat; ipsum vero etiam omnia revidisse, & in plateis paginas suspendisse, pollicitumque pretium certum pro singulis erroribus Typographicis, relatum habemus. Id si fieret a nostris Typothetis, Iro pauperiores brevi omnes crediderim futuros. Do-

lenda

lenda hæc sunt, & optanda meliora fata. Nos interim non male actum fore judicamus, eos plagulis quibusdam recensere, & merita extollere, qui in hujusmodi laboribus desudarunt. Quorum adeo Centuriam ab aliquo collegimus tempore, & nunc etiam exhibemus. Equidem videbis B. L. nonnullos non comparere in hoc indice, quos vel Tu, vel alii intulissent. Sunt vero *Conradus Goëdenhusen* Juris-Consultus, & *Cornelius Schrevelius* Medicinæ Doctor & Gymnasii Lugd. Rector, quorum ille Amstelodami, hic Lugduni in Belgio emendationis curam habuere Corporis Juris Justinianei, cum notis integris *Dionys. Gothofredi*, opera & studio *Simonis* van Leeuwen/ Juris-Consulti Lugd. editi fol. 1663. ita quidem, ut Goëdenhusius Codicis Novellarum, & quæ has sequuntur capitum, rationem habuerit; Schrevelius vero Institutiones & Pandectas correxerit: uterque ob eos labores non satis laudandi. Similiter *Dan. Guil. Mollerus*, Posoniensis Hungarus, Prof. Metaph. & Hi-

& Historiarum Altdorfinus, ante aliquot annos mortuus, ex Itinere Italico redux Argentorati aliquamdiu subsistens *B. Dorschei* Biblia Numerata sub prelis sudantia erroribus liberavit Typograph. *David Clodius*, Celeberrimus Gisensium Prof. curam gessit Lexici Arabici a *Clar. Golio* conscripti & in fol. editi. *Hippomeneus Trapezuntius*, Eruditus Græcus, Constantinopoli Venetias missus est, ut Correcturam Lexici s. Thesauri universi Græcæ linguæ ageret, *Varini Phavorini Camertis Nucerini* Episcopi editi 1711. fol. recusi Lips. apud Gleditschium & Weidmannum, de quo conferatur **Bücher-Saal** P. XXV. p. 2. ut nihil dicam de veteribus quibusdam, *Johanne Sybero, Germano*, qui floruit Anno 1548. in Italia. *Thoma Genuensi de Valerana* Correctore Venetiano An. 1561. quem laborem exhibuit in Cornu Copiæ emisso & emendato a *Benedicto Brugnolo*. Taceo item *de Hieron. Salio Faventino*, & *Georg. de Ruſconibus*, quorum ille Bononiæ Anno 1488. alter vero Venetiis hujusmodi curas susceperant.

rant. Prætereo etiam *Franciſcum Garſiam*, Profeſſorem Theol. in Tarraconenſi Academia, *Matth. Moretum*, *Brixienſem*, *Johannem Santonum de Baſſonis*, Med. Doctores; Petrum Loslein de Langenzen, qui Appianum pulcherrimis typis Venetiis Anno 1477. correxit. Johannem & Gregorium de Gregoriis itidem Venetiis clareſcentes. M. Jacobum Merlinum officinæ Aſcenſianæ Præfectum, & alios forſitan in Centuria altera memorandos. Et quis omnes norit, qui pauca & non niſi ſingula ſcripta fidei ſuæ commendata habuere, quos ſicco tranſire pede conſtitui. Omiſi etiam eos, qui non niſi ſua volumina emendarunt. Ideo anxius diu hærebam, memorarem ne aliquid, vel ſilerem, de viro apud Remonſtrantes ſplendidiſſimo, & undiquaque celebratiſſimo, *Johanne Clerico*: *Burmanni* veſtigiis ſi placuiſſet inſiſtere, utique in numerum Correctorum eum retuliſſem: Ille enim inter alia objecit Clerico, quod, antequam ad officium publicum promotus fuerit, corrigendis codicibus

dicibus Amſtelodami operam navarit. Et quod maximum, eum in emendando apud Huguetanos Heſiodo, Clariſſimo Gräfio curante, in lucem emittendo, inſolentem egiſſe Correctorem affirmat, ea, quæ Gräfii fuerant, ſibi tribuendo, mutatoque titulo, ex recenſione Gräfii, fraudulenter ſupponendo, ex recenſione Clerici. Quo dolo comperto, Gräfium vix eo redigere rem potius ſe, ut nomen & Exemplaria ita excuſa reſtituerentur. (Præter hæc ignorantiam in Græcis, animum maledicum, in eos præcipue qui mortui, & quos vivos veneratus admodum fuerat, objecit. Addidit genium viri in ſcripturis interpretandis nimis ſolutum & liberiorem, uxoris etiam Polygraphi iſti *Greg. Leti* filiæ Magnificentiam, Luxum & Opulentiam.) Hæc & alia a Perizonio & Burmanno aliisque Clerico exprobrata, quibus vero audacter ſemper reſtitit, repetenda fuiſſent. De quibus cum meum non ſit judicare, illud ſaltem moneo, quod ipſum attinet Burmanni effatum de curis Clerici

Typogr.

Typogr. acriter etiam huic imputationi contradixisse novi, per calumniam & maledicentiam hæc tradi contendentem indignumque hoc opus sua doctrina & gravitate existimantem. Utut illud nunquam negaverit, quod in suis scriptis impressis & recusis talem præstiterit operam. Hac igitur de Causa omisi Clericum, & hoc loco paucis mentionem ejus litigii fecisse sufficere arbitratus sum. Pari modo transire lubuit, *Marcum Meibomium*, qui una cum Clerico editionis nobilissimæ in Belgio excusæ, Diogenis Laërtii VitarumPhilosophorum ejusque correctioni præfuisse dicitur. Neque etiam præter *Plantinum*, *Henricum Stephanum*, *Frobenium*, *Oporinum*, & *Golzium* mentionem de aliis Typographis feci, qui libros ex officinis suis prodeuntes restituerunt; nam hoc modo omnes Eruditi Typogr. de quibus hæc peregisse probabile est, in Catalogum meum referendi fuissent. Eos autem, quos hic vides B. L. breviter recensui, addidi tamen, ex fide dignis Biographis

vitæ

vitæ fata paucissimis, & qua brevitate potui, delineata. Libros vero ipsos, quos singuli emendarunt enumerare nolui, quin etiam si voluissem, fateor, non potuissem. Nam quod vetustiores spectat, vel prorsus iis latent, vel obscurius nobis innotuere, & ut Chronologiæ parum respondeat. Quod ad recentiores vero attinet, paucis interdum eosdem tetigi vel ad annum impressionis respicere jussi. Ipsum vero hoc negotium exactius peragendum, quamvis utilissimum foret, & ad notitiam librorum, eorumque nobilem præ aliis prærogativam apprime faceret, meis tamen humeris grave nimis onus judicavi; relinquendam igitur aliis in hoc mari literario magis versatis duxi, quibus non erit arduum & molestum ad nostram qualemcunque opellam subinde observata, ut fieri solet, fundamentis positis, addere. Neque etiam, si quæ a nobis animadvertentur accuratiora, cum B. L. ea communicare imposterum dedignabimur. De reliquo ordine Alphabetico prima

hæcce lineamenta a nobis ducta, benevolentiæ & æquitati Lectorum iterum iterumque commendamus agnitaque tenuitate nostra, si quando hallucinatissimus, modestæ & ex amore veritatis profectæ correptioni lubentissime cedemus. Si vero viderimus gratas has primitias viris bonis & acceptas esse, de Momis parum solliciti opella quadam haud dissimili *de Typographiis Privatis* ulteriorem favorem nobis conciliare annitemur. Quibus præmissis jam primus esto in Elemento

Petrus Alcyonius,

MAgnæ Seculo XVI. celebritatis vir, ac literarum Latinarum pariter ac Græcarum Anno præcipue a Nativitate Christi 1530, lumen Italiæ fulgentissimum: quodque eo clarius præ aliis emicare potuit, quo præstantiora certatim quasi tunc temporis studia elegantiora sectantia extitere alia. Erat autem cum primis publice literas profidendi facultate clarus ac Florentiæ maximam

ximam de se concitaverat exspectationem, quamquam abreptus sæpissime laboribus aliis apud Venetos suscipiendis fuerit, quibus multos & elegantes peperit, aut si mavis aliorum in partu adjuvit fœtus. Siquidem apud celeberrimum Aldum Manutium, omnium Typographorum facile Principem, officinæ chalcographicæ, corrigendis typorum erroribus operam navavit, mercede menstrua constituta, & cum *Galeni librum de Animalium partibus* ex Græco in Latinum transtulisset sermonem, præter fixum præmium, decem amplius in singulos menses aureos obtinuit nummos, ex liberali donatione Cardinalis Medicei. Hoc in Pontificem electo, majora fortunæ suæ incrementa sibi imaginatus, primo quoque tempore ipsum Romam, nemine tamen in vito, adire laboravit. Sed a Florentinis detentus, nec dimissus est, nisi postquam alius Vir Eruditus inventus erat, qui locum Alcyonii occuparet, & pro muneris ratione, ea, quæ desiderabantur, præstiturus esset. Quod cum

difficulter procederet,abiit tandem nemine sciente excessitque cunctis ignorantibus, atque Romam evasit. Obtinuit tamen mercedem desertione ista promeritam, ut ut nihil eorum inveniret, quæ sibi erat pollicitus, Medico quippe ex Purpurati dignitate ad Papalem evecto, mutatoque longe ab illo familiari Alcyonii, qui quondam erat. Multis tamen annorum intervallis præterlapsis, postquam Romæ etiam corrigendo sudaverat, tandem non deerat illic provincia, cui præficeretur nova, quam etiam publice, docendo non sine magna Auditorum frequentia, omni studio omnique diligentia & conatu administrabat. Sed hæc temporum tranquilla facies turbulentis motibus inter Columnenses atque Pontificem exortis, fœde turbabatur: Cæsaris enim Caroli V. copiis Romam armata vi expugnantibus, Alcyonius, arcem Æliam, quam & Molem Hadriani dicunt, fuga salutem quæsiturus, vulnere in brachio accepto, ingressus est; quæ incommoda duabus postea orationibus

bus, quibus de crudelitate militum Cæsaris querelas effudit, se satis ultum esse putavit. Nihilominus deinde Clementis partibus desertis ad Pompejum Columnam transiit, ejusque & Imperatoris facta omni studio defendit; necnon paulo post vitæ finem homine literatissimo indignum, est consecutus. De reliquo, si *Jovio* fides habenda, *fuit neglecti vitæ generis, non ingenuis sed sordidis præditus moribus, impudens, Gulæ mancipium, ut eodem sæpe die ter, imo sæpius, cœnitaret.* Hæc autem Jovium infensissimo, pessimoque, & ut dicam, quod res est, invido scripsisse animo, non pauci sunt, qui tradunt, Alcyoniumque defendunt. In eo *Pierius Valerianus L. de infelicitate Literatorum*, cum Jovio consentit, *quod multum semper sibi arrogaverit; de omnibus Eruditis malesentiens dicacissima omnes laceratione, detrectaverit; cunctorumque, tam doctorum, quam imperitorum odium in se concitaverit.* De varia ejus mente & perfida satis certe testatur desertio, officii Florentiæ, laborum Aldo

conquisitus cura, neutiquam est inventus. Nemini dubium fuit, quin Petrus Alcyonius, cui Moniales Medico suo tractandæ Monasterii Bibliotheca potestatem fecerant, homo improbus furto averterit. Et sane in ejus opusculo de Exilio, adspersa nonnulla deprehenduntur, quæ non olere Alcyonium autorem, sed præstantiorem artificem videantur. His accedit, ut solet, *Jovius Elogior. p. m. 267. & alii plures.* At defendit eum, & ab hac contumelia purgavit laudatissimus *Menckenius, Rich. Bentleji* Angli celeberrimi nixus testimonio, quem conferre poteris. Ne nimis vero longus in his, quæ jam cuivis nota sunt, videar, meminisse saltem juvabit, Versionum ex Græco in Lat. variarum: Isocratis & Demosthenis, variorum etiam Scriptorum Aristotelis, ita quidem, ut ab Erasmo & aliis non satis abunde potuerit. Videatur Bælius in Lexico Historico Critico Ed. Nov. T. I. p. 152. Pierius Valerianus Ed. Lips. p. 342. & præfatio inprimis Menckeniana. Morerius in Lexico Univers. &c. Pergimus ad alterum

Adria-

Adrianum Albinum.

PArens ille Studiorum atque Doctorum optimus natus est Laubani, oppido Lusatiæ superioris satis venusto, Anno Christi post Millesimum & quingentesimum, decimotertio, duodecimo Calendarum Novembris. Nomen quidem a Patre Gregorio adeptus fuerat Weisii, id vero nota sub id tempus inter Literatos Κακοζηλία in Albinum transtulit. Fundamentis studiorum in ludo Patriæ & Svidnizensi, positis, altiora & graviora degustaturus, Poloniæ Civitatem nobilissimam, & Musarum sedem ea tempestate celeberrimam Cracoviam adiit, literis ibidem elegantioribus operam indefesso studio navaturus. His igitur sese abdidit totum, ac præcipue carminibus exquisitius conficiendis studuit, eo quidem successu, ut omnium favorem consecutus, paulo post honores sibi debitos acquisiverit. His autem posthæc laboribus non quidem abdicatis penitus ad tempus tamen sepositis in cognitionem

defeſſis viribus præfuit. Quo tempore variis, iisdemque etiam negotiis publicis implicitus, aliquot ſubiit legationes, ac Principibus & Ferdinando Imperatori Auguſtiſſimo, ad Transactionem Paſſavienſem miſſus, fuiſſe dicitur chariſſimus, ut etiam Elogio ſplendido, & Nobilitatis honoribus ab eo donaretur. Qualem & Cæſaris Maximiliani II. benevolentiam meruit, ut clementiorem optare ſibi vix potuiſſet. Tandem duplici quidem matrimonio contracto, at nulla prole hærede relicta, obiit. Poſt fata Mæcenatis Literatorum laudē mactatus. E vivis autem exceſſit A.S.R. 1590. ætatis ſeptuageſimo ſeptimo, inter alia maximum ſui deſiderium variorum Principum virorum, inprimis *Georgii Friderici* Marchionis Brandenb. reliquit, qui in lectulo Fatali decumbentem inviſit, & lacrymis etiam fuſis fidum ſuum ac candidum Albinum, cui ſimilem inter Principes iſthæc ætas non conſpexiſſe ferebat, deploravit, hoc ipſo amorem, quo proſecutus cum fuiſſet aperte oſtendens. Sepultus eſt in

in æde ſacra Cüſtrinenſium, monumentumque ſibi poſitum promeruit Encomiis eximium: Quod legere ſi vis, poteris in Clariſſimi Becmanni Notitia Univerſitatis Francofurtanæ fol. 1707. Ed. p. 187. ex cujus vita Albini excerpta hæc me accepiſſe, gratus profiteor. Sequuntur

Bruno & Baſilius Ammerbachii Fratres.

CEleberrimus *Autor* **des Verſuches zur Einleitung in die** Hiſtoriam Literariam **derer Teutſchen** / P. III. c. I. p. 231. tractans de Typographis fama induſtriæ & Eruditionis claris, aliquot ſimul inſperſos eorum Correctores mihi, quod fateor lubens, ſuppeditavit. Occurrunt autem inter alios, quos recenſet, Typographos, *Johannes Frobenius*: Huic cum aliis in corrigendi opere Johannem & Vitum Ammerbachium dediſſe operam clariſſimus Autor tradit: Verum, cum quædam circa horum virorum labores mihi venerint in mentem dubia, ea explicanti, ut condonet, mode-

modeste rogo. Fuit Johannes Ammerbachius inter primos, qui artem excudendorum librorum Basileæ exercuit; pater trium filiorum, Bonifacii JurisConsulti famigeratissimi, Basilii & Brunonis, claruitque maxime sub initium Seculi XVI. Vitus vero Ammerbachius patria Vedingensis, in Schola Lutheri & Melanchthonis formatus, Professor postea Ingolstadiensis creatus est, de quo nusquam, tale quid egisse, memini me legisse. Neque etiam Johannes ille, Frobenio libros emendasse mihi videtur: Siquidem prior ætate & tempore Frobenio erat: quin imo constat, rem Typographicam eum jam tractasse, cum Frobenius se illi tradere incepisset. Præterea etiam Frobenium potius Ammerbachio adfuisse in hujuscemodi laboribus, exploratum habemus, & jure optimo tuemur. Ea, ut confirmemus, adducenda erunt, quæ in Vita Frobenii, a me, & quidem, ex *Adami vitis Philosophorum* repetentur. *Erat Frobenius*, inquit ille, *ex Hamelburgo Franconiæ oppido, una cum Adamo*

Petri,

Petri, ex Langendorf, propinquo loco, Basileam vocatus, ab ipso Johanne de Ammerbach, & Johanne Petri, Typographis Basileensibus; Hisce, cum præclaram operam navarent, postea successerunt, & ad artem illam, ea in urbe, accessionis non parum attulerunt. Quid clarius dici potuerit non video: illud certe mihi vix persuadere possum, Johannem Ammerbachium jam decrepitum & Seniorem, Frobenio juniori, imo post fata hujus inclarescenti, corrigendo operam locasse, præcipue cum hunc ab illo emerito, officinam accepisse *Beyerlinckius*, ut rem abs dubio tradat, *in Theatro Vitæ Hum. Tom. VII. L. T. p. 238. ed.* Lugd. ap. Huguetanos 1555. fol. Addam, ut major sit fides dictis, & tandem, quinam isti Ammerbachii Correctores fuerint, emineat, alia adhuc verbo laudati Adami, in vita Erasmi obvia, quorum cum singula exscribere noluerim, sententiam tantummodo explicabo. Erasmum nempe officinæ diligentioris Frobenianæ motum, Basileam profectum, præcipue cum audi-

audiviſſet, Hieronymi opera prela illius fatigatura eſſe, huic operi commoda quædam ſe præſtiturum putaſſe. Nec vana etiam ſpe fuiſſe deceptum; ſiquidem, jampridem Johannes Ammerbachius, Ambroſii & Auguſtini libris abſolutis, hoc opus fuerat molitus, conductis hinc inde viris doctiſſimis, in quibus eminent Joh. Reichlinus, & Johannes Cono, qui ex vetuſtis Manuſcriptis, integra Hieronymi reſtituerent ſcripta. Verum Ammerbachio e vivis erepto, opus illud ad Frobenium eſt delatum. Id cum audiviſſet Eraſmus Baſileam venit, ac *novo hoſpiti, ſtatim in ædes Frobenianas recepto, placuit editionis nitor, ſed inprimis Ammerbachiorum fratrum in caſtigando ſedula diligentia &c.* Patet ſane ex his dictis, Ammerbachios quidem vacaſſe apud Frobenium conjunctis viribus & typis horum operum caſtigationibus & emendationibus; Eos tamen non fuiſſe Johannem & Vitum, ſed Baſilium & Brunonem, Johannis filios, qui in patris mortui officina manſiſſe, & cum ipſi ſuis ſumtibus

operi

operi satisfacere non potuissent, concedentes Frobenio prela corrigendo, aliisque laboribus adstitisse, credendi sint. Huic vero negotio immortui ne id, quod verisimile videtur, an aliorsum devenerint, compertum non habemus. Sufficiat hæc monuisse, circa ea, quæ a laudatissimo *Autore Historiæ Literariæ Germanorum* dicta sunt. Equidem non dubito, quin & suis non destitutus fuerit fundamentis, & assertorum rationibus, quibus etiam expositis, facile me errasse profitebor. Conf. Adami Vitas Philosophorum ed. 1663. Francofurti 8. 92. & 95. His adjungendus venit

Johannes Andreæ.

CElebris in primis apud Pontificios & nominis & honoris vir, quem alii appellant, Johannem Andreæ, h. e. Andreæ filium, alii Johannem Andream. Claruit quam maxime, Anno recuperatæ a Christo salutis Nonagesimo supra millesimum & quadringentesimum. Juris Ecclesiastici sacri, ut

difficulter procederet, abiit tandem nemine sciente excessitque cunctis ignorantibus, atque Romam evasit. Obtinuit tamen mercedem desertione ista promeritam, ut ut nihil eorum inveniret, quæ sibi erat pollicitus, Medico quippe ex Purpurati dignitate ad Papalem evecto, mutatoque longe ab illo familiari Alcyonii, qui quondam erat. Multis tamen annorum intervallis præterlapsis, postquam Romæ etiam corrigendo sudaverat, tandem non deerat illic provincia, cui præficeretur nova, quam etiam publice, docendo non sine magna Auditorum frequentia, omni studio omnique diligentia & conatu administrabat. Sed hæc temporum tranquilla facies turbulentis motibus inter Columnenses atque Pontificem exortis, fœde turbabatur: Cæsaris enim Caroli V. copiis Romam armata vi expugnantibus, Alcyonius, arcem Æliam, quam & Molem Hadriani dicunt, fuga salutem quæsiturus, vulnere in brachio accepto, ingressus est; quæ incommoda duabus postea orationibus

bus, quibus de crudelitate militum Cæsaris querelas effudit, se satis ultum esse putavit. Nihilominus deinde Clementis partibus desertis ad Pompejum Columnam transiit, ejusque & Imperatoris facta omni studio defendit; nec non paulo post vitæ finem homine literatissimo indignum, est consecutus. De reliquo, si *Jovio* fides habenda, *fuit neglecti vitæ generis, non ingenuis sed sordidis præditus moribus, impudens, Gulæ mancipium, ut eodem sæpe die ter, imo sæpius, cœnitaret.* Hæc autem Jovium infensissimo, pessimoque, & ut dicam, quod res est, invido scripsisse animo, non pauci sunt, qui tradunt, Alcyoniumque defendunt. In eo *Pierius Valerianus L. de infelicitate Literatorum*, cum Jovio consentit, *quod multum semper sibi arrogaverit; de omnibus Eruditis malesentiens dicacissima omnes laceratione, detrectaverit; cunctorumque, tam doctorum, quam imperitorum odium in se concitaverit.* De varia ejus mente & perfida satis certe testatur desertio, officii Florentiæ, laborum Aldo

præſtitorum, quæ ad finem ſe continuaturum promiſerat, & derelictio denique partium Pontificis, qui antè eum foverat & defenderat, id quod in pejorem partem nemo non ei interpretabitur. Ex *ſcriptis*, quæ nobis reliquit, eminent *Commentarius in Ariſtotelem, in quo cum perperam inſolenterque quædam vertiſſet, Sepulveda, vir Hiſpanus, egregiè de literis meritus, edito volumine, peracuta in eum contorſit jacula, tantis quidem Literatorum plauſibus, ut Alcyonius ignominiæ dolore miſere conſternatus, Hiſpani hoſtis libros, in Tabernis gravi pretio conquiſitos, publice igni concremare neceſſe habuerit.* Audiamus Longolium, qui Ep. ult. L. III. Epp. eleganter ſatis hanc iram Alcyonii depinxit, *ut hominis*, ſcribens, *ad tantæ contumeliæ nuntium vultum videas, quod unum ſane ſpectaculum tibi magnopere invideo: Nunquam enim is ex oculis laborabit, qui tum ejus frontem ſpectavit.* Commentario huic adjungo libellum elegantiſſimum *de Exilio ſive de Legato Medices Venetiis apud Aldum.* Anno

no 1522. quam editionem ipse correxit, sicut & alia plura circa ea tempora in hac officina excusa. Prodierat hic liber etiam Anno 1624. Aureliopoli, & Basil. 1546. quem quoniam rarissimus & carissimus factus, inque paucorum extiterat manibus, non ita pridem recudi curavit, & utilissimo instituto *cum Pierio Valeriano* de Infelicitate Literatorum, *Cornelio Tollio*, de simili argumento *Josephoque Barberio* de Miseria Poëtarum conjunxit celeberrimus *Joh. Burch. Menckenius* Lipſ. 1707. 12°. Verum hoc etiam opusculo partam Alcyonio gloriam suffurari denuo quidam ausi sunt, praeunte nequissimi Elogii, ut *Clar. Menckenius* vocat, scriptore Jovio; In quibus eminet *Paulus Manutius* in Epp. ubi, *Librum*, scribit, *Tibi celeriter mittam de gloria: qui (duos enim Cicero scripsit) usque ad Patrum nostrorum aetatem pervenerunt; Nam Bernh. Justinianus in Indice librorum suorum nominat Ciceronem de Gloria. Is liber postea cum universam Bibliothecam Monacharum Monasterio legasset, magna*

 conqui-

conquisitus cura, neutiquam est inventus. Nemini dubium fuit, quin Petrus Alcyonius, cui Moniales Medico suo tractandæ Monasterii Bibliothecæ potestatem fecerant, homo improbus furto averterit. Et sane in ejus opusculo de Exilio, adspersa nonnulla deprehenduntur, quæ non olere Alcyonium autorem, sed præstantiorem artificem videantur. His accedit, ut solet, *Jovius Elogior. p. m. 267. & alii plures.* At defendit eum, & ab hac contumelia purgavit laudatissimus *Menckenius*, *Rich. Bentleji* Angli celeberrimi nixus testimonio, quem conferre poteris. Ne nimis vero longus in his, quæ jam cuivis nota sunt, videar, meminisse saltem juvabit, Versionum ex Græco in Lat. variarum: Isocratis & Demosthenis, variorum etiam Scriptorum Aristotelis, ita quidem, ut ab Erasmo & aliis non satis abunde potuerit. Videatur Bælius in Lexico Historico Critico Ed. Nov. T. I. p. 152. Pierius Valerianus Ed. Lips. p. 342. & præfatio inprimis Menckeniana. Morerius in Lexico Univers. &c. Pergimus ad alterum

Adria-

Adrianum Albinum.

PArens ille Studiorum atque Doctorum optimus natus est Laubani, oppido Lusatiæ superioris satis venusto, Anno Christi post Millesimum & quingentesimum, decimotertio, duodecimo Calendarum Novembris. Nomen quidem a Patre Gregorio adeptus fuerat Weisii, id vero nota sub id tempus inter Literatos Κακοζηλία in Albinum transtulit. Fundamentis studiorum in ludo Patriæ & Svidnizensi, positis, altiora & graviora degustaturus, Poloniæ Civitatem nobilissimam, & Musarum sedem ea tempestate celeberrimam Cracoviam adiit, literis ibidem elegantioribus operam indefesso studio navaturus. His igitur sese abdidit totum, ac præcipue carminibus exquisitius conficiendis studuit, eo quidem successu, ut omnium favorem consecutus, paulo post honores sibi debitos acquisiverit. His autem posthæc laboribus non quidem abdicatis penitus ad tempus tamen sepositis in cognitionem

D 5 Juris

Juris profundiorem, vires intendit ſuas quam etiam non vulgarem brevi temporis decurſu eſt adeptus. Abhinc a Senatu illuſtri Wratislavienſi ad officium Con-Rectoris in Gymnaſio S. Eliſabethæ ſacro pêtitus, *Andrea Wincklero*, viro admodum conſpicuo operarum Scholaſticarum fuit Collega. Muneri huic fidelem ſeſe atque induſtrium præſtitit, omnium favore in ſe concitato, ita quidem, ut Capitanei urbis, *Johannis Mezeleri* filio, cum Academica aggrederetur ſtudia, vitæ doctrinæque moderator fuerit datus. Eo Vitenbergam in Saxonibus deducto, *Megalandro* illic *Luthero* & *Melanchthoni* ob doctrinam & vitæ probitatem fuit commendatiſſimus: quorum etiam opera in officina Typographica *Rhauiana* & aliorum, Librorum exprimendorum curam & Correctionem ſibi creditam habuit, iſtoque labore utiliſſimo non exigua ſimul ſtudiorum ſuorum fecit incrementa. Nunquam certe pœnituiſſe eum hujus operæ conſtat, quin potius incitamenta & adminicula ad erudi-

eruditionem in foro etiam Theologico perveniendi ſibi fuiſſe ipſe tradidit: præcipue cum ſtudiis juridicis non poſthabitis ſimul ſatisfecerit quam cumulatiſſime. His laboribus tamen & Civitati ipſi poſtea valedixit, & in Italiam peregrinatione facta, Mezelero, incertum quo morbo, Bononiæ defuncto, acceptis illic Doctoris Privilegiis & honoribus, per Galliam paravit reditum; atque eo non ſine fructu in Germaniam, doctrina inſtructus multifaria, ex Juris-Conſultorum, præcipue Anſovini de Medicis ore hauſta, felix fauſtisque avibus reverſus, Lipſiæ docendo mox inclaruit. Factum deinde, ut a Joachimo II. Anno 1543. Francofurtum ad Oderam deſideratus fuerit, & Jura ſummis omnium laudibus docuerit. Ad majora tamen a DEO ſervatus, paulo poſt a Marchione Johanne ad Conſiliarii, & Cancellarii in Nova Marchia munus fuit evectus: Cui magno & honorum & negotiorum officio, quamvis renitens primum per annos complures maxima fide, ac indefeſſis

defeſſis viribus præfuit. Quo tempore variis, iisdemque etiam negotiis publicis implicitus, aliquot ſubiit legationes, ac Principibus & Ferdinando Imperatori Auguſtiſſimo, ad Transactionem Paſſavienſem miſſus, fuiſſe dicitur chariſſimus, ut etiam Elogio ſplendido, & Nobilitatis honoribus ab eo donaretur. Qualem & Cæſaris Maximiliani II. benevolentiam meruit, ut clementiorem optare ſibi vix potuiſſet. Tandem duplici quidem matrimonio contracto, at nulla prole hærede relicta, obiit. Poſt fata Mæcenatis Literatorum laudē mactatus. E vivis autem exceſſit A.S.R. 1590. ætatis ſeptuageſimo ſeptimo, inter alia maximum ſui deſiderium variorum Principum virorum, inprimis *Georgii Friderici* Marchionis Brandenb. reliquit, qui in lectulo Fatali decumbentem inviſit, & lacrymis etiam fuſis fidum ſuum ac candidum Albinum, cui ſimilem inter Principes iſthæc ætas non conſpexiſſe ferebat, deploravit, hoc ipſo amorem, quo proſecutus eum fuiſſet aperte oſtendens. Sepultus eſt in

in æde ſacra Cüſtrinenſium, monumentumque ſibi poſitum promeruit Encomiis eximium: Quod legere ſi vis, poteris in Clariſſimi Becmanni Notitia Univerſitatis Francofurtanæ fol. 1707. Ed. p. 187. ex cujus vita Albini excerpta hæc me accepiſſe, gratus profiteor. Sequuntur

Bruno & Baſilius Ammerbachii Fratres.

CEleberrimus *Autor* des Verſuches zur Einleitung in die Hiſtoriam Literariam derer Teutſchen / P. III. c. I. p. 231. tractans de Typographis fama induſtriæ & Eruditionis claris, aliquot ſimul inſperſos eorum Correctores mihi, quod fateor lubens, ſuppeditavit. Occurrunt autem inter alios, quos recenſet, Typographos, *Johannes Frobenius*; Huic cum aliis in corrigendi opere Johannem & Vitum Ammerbachium dediſſe operam clariſſimus Autor tradit: Verum, cum quædam circa horum virorum labores mihi venerint in mentem dubia, ea explicanti, ut condonet, mode-

modeste rogo. Fuit Johannes Ammerbachius inter primos, qui artem excudendorum librorum Basileæ exercuit; pater trium filiorum, Bonifacii Juris-Consulti famigeratissimi, Basilii & Brunonis, claruitque maxime sub initium Seculi XVI. Vitus vero Ammerbachius patria Vedingensis, in Schola Lutheri & Melanchthonis formatus, Professor postea Ingolstadiensis creatus est, de quo nusquam, tale quid egisse, memini me legisse. Neque etiam Johannes ille, Frobenio libros emendasse mihi videtur: Siquidem prior ætate & tempore Frobenio erat: quin imo constat, rem Typographicam eum jam tractasse, cum Frobenius se illi tradere incepisset. Præterea etiam Frobenium potius Ammerbachio adfuisse in hujuscemodi laboribus, exploratum habemus, & jure optimo tuemur. Ea, ut confirmemus, adducenda erunt, quæ in Vita Frobenii, a me, & quidem, ex *Adami vitis Philosophorum* repetentur. *Erat Frobenius*, inquit ille, *ex Hamelburgo Franconiæ oppido, una cum Adamo*

Petri,

Petri, ex Langendorf, propinquo loco, Basileam vocatus, ab ipso Johanne de Ammerbach, & Johanne Petri, Typographis Basileensibus; Hisce, cum praeclaram operam navarent, postea successerunt, & ad artem illam, ea in urbe, accessionis non parum attulerunt. Quid clarius dici potuerit non video: illud certe mihi vix persuadere possum, Johannem Ammerbachium jam decrepitum & Seniorem, Frobenio juniori, imo post fata hujus inclarescenti, corrigendo operam locasse, praecipue cum hunc ab illo emerito, officinam accepisse *Beyerlinckius*, ut rem abs dubio tradat, *in Theatro Vitae Hum. Tom. VII. L. T. p. 238. ed.* Lugd. ap. Huguetanos 1555. fol. Addam, ut major sit fides dictis, & tandem, quinam isti Ammerbachii Correctores fuerint, emineat, alia adhuc verbo laudati Adami, in vita Erasmi obvia, quorum cum singula exscribere noluerim, sententiam tantummodo explicabo. Erasmum nempe officinae diligentioris Frobenianae motum, Basileam profectum, praecipue cum audi-

audiviſſet, Hieronymi opera prela illius fatigatura eſſe, huic operi commoda quædam ſe præſtiturum putaſſe. Nec vana etiam ſpe fuiſſe deceptum; ſiquidem, jampridem Johannes Ammerbachius, Ambroſii & Auguſtini libris abſolutis, hoc opus fuerat molitus, conductis hinc inde viris doctiſſimis, in quibus eminent Joh. Reichlinus, & Johannes Cono, qui ex vetuſtis Manuſcriptis, integra Hieronymi reſtituerent ſcripta. Verum Ammerbachio e vivis erepto, opus illud ad Frobenium eſt delatum. Id cum audiviſſet Eraſmus Baſileam venit, ac *novo hoſpiti, ſtatim in ædes Frobenianas recepto, placuit editionis nitor, ſed inprimis Ammerbachiorum fratrum in caſtigando ſedula diligentia &c.* Patet ſane ex his dictis, Ammerbachios quidem vacaſſe apud Frobenium conjunctis viribus & typis horum operum caſtigationibus & emendationibus; Eos tamen non fuiſſe Johannem & Vitum, ſed Baſilium & Brunonem, Johannis filios, qui in patris mortui officina manſiſſe, & cum ipſi ſuis ſumtibus

operi

operi satisfacere non potuissent, concedentes Frobenio prela corrigendo, aliisque laboribus adstitisse, credendi sint. Huic vero negotio immortui ne id, quod verisimile videtur, an aliorsum devenerint, compertum non habemus. Sufficiat hæc monuisse, circa ea, quæ a laudatissimo *Autore Historiæ Literariæ Germanorum* dicta sunt. Equidem non dubito, quin & suis non destitutus fuerit fundamentis, & assertorum rationibus, quibus etiam expositis, facile me errasse profitebor. Conf. Adami Vitas Philosophorum ed. 1663. Francofurti 8. 92. & 95. His adjungendus venit

Johannes Andreæ.

CElebris in primis apud Pontificios & nominis & honoris vir, quem alii appellant, Johannem Andreæ, h. e. Andreæ filium, alii Johannem Andream. Claruit quam maxime, Anno recuperatæ a Christo salutis Nonagesimo supra millesimum & quadringentesimum. Juris Ecclesiastici sacri, ut

vocant, itemque Civilis, peritissimus, &, a Nicolai Cusani, Theologi eximii, Decani ad S. Florianum, Archi-Diaconi Templi Cathedralis Leodinensis, Protonotarii Apostolici, & tandem beneficio Nicolai V. P. R. Cardinalis titulo insigniti, familiaritate valde clarus, ejus quippe fuerat contubernalis, qui amice alius inter se vivere solent. Hac igitur ex causa cum istius fortuna, suarum quoque rerum feliciora sensit incrementa: Nam ad Purpuratum dignitates illo elato, Apostolicæ Bibliothecæ Secretarius & ipse creatus fuit, ac tandem Episcopus, sive ut alii loqui amant, Præsul, & ex mente *Freheri in vita Cusani*, nescio vero, quibus fundamentis, aut quo sensu, Cardinalis, Aleriensis evasit. Quæ bene facta noster Andreas vix aliter compensare poterat, quam ut Nicolaum suum pro rostris publice elogiis meritis extolleret. De laboribus vero ejus Typographicis mentionem fecit *Marvillius in Melanges d'Histoire & de Literature* Roterodami 1700. 8. excusis, ubi meminit, quod in Conra-

Conradi Schweinheim, & Arnoldi Pannarzii Librariis Tabernis Correctorem agere non fuerit dedignatus. Primi isti erant, ut in præfatione monitum est, qui Romæ excudebant; & cum Germani essent, utique necesse erat, ut Correctores haberent Eruditos, & quibus lingua Italica vernacula esset. Ipsi enim gente Germani tantam notitiam hujus & aliarum linguarum vix habuisse creduntur, quæ ad libros correctissime edendos desiderabatur. Bene igitur fecit Johannes Andreæ istos juvando viros, sic enim immortalia suo modo sibi in orbem literatum peperit merita, quæ eo illustria sunt, qua majorem laborem & doctrinam tunc ad hujusmodi operam requisitam fuisse, certi sumus. Obiit tandem septuagenarius fere. Ex operibus, quæ *correxit* eminent *Biblia latina cum opusculo Aristeæ Anno 1471. exc. II. Voll. fol.* cui priori Epistolam præmisit ad Paulum I. Pontificem Rom. scriptam d. 16. Martii 1471. ubi in fine sequentes inveniuntur versus ab eo conscripti:

Aſpicis Illuſtris Lector quicunque libellos,
Si cupis Artificum nomina noſſe, lege.
Aſpera ridebis cognomina Teutona: forſan
mitiget Ars Muſis inſcia verba virum
Conradus Svveinheim: Arnoldus Pannazque, Magiſtri
Romæ impreſſerunt talia multa ſimul.
Petrus, cum fratre Franciſco, Maximus ambo
Huic operi optatam contribuere domum.

Curavit etiam noſter imprimi Livii Libros Hiſtoriæ Rom. ex Manuſcripto Romæ ſervato Anno 1470. apud eosdem Typographicos & pari ſua Sedulitate ornatos. Ipſe vero edidit Commentaria in Librum IV. V. & VI. Decretalium, quibus jura Pontificiarum Regularum continentur, Romæ primum, deinde Venetiis 1583. edita. *Scripſit* etiam *de uſu Feudorum. De Appellationibus: De Sponſalibus & Matrimonio:*

monio: Additiones ad Guilhelmi Durandi Speculum Rom: Extat etiam *Volumen Epistolarum*, quod rarissimum est, ad diversos scriptarum, Venetiis excusum. Videantur Excerpta ex Laudato Marvillio, in denen monatlichen Auszügen von neuen Büchern/ Hanoveræ 8. 1702. in Mart.

Johannes Ludovicus Apin.

MEdicus ex ævo recentiori clarissimus, & multis honorandus nominibus. Ille editus est in lucem Oehringæ Francorum oppido, Hohenloicæ ditionis, Anno post Christum natum cIɔ Iɔ LXVIII. duodecimo Calend. Decembris, Parentes nactus est bonos, & morum æque ac officii sanctitate conspicuos. *Pater* erat *Johannes Fridericus Apin*, Sacerdos Oehringensis, de Ecclesia puriori istius loci meritissimus. Ab his igitur bonis artibus innutritus & moribus, cum præcoci indole excelleret *Magistro* tandem usus præ Parentem in Schola *Joh. Jacobo Ludovico* Illustris Gymnasii Oehringensis Modera-

tore. Poſtquam vero Parens è vivis his exceſſerat, laudatus ille Præceptor ſolus autor ſuaſorque, ne a ſtudiis retraheretur, fuit, quem mater ejus ſecuta, filium, editis domi ſpeciminibus egregiis in Academias mittere conſtituit. Altdorfium igitur, nobilem Muſarum eligens, auſpicato petiit. Atque his locis cum in ſtudiis progreſſus facere felices pæne prohiberet res anguſta domi, & quæ a matre vidua ſubinde acceperat, pauca eſſent, ut tantam inopiam, qua premebatur, levarent. *Henrico* igitur *Meyero*, Typographo Altdorfino, pro certo pretio, quæcunque excuderentur, mendis repurgare diutiſſime conſuevit. Eoq; labore nominatim defunctus eſt in *Lexico Medico Caſtello Brunoniano*, quo tum dicti Meyeri fatigabat prela, & aliis pluribus. Nec tamen his negotiis impediri ſe paſſus eſt, quo minus ſtrenue in ſtudiis literarum pergeret; *Roëtenbecci* nempe & *Sturmii* Philoſophorum Clariſſimorum imprimis amicitia uſus, ex eorum Scholis plurimum profecit. Poſtquam igitur

in

in Campo Philoſophico ſatis mentem exercuerat, ad Caſtra Medicorum tranſiit, Doctoribus *Jacobo Pancratio Brunone* & *Joh. Maur. Hoffmanno* potiſſimum operam dedit. Sed ea egeſtas, qua olim laboraverat, adhuc aderat, quam inde etiam colligere L. B. poterit, quod, cum honores pro Eruditione non vulgari capeſſeret, prima vice tunica indutus fuerit ex panno confecta, antea vero nonniſi tenuioribus uſus eſt fundamentis, id quod ſuis ipſum ſæpius narraſſe ex filio, paternarum virtutum hærede, cognovi. Patriam poſthæc repetens, ita Comiti ſuo probavit doctrinam, ut provinciam ordinariam Medici nullo negotio domi impetraſſet, niſi bello interveniente in Noricas retrogreſſus terras, ibidem ſpartam eandem ornandam obtinuiſſet, honores poſtquam Doctorales, *diſputatione publica de Syncope* præmiſſa, ſuſceperat: Nam ab Illuſtri Senatu hujus Reipublicæ oppidum Herzbruccenſe, curæ ſuæ commiſſum accepit. Huic muneri per annos undecim magna laude

& felici successu ita præfuit, ut exteris quoque innotesceret, & *Lucæ* præcipue *Schroeckio*, Medico Augustano, & Præsidi quondam Collegii Naturæ Curiosorum celeberrimo inprimis charus esset, a quo in Societatem laudatam ultro receptus est, *Nonique cognomentum* (qui floruit Medicus sub Constantino Duca circa annum 959.) inditum gessit. Orbi Erudito suam probavit Experientiam tractatu potissimum emisso *de Febri Epidemica* Anno 1694. & 1695. in Noricæ ditionis oppido Herzbruccensi, & vicino tractu grassante, qui Anno 1697. Svobaci excusus prostat, & a Celebb. Collectoribus A. E. L. Anno 1697. mens. Januar. p. 25. non sine encomio recensetur, quo etiam Anno noster *Archiater Principis Solisbacensis* factus erat. Nonagesimo vero nono in Societatem Medicam Noribergæ florentem; Anno vero 1702. Altdorfium, evocatus est, quo posteriori loco Physiologiæ & Chirurgiæ Doctor publicus constitutus est. Quam functionem oratione *de Temperamentis* habita, ala-

cri

cri animo quidem accessit, sed non diu, neque ultra sesqui annum & menses tres in ea administranda desudavit, ad immortalem siquidem vitam acuta febri, catarrhali, ut vocant, d. XX. Octobris correptus Anno 1703. placide obdormivit. Quod ad scripta attinet, præter supra citatam Historicam relationem & aliquot *disputationes de Principio vitali*, quas Altdorfi *quinque* habuit nihil adhuc nobis innotuit. Paratum verò etiam habet Filius prælo, tractatum *de morbis, qui dum vixerat curandi ei obtigerunt, eorumque causis & medelis*. Vid. Programma funebre. Superest in Elemento A.

Dionysius Atanagus.

POëta Italiæ Seculi XVI. Clarissimus, ob Eruditionem & ingenii bonitatatem, animique dona illustris & propterea suis Civibus, quin & exteris commendatissimus, & ab omnibus, qui literas elegantiores amant, maximo semper habitus in pretio. Id quod maximopere meruit: Erat enim inge-

nio promtiſſimo, &, quale ſtudia Poëtica poſtulant, excitatiſſimo. Non ubiq; tamen fortuna proſpera eſt uſus; multum enim diuque in patria verſatus, non tamen ad munus aliquod publice gerendum eniti potuit, id quod vel ex obtrectatorum malitia, vel quod in reliquis artibus uti in Poëticis non ita excelleret, ortum ſuum traxiſſe crediderо. Unde vitæ ſuæ ſuſtentationi ut conſuleretur cum non haberet, factum, ut, egeſtate attritus, aliud quoddam vitæ genus, alimenta ſibi quærens, circumſpexerit. Pauca enim, imo nulla erant, quæ ipſe poſſidebat; Poëtæ autem, ut qui magis excellunt ingenii, quam judicii, viribus, rariſſime rebus ſuis ſolent proſpicere, ſed ſanguineo quam maxime gaudentes temperamento, varia amant ſtudia, compotationes, amores, ludos, quibus tamen omnibus non augentur divitiæ, ſed dilapidantur, maximo cum diſpendio & vitæ & famæ, eorum præcipue, qui ex munere aliquo publico ſumtus iſtos ſuppeditatos ſibi non habent. Pari igitur in miſeria

noſter

noster positus Atanagus, prelo Typographorum inservire cœpit, quem laborem, viro erudito haud indignum, deinceps ita adamavit, ut vix abduci postmodum ab eo potuerit: Conducere enim id videbatur pariter fami depellendæ, & occasionem largam magis magisque in Literis proficiendi, subministrabat. Quibus vero officinis præfuerit, cognitum & exploratum nondum habemus, neque etiam constat, quot codices a mendis expurgaverit, quippe ut sæpius jam monitum est, & imposterum monebitur, altioris indaginis est, & nonnisi a viro, cui commercium Literarum cum Italis Eruditis intercedit, vel paullatim inquirendo expectare licebit. Claruit autem quam maxime Atanagus Anno 1567. & reliquit *opus Poëmatum* Anno 1565. editum, & quod elegantissimum, facetiisque inspersis lectu jucundissimum utilissimumque vocat *Marcus Crescimbenius*, quem vide in Commentario ad Historiam Poëseos Italicæ Voll. II. L. I. p. 252. Nunc progredimur ad literam B. ubi primus erit *Jodo-*

Jodocus Badius,

ASCensius cognominatus: Patriam enim habuit Assenum, urbem quandam minorem Ducatus Brabantiæ Anno 1462. Eruditus est in ludo patriæ, postea Gandavi expolitus, ac tandem sua perfecit studia Ferrariæ in Italia, ubi sub disciplina *Baptistæ Guarini* maximos in Græcis Literis fecit progressus. Ab hinc igitur onustus omnibus Humanioris Literaturæ scientiis Lugdunum, ipse nunc alios optimas artes educturus pervenit. Neque Spes ejus consilii inanis fuit: Siquidem acceptissimus ob Græcam & Latinam linguas, quas profitebatur, claruitque in ea urbe publicus artium Doctor. At præter hos labores, & alios illic suscepit, minus quidem utiles, suo tamen studio admodum idoneas. *Johannem* nempe *Trechselium Typographum* istius loci non incelebrem, juvabat in rebus Typographicis, præcipue vero in expungendorum mendorum negotio: in quo aliquot annos non sine incrementis & famæ

famæ ſuæ, & Divitiarum laudati Trechſelii deſudavit. Tandem vero & ipſe hujus artis amore, Eruditis tunc haud raro, captus, officinam inſtructurus Pariſios migravit. Omnibus hic curis ſtudiisque ſuo ſatis fecit deſiderio, eo ſucceſſu, ut non multo poſt & ipſe nominis celebritatem juxta conſecutus fuerit. Namque non niſi optima quæque doctorum virorum ſcripta eaque bene & eleganter procudiſſe fertur. Quod tametſi de plerisque affirmari poſſit, de cunctis tamen non auſim aſſeveranter defendere: Quidam enim mihi viſi ſunt codices ab eo exſcripti, qui, ſi delectaſſe oculorum aciem dixero, a vero me ipſum aberrare crediderim. Edidit vero ut plurimum *Autores*, quos vocant, ſive ſcriptores Claſſicos, Eum notis a ſe adjectis, & recentiorum quorundam opera, ut *Petrarchæ*, *Politiani*, *Laurentii Vallæ*, *Baptiſtæ Mantuani* & aliorum opuſcula. Hæc omnia ipſe ſummo cum ſtudio vidit reviditque & a ſuis nævis purgata Luci publicæ exhibuit emendatiſſima. Tantus

tus ejus de reliquo in ſtudia erat affe-ctus, ut filias ſuas tres (quæ per errorem *in Dictionario Buddeano* Sorores ejus vocantur) ipſe linguam latinam docuerit, in quibus una fuit, quæ Roberto Stephano nupſerat : Eademque ſine dubio erat, de qua *Henricus Stephanus* filio ſuo Paulo ſcripſerat : *Avia Tua eorum, quæ latine dicebantur (niſi rarius aliquod vocabulum intermiſceretur) haud multo difficilior erat Intellectus, quam ſi dicta Sermone Gallico fuiſſent.* Obiit Aſcenſius tandem Anno 1534. relinquens, uti diximus, *Notas* varias in Scriptores nonnullos veteres, ſenſum Autorum exprimentes: *Silvas Morales* : Librum unum *Epigrammatum* : *Naviculam Stultarum mulierum. Vitam Thomæ a Kempis*, & alia His dictum Epitaphium ejus non niſi unicum adjiciam :

Hac tumulatus Humo, ſibi qui, jam feſſus ab annis
Sponte Typographicum congeminavit onus :
Luci dum libros, libris ferentia lucem
Scripta ſui fœtus tradidit ingenii.

Quæ

Quæ digna esse sua nobis, est laude fatendum,
Digna suo ut Seclo nemo negare potest.

Vid. Almeloveenius in Vitis Steph. p. 28. Cl. Buddei Lexicon. p. 261. Maitterii Histor. Stephanorum. p. 168. Hunc excipit

Johannes Antonius Bergellanus.

VIr, ut creditur, doctissimus, qui Seculi XVI. nomins claritatem consecutus, mihi vero nonnisi ex *Mallinkrotio, de Inventione Typographicæ Artis,* cognitus est: Ille enim Basileæ eum vixisse, & Typographos hujus loci opera sua juvasse, corrigendo nimirum eorum opera, affirmavit. Ex qua re non rudem, sed eruditum eum fuisse non sine causa judico; eo siquidem tempore libri imprimendi ad fidem Manuscriptorum vetustissimorum restituendi erant, qui vero labor Criticus non bardum, ut in præfamine jam monui, & impolitum hominem, sed doctissi-

mos

mos quosque requirebat viros. Fidem his dictis facturus, accipiat vel unicam plagulam Seculo XII. & seqq. Latino vel Græco idiomate scriptam, & pessime ob abbreviaturas, quibus Monachi compendii gratia nimium quantum indulserant, pictam, investigaturus Scriptoris sensum genuinum, & experiretur, quam sit sudandum, millies abjecturum cum Schedam, credo, priusquam unicæ paginæ sensum habebit verum. Tales vero sub id tempus codices Typographi Basileenses omni labore & sumtu conquirebant, edebantque tanto lubentius Bergellano locum inter Eruditos dare, voluimus. Non sine laudibus igitur ejus meminisse juvabit, utpote cujus fidei & doctrinæ plurima volumina nitide & accurate impressa debere, nos minime dubitamus: quamvis quæ quantaque sint ignoremus. Ceterum extat ejus *Carmen de Chalcographiæ inventione*, ex quo, quamquam rarissimo, tanquam ex ungue Leonem L. B. cognoscere poterit.

Johan-

Johannes Christophorus Beer.

HIc DEI beneficio procreatus est Norimbergæ Anno 1638. d. 17. Septembris, *Patre Dominico Beerio* Diacono Seniore, ædis primariæ Laurentio sacratæ. Ab hoc ad meliorem mentem educatus, totusque literis involutus, *Præceptoribus Schroedero, Riednero, Albino* & aliis mirum quantum profecit. Præter hæc Musicam didicit artem, & doctrinas altiores hauriens, *Dilherrum, Wülferum, Martinum Beerium* & *Arnoldum* audivit, quos tum Norimberga venerabatur Professores. Antequam Academias petebat, Latino & Græco sermone Orationes duas in Auditorio Ægidiano recitavit, illa *de Cecropia Arce Atheniensium*, hac *de Fratricidio Caini* differens. Migravit exinde annos natus XVIII. Altdorfium, ibique Ductoribus usus est *Weinmanno, Reinharto, Dürrio, Felwingero, Trewio, Hackspanio* & *Kœnigio*, viris celeberrimis doctissimisque. Hinc postea non

ſine publico diligentiæ ſuæ edito ſpecimine diſceſſurus, *de Miniſterio Eccleſiaſtico*, Præſide Dürrio; *De Hæreticis* ſub regimine Reinharti docte & cum applauſu diſſeruit. Nobilem poſthæc ad Salam Academiam petiit, ubi Muſæi, Chemnitii & aliorum doctrinis imbutus longius progreſſus eſt. Vivebat tunc temporis celeberrimus Altorfenſium Philoſophus *Beatus* nunc *Sturmius* in illuſtri Salana, Philoſophorum ordini adjunctus & clarus. Hujus igitur conſuetudine ſibi conciliata, *de Conſequentiis Syllogiſticis* publice cum Eruditis conflixit. At caſu quodam infelici, maxilla ſiniſtra disrupta, maleque reſtituta, in patriam rediit, & meliori ſucceſſu, exemtis oſſibus, ſanatus privatam egit vitam, & ſtudiorum ſuorum fructus colligens, multa inter alia Literatorum variorum curricula concinnavit, quæ poſtea *Theatro Freheriano* inſeruit. Illud ſiquidem opus a *Johanne Hoffmanno*, Bibliopola, Beerio noſtro ad revidendum corrigendumque traditum fuerat. Præterea in

Cathe-

Catechiſmo Eccleſiæ Noricæ cuique lectioni, verſiculos ſummam rei continentes, adjecit, in iis præcipue exemplaribus, quæ ſumtibus *Eberhardi Felſeckeri* & poſterorum ejusdem prodierunt in lucem. Vitæ ſuſtentandæ interim dum conſulturus pueros etiam docuit, privatasque horas, quicquid ad Literarum emolumenta conferre poterat, ſtudiis conſecravit. Atque adeo ſacra etiam, quibus operam dedit in Academiis, non omnino neglecturus, concionibus habendis haud raro vacavit; unde in Seminarium Candidatorum Theologiæ receptus in ædibus Salvatori noſtro dicatis, primum ex cathedra concionantium publica ad populum verba fecit, explicandum ſibi ſumens dictum *Pſalmi XL. v. 10.* Qui poſtea ſermo Rotenburgi ad Tubarim Anno 1667. 8. excuſus eſt, cui ipſe adjecit *Analyſin verborum Pauli I. Cor. XIII. 1--7.* Ibidem etiam locorum Anno 1668. imprimi curavit *explicationem v. 4. & 5. capitis 18. Apocalypſ. Johannis*, adjectis in fine verſibus,

quibus nomen dederat: Poëtische Gedancken. Hac occasione *Joh. Ludov. Hartmanni* Superintendentis Rotenburg. amicitiam & patrocinium sibi conciliavit, cujus etiam suasu Sermones isti publicabantur. Edendorum vero hæc erat occasio: Accusabatur Frater nostri Wolfgangus Dominicus ab Inspectore Candidatorum de erroribus dogmaticis in iis commissis. Vt se igitur sanos esse monstrarent, omnium judicio sermones illos expositurí typis subjecere, verum magno exinde contracto odio, alter Solisbacum & in Hollandiam, postea Hamburgum abiit, ibidemque mortuus est, postquam ediderat: **Zwölff Klagen über das ärgerliche unchristliche Christenthum / so von unterschiedlichen Lehrern** Sec. XVII. **geführt worden.** It. **Christliche Gedancken über etliche Sprüche der Bibel.** Noster vero postquam duos integros annos Rotenburgi moratus fuerat, Noricam repetiit civitatem, ac vertendis præterea ex Gallico Italicoq; idiomatibus in vernaculam nostram incubuit.

cubuit. Juxta hæc Correctorium opus in Typographicis Endterianis ex Felseckerianis suscipiens, multa & præclara in hac functione egit; præcipue vero Libris imprimendis adjecit indices copiosissimos, quibus hodie cum fructu Lectores utuntur insigni. His laboribus vacuavit ad ultima Vitæ tempora, qua fuere Anno 1712. d. 25. Decembris Annorum 24. Dignus de reliquo repertus, cujus imagini æri incisæ sequentia apponerentur verba:

Inter defunctos pars præterit optima Vitæ:
Fama proinde Virum viva per ora volat;
Perpetua quoniam scribit dignissima, vitâ.
Dignus, & ipse Viri Vultus in ære placet.

Scripta ejus quam plura sunt, qua tamen omnia recensere angustia chartæ non concedit. Numerum eorum Catalogus impressus accurate quidem non recenset, sunt tamen 72. Eminent *Dapperi* Mesopotamien und Arabien/

ex Belgico in German. fol. Ejusdem Persien und Groß-Mogols Land fol. cum Figg. Beschreibung von Groß-Britannien / cum Fig. 4. Der Durchl. Ertz-Herzogen von Oesterreich Leben / Regierung und Groß-Thaten / 4. Vischers Land- und Hauß-Buch vermehrt / 4. Beschreibung des Königreichs Hungarn / cum Chronico & Continuationibus, 8. Historische Erquick-Stunden / 8. Eichhorn verbesserte geistliche Rüst- und Schatz-Kammer / cum Fig. 8. & 12. Die andächtige Jungfer. Der andächtige Handels-Bediente. Leben der Könige in Spanien: Hungarn: Schweden: Dennemarck: Böhmen / 12. Du Val Geographia II. Voll. 12. ex lat. Beschreibung Siebenbürgens: Tyrols: Des Bayrischen Craises: Des Schwäbischen: Des Fränckischen / 12. Der verunruhigte Löw / Partibus XII. Das allarte Teutschland / P. P. VIII. Memoria Gloriosa Regiæ Stirpis Habspurgicæ. Das neue der Zeit / P.P.VIII. 12. &c. &c. sequitur

Stepha-

Stephanus Bergler.

CORona Transylvanus, vir ut solertissimus, sic longe doctissimus, mediocris fortunæ & conditionis Parentibus procreatus. Ab iis tamen omni studio & pietate educatus humanioribus disciplinis a puero innutritus est. Paululum tamen, ætate crescente, ad exteros evolaturus, patrias sedes reliquit, Lipsiamque devenit. Hæc, cum maxime, ut omnibus solet, arrideret, ibidem, ut in Celeberrimo Musarum foro, mroari constituit. Mox tamen cum esset curta suppellex foras iterum ire, alio concessurus unde vitam toleraret, necessitatem sibi impositam cernebat. Accepto igitur a Clar. *Th. Fritschio* literis commendatitiis, Amstelodamum migravit, ibidemque vitiis ex codicibus imprimendis tollendis & reliquis studiis operam navavit. In *editione* cum primis ista *Homeri Belgica* multum negotii sibi facessens, & præclare non pauca elimans, politiusque exornans, quæ in perniciem Editoris, & contemptum

libri intacta alioquin mansissent. Simili labore perfunctus est, cum *Onomasticon Julii Pollucis* impressum fuit, cui editionis pulcherrimæ & nitidissimæ, quatuor addidit Indices plenissimos, curamque correctionis impensissimi operis habuit. Hinc postea migravit Hamburgum, ubi locorum tum in conficienda Bibliotheca Græca gravi perfungebatur opere celeberrimus *Joh. Albert. Fabritius*: Hujus igitur amicitiam maximam expertus, eidem in hoc opere utilissimo socius adjutorque extitit. Quibus rebus feliciter confectis *a Fritschio* repetitus, ut Aristophani typis mandando præsidium ferret, Lipsiam reversus, acceptus gratusque venit. Magno etiam post modum studio, industria, omni doctrina, præsertim Græca excellens literatura, laudatissimis his conatibus adfuit, ut a prelis & negotii gravitate haud fatigatus robustior magis, & doctior factus sit. In vivis superest Patriæ suæ decus in nobili ad Pleissam Musarum sede, & quidem in ædibus Domini Fritschii, viri de

Repub-

Republica Literaria meritiſſimi, & quotidie merentis. Atque in hujus familia degit noſter Stephanus vitam ſuam in abditis & penetralibus ædium partibus altiſſimis, ſui ipſius tamen arbitrio: Cujus rei cauſam ſingulare temperamentum viri optimi eſſe credimus, quæ cauſa eſt, quod & conſuetudinem aliorum averſatus raro, in Societatibus conſpicitur, etiam Eruditorum, quamvis accerſitis. Interim tamen, ne ſicquidem Rei literariæ ejusque emolumento, ſtudia ſua invidioſe ſubtrahit: ut potius hinc inde non paucis ex Eruditorum cœtu in perſcrutandis Græcorum præcipue monimentis antiquis diligentia ſua ſubveniat. Grave ejusmodi munus ſuſcepit in Manuſcripto quodam Codice Homeri ejusque Scholiaſte. Poſterior enim, quem Celeberrimus Lipſienſium Theologus *Boernerus* inſpiciendum mihi tradidit, literis peſſime pictis exaratus eſt, ut exercitatiſſimo in eo luſtrando oculus hærere poſſit. Cui tamen malo crebro reguſtatis literis Berglerus medicinam paravit,

clavemque invenit, ita nunc melius procedendum in explanatione mentis istius Scholiastis sit. Factum exinde Spes est, fructus hujus laboris ad alios aliquando etiam redundaturos, siquidem prælo committendum codicem fore, non ex vano rumore nobis persuademus. Qui si prodierit, præcipuas Berglero doctissimo pro hoc labore deberi laudes Doctores, harumque rerum gnari non denegabunt. Animum interim, quem hactenus experti sumus literis inserviendi promtissimum, ut ulterius servet officiose petimus, viresque divinitus largissime concedendas pie apprecamur.

Arnoldus Bootius.

EQuidem dubitarem virum hunc inter Eruditos Correctores referre, ni Celeberrimus *Ludovicus Capellus* tam strenue & constanter semper id affirmasset. Est quidem fateor cuique de suis rebus testimonium perhibenti fides facienda; verum cum interdum & non raro quidem Eruditi in odiosis

quæ-

quædam negare, aut tergiversari soleant, idcirco non video, cur idem in præsenti negotio ab Arnoldo nostro fieri haud potuerit. Utcunque comparatum sit, mendacium certe fœdum illud dixerat, quando Capellus tradidit, quod in Typographicis officinis Correctoris muneri studia sua impendisset. Sic enim in *Capult. Vindiciarum sive Apodixeos Apologeticæ pro Hebrææ Veritate* disserit: *Mendacium bigeminum est, Namque & illud Grotii opus Annotationum in V. T. in hac urbe excusum, atque ad finem perductum fuit, jam diu antea, quam ego pedem in eam inferrem. Et neque Grotio neque illud mortalium unquam operam meam collocavi in corrigendis mercede erratis Typothetarum. Tametsi enim ingens illa ac crudelissima a feris & sanguinariis Hibernis calamitas, quæ innumeros omnis generis homines, partim omnibus facultatibus momento evertit, mihi quoque haud exiguum damnum dedit, magnam opum mearum partem abstulit. Superfuerunt tamen, Deo gratias, quæ mihi meisque honeste sustentandis suffi-*

sufficerent, ut ad talia parandi victus subsidia recurrendum nequaquam habuerim: Id quod si fuisset factum, minime id mihi probrosum ducerem, & ne dissimulare quidem, multo minus negare vellem. Verum si omnino aliquod hujusmodi ab industria mea præsidium rei familiaris mutuari opus habuissem, non ad illum sterilem haud minus, quam ignobilem corrigendi libros laborem confugissem potius, quam ad propriam professionem, atque ad Medicinæ praxin, quam ante hac Londini & Dublini, magno cum successu utilitatis æque ac honoris plenissimo per Annos XIV. continuos exercueram. Attamen ne ex illa quidem illum magnopere fructum capere studui aut curavi per hos novem quibus hic Parisiis sum. Non quod etiam dedigner hunc, aut quod illis, magnis parvisque opem meam efflagitantibus eam denegare sustineam; Sed quod cupido quietis, otii in bonas literas, præcipueque sacras collocandi me compellit, ut, quantum possum, me ab aliis occupationibus custodiam immunem. Hæc verbosius de se ipse Bootius: Judicet nunc ex his bene-

benevolus Lector, an labor iste in emendandis libris adhibitus viro huic sit adscribendus, nec ne. Ego unicum in eo desidero, quod nimirum corrigendi operam sterilem & ignobilem (id quod tamen minime probrosum ducere velle, si factum esset, paulo ante dixerat) appellare non veritus est. Cuicunque autem animus Arnoldi interdum supercilio aliquo elatus, cognitus est, facile opinari posset, id eo tantum, quicquid dissimulet, negasse Bootium illum a se peractum negotium, quoniam illud haud suæ gravitati, doctrinæque convenire vanissima persuasione sibi imaginatus fuerit. Utut sit, in eo hallucinatum fuisse credo, dum sterilem & ignominiosum vocavit laborem, in quo tamen multi eruditissimi, & doctrina præstantiores Bootio desudarunt. De quo Clarissimus *Mettairius* in sua *Stephanorum Historia p. 168.* optime scribit: *Non est, quod quemquam pudeat hujus muneris, quo multos, tum illustri loco natos, tum ad amplissimos honores evectus accipimus non-*

nonnunquam functos fuisse. De cetero floruit Bootius noster An. 1646. natusque est in Belgio, & vel Arnoldus de Boot, vel etiam Bootius scribi voluit. Fratrem habuit *Gerardum* itidem Medicum: de reliquis enim cognatis aliquid addere pretium non est. Quod superest, erat noster, quod nemo negabit, linguarum Lat. & Græc. peritissimus, & Medicus experientissimus, & quidem Pro-Regis, ordinum atque exercituum Hyberniæ Archiatri munus obiit, at postea tumultibus bellicis sibi haud amicis in Gallias secessit, ibidemque artem Medicam professus est. Tandem Anno 1650. e vita excessit. Excudi fecit, dum adhuc viveret, præter supra citatum opusculum contra Capellum, *Epitomen Concordantiarum Græcarum Kircheri*: It. *Observationes Medicas de affectibus* ab aliis Doctoribus omissis; ut de *Abscessu Hypocraneo, de Vomica Hypocranea* nihil dicamus, &c. Lond. ap. Thom. Whitaker & Thom. Neucomb, 1649. 12. recus. cum præfatione *Meibomii* Helmst. 1664. 4. Extat etiam cum *Petri*

Petri Borelli Hiſtoricarum & Obſervationum Medico-Phyſicarum Centuriis IV. Francofurti & Lipſiæ 1676. 8. Vid. Lindenium Renovatum 4. Norimb. p. 88. adde Crenium in Animadv. Philoll. P. V. p. 102. Claudat hoc agmen

Caſparus Bruſchius.

Vir in eruendis antiquitatum ſcriniis ut laborioſiſſimus, ſic feliciſſimus. Suſceptus in lucem An. Chr. 1518. d. 19. Auguſti Egræ Variſcorum, aut ſi malueris Bohemorum, ſecundum mentem *Adami*, *Pantaleonem*, qui Gandavi Flandriæ natum tradidit, confutantis. Majores hujus viri nunquam Bruſchiorum nomine, ſed *Peiſeros* ajunt dictos. Proavum vero ob pinguedinem ventris German. Vocabulo Bruſt / Bruſtium vocatum, occaſionem dediſſe, ut ex eo tempore poſteris hujus familiæ nomen Bruſchii adhæſerit: Ad noſtrum Caſparum ut accedamus, ad literarum ſtudia ille natus videbatur, iisque innutritus, ita profecit, ut in Poëſi cumprimis ex tempore ingenii ſui vim & alacritatem

tem sæpissime commonstraret. Promeritam exinde lauream non sine acclamationibus & plausu Eruditorum obtinuit, & succedente tempore optimus ejus ævi carminum struendorum artifex censebatur, mollissimaque Poëmatum dulcedine memorabilis. Anno ætatis suæ 48. Germania relicta, Italiæ terras amœnissimas petiit, sed Alpium raro amore captus, diu in istis locis sedes habuit fixas. Præcipue Monasterii Lacziensis sive Coxiensis in Tumiliasca superioris Rhetiæ, originem & incrementa, ut solebat, conscripturus, hospitium per aliquod tempus in eo invenit jucundissimum. Abbatissæ, quæ fuerat *Catharina de Marmoribus*, tam acceptus hospes, ut sæpius saltationem amicam cum ea exercuerit; abiit autem denique muneribus, monumentisque Monasterii oneratus Basileam. Studio ibidem juvandarum literarum captus, non otiatus est, sed desiderio suo satisfacturus, confestim *Oporini* officinam Typographicam adiit. Habitabat Vir iste celeberrimus in excelso

Civi-

Civitatis loco, unde ædes ejus vulgo Arx vocabantur, Hanc arcem ingressus quid a se sperare posset Oporinus, Bruschius exposuit. Scriptis igitur, agnita viri doctrina, tunc sub prelo sudantibus emendandis præfectus est, quibus magna cum laude & eruditionis & patientiæ prospiciens, desideria accuratissimi Typographi explevit. At præterquam quod victum & amictum Bruschio labor iste afferret, simul consultum fuit, rei literariæ, cui optimos codices hoc modo paravit. Ipse vero etiam, ex necessaria attentaque librorum imprimendorum lectione, Thesaurum doctrinæ suæ non mediocriter auxit. Atque hic non prætermittendum duco, quod viro huic aliquando contigisse Biographi quidem vulgo tradunt, sed occasionem & miseriæ caussam reticent. Factum nempe perhibetur, ut laboriosissimus ille vir, pecuniæ pondere pro laboribus factis, accepto, novo præterea vestitu comparato, magnus quasi Apollo in plateis ambularet. Omnibus autem e præci-

puis & honoratioribus Civitatis eum esse existimantibus, capiteque nudato salutantibus, domum reversum palliolum suum sordidum induisse iterumque in vulgum prodiisse: Nemine eo habitu honorem exhibente, iratum, togam novam discerpsisse, cultello, improba mancipia, gloriæ & honoris humani eam appellitantem. Eandem Historiam de Hermanno Buschio, Professore Heidelbergensi, circumferunt literati. Facile autem cuivis subolebit, quod ab uno ex his factum, per errorem nominis duobus perperam tribui. Lubentius quippe a nostro id admissum crediderim, quem ob raritatem nummorum male vestitum processisse, & non raro aliquantulum desipuisse aliunde constat. Tandemque denique genere mortis hoc viro indigno sublatus est, siquidem in silva Rotenburgum ad Tubar. & Winsheimium interjacente, quam Schlingenbachischen Wald / vocant, per insidias sine dubio in eam pellectus, à nobilibus quibusdam misere Anno 1559. peremtus est. Cujus

jus cædis causam fuisse, quidam opinati sunt, quod scriptum quoddam contra eos se editurum esse imprudens paullo ante comminatus erat Libri, quos emendavit ex Oporiniano Catalogo, qui prostat impressus, cognosci quidem posset, verum cum anni actæ apud Oporinum vitæ non satis accurate constent, & præterea Typographos hic alios simul habuerit Correctores, difficillimum erit, seligere libro, quorum splendor huic vel isti debeat. At quos ipse scripsit nomine tenus indicandi erunt: *Descriptio Montis Pinniferi*, Fichtelberg / Witteb. 1640. 4. *De Laureaco & de Patavio Germ. ac utriusque loci Episcopatibus & Archi-Ep.* Basil. 1653. 8. apud Oporin. cui vero scripti occasione a *Wolfg. Lazio in Comment. de Republ. Rom.* plagii accusatur, qui ex suo tr. *de Laureaco Veteri* dolo pessimo plurima desumta esse, perhibuit, de qua re *Lambecius* legendus erit *in Comment. Biblioth. Viennensis Tom. II. c. VIII. p. 638.* De Episcopatibus & Archi-Epp. Germaniæ, quod tamen opus imperfe-

ctum, quippe cujus Tomus non nisi primus excusus est. Basil. it. Norib. fol. 1649. & Solisbaci 1682. 8. *De Monasteriis omnibus Germaniæ Illustribus*, opus nimis concise & breviter exaratum, nec semper, uti nonnulli judicant optimis certæ fidei constructum monumentis, id quod vel unico demonstrabo exemplo Regularium Benedictinorum Weissenoensium, quorum unum ex Patribus laudati Monasterii conquestum esse meminimus: Nec omnia nec vera satis, Bruschium, ut de aliis sic & de suo scripsisse Sacrario, quæ qualia sint, nunc non est exponendi locus, extat fol. Basil. 1553. ap. Oporin. continuandum hunc laborem sibi sumserat *Nesselius*, sed, quod ego quidem scio progressus fecit exiguos. Ejus etiam est *Carmen gratulatorium* in Imperatoris *Maximiliani I.* ex terris Hispanorum reditum 4. Manuscr. de quo videatur *Lambecius loco citato* p. 974. Ita ejusdem nomen gerunt: *Elogia de Mulda flumine, & circumjacentibus locis.* Lips. 8. Vid. Adami in vitis Philosoph. p. 182. edit. 8. Buddeus in Lexico Univers.

Tom.

Tom. I. p. 478. Morerius in Lexico p. 509.

Johannes Antonius Campanus.

OBſcuriſſimis natus initiis; a matre ſiquidem Ruſtica, opus agreſte tractante, ſub dio non procul a Capua ſub lauru in lucem editus eſt. Hac nativitate vix melior fuit educatio; multis enim hinc inde circumſeptus miſeriis, in artus & corpus excrevit. Hoc igitur admodum, ut videbatur, robuſto, pecuariam artem tractare coactus fuit, quo aliquando Magiſter pecudum evadere poſſet. Verum enim vero, ſicut, quod vulgo dicitur, urit mature, quod vult urtica fieri, ita ingenii in adoleſcentulo viribus cognitis a Paſtore quodam Animarum in pago vicino ad ſervitia ſibi præſtanda in famulitium ſuſceptus eſt. *Paulus Jovius* vero, æditui a matre traditum puerum fuiſſe affirmat, contrarium tamen *Balio* ſtatuente. Nos cum poſteriore faciemus, utpote ad erudiendum pue-

rum magis idoneo, in quo tamen ambo conveniunt. Quisquis autem ille fuerit, perſpecta ſagacitate Campani, bonis omnibus eruditus fuit literis. Major poſtea ætate atque doctrina viatico inſtructus, Neapolim diſceſſit, Præceptorem domeſticum Nobilium quorundam juvenum acturus, qua occaſione accepta, ipſe docendo magis magisque perfecit. Interim vero non ignorans, quantum ſit, quod neſciamus ex *Laurentii Vallæ* ore doctrinas porro hauſit, ac ſedulitate ſua induſtriaque poſt quinque annorum decurſum, ut Peruſium ad munus docendi publicum ſuſcipiendum vocaretur, effecit. Inde in Italiam remigrans, orationes quasdam concinnavit elegantes, *Vitum Brati, inclytì Ducis*, ſtilo terſo admodum ac concinno ſcriptam continentes. Poſtea *a Calixto* P. R. in urbium Reginam, Romam puta accerſitus, Amanuenſis ejusdem fuit; mortuo tamen ipſo, ſpe omni melioris conditionis fere ſublata, ſucceſſorem Pium II. paulatim ſibi conciliavit.

Cujus

Cujus favore parato, factum, ut rebus Oeconomicis Purpurati de Saxo ferrato propositus fuerit. Tandem denique Episcopus Colonensis, ac Teramensis, imo ut *Gesnerus* habet, Aretinus evasit. Quibus honoribus postmodum accessit officium Archi-Presbyteriatus aedium Sacrarum S. Eustachii. Sic igitur sublatus in altum, vah! quanto deinceps noster lapsu iterum in praeceps ruit: Paulo enim P. R. ex vivis sublato, Sexto IV. in ejus locum surrogato, seditiosi quidam in Provincia, cujus cura Campano tradita erat, tumultus excitabant. Horum Dux & Autor ille habitus, terris ad ditionem Romanae Sedis pertinentibus excedere jussus est, ita ut nunquam, in gratiam, quamvis multis interpositis supplicationibus, redire potuerit. Fata post haec cognoscens sua minus fausta, totum studiis se sacravit. Tandem mortuus est, Anno aet. 50. Sienae d. 15. Julii 1477. Sed quo praecipitor? Dicendum enim erit, quam ob rem Correctoribus adjungendus veniat. Testis est

Gabriel Naudæus, & ex eo *Bælius*, in libello poftea citando hunc in modum differens. Fuit Romæ inter alios Typographos quidam *Udalricus Gallus* in cujus officina Correctorem egit *Joh. Ant. Campanus* qui & illam elegantiffimo hoc prædicavit carmine :

Anfer Tarpeji cuftos Jovis, unde quod alis
Obftreperes, Gallus cecidit, Ultor adeft.
Udalricus Gallus, *ne quem pofcantur in ufum,*
Edocuit pennis nil opus effe Tuis.
Imprimit illa die, quantum vix fcribitur anno,
Ingenio haud noceas, omnia vincit Honor.

Adhæc celebertimus etiam *Chevalerius* l. citando memorat; tanta diligentia & alacritate excudiffe libros Gallum, ut Campano Correctori per fingulas noctes, ne quidem trium Horarum continua quies conceffa fuerit. *Michaël Fernus* eadem affirmat in *Præfatione*, quam operibus Campani præmiferat,

miſerat, ne quidem interquieſcere aſſiduis emendationibus potuiſſe, inquiens. Incubuit autem ſine dubio his laboribus noſter Calixto P. R. mortuo, cum non quibus ſe ſuſtentaret, haberet: Magiſter enim rerum domeſticarum Cardinalis de Saxo ferrato vix hujusmodi rebus vacare potuiſſe mihi videtur. Meruit autem ob hanc ſedulitatem & doctrinam ſequens Epitaphium ex affectu amicorum prolatum:

Campanus jacet hic humili contectus ſub urna,
Qui vaga dum vixit ſidera tranſiliit.
Hiſtoricus ſcripſit: dixit: cecinitque nec alter
Philoſophus toto clarior in Latio.
Nihil majus natura tulit, miraculi cæli
Hujus in ingenio cuncta ſtetere viro.
Deſerto lugent Parnaſſi fonte Sorores
Et tumulus refugas, lucis hic unus habet.

Vos quibus ingenium est, en! quo contendimus omnes,
Virtutis sola est gloria quæ superest.

Reliquit scripta varia maxime moralia. *De fugienda ingratitudine; De dignitate matrimonii:* Extat etiam *Oratio Inauguralis* officii Perusini: *Libri IX. Epistolarum*, quas in Germaniam transtulit *Daumius*, atque cum scriptis *Textoris* exprimi fecit: *L. IIX. Elegiarum & Epigr.* Epistola Interamnensis *de regendo Magistratu; Oratio Cinericia* Romæ dicta cum præfatione *Joh. Costeri* 8. Lovanii 1548. Debetur etiam ei *editio Livii*, quæ ex primis est *Romæ 1471. & 1472.* quam correxit ipse, adjutus opera Joh. Andreæ, de quo antea, apud Conr. Schweinheim &c. Opera conjunctim prodiere Romæ fol. 1494. studio *Michael. Ferni.* vide Bælium in Lexico Tom. I. p. 837. Chevallerium in tr. Gallice 4. scripto de Arte Typographica p. 194. Hunc sequitur

Isaacus Casaubonus,

VIr omni laude major, gente Gallus, nec stirpe satis splendida oriundus. Geni-

Genitus ſiquidem Anno 1559. parentibus egenis admodum, & inferiori conditione hominum poſitis. Incenſus vero a puero diſcendi cupiditate, ſuperatis omnibus incommodis, ad ſupremam tandem eruditi ingenii laudem pervenit, ita ut nemo ſuæ tempeſtatis, auguſtiore literaturæ fama præfulſerit. Unde etiam officia publica ſplendida ſatis non defuere. Mox enim docendo munus inGenevenſi urbe ei fuit demandatum, & deinde Henrico IV. Gallorum Regi a Bibliotheca fuit, poſtquam odia Papicolarum evitaturus diu iſtos declinaverat honores. Sic longe multumque in literis provectus, ex mandatis Principum, ſub Examen *Baroni* Annales vocavit, quo tamen opere filo quodammodo ducto iterum abſtinuit. *Cum Peronio S. J. de Veritate Religionis* Pontificiæ diſputatoris contulit Sermones, verum non ea laude diſceſſit, quam ſibi Henricus IV. promiſerat, titulumque Pediculoſi (ſit venia verbo) reportavit Grammatici. Variis poſtmodum modis ab hoſti-

hostibus suis vexatus, tandem Londinum a Rege Jacobo I. accersitus abiit, ibidemque Consiliarii Regii titulum, & stipendium largissimum obtinuit. Atque hic locorum humane admodum Georgium nostrum Calixtum in itinere, quod obiter notamus, excepit, amicitiæque vinculo sibi eum obstrinxit. Ne vero otio dato vilesceret, de uno Baronium examinandum sibi sumsit, cui tamen operi postea est immortuus. Sic paucis delineato vitæ decursu tanti viri, exspectabis sine dubio, Lector Benevole, ut Correctorem Typographicum Causabonum fuisse probemus. Id ergo peracturus, brevissime conjungendum hac in parte eum esse cum Bootio supra memorato dixerim, quoniam neutiquam talia se in Typographiis fecisse negotia fassus est. Imo vero acriter restitit illis, a quibus sibi talia tribui non ignorabat. Scribens *in Exercitatione ad Apparatum in Annales Baronii ed. Lond. fol. 1614. n. IV. p. 42. Ego vero, si ita esset, laudi id mihi vertendum contenderem. Nam ex illa domo*

(Ste-

(Stephani puto) ceu ex equo Trojano multos prodiisse excellentes doctrina viros facile possem probare. Sed mentitur Cretensis, nam ego juventutem meam non in corrigendis chartis Typographicis exegi, sed bonis artibus discendis, & omnis generis autoribus diurna; nocturnaque manu pervolutandis. Quid igitur judicandum! Multi sunt iisdemque viri fide valde digni, qui id constanter affirment. Casaubono contra idem etiam strenue negante, atque id saltem Isaacum nostrum inficiare dicendum, quod *annos juventutis suæ in iis consumsisse* rebus Eudæmon & alii perhibuere. Verum Autores infra citandi, de ætate Casauboni loquuntur, qua juvenis non amplius appellandus veniebat: Ajunt enim communi consensu, vixisse eum in familia Henrici Stephani cujus filiam Florentiam in matrimonium duxerat, eidemque operam non raro & nonnisi per aliquot annos in emendandis Schedis præstitisse; Id quod eum abnuisse nondum exploratum habui. His paucis addo hujus viri

viri ſcripta *Exercitationes* ad Cardinalis Baronii Prolegomena, & primum eorum partem Londini 1614. excuſam. Sed notum eſt, nonniſi ad annum trigeſimum quintum id opus productum eſſe, *Samuel* quidem *Baſnagius* idem continuavit, ſed & hic ad annum 45. delatus, quievit, quoniam multi convolarant in Caſaubonum hoſtes, *Julius Cæſar Bulenger*, *Eudæmon*, *Heribertus Roſvveydus*, *Petrus Lanſelius* & alii; Illis obviam Iſaacum defenſuri iverunt: *Jacobus Capellus in Vindiciis Caſaubonianis contra Roſvveydum* Sedani 1619. impreſſis. Item *Rich. Montacutius* & *Joh. Prideaux*. Equidem & inter noſtros continuatæ ſunt Exercitationes hæ a *Tribbechovio, in dogmatica Baronii inquirente*, quæ prodierunt Kiloni 1666. & Hamburg. 8. 1708. ex ed. Korlholdi, qui & ipſe *Diſquiſitiones Anti-Baroncianas* 4. Kiloni 1667. ediderat. Sed non eſt, cur Caſauboniano labori æquiparentur, multoque minus, in hunc locum, ut examinentur convenit: *Scripſit* etiam Caſaubonus Librum *de Libertate*

Eccleſ.

Eccles. fol. 4. 1612. Haagæ 1638. & Francof. auctim curante *Grăfio*, *Commentarium* in Historiæ Augustæ Scriptores: Item in Persium: Diogenem Laërtium: Athenæum: Theocritum: Theophrasti Characteres: & alia. Sed hæc parum ad nos, conferantur tamen de la Ceille Histoire de l'Imprimerie p. 136. Struvius in Introduct. ad H. Lit. cap. V. §. 36. Teissierius in additionibus ad Elogia p. 420. quos citat Almeloveenius p. 6. adde Thom. Crenium in Animadversionibus Philoll. P. V. p. 109. Clarmund. P. I. p. 61. P. VIII. p. 87. Pedem his missis proferenti occurrit

Petrus Castellanus.

NAtus perantiqua ac genere nobili Hauverderiorum familia, multumque naturæ dotibus & meritis in Patriam illustris fuit. Floruit per totum regnum Gallicum Virtutum ac doctrinæ laudibus. Pater nomen *Quintini Castellani* gessit, a quo, matre ex hac vita discedente 12. annorum puer Divionem Burgundorum ad studia

dia Scholastica tractanda missus est. In his exercitiis ita se gessit, ut Magistris & Condiscipulis suis miraculo similis visus fuerit, ita ut habeant perpetuo, quem laudarent Præceptores & rudioribus præficerent, alii quem imitarentur. Posthæc exterarum terrarum visendarum gratia illinc profectus, & fama nominis magni Erasmi Literatorum Principis, Basileam invitatus, citato itineris cursu eo devectus est. Amicitiam igitur ejusdem, ut sperabat sibi conciliaturus, illico cum eo collocatus, mirum quantum ejus irrepsit animum suppetias ea tempestate ferebat Frobenio Erasmus in Emendationibus quorundam librorum, qui sub prelis sudabant. Par itaque munus, ut subiret, Castellano persuasit ille, Frobenioque eum commendavit, ac amplissimas conditiones non abnuenti impetravit. Fortiter igitur Græcis Latinisque scriptis, restituendis, emendandisque operam suam collocabat, non in umbratili pulvere, sed palæstra ampla se versari persuasissimus. Quid multis juvenis ille

noster

noſter æmulatione & cavillationibus Eraſmi, quod Galli ignorent, quæ Græci ſciant, incenſus, tantum profecit in Theologico Literaturæ genere, ac in ſtudiis, ut mox Eraſmum præcipitanter non raro agentem commentantem ac vertentem correxerit, & in quo erraverat, demonſtravit; nec malè id Eraſmo ferente, quin mirante potius Caſtellani ſtudium ac fervorem, omnibusque modis promovente. Poſtquam igitur aliquot annos huic officio Correctoris nempe ſe tradiderat, ad patrios iterum Lares receſſit, ibidemque nobilium quorundam Juvenum moderator ſtudiorum ac morum conſtitutus eſt. Quo itinere ſuſcepto, blanditiis puellæ cujusdam, ut videri volebat, pudiciſſimæ victo, mirum omnibus tanto huic viro accidit; Nam gravidâ ab eo, amoris venerei alia hoſte, factâ, poſt annum præterlapſum conſcientiæ morſibus ductus, in matrimonium, neſcientibus cunctis, quid contigerit, tanquam virginem illibatæ pudicitiæ, recepit. His ita factis, cum Legato Regis Galliæ Ro-

 mam

man & Venetias inque Cyprum etiam abiit, litterasque ibidem accepto annuo 200. Imperialium ſtipendio, docuit. Hinc in Ægyptum penetrans, Conſtantinopolin demum delatus, aliquot menſes, & duos præcipue etiam Hieroſolymæ vixit. Tandem in patrium domicilium, quod hucusque deſeruerat, remigravit, incrementa fortunæ ſuæ domi firmaturus, aucturusque. Idquod feliciter factum: In aula enim, Franciſci I. favorem ita ſibi conciliavit, ut (*Gallandi* verbis utor) prandenti Regi ſolus fere ſemper adſtiterit, percontantique de variis rebus reſponſa ut docta, ſic pia, dediderit. Conjecere adeo, his ita ſe habentibus, omnes aulici defixos in eum oculos, ob lenitatem vocis, ingenium ſummum, vultusque & geſtuum compoſitum decus, ſermonis elegantiam, & gratiam propemodum obſtupefacti. Et quod maximum, ita captaverat amorem Regis Caſtellanus, ut cum cubitum eunte Principe ſæpius conferre, neceſſe habuerit, in quibus audiendis non raro ipſe Rex

ob

obdormivit. Docuit etiam Regiam Principem *Margaretham*, atque Regi Spiritum emittenti precibus & solatiis suppeditatis adfuit. Erga quem, ut Pietatem post fata etiam ostenderet, sermone post funera ejus habito, incredibili Eloquentia virtutes, laudesque Principis prædicavit. Excessit posthæc aulicis turbis, at revocatus ab Henrico II. magnique Eleemosynarii officio præfectus, & amore Regis adjutus, Pietate firmatus, omnes Regni terminos circumibat, visitans turbam sacerdotum. Qua facta potestate expulit alios, alios vero melioris commatis retinuit; Tanta quidem solertia, ut cum Abbatissa quædam, quam ab Impietate retrahere laborabat, duos integros consumeret annos. Tantus de reliquo in docendo fervor eum tenuit, ut non raro ipse Lacrymas inter perorandum profuderit, verum etiam & alios ad paria doloris signa exhibenda coëgerit. Atque inde etiam sine dubio factum, ut cum Aureliis aliquando acriter nimis dissereret, Apoplexia correptus, perbre-

vi tempore interjecto ex hac vita migraverit. Ex antiqua sine dubio Typographici laboris procuratione fuit, quod Stephanorum Typographorum Patronus optimus ac maximus, quos alebat, fovebat, & contra clericorum dementiam tuebatur, extitit. Quamquam & Mæcenas omnium Eruditorum audiat, quem animum præcipue demonstravit, dum Regi de Collegio Eruditorum Lutetiis instaurando suasor autorque erat. Scripta vel nulla, vel quæ sunt exigui momenti, reliquit. Tribuitur ei *Epistola* a Francisco I. emissa, quæ in Carolum V. invectiva est, inque lucem prodiit 1543. Distinguendus demum est a *Petro Castellano* Prof. Græcæ literaturæ in Academia Lipsiensi, qui Anno 1558. vitas Illustrium Medicorum edidit, aliisque, qui prænominibus a nostro facillime discernuntur. De hoc videatur Bælius in Diction. qui ex Gallando, ut ego ex Bælio, sua desumserat: addi & poterit Pauli Colomesii Gallia orientalis ex editione Fabritii, in Quarto; Hamburgi. 1709. p. 12.

Frideri-

Fridericus Albertus Christiani.

PAtre Matreque Judæis oriundus, & Prostitiæ in Moravia natus, illo Mose, hac Sara dictis. Ab his Parentibus suis noster ut genitus natusque, sic in superstitione etiam educatus fuit, atque omnibus Judæorum ceremoniis innutritus est. Circumcisus, Baruchi nomen in sacris hisce Initiationis suæ gentis accepit. Postea a teneris ab ipso Patre, Hebrææ linguæ & Talmudicarum doctrinarum peritissimo, fideliter admodum in Rabbinorum scriptis versandis edoctus, ita profecit, ut postmodum ad viscera Eruditionis Talmudicæ scrutanda, eruendaque, Posnoniam Polonorum missus fuerit, ita quidem, ut cum discederet, Biblia in fontibus cum Commentariis Doctorum expedite legere & interpretari potuerit. Pueribilus igitur annis ibidem transactis, anno ætatis decimo sexto ad paternos reversus lares, per biennium in familia Parentum degit, usque dum Bruchsalium urbem ad flumen Rheni sitam Præcentorem (Chassan vocant) acturus e patria abiit. Sin-

 gulari

gulari igitur Sapientia & bonitate divina factum, ut Anno 1666. rumor de Messia, qui subitò adventaverat, iterumque mox evanuerat, sparsus fuerit. Hac occasione delusus cum aliis noster Baruchus, primum subinde cespitando, aut fluctuando dubitare de salute sua, & religione vera cœpit. Scrutatus igitur Scripturas ex Malach. III. 1. Jerem. XXIII. 6. Ps. CX. toto Es. LIII. 11. Hos. XIII. 14. Mich. V. 2. &c. luculam quandam conspicari cœpit, quam secutus postmodum ad Lucem Evangelii de Jesu Christo Dei gratia perductus est. Vivebat vero ea tempestate in cohorte Papicolarum, & horum præpostero cultu Sanctorum atque reliquiarũ, quem dæmone pejus & angue fugere solent Judæi, fere a conatibus deterritus, & prope factum, ut a laudabili studio, in quo Spiritu S. manuducente magis magisque progressus erat, Satanæ insidiis retractus fuisset. Vacillans igitur fide, Tonsoris tandem alicujus industria, Pietate ac doctrinis in viam reductus, majori animi alacritate, spirituque fer-

venti

venti opus Dei tractare incepit. Atque ſic ab aliis accepto codice Novi fœderis, eoque diligenter perluſtrato, commotus animo in eo fere ſtatu poſitus, quo illi Hieroſolymis Actor. II. dixerant: Τί ποιήσαμεν ἄνδρες ἀδελφοί; Lumen veritatis illuceſcens, ſentiebat, nec tamen, quo ſe verteret, habebat. Tandem ſimulando ſe Muſarum quoq; filium Argentoratum profectus eſt. Audito ibidem ſermone ex ſuggeſtu ſacro a *Friderico Salzmanno*, quo Pſalmum centeſimum explanabat, confirmatus in bono inſtituto *Sebaſtianum* conveniebat *Schmidium*. Ab hoc, ut ſincere neque more recepto Sociorum ageret, admonitus, curæ *Dan. Rauchii* Diaconi ad D. Petri commiſſus eſt. Heic fundamentis doctrinæ & confeſſionis noſtræ hauſtis, denique d. 18. Novemb. Anno 1674. ſacro baptiſmatis lavacro accepto, publice Chriſtianam profeſſus eſt fidem. Atque inde multis comparatis beneficiis, in alias migravit terras, Lipſiamque devectus, docuit ibidem Academiæ Curatorum indultu linguam He-

braicam, ita quidem, ut ab omnibus magni haberetur & amaretur. Atque illic etiam, ut ad ſcopum propius accedamus noſtrum, Typographis operam exhibuit ſuam, ſphalmata in libris, præcipue Hebraico Elemento excudendis corrigendo maxima induſtria. Eaque laude doctrinæ & ſedulitatis ad annum usque 1695. mactatus eſt. Quo nemine opinante, pecuniæ ſumma mediocri tamen accepta, una cum filia ſua evaſit, erupit, non ſine ſuſpicione cum ea commiſſi inceſtus. Utrum hoc facto reſilueritad Judaiſmum, hactenus non compertum habemus. Multi ſunt, qui id credunt, Hamburgum nempe veniſſe & in alias etiam ab hinc migraſſe terras. Nos vero, quæ optima ſperat, charitate niſus, meliora. Edidit de reliquo Abarbanelis Commentar. in Prophetas V. priores Lipſ. 1686. fol. cui & הקדמה המגיה hoc eſt, præfationem Correctoris, variasque ſubinde obſervationes adjecit, cum Jndice ſubjecto. *Auguſtus Pfeifferus in Præloquio* hunc in modum de eo diſſerit: *Ceterum non fraudan-*

fraudandus est sua laude eximius Dominus Frider. Albertus Christiani, Vir in hac Palæstra exercitatissimus. Is enim Correctioni præfuit, textum distinxit, citationes incredibili studio investigavit. Cui adeo benevolus Lector acceptum feret, quod nova editione commode, & oitra laborem, uti fruique possit. Et dolendum omnino, quod res accisior non sinat emergere virum optimum, qui quid in aliis præstare queat, vel in hoc opere ostendit, unde omnium bonorum favore, & Patronorum beneficentia imposterum dignissimus erit. Præter ea, quæ in hoc opere fecit, ea & præstitit in aliis eodem studio, eodemque successu: Epistolam enimPauli adHebr. inHebraicum transtulit idioma, ut usui Judæorum inservire magis possit. Habemus præterea Dialogum Rabbinorum de ludis, in German. linguam accuratissime translatum. Emisit etiam *M. Christian. Reineccius*, tamen ab eo conscriptum, der Jüden = Glaub und Aberglaub Lipf. 1705. Oct. ex cujus præfatione & ipsius Christiani annexa narratione

pleraque me desumsisse, Lector facile subolebit. Sequitur nunc

Johannes Cono.

HUnc per errorem Clarissimus *Reimmannus* vocat: **Einen gelehrten Oestrreicher** / quo jure id fecerit, nescio, injuria autem virum sedulum id scripsisse sum persuasissimus. Certo enim compertum habeo, ex fontibus infra citandis, Norimbergam ad cives suos hunc virum posse referre. Susceptus autem est in hunc Mundum Sec. XV. Anno 1463. Studiis se tradidit non invitus, unde non parum in illis processit, ingeniique bonitate multa præclara consecutus est. Sed Deo simul se totum consecraturus in Cœnobium, more istorum temporum, sese abdidit, ac Dominicanorum ordini adscriptus est. Paduam autem ad promovenda sua studia aptam idoneamque ratus, illico isthuc profectus, *Marcum Musurum* & *Scipionem* Cartheromachum viros eo ævo fama nominis & doctrinæ maxime conspicuos, audivit, melior inde doctiorque

que indies evasit. Græcam autem præsertim Literaturam ita adamavit, ut ad summa culmina istius linguæ procedens, mirum quantum in ea cognoscenda effecerit. Horum suorum autem laborum fructus capessendi mox occasio fuit subministrata. *Johannes* enim *Ammerbachius* S. Hieronymi Scripta typis suis evulgaturus erat. Hæc igitur ut correctiora, & emendatiora, ex Manuscriptis siquidem male pictis depromta, prodirent, vir iste laboriosissimos eos circumspexit, quos sibi in hoc negotio quam maxime idoneos & necessarios fore, bene noverat. Forte fortuna Padua *Cono* hic Basileam delatus erat, cui mercede conducto, & in ædes suas recepto curam librorum edendorum *Ammerbachius* commisit. Nec defuit invitatus, quin potius omni studio & conatu fidei suæ commissa perfecit. Maxima certe cum laude *Erasmus* hujus viri meminit in vita ejus apud Batesium p. 202. *Pridem*, scribens, *Johannes Ammerbachius, totum se comparaverat ad castigationem Voluminum Hieronymi; undique*

que conquisitis vetustis Exemplaribus, & doctis viris conductis, qui Græcas dictiones passim restituerent, de quorum numero fuit Johannes Reuchlinus Ictus, qui ex Lexicis vacuas lacunas replere conabatur; Cui successit felicior Castigator Johannes Cono, Norimbergensis, Instituti Dominicani, qui meliorem viam secutus, e vestigiis antiquorum codicum, ea quæ vel deerant, vel erant depravata, diligenter reparabat. Idque poterat Homo propemodum Græce quam Latine doctior, versatus nimirum in optimis auctoribus aliquot annis, excellentissimorum in Italia Professorum Musuri & Scipionis, atque Joh. Cretensis minime pœnitendus auditor. Præter hæc etiam scripta quædam *Gregorii Nazianzeni* & *Nysseni Gregorii* item *Magni* ex fontibus suis in Latium transtulit. Erasmo etiam in imprimendo Novo Testamento multum utilitatis præstitit. Quod vero tempus ab his laboribus relictum ei erat, illud, (ut *Johannes Sturmius* testatur) ad id impendebat, ut *Bonifacium Ammerbachium* & B. *Rhenanum* pueros adhuc scientiis augeret, cujus laboris

ris etiam in iis non pœnitendos expertus est fructus: Ambo siquidem omnibus artibus instructi perpolitique claritatem & famam nominis sunt consecuti amplissimam. Tandem noster *Cono* non admodum longe provectus annis excessit è vivis d. 13. Febr. An. Chr. 1513. Quo facto Rhenanus Pietatem suam in defunctum testaturus, Epitaphium Præceptori suo posuit:

ΤΟΥΣ. ΑΓΑΘΟΥΣ. ΚΑΙ. ΘΑΝΟΝΤΑΣ, ΕΥΕΡΓΕΤΕΙΝ. ΔΕΙ.

D. O. M. Sacrum.

ASta Viator, si non molestum est legere. *Fr. Johanni Cononi*, Norimbergensi, Theologo, Græcæ linguæ callentissimo, singularique per omnem Vitam pietate prædito, qui spe juvandi meliores literas, ob immaturam mortem non nihil frustratus: *Beatus Rhenanus* Pietatis ergo Præceptori, B. M. de suo fecit. Vixit annos L. obiit Anno D. MDXIII. nono kal. Martias.

Vale & abi in rem Tuam.

Vid. Adami in Vita B. Rhenani. Urstisius in Chronico Basil. ejusque Epitome.

me. p. 194. Le Grand Dictionaire Historiques fol. 1694. Tom. I. p. 239. & Omeisius in Diss. quibus immortuus est, de Claris Norimbergensibus. p. 23.

Milesius Coverdale.

ANglus gente, Eboraci honestis Parentibus genitus, honeste etiam educatus, & literis sacris praecipue; ab incunabilis fere imbutus, ad Episcopatum Excestriensem denique post alia officia minora evectus est. Sed incidit bonus ille vir in turbulenta Angliae tempora, ut saepius esse solent in eo regno, quibus *Henricus Octavus*, ob recusatam libertatem divortii a Pontifice, Reformationem in terris suis meditabatur. Reperti etiam non pauci, qui ex Doctoribus consilium isthoc adjuvarent; multos tamen etiam habuit, qui contradicerent, & adversarentur. Mortuo *Henrico* filius sceptra gerenda suscipiebat *Eduardus VI.* dictus, incepta Patris persecuturus; qui vero postquam VI. regnaverat annos non sine suspicione veneni, diem suum obiit supremum.

Soror

Soror igitur major natu, regium adſcendebat ſolium, timentibus ac trepidantibus omnibus, qui purioris doctrinæ incrementa promovere ſtudebant. *Cranmerus* præcipue, *Petrus Martyr* alia multa mala ex hujus Reginæ Imperio vaticinabantur: Id quod factum; *Maria* enim Pontificia ſacra per totum Regnum reductura, magna vi & crudelitate id effectum dare conabatur. Quibus rebus factum, ut alii docentium intra Regnum, manerent, & vitæ periculum ſubire haud abnuerent, in quibus *Cranmerus* Anno 1555. & alii flammis ſublati vitam amiſerunt: alii vero fuga ſalutem ſibi quæſituri, ex his malis, ut rubecula cito tranſitura, evaſerunt. Donec mortua *Maria*, ab *Eliſabetha* revocati in pace vitam domi exigere liceret. In his igitur & *Coverdalius* noſter fuit, equidem jam ſub *Henrico* apud exteros vivebat. Cum enim *Wilhelmus Tyndallus*, annuente Rege & operam ferentibus *Joyo* & *Conſtantino*, Novum Teſtamentum Noſtri Salvatoris, ad facilitandum Reformationis ne-

gotium

gotium in vernaculam suam transtulisset, & Hamburgi vel Antvverpiæ excudi curasset, *Wolsei* & aliorum Episcoporum Pontificiorum machinationibus factum, ut prohiberetur mandato Regis, ne promercalis fieret ille codex in Regno Angliæ. Quin etiam exemplaria omnia, quotquot obtineri potuerant igne sunt consumta. Verum An. 1530. *Tyndallus* hanc suam interpretationem emendatam denuo typis mandavit, inque Angliam, ut divulgarentur misit fatri suo & *Patmoro* Mercatori cuidam. Verum enim vero recognita & Episcopo Londinensi significata, grandi pœna isti affecti, & ignominiosa; schedis quippe multis amicti & inversa facie equis impositi, exempla universa, quæ inveniebantur, in rogum, quem in foro publico struxerant, projicere coacti sunt. Atque hoc animadversionis genus postea *Tyndallus* etiam subiit Anno 1535. quo & ipse in vincula conjectus igne combustus est. Hoc facto alius quidam *Joh. Roger* sub *Thomæ Mathæi* nomine latitans denuo recudi fecit per

Graff-

Grafftonum codicem ſacrum, idque approbante Rege, verum ut eo tutius id negotium poſſet tractari, aliam editionem quidam purioris doctrinæ viri meditati ſunt. Conceſſione igitur a Rege Galliæ impetrata, ut Pariſiis id fieret, *Mileſius* noſter *Coverdale* in Galliam tranſiit, atque omnia direxit, ita quidem, ut totius operis Correctionem & emendationem ſuſceperit. Verum poſtquam *Matthæus Orus* Generalis Inquiſitor comperiſſet, opus prohibitum, & paginæ omnes, quæ jam impreſſæ erant, Vulcano ſacratæ ſunt. *Coverdalius* Corrector operis cum Typographo aufugit, & officinam omnem cum toto apparatu, Londinum poſtea deductum, reliquit. Attamen in Anglia denique idem opus abſolutum eſt Anno 1535. fol. & vocatum Biblia Tyndaliano-Coverdaliana. Non ſolum autem in hoc opere, verum & in nonnullis aliis poſtea ita ſe geſſit, ut ad Eruditos Correctores referri meruerit: Exul enim hinc inde vagabatur; Ex Anglia quippe denuo *Maria* Pontificiorum ſacra in re-

gotium in vernaculam suam transtulisset, & Hamburgi vel Antvverpiæ excudi curasset, *Wolsei* & aliorum Episcoporum Pontificiorum machinationibus factum, ut prohiberetur mandato Regis, ne promercalis fieret ille codex in Regno Angliæ. Quin etiam exemplaria omnia, quotquot obtineri potuerant igne sunt consumta. Verum An. 1530. *Tyndallus* hanc suam interpretationem emendatam denuo typis mandavit, inque Angliam, ut divulgarentur misit fatri suo & *Patmoro* Mercatori cuidam. Verum enim vero recognita & Episcopo Londinensi significata, grandi pœna isti affecti, & ignominiosa; schedis quippe multis amicti & inversa facie equis impositi, exempla universa, quæ inveniebantur, in rogum, quem in foro publico struxerant, projicere coacti sunt. Atque hoc animadversionis genus postea *Tyndallus* etiam subiit Anno 1535. quo & ipse in vincula conjectus igne combustus est. Hoc facto alius quidam *Joh. Roger* sub *Thomæ Mathæi* nomine latitans denuo recudi fecit per

Graff-

Grafftonum codicem ſacrum, idque approbante Rege, verum ut eo tutius id negotium poſſet tractari, aliam editionem quidam purioris doctrinæ viri meditati ſunt. Conceſſione igitur a Rege Galliæ impetrata, ut Pariſiis id fieret, *Milesius* noſter *Coverdale* in Galliam tranſiit, atque omnia direxit, ita quidem, ut totius operis Correctionem & emendationem ſuſceperit. Verum poſtquam *Matthæus Orus* Generalis Inquiſitor comperiſſet, opus prohibitum, & paginæ omnes, quæ jam impreſſæ erant, Vulcano ſacratæ ſunt. *Coverdalius* Corrector operis cum Typographo aufugit, & officinam omnem cum toto apparatu, Londinum poſtea deductum, reliquit. Attamen in Anglia denique idem opus abſolutum eſt Anno 1535. fol. & vocatum Biblia Tyndaliano-Coverdaliana. Non ſolum autem in hoc opere, verum & in nonnullis aliis poſtea ita ſe geſſit, ut ad Eruditos Correctores referri meruerit: Exul enim hinc inde vagabatur; Ex Anglia quippe denuo *Maria* Pontificiorum ſacra in re-

gno reſtaurante fuga abierat, & cum eo *William Wittingam*, *Andr. Gilbus*, *Thom. Sampſon*,*Guilh. Cole* & *Chriſt. Goodman*, quorum alii Francofurti, alii Genevæ vitam trahebant, usque dum, *Eliſabetha* Thronum occupante, reſtituti rebus ſuis fuerunt. *Coverdale* interim non quievit, ſed varias Bibliorum Anglico idiomate procuravit editiones; Anno 1550. Quarto Londini per *Rich. Grafſton*. it. 1553. fol. ibid. Itemque novam omnino verſionem adjuvantibus Sociis jam nominatis ex fonte Hebræo & Græco concinnatam cum annotationibus marginalibus & Epiſtola præmiſſa ad *Eliſabetham* Reginam prælo ſubmiſit Anno 1561. fol. & Quarto. Novi Teſtamenti, ſuccedente Anno 1562. Veteri Genevæ, cui operi totum inſumtum eſt biennium, & in quo corrigendo, ut in aliis libris Anglico ſermone Genevæ excuſis, admodum *Coverdalius* noſter ſudavit. Vid. Bibliothecam Böernerio-Longianam pag. 322. & A. E. L. Anno 1694. p. 315. ſeqq. ubi & excerpta *ex Joh. Strype* Art. Mag. Hiſtoria Thom. Cranmeri

meri Archi Ep. Cantuariensis conspiciuntur.

Casparus Cruciger.

NAtus Lipsiæ Anno 1504. d. 1. Januarii. In juventute pie a Patre & aliis Magistris institutus, gnaviter & meditabundus omnia gessit. Bonus proinde discipulus optimi Mosellani fuit, & æquales fere omnes sedulitate & profectibus anteivit. Exorta Evangelii luce & morbo Lipsiam infestante in vicinam Musarum Sedem Wittenbergam profectus est. Hic brevi tantum in Jurisprudentiæ sacræ studio profecit, ut mox linguarum cognitione imbutus, Magdeburgum ad regendam ibidem Scholam publicam obierit. Hic in ludo Johannitano, & æde divi Stephani, tanta cum doctrinæ existimatione docuit, ut etiam provectioris ætatis homines, imo & Clerici nonnulli eum convenerint, ita quidem, ut Conclavia numerum audientium non caperent, & coetus in ædes, Augustino dicatas, deducendus fuerit. Anno vero 1527. de-

nuo Wittenbergam, expetitus quidem, migravit, ibidemque Interpretationibus Bibliorum, & concionibus in templo, ad arcem sito, vacavit: Præterea in Castra Medicorum delatus, non ut transfuga, sed ut explorator, si cum Seneca loqui licet, herbas et frutices nosse didicit, tanta ejus erat in discendo aviditas. In primis vero magno nostro *Luthero* adjutor fuit in translationibus S. codicis, paresque labores cum *Melanchthone, Forstero*, & *M. Auro Gallo* subeundo, & præterea mendarum a prelo commissarum rationem habendo, una cum *Georgio Rorario* & *Christoph. Walthero*, de quibus postea dicendi locus erit, strenue elaboravit. Quorum posterior affirmat verbis in præfatione ad librum in ejus vita citandum disertis, per viginti annos primum quidem cum *Crucigero* & *Rorario* in Typographiis se vixisse, & sphalmata ex libris expunxisse. Paria affirmat manus Anonymi cujusdam in fronte Postillæ Ecclesiasticæ B. Lutheri, editionis A. 1530. eodem seculo scripta, conspicienda, quæ Crucigerum summum

mum officinarum Librariarum Correctorem vocat, eumque vi ſui officii in laudata Poſtilla A. 1544. edita, quædam immutaſſe meminit. Facta autem eſt illa immutatio in verbis de Judæorum converſione ſperanda, imo jam inſtante, quum in primis Poſtillæ hujus editionibus ſe ſperare clariſſimis verbis innuerat noſter Megalander, inde etiam a B. Spenero, ut teſtis veritatis hujus citandus. Poſtquam vero cognita Judæorum impietate Lutherus de gravitate loci Paulini Rom. XI. conqueſtus, dubitare de ſalute communi Judæorum cœperat, imo in libello, Schem hamphoras dicto, plane illam abnuerat, non poterat non optimus Cruciger mutata ſententia mutare & ipſa verba: unde poſteriores editiones Librorum Lutheri meliores cenſendos, & conciliationes locorum, quæ interdum inter ſe pugnare videntur, inſtituendas eſſe, eruditi ſtatuere cœperunt. Sed dum recurrimus ad *Crucigerum* noſtrum ad hoc quidem faciendum opus ille maxime idoneus videbatur, propter ταχυγραφίαν, quam inpri-

mis callebat, unde etiam facile promtitudo ejus in aliis hujuscemodi negotiis intelligi poterit. Certe usurpari de eo *Adami* in Vita ejus posse credidit, *Martialis* effatum:

Currant verba licet, manus est velocior illis
Nondum lingua suum dextra peregit opus.

Ob eamque adeo in scribendo alacritatem putaverim ego, Notarii manus in Colloquio Wormatiensi percelebri religionis causa instituto, ei fuisse delatum, ubi etiam incredibili pennæ volubilitate notavit cuncta, imo sæpe *Philippum*, si quæ omiserat, commonefecit optimo conatu, ut *Gravellanus* Præses disputationis de eo diceret: *Lutheranos scribam habere omnibus Pontificiis doctiorem.* Excepit etiam calamo enarrationes & conciones permultas a *Megalandro* nostro recitatas, postmodum eodem ordine numero verborum & phrasium constructione repetendas & illustrandas; Cujus laboris fidem non solum *Luthero*, verum ipsi etiam *Rorario*, a quo interdum

terdum adjuvabatur, reapse fecit, si opus esset. Postmodum etiam tempus quoddam Mathematicis consecravit artibus, quarum eam consecutus peritiam, ut Instrumentis a semetipso fabre factis, varia notatu digna præstiterit. Atque ita inter rumores Belli Germaniæ crudelissimi, sibi Musisq; vivens, placidam, sed variis morbis expositam, vitam egit. Tandem laboribus & lucubrationibus exhaustus An. 1548., cum Rectoratum gereret, infirmiori uti cœpit valetudine: Eoque tempore nihil fere ex eo auditum ferunt, nisi hæc paucula, sed magni ponderis, verba:

Omnia prætereunt, præter amare Deum.

Ut invalescente morbo præsentiscens, sibi ex vita migrandum esse, de omnibus doctrinæ partibus, de miranda Ecclesiæ gubernatione, de Immortalitate & aliis cum suis collocutus, manibus complicatis, inter vota adstantium exspiraverit, aliis narratum est. Utrum, posteaquam chasma in cœlo conspectum fuisset, hoc prodigio Cruciger motus varia in orbe futura prædixerit, quæ Sacra miserum-

que Ecclesiæ ſtatum reſpiciebant, aliis relinquo judicandum. Factum illud eſt An. 1548. d. 16. Nov. Filium reliquit non bene omnibus audientem, ad Caſtra *Crypto-Calvinorum* Saxonicorum transfugam, & propterea Wittenberga tandem excedere juſſum, de qua Hiſtoria Form. Conc. frequens mentio apud *Hutterum* aliosq; occurret. Cujus non refricanda hic fuiſſet memoria, niſi primũ eundem Correctoris munere functum eſſe, & mihi perſuaſum fuiſſet. Quod cum certo comperire nondum potuerimus induſtriis Hiſtoriæ ſuperiorum ſeculorum ſcrutatoribus inveſtigandum commendamus, hactenus in Patre ſubſiſtimus, cujus etiam ſcripta meliori ſunt in pretio apud Eruditos: Sunto: Commentarii in Evang. *Johannis*. In Epiſtolam *Pauli ad Timoth. I.* In Pſalmos Davidis: Enarrationes in duos Articulos ſymboli. Nicæni &c. Orationem de eo habuit *Eraſmus Reinholdus*, quæ extat Tom. III. orationum *Melanchthonis*, ex qua *Adami* ſua hauſiſſe dicit, ut nos in multis vitula ejus araſſe fatemur, colla-

tis

tis tamen Consiliis Wittenbergensibus Francofurti fol. excusis Tom. I. p. 9. seqq. & *Mayero* de versionibus Bibliorum *Lutheri* diss. cap. IV. Huic adjungendus venit recentior

Thomas Crenius.

DIu incertus eram, quid agerem; huc ne referrem, an auferrem, *Crenium* e numero Correctorum Eruditorum. Fundamento enim nitebar impresso quidem typis, sed ob partium studium & affectum autoris admodum suspecto. Prodiit nempe Epistola quadam Amstelodami ipsis Kalend. Aprilis An. 1706. scripta & excusa, autore Severino a Clamoribus ad Amicum quendam Baronem, de studiis, vita & moribus *Crenii* latina. In his plagulis misere tractatur Vir laboriosissimus, ut libellum in famam aliorum iniquiorem eo uno, si falsa sunt, quæ illic habentur excepto, vix legerim. Ignorantem enim & omnis solidæ Eruditionis plane rudem homuncionem appellat autor maledicentissimus, & qui solus sapere velit,

lit, deſcribit: Et quæ ſunt multa alia, quæ quandoquidem veranc ſint an falſa ignoramus, & in viri hujus contumeliam hic repetere nolumus. Scimus, non omnes judicare Eruditos de *Crenio*, ut ille *Severus Severinus* a Clamoribus de moribus, ſtudiis & ſcriptis ejus clamare audacter non eſt verecundatus. Ut ut ſit, nobis id unum prætermittendum haud erit, quod inter alia eidem objecit: *Cum non habuiſſet, quæ ſuo uxorisque latrantibus objiceret ſtomachis, inopiæ ſuæ conſulturus Correctoris manus apud Leerſium obiiſſe, librosq; deinde ſcriptitaſſe*, & quæ ſunt hujusmodi ſimilia. Hujus igitur teſtis, tanquam firmo ſtare talo non auſus ſum, donec ex amico quodam cognovi, qui ex iſtis terris ad nos venerat, non omnino falſa eſſe, quæ ille hac in parte ſcripſerit, ſed *Crenium* utiq; hos diu peregiſſe labores; illud vero, utrum factum ſit paupertatis ſublevandæ gratia vel ſtudio juvandarum literarum, juxta cum amico illo me ignorare profiteor, quamquam magis illud vero ſimile mihi videatur. De reliquis idem interro-

gatus,

gatus, vel silebat, vel meliora docebat. Concedet itaque clarissimus *Crenius*, si suo nomine percelebri numerum Correctorum illustriorem reddidimus. Non est, cur eum pudeat hujus operæ, juxta quam & adhuc amat studia, promovetque ea variis modis haud ignobilibus, & labores exantlavit, quorum Literatissimos olim viros non pœnituit. Multoque adeo minus laudi & æstimationi ejus detrahetur, quin potius in majus excrescet, & emerget, si reapse refellet *Severinum* illum iniquissimum, qui superciliosum & sublati animi esse scripserat, dum inferiora ad juvandas literas conducibilia negotia tractasse non erubuit. Quod superest de Patria, Germaniam ne & Lüneburgicum agrum, sive quod *Schulzius* verosimillime affirmat, Marchicum eum genuisse hactenus a multis dubitatum est. *Carolus Arndtius* in Bibliotheca Politico-Heraldica Hungarum appellitat, cum quo consentit Clar. Struvius in præfatione in libellum Guarini de ordine docendi & studendi, qui vero a laudato *Schulzio* tr. de Claris

Mar-

Marchicis p. 36. refellit ac Marchiam patriam habuisse ex Dedicatione Exercitiorum sacrorum MDCCV. 8. Lipſ. editorum, item ex Dedicatione Partis XIV. Animadv. Philol. multis cum viri Encomiis evincere contendit. Reliqua quæ fuerint *Crenii* doctissimi, nostris Germanis forte magis quam Belgis æstimati, fata transigant, quibus otium est, & certiora innotuerunt. Scripta vero idem *Schulzius* enarrat, quæ tamen repetuntur ab Autore des ausführlichen Berichts von neuen Büchern und andern Dingen Francofurti & Lipſ. 8. P. III. p. 299. Ex quibus sequentia eminent: Animadversiones Philologicæ & Historicæ Partibus XVIII. jam constantes. 8. Exercitationes de LL. Scriptorum optimis. Lugd. 8. De furibus Librariis Lugd. Bat. 1705. 8. Exercitia Sacra in priora quædam Musis Lipſ. Betrachtungen von Leiden JEsu Christi P. III. der anfangs erschrockene / zu letzt aber wohlgemuthete David / 8. 1708. De singularibus Scriptorum. Scripta aliorum, quæ emisit,

nunc

nunc non recenſebo, utpote multis ſatis jam cognita & locis citatis recenſita, ut ſunt: opuſcula ad Hiſtor. & Philol. ſacram ſpectantia: Analecta Philol. Critica: Muſeum Philol. & Hiſtor: Methodi & Conſilia ſtudiorum etc. Sicco igitur pede properandi ad alios ultimus in Elemento C. occurit

Stephanus Curcellæus

CEleberrimus hic Remonſtrantium Doctor Genevam habuit patriam, natus ibidem VI. Nonarum Maji Anno 1581. Patre *Firmiano Curcellæo* Ambienſi, qui in Laniena iſta Pariſienſi, quam ſapientiores Pontificii ne ipſi quidem defendere audent, multa ſubiit pericula. In cella enim quadam Lugduni per tres dies noctesq; in occulto latuit, atque ſic tandem ſalvus evaſit. Ab eo igitur *Stephanus* noſter probe educatus, feliciter edoctus, aliorumq; virorum doctrina curis traditus fuit. Non fraudavit etiam patrem ſpe ſua eventus; erat enim judicii viribus admodum illuſtris, prudentiq; & limato ingenio præclare inſtru-

Marchicis p. 36. refellit ac Marchiam patriam habuisse ex Dedicatione Exercitiorum sacrorum MDCCV. 8. Lipf. editorum, item ex Dedicatione Partis XIV. Animadv. Philol. multis cum viri Encomiis evincere contendit. Reliqua quæ fuerint *Crenii* doctissimi, nostris Germanis forte magis quam Belgis æstimati, fata transigant, quibus otium est, & certiora innotuerunt. Scripta vero idem *Schulzius* enarrat, quæ tamen repetuntur ab Autore des ausführlichen Berichts von neuen Büchern und andern Dingen Francofurti & Lipf. 8. P. III. p. 299. Ex quibus sequentia eminent: Animadversiones Philologicæ & Historicæ Partibus XVIII. jam constantes. 8. Exercitationes de LL. Scriptorum optimis. Lugd. 8. De furibus Librariis Lugd. Bat. 1705. 8. Exercitia Sacra in priora quædam Musis Lipf. Betrachtungen von Leiden JEsu Christi P. III. der anfangs erschrockene / zu letzt aber wohlgemuthete David / 8. 1708. De singularibus Scriptorum. Scripta aliorum, quæ emisit, nunc

nunc non recenſebo, utpote multis ſatis jam cognita & locis citatis recenſita, ut ſunt: opuſcula ad Hiſtor. & Philol. ſacram ſpectantia : Analecta Philol. Critica : Muſeum Philol. & Hiſtor : Methodi & Conſilia ſtudiorum etc. Sicco igitur pede properandi ad alios ultimus in Elemento C. occurit

Stephanus Curcellæus

CEleberrimus hic Remonſtrantium Doctor Genevam habuit patriam, natus ibidem VI. Nonarum Maji Anno 1581. Patre *Firmiano Curcellæo* Ambienſi, qui in Laniena iſta Pariſienſi, quam ſapientiores Pontificii ne ipſi quidem defendere audent, multa ſubiit pericula. In cella enim quadam Lugduni per tres dies noctesq; in occulto latuit, atque ſic tandem ſalvus evaſit. Ab eo igitur *Stephanus* noſter probe educatus, feliciter edoctus, aliorumq; virorum doctrina curis traditus fuit. Non fraudavit etiam patrem ſpe ſua eventus; erat enim judicii viribus admodum illuſtris, prudentiq; & limato ingenio præclare inſtru-

ſtructus. Ad hæc a pueritia in Magiſtrorum ſuorum placita ſe non juraſſe, ſtatim præ ſe tulit, nihilq; niſi firmiſſimis fundatum fuiſſet rationibus, credidit. Unde pæne luxus ingenii & in varios poſtmodum errores lapſus coortus eſt. Factum etiam narrant non raro, ut Præceptoribus obloqueretur, quando prima ætate omnium rerum exactam requirebat demonſtrandi rationem. Excuſſo Scholaſtico pulvere in Athenæum Genevenſium ſuſceptus, fervido ad Matheſin impetu abreptus, omni contentione illud agebat, ut nulla alia occupatio, ad judicii vires firmandas, idonea inſtitutum ſtudiorum curſum retardaret. Ceteroquin nihil invita faciebat Minerva, ad omnia paratiſſimus promtiſſimusq;. Aſtrologiam præcipue judiciariam, omnium artium, ut ipſe poſtea affirmavit, vaniſſimam, ita amavit; ut ab iis nugis vix abduci paſſus fuerit. Poſtea *Carteſii* hypotheſibus Philoſophicis deditus in iisdem tamen ſeneſcere recuſans in forum Theologorum tranſiit, in quo verſandum imo moriendum ratus. Sed

ne

ne hic quidem a Doctorum opinionibus aut Personarum gravitate pependit, quin sentiendi sua libertate retenta etiam *Calvino* & *Bezæ*, Dictatoribus quasi Reformatorum, non raro publice contradicere haud vereretur. Tandem Geneva Basileam, abhinc peragratis variis Germaniæ regionibus Coloniam & Heidelbergam delatus est. Miratus est hic loci tenacissimam *Dionysii Gothofredi* memoriam, quinquaginta & sexaginta lineas aliorum scriptorum ex fidelissima hac rerum custodia, memoria, recitantis. In Gallias deinde reductus, munera publica petens Fontis primum Bellaquei Pastor factus est; postea Ambianam in Picardia Ecclesiam curæ suæ commissam habuit. In quo quidem officio constitutus ad Arminii partes inclinans Synodum cœpit oppugnare Dordracenam, & denique Instrumento in Synodo alia de V. Prædestinationis Capitibus constructo subscribere recusans, relicto cœtu suo in pago quodam aliquandiu docuit. Evocatus tamen exinde fuit, ut Ecclesiæ Urbicæ Vitriacen-

si totius Campaniæ frequentissimæ & celeberrimæ prospiceret. Post decennium tamen anno ætatis 34. Gallos libertati suæ inopinando infestos timens, in Belgium abiit. Atque his tandem in locis ea operatum esse memorandum nunc erit, quæ in recensum nostrum eum collocarunt. Verbis id faciam ex Vita operibus ejus præmissa mutuo acceptis, quæ hujus sunt tenoris. Refert non nemo ipsius inimicus (*Maresius* puta) quod in has terras ingressus Episcopio ad pedes sit provolutus; dein prolixe illud exagitat quod Canonibus Dordracenis subscripserit; deniq; exprobrat, quod Typothetis ad prælum in libris emaculandis inservierit, atque hoc velut opificio se & familiam sustentaverit. Nescis, *Maresi*, nescis Inimice, pergit Vitæ Auctor, cum neque verum sit omne, quod dicis, & id, quod verum, non incontemtum, sed in laudem amici Tui cedat. Nego supplicem esse factum illum, cui in Auditorium hoc ingredienti Episcopius ipse honoris gratia assurrexit, suaque ei subsellia concedere voluit,

voluit, ut ipse habendæ disputationi præesset. Unde existimare licet, dignatione quanta a D.Episcopio sit habitus, quamq; nihil necesse fuerit huic humanissimo viro se supplicem prosternere. Sed enim prælo noster inserviit, & ad magnas angustias est redactus. Fecit ille hoc non spe lucri, sed in gratiam præstantium aliquot virorum, & quidem eorum rogatu Illustris *Hugonis Grotii inprimis*, cujus *annotata in quatuor Evangelia*, a mendis repurgavit. Vertit & Mathematica nonnulla, in linguas alias, quod nescio an homo inimicus præstare, possit, & in gratiam amicorum, an facere id posset, si velit. Descriptiones Geographicas, quarum Clarissimus *Barlæus* nonnullas confecerat in opere magno *Blauviano* persecutus est, atque contexuit etc. Ad hæc addimerentur verba Clarissimi *Benthemii* infra citandi: Oder wol / scribit, auf geschehene Verwerffung des Arminianismi, wieder angenommen wurde / kehrete er doch bald wieder zu sol-

cher Meinung/ und entwich nach Holland / da er dann Anfangs sich mit der Correctur in der Buchdruckerey des Blauwen zu Amsterdam sich erhalten muste. Sed non diu admodum in his *Curcellæus* hæsit; Episcopio siquidem è vivis sublato, in officium illud & locum sat splendidum est surrogatus, collegasq; habuit, *Carolum Niellium*, *Barthold. Prævostium*, & *Albertum Huttenum*. Huic muneri ea Sedulitate ac fide præfuit, ut in lectulo jam jam fatali decumbens lectiones & colloquia disputatoria habuerit. Sublatus tandem est ex hoc mundo eodem die, quo nos Christi gloriosam in cœlos ascensionem sancta memoria lætabundi gloriamur. A. 1659. Scripta reliquit plurima ex quibus eminent illa, quæ emisit, cum inter *Mosen Amyraldum* & P. *Molinæum* controversia exorta esset, in qua discernenda priori magis, quam huic favit, postea tamen ipse contra *Amyraldum* librum edidit, de jure Dei in Creaturas', quo se & *Arminium* strenue defendit. Novum Testamentum ejus studio nitidissime

diſſime excuſum proſtat, ex antiquis codicibus emendatum, & Lectionibus variantibus ornatum ; quibus tamen non ſemper cæca fides eſt habenda, eamq; ob cauſam apud noſtrates in tanto pretio non eſt, quantum apud Remonſtrantes ſibi acquiſivit. Sub finem deinde vitæ tr. typis conceſſit, de Eſu ſanguinis, quo ut in V. T. abſtinendum eſſe judicat, quod ab *Heideggero* eſt oppugnatum. Suſceperat etiam Hiſtoriam *Johannis Papiſſæ* (qualem & nunc Celeberrimus *Leibnizius* meditatus eſt) eamque fabulam fuiſſe & eſſe monſtraturus erat contra *Mareſium*, ſcripta poſthuma ſunt : De vocibus Trinitatis, Perſonæ etc. : de Peccato originis : De neceſſitate cognitionis Chriſti ? De Hominis Juſtificatione coram Deo &c. Taceo de plurimis præfaminibus, quæ variis hinc inde præmiſit operibus. Epiſtolæ ejus reperiuntur in Epp. Remonſtrantium 8. primum poſtea vero fol. impreſſis 1684. ap. *Wettſtenium* : Opera conjunctim prodiere Amſtelod. apud *Elzevirios* 1675. fol. quibus oratio funebris Arnoldi

Pœlenburgii præmiſſa eſt, quam vide conf. *Crenii* Animadverſiones Philoll. P. V. p. 104. *Benthemii* Holländischen Kirchen und Schulen Staat. &c.

VVolfgangus Chriſtophorus Deslerus

VIr Pius & varia Eruditione ſpectabilis, natus in Imperiali urbe Noriberga, patre *Nicolao* mercaturam gemmis aliisque pretioſis rebus faciente, matre *Margaretha Rœſlina* Anno 1660 d. 11. Febr. uti a prima prope nativitatis hora fortunæ vices varias multipliciter expertus, quippe qui in lucem vix editus erat, ab Obſtetrice pulvinaribus tectus & ſuffocatus fere, periiſſet: Ita etiam creſcentibus annis vitæ pericula alia non unius generis ſubiit, ex quibus tamen ſingulari Dei bonitate ſalvus ſemper evaſit. Interim a pueris amore literarum rapiebatur, eisque erudiri avide cupiebat: Verum parentum bonorum facultatibus admodum attenuatis, multisque pretioſioribus mercibus hinc inde in aulis Principum divenditis, pro qui-

quibus solutionem obtinere haud poterant, invitus & non nisi pietate in Parentem ductus, Aurifabri fidei artique addiscendæ se passus est tradi. Sed cum nihil ominus aviditatem in libros retineret, & vix aliqua lætitia, nisi viso aliquo Erudito viro perfunderetur, factum, ut a Magistro suo dimissus alius generis munia in ædibus, quibus monetarum earumque valoris ratio habetur, itidem coactus susciperet: donec ad labores tenerior justo visus ad patrios reversus est lares. Otio igitur dato ingenii vires, cum alia re non posset, ingeniose fabre factis & ludicris rebus præclaram indolem prodidit. Unde Patri tandem amici persuaserunt, ut filium melioribus artibus expoliendum traderet. Curæ itaque & fidei Magistri *Joh. Georgii Brendelii* Conrectoris Scholæ ad Spir. S. traditus liberalis doctrinæ primis fundamentis instructus est. Hinc postmodum in inclytam Universitatem Noricam Altdorfium migravit, atque ibidem moderantibus *Rœtenbeccio*, *Omeisio*, *Sturmio* & aliis avide omnia arripuit didicitque

que, cum qua induſtria raro exemplo Pietatem inſignem probitatemque vitæ habebat ſemper conjunctiſſimam. Interim neque hic ab ærumnis liber ſumtuum raritate attritus, a laudabili conatu recedere fere coactus fuit, & ex mœrore, ut viſum, contracta febri hectica oppreſſus eſt; At Dei beneficio priſtinæ ſanitati reſtitutus res ſuas convaleſcere denuo vidit. Poſt hæc peregre abiturus, celeberrimum *D. Bebelium* affinitatis vinculo ſibi junctum, inviſere ſuſcepit. Impeditus tamen & nummorum æque ac Sanitatis tenuitate, cui nimis fidendum non erat, in patria permanſit, amicitiamque Clariſſimi *Eraſmi Franciſci*, de quo ſuo loco exponemus arctiſſimam coluit. In hujus gratiam quædam ſubinde tranſtulit ex Italico idiomate ſive in Latinam ſive in German. linguam, nullum laboris pretium & præmium pactus, quam fidam laudatiſſimi Viri Inſtructionem, & benignam interdum manum, quam benevolentiam hucdum prædicat *Deslerus* noſter. Cœperat interea aliquoties etiam ex Cathedra Eccleſia-

clesiastica ad populum sermones facere; cum vero voce nimis submissa & exili loqueretur, eamque attollendo sibi & valetudini timeret, aliorum consilio ab incepto destitit, totumque se emendationi librorum in Typrographiis consecravit; Eum in finem linguas Italicam, Gallicam, Anglicam, Hispanicam & Belgicam docili hausit animo, ut & vertendis codicibus, si requireretur, operam navare posset. Intercedente igitur dicto *B. Erasmo* Francisci ex officinis *Knorzianis*, *Sperlingianis* & *Felseckerianis* paginas ad se missas omni studio restituit. Vertit etiam in nostram Germanicam linguam plurima scripta sibi tradita, quæ omnia hoc loco cum ipsis libris, quos immensa copia correxit, brevitati studentes, recensere operæ pretium esse vix ducimus. Sufficiat meminisse Illustris *Pufendorfiani* operis, quod Commentarius de rebus Suecicis 1695. fol. Germ. & Latin. & Gallicæ A. 1697. titulum gerit; Itemque *Florini* **Klugen und Rechts-verständigen Haus-Vatter** / & Le Grand Historia

Naturalis. Quæ ſcripta, cum a mendis, quod in ſe erat, purgaret, Impreſſor, inſcio Correctore, nominata in Latina *Pufendorfii* editione doloſe admodum egit. Mittebat ſcil. negligentiſſimus homo plagulas jam jam correctas, & ad revidendum traditas, atque interea nihilo ſecius haud ceſſabat in opere preli, atque ſic multas imprimebat mendis admodum ſcatentes. Recepta vero charta, cui notata erant in ſcripta, tunc demum quod ſupereſſet corrigens, excudebat quædam meliora exemplaria. Eam turpem lucri cupidinem indigne *Deslerus* noſter, utpote operis Corrector, cum ſemper tulerit, ita etiam nunc querelas non immerito fundit, & lectorem de cauſa ſphalmatum monet. Quod reliquum eſt huic operi intentus immori eidem bono cum Deo conſtituerat; verum enim vero, cum ad docendum in Scholis inprimis aptus videretur, moderante ſummo Numine, Con-Rector tandem Norimbergenſis Ludi ad Spiritum S. electus eſt; quem nuncium ſingulari le-

ri lectione de providentia DEI occupatus, uti insperato acceperat, ita in humeros suos laborem mandatum A. C. 1705. die Exaltationis Crucis suscepit, & cui huc usque cœlebs omni fide, Pietate, diligentia præest, & DEO insperante imposterum diu præerit felicissime: quod toto pectore apprecamur. Restat ut paucis de scriptis ejus mentionem faciamus, quæ non sunt aliis notata. Sunt vero illa: Das alte und neue Morea / quem libellum ex Italico transtulit idiomate, ejusque adjecit *Boëthii* Kriegs-Helm / An. 1686. 4. Ex Gallica lingua vertit Primam partem Artamenis in Germ. L. Ascetia sunt: Die Seelen-Lust / 1692. 8. Andachts-Woche / ex Gall. Herr *Moulins*, An. 1696. 8. Blut- und Liebes-Rosen / oder Passions-Andachten / 1695. 8. & nuper demum, Hertz-wallende und von heiliger Liebe erregte Funcken der Liebe JEsu / 1712. 8. Susceperat etiam in vernaculam nostram transponere Tratado de la Oracion ii Meditacion recopilado par el *Pedro de Alcantara*, Ma-

driti, 1612. excuſo, quo vero opere certis ex cauſis iterum abſtinuit. Præter hæc non dubito, quin & alia ab eo exſpectanda adhuc ſint, quorum vim haud exiguam in cordibus Lectorum judicamus, quippe qui Autorem candido pectore, & in Chriſtum amore ſincero, nec fucata Pietate ſcribere, ſuaque vita ipſa confirmare plane cognitum habemus & ſcimus. Sed procedendum ad alios. Occurrit vero proximus a *Deslero*

Demetrius Chalcondyles.

PAtria *Byzantinus*, qui, Conſtantinopoli a Græcis occupata, & durius nimis Græcis illic tractantibus, una cum aliis Popularibus, viris probis & Eruditis patrium ſolium, dulce quamvis his hominibus, relinquens, in Italiam, viciniorem ſibi & ſtudiis literarum aptiorem, contendit, Seculo poſt Chriſtum natum decimo quinto jam inclinante. Florentiam itaque delatus, ubi factum paulo ante erat, ut Civis ejus *Johannes Argyropolus*, qui Coſmi Medicis benigna libe-

liberalitate usus, & *Petro* filio, *Laurentioque* Nepoti illius Præfectus fuerat. Ob pestem istis terris imminentem, dum Romam aufugisset, fortunæ suæ initia invenit. Etenim hujus munus desertum favore Principis munitus ambire cœpit, sed mox æmulum nactus Angelum *Politianum* peracrem quidem & ambitiosum hominem, ut *Jovius* eum appellat, competitori cessit, ac lubens ei omnia reliquit. Ubi quidem maxime oberat nostro *Demetrio*, quod Latini sermonis mediocriter peritus, facillime a *Politiano* vincebatur, quamvis hunc Ciceronianum magis, quam Christianum hominem, ut accusant, aliique excusant, Græco superaret idiomate. Quibus etiam rebus factum, ut rariuscule Auditores in Schola Chalcondylæ comparerent, Angelusque omnes suavitate sermonis politi ad se alliceret. Discessit igitur noster Venetias, ibidemque *apud Aldum* Græcos codices sub prælo sudantes diu correxit, opere non contemnendo, & maxime utili, atque ad quod tunc temporis non nisi in Græ-

cia

cia nati & Eruditione illuſtres requirebantur, viri. Id tamen factum eſt, non antequam Princeps Florentiæ obierat, neque *Demetrio* locus ibidem commorandi amplius ſupererat. Poſt hæc Mediolanum a *Ludovico Sfortia* accerſitus, una cum uxore & liberis eo commigravit, ac non multo poſt Grammaticæ ſuæ rudimenta luci publicæ expoſuit. Ex ea uxore prudentiſſima & caſtimoniæ admodum perſpicuæ, tres filios genuit, filiamque non niſi unicam. De illis vero parum habuit, audivit, viditque, ob quæ lætari potuiſſet: Major enim natu *Theophilus* multum quidem profecerat in literis, ita, ut Ticini jam publica authoritate *Homerum* explicaret; Sed cum vir eſſet inquieti & turbulenti animi, factum, ut nocturno tempore congreſſus cum petulantibus quibusdam hominibus hoſtili modo, confoſſus, & obtruncatus occumberet. Quæ tamen filii fata mater ſapientia ſpectabilis clam, Patre jam ſene, ſemper habuit. *Baſilius* alter, optima Patri de ſe exſpectandi ſpem fecerat quidem veram,

veram, hujus ſpei complementa daturus, Romam a *Leone* P. R. ut in Gymnaſio doceret, vocatus, febrili morbo præmaturo fato vita exceſſit. *Seleucus* minimus inter fratres vix ex Ephebis progreſſus, diem obiit ſupremum: Filia vero *Jano Parrhaſio* celebri ob Eruditionem viro in matrimonium conceſſa fuit. Denique & noſter octogenario major Mediolani ſpiritum exhalavit. Quem de reliquo bene diſtinguendum eſſe a *Laonico Chalcondyla* Athenienſi, qui eadem ætate fere vixerat, monemus. De ejus Grammaticæ Rudimentis jam antea quædam dicta ſunt. Erotemata ejus magnis laudibus celebrat P. *Daneſius*, quæ edidit *Melchior Volmarus*, teſtante Kœnigio, in Biblioth. De ceteris; vide ſi placet Jovium in Elogiis p. m. 69. ed. 8. Baſil. *Nicol. Reiſneri* Icones T. I. p. m. 77. & *Morhofii* Polyhiſtorem P. I. L. IV. c. 11. §. 6. p. 6. & alios.

Johannes Michaël Dilherrus.

HIc Noribergenſium præclariſſimus Theologus multis nominibus Erudito

tiori quoque fortuna usus est. Wittenbergam igitur profectus; postquam aliquandiu ibi vixerat & pari sedulitate correxerat, Lipsiam reversus & Noribergam hinc ab Amicis vocatus, cum gnatis eorum, suæ fidei creditis, Altdorfium abiit. Abhinc porro Jenam cum iisdem, qui curæ suæ commissi erant, devectus est. Atque hic tandem locorum munus, Eloquentiam publice docendi, demandatum accepit, ad quæ cum Historiam latifundia perspexisset, Poëseosque rationem gessisset, ad literas divinas explicandas accessit. Florente sic Nominis fama, Norimberga celeberrima Civitatum Imperii cum sibi vindicavit: Illustris enim Senatus inclytæ Reipubl. Professionem Theolog. in Gymnasio, & directione ejusdem it. Bibliothecarii & Inspectoris Alumnorum, cum spe splendidi stipendii obtulerunt. Qua conditione accepta Pastoris deinceps Primarii in æde Sebaldina officia subeunda illi fuere demandata. Quid multis? Tanta ejus fuit in laudata urbe æstimatio, & auctoritas, quanta, quanta vix ante,

aut

aut post eum, quemquam valuisse hactenus compertum est. Imperatoris quoque Leopoldi & Principum variorum Imperii German. consecutus est summam: Ad hæc Senatorum Civitatis Populique favore usus, omnibus gratus constanter vixit. In concionibus alta & clara utebatur voce, ita ut quasi Eloquentia sua intonuerit, quam etiam vocem sublatam, nequidem in ultimis Vitæ diebus, quo benficio & B. *Andream Myhldorfium* nuper demum vita defunctum, in officio post interjectos alios successorem usum itidem fuisse Cives Norici optime norunt. Obiit *Dilherrus* An. 1669. d. 8. April. Cujus librorum Pars, jure ut vocant Testamenti. Item Nummophylacium Collegio Ecclesiastico Sebaldino cessere, & in ædibus Sebaldinis Pfarr-Hof asservantur; Pars autem publicæ Sebald. ut vocatur Bibliothecæ, quæ in Monasterio Dominicanorum conspicitur, tradita est. Quarum utraque a Laurentiana probe discernenda, uti enim illa copia librorum, & eorum præcipue, qui inter

prima Typograghiæ inventæ tempora excusos numerantur abundat; ita Laurentiana ostentat Codices pretio claros & raritate spectabiles: Hujus autem Dilherri ultimæ voluntatis causa, sine dubio, fuit, quod uxorem duxerat ex plebe, id quod hodienum ob cupidinem divitiarum explendam a Pastoribus pessime fieri solet. Eam vero non ita expertus est humilitate nempe conspicuam ut speraverat quidem. Huic igitur & cognatis ejusdem Librorum numerum utilem vix fore ratus publico usui destinasse creditur. De reliquo quotiescunque per occasionem liceret, eos, qui Ecclesiæ præesse contendebant, monuit, caveant, ne ex vulgo sibi uxores ducerent, ut quæ non raro superbire admodum soleant. Quod monitum certe etiam nostro nunc ævo variis conducere posse sum persuasissimus. Scripta, quæ de *Dilherro* hodienum extant varia sunt, & ab omnibus Geographis jam descripta, ut Apparatus ejus Philol. Atrium linguæ sanctæ Eclogæ sacræ N. T. Syr. Gr. & Lat. Postilla & alia, in quibus

quibus non eſt, quod moremur. Conferantur Freherus, Witte, Uhſeus, Clarmundus & alii. Miſſo igitur hoc ſine cunctatione ad alios progrediemur. Sequitur ergo

Auguſtinus Dodo.

PAuca ſunt, quæ de hoc viro expiſcari & colligere potui, niſi quod ex Friſia ortum traxiſſe communi conſenſu Eruditi & *Svvertius* inprimis tradunt. Poſtea vero ſtudiorum cauſa hinc inde circumvagatum, ac denique Baſileam, diribitorium fere tunc temporis Eruditorum veniſſe non obſcuris documentis conſtat. Nobis in præſens ſufficit monuiſſe Canonicum ibidem S. Leonhardi factum, & *Johannem Ammerbachium* in opere Typographico adjuviſſe, emendando, quæ imprimebantur, reſtituendo veterem & genuinam codicum lectionem, & ſummaria libris totis atque Argumenta Capitibus ſingulis præmittendo An. 1504. Audiamus hac in re Adami verba, hæc in vita Pelicani tradentis: *Eodem anno Johannes*

hannes Ammerbachius Senior excudere typis omnia opera S. Augustini cœpit. Ad hanc editionem contulit operam suam Augustinus Dodo, Canonicus ad Div. Leonhard. qui cœperat etiam scribere in singulos hujus operis libros argumenta. Antequam vero ad finem iste labor perductus fuerat, pestilentiali morbo Dodo correptus, diem obiit supremum. Reliquit alias Excerpta varia, quæ se typis excusa vidisse *Gesnerus* testatur, nobis autem nunquam conspecta sunt. Conf. Cl. *Buddeus* in Lexici T. II. p. 844. *Reimmannus* P. III. des Versuchs/ &c. p. 231. & *Simlerus* in continuationes Biblioth. Gesnerianæ, ubi ipsius Dodonis fit mentio. Cetera enim obscura sunt. Quare ad celebriorem pergimus.

Desiderius Erasmus.

IN arenam potius descendat, Syncretista ille famosissimus, Monachorum flagellum, & Erudita Bestia, ut a Pontificiis nominabatur. Cujus quando quidem omnes, quotquot fere extant Vitarum Scriptores, fecerant mentionem,

tionem , non satis causæ video , cur multis de eo in præsenti disserere opus sit. Attamen, ut instituto nostro satis faciamus, paucissimis repetenda videntur singularia tanti viri fata. Genitus est, ut tradunt,furtivo concubitu,Patre *Gerardo Gerardi*, Matre Margaretha Medici cujusdam filia, & Roterodami quidem An. 1466. d. 2. Octobris, unde cognomen hæsit. Puer admodum in Schola Daventriensi a *Rudolpho Agricola* visus , his verbis dimissus est. *Tu eris aliquando Magnus*. A Tutoribus deinde in Monasterium Emaus,ad Goudam situm,detrusus, aversatus hoc vitæ genus, vestitu Monastico retento, in familiam Episcopi Cameracensis receptus est. Posthæc Itinera suscepit , & Bononiæ Doctor Pestilentiarius ob indumenta creditus , & a pueris in via publica verbis plagisque vexatus , vestes religiosas dejecit. In Alpibus Cottiis honores Doctorales obtinuit ; Romæ vero admodum magnificis decretis honoratus , parum abfuit , quin in Purpuratorum numerum receptus fuerit, ni odia tot

tantaque contraxisset sibi, ex eo, quod Religiosorum ordinum segnitiem, Ruditatem aliaque vitia, tanta stili & sermonis acrimonia sæpe traduxisset. In negotio de reliquo Religionis, judicamus fuisse vel nullius, vel omnibus addictum, professione tamen externa longas Pontificum manus timentem Papæ cultorem fuisse constat. Videbat interim & perspiciebat Ecclesiæ suæ corruptelas, neque negare poterat, revocandam esse integritatem Apostolicam priscam, fidem & mores sanctos. At vero ob meticulositatem hinc inde fluctuans, & conscientiæ utcunque consulturus vulneratæ, fontes divinæ sapientiæ, tandem studia nempe Theologica plane sepofuit, & in elegantiori literatura ad vitæ usque terminum extremum constanter perstitit. De reliquo, ut mens de externis quibusdam Pontificiorum sacrorum ceremoniis ejus pateat, sciendum, raro, nisi in conspectu aliorum sacra atque benedicta aqua se adspersisse, & raro eum secundum ordinem Corollarum suarum preces ad

Deum

Deum vel Sanctos misisse, visum fuisse. His alia singularia quædam viri optimi adjiciam, quæ non ubivis obvia sunt, & non nisi ex Epistolis Londinensis præcipue editionis patent. Pisces ei fuisse insalubres, Cerevisiam Brittannicam non amasse, vino gavisum eleganti, sine acore, novo maturo, non dulci, non acerbo, mediocri colore leviter rubido, stantem, scripsisse: De nummis corradendis valde fuit solicitus, id quod tamen miramur, cum sexcentis per annum uteretur florenis ad familiam alendam, quam Equi duo, tres famuli, & anicula quædam faciebant. Interim tamen fortiter tulit nummorum jacturam, cum aliquando a latronibus spoliatus fuit. De reliquo sæpius se ipsum gloriosius commendavit, & quamvis ambitiosus ideo dicendus non veniat, interim tamen non raro illud vitium passim emicuit, ita quidem, ut aliquando equo mercenario & vili insidere eum puduerit. Sed hæc haud curamus, saltem illud ut verissimum, neque sic tamen, quod literati orbis com-

moda attinet male rem se habuisse, multum potius usui fuisse toti literatorum choro, scriptis præcipue, ut fere necesse erat, ea tempestate emendandis, restituendisque incumbendo. Non tantum enim *Lovanii* apud *Theodoricum Martanum*, sed, ut *Scaliger* testatur, etiam Venetiis apud *Aldum* exornandis codicibus præfuit, id quod tamen non nisi de Proverbiis suis ipse factum esse concedit. Quam maxime autem Basileæ, utpote in suo, ut ajebat, campo, in ædibus *Frobenianis* castigando & corrigendo *Hieronymi*, *Ambrosii*, *Hilarii* & aliorum Ecclesiæ primæ Patrum Latinorum Volumina, conquisitis vetustissimis Exemplaribus ac collatis, adjutus, tempus haud breve consumsit. Neque corrigendo tantum, atque ad marginem subinde notando, quæ male habeant Fratres ignorantiæ in se quicquam desiderari passus est: uti Exempla Frobenianarum Editionum tersissimarum lectorem edocent. Eadem opera functus est in Novo fœdere imprimendo, quod Leoni X. inscripsit,

&ali-

& aliquoties repetitis, in quo tamen quam maxime errasse nostri queruntur, dum dictum illud ad Romanos IX. v. 5. ad mentem Photinianorum excudi concessit, puncto inter verba, ex quibus Christus secundum Carnem & ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς, interjecto. De hac editione nuperæ Millianæ & Küsterianæ fol. cum Wetstenianis 8. consuli queunt. Aliquandiu postea quidem Basileæ valedixit, sed mox editurus Adagiorum suorum Chiliades, eo reversus est, quo tempore studiis Theologicis revocatus, Paraphrases Paulinas & Evangelicas ad finem perduxit optatum. Vi fati eo deductus, cum spina dorsi, ab Equo consternato, distorta fuisset; Basileæ vero veritate Evangelii patefacta, Pontificios in concepta de se sinistra opinione non confirmaturus, abitum meditatus est; Friburgum, ubi domum emerat; id quod factum, postquam octo continuos illic exercuerat annos. Nec ullis tamen potuit Ammerbachiorum precibus retineri. Navem igitur inscensurus ajebat:

moda attinet male rem ſe habuiſſe, multum potius uſui fuiſſe toti literatorum choro, ſcriptis præcipue, ut fere neceſſe erat, ea tempeſtate emendandis, reſtituendisque incumbendo. Non tantum enim *Lovanii* apud *Theodoricum Martanum*, ſed, ut *Scaliger* teſtatur, etiam Venetiis apud *Aldum* exornandis codicibus præfuit, id quod tamen non niſi de Proverbiis ſuis ipſe factum eſſe concedit. Quam maxime autem Baſileæ, utpote in ſuo, ut ajebat, campo, in ædibus *Frobenianis* caſtigando & corrigendo *Hieronymi*, *Ambroſii*, *Hilarii* & aliorum Eccleſiæ primæ Patrum Latinorum Volumina, conquiſitis vetuſtiſſimis Exemplaribus ac collatis, adjutus, tempus haud breve conſumſit. Neque corrigendo tantum, atque ad marginem ſubinde notando, quæ male habeant Fratres ignorantiæ in ſe quicquam deſiderari paſſus eſt: uti Exempla Frobenianarum Editionum terſiſſimarum lectorem edocent. Eadem opera functus eſt in Novo fœdere imprimendo, quod Leoni X. inſcripſit,

&ali-

& aliquoties repetitis, in quo tamen quam maxime erraſſe noſtri queruntur, dum dictum illud ad Romanos IX. v. 5. ad mentem Photinianorum excudi conceſſit, puncto inter verba, ex quibus Chriſtus ſecundum Carnem & ὁ ὢν ἐπὶ πάντων θεὸς εὐλογητὸς, interjecto. De hac editione nuperæ Millianæ & Küſterianæ fol. cum Wettſtenianis 8. conſuli queunt. Aliquandiu poſtea quidem Baſileæ valedixit, ſed mox editurus Adagiorum ſuorum Chiliades, eo reverſus eſt, quo tempore ſtudiis Theologicis revocatus, Paraphraſes Paulinas & Evangelicas ad finem perduxit optatum. Vi fati eo deductus, cum ſpina dorſi, ab Equo conſternato, diſtorta fuiſſet; Baſileæ vero veritate Evangelii patefacta, Pontificios in concepta de ſe ſiniſtra opinione non confirmaturus, abitum meditatus eſt; Friburgum, ubi domum emerat; id quod factum, poſtquam octo continuos illic exercuerat annos. Nec ullis tamen potuit Ammerbachiorum precibus retineri. Navem igitur inſcenſurus ajebat:

Jam Basilea vale, qua non urbs altera multis,
Annos exhibuit gratius hospitium.
Hinc precor omnia læta tibi, simul illud Erasmo,
Hospes uti ne unquam tristior adveniat.

Hoc vale tamen, quod Benif. Ammerbachius tabulis suis exceperat, & quod jam semel dixerat urbi, neglecto, rediit nihilominus An. 1535. & in Civitatem & ad priores labores, quorum quantum habuerit curam, & quam grave fuerit opus, ipse in Epistola quadam, cujus verba Celebr. *Caveus* in Introductionis ad Scriptores Ecclesiasticos præfatione, ita nobiscum communicavit: *Herculem tantis laboribus non fregisse, in hunc modum non sudasse, cum tot pertimescendis, ac torvis bestiis dimicandum fuerit, quam se in corrigendis codicibus tot mille mendarum refertis, iisque expungendis.* Et in alio libello ad P. Cursium de doloso quodam facto Impressoris ita scribit: *Nuper cum, inter imprimendum, excusores aliquot conquesti fuissent,*

fuissent, me sibi Xenia nondum persolvisse. Exortus est inter eos quidam vinolentior, qui profiteretur, se pœnas a me exacturum; atque ita profecto Veterator tam egregie perfecit, ut aureis nummis trecentis istam ignominiam redimere voluissem. Cum enim in Vidua mea, quam Serenissimæ Hungariæ Reginæ dedicaveram, ad laudem cujusdam sanctissimæ fœminæ inter alia liberalitatem illius in pauperes referrem, hæc verba subjunxi: *Atque mente illa usam eam semper fuisse, quæ talem fœminam deceret. Scelestus ille animadvertens sibi vindictæ occasionem oblatam esse, ex* **mente** *illa,* **mentula** *fecit. Itaque Volumina mille impressa fuerunt. Quid igitur, &c.* Sed properans ad finem, illud moneo, quod ad mores spectat *Erasmi*, Eum visitaturis, ut a peregrinis fieri solet, raro conspiciendum se cuiquam exhibuisse, id quod nonnulli ob deformitatem membrorum, & lineamentorum corporis torvitatem illum fecisse perhibent. Tandem in ædibus

bus *Joh. Frobenii* extinctus est *Erasmus*, & Anno 1536. d. 12. Julii æt. 70. morbo correptus articulari e vita excessit. Neque Typographicæ rei in morte deposuit amorem, quod ex Testamento elucet, in quo *Bonifacio Ammerbachio*, Hærede nominato, *Frobenium* & *Episcopium* viros meritissimos ultimæ hujus voluntatis Executores constituit. Ab his etiam in æde Cathedrali sepultus, & monumentum obtinuit, quod heic exprimere angustia chartæ prohibet. Scripta ejus sunt, ut notissima, sic utilissima: Paraphrasis in N. T. III. Voll. 1544. Adagiorum Chiliades apud *Aldum*, *Frobenium*, & Parisiis apud *Robertum Stephanum* 1558. prostant. Vita ejus prostat, cum Vita *Nicod. Frischlini* 8. Argent. 1605. & alibi repetita est sæpius. Novum Testamentum prodiit Annos 1516. 1519. 1521. 1527. 1535. Basil. ap. Froben. & Episcopium. Opera universa excusa esse Basil. ap. Froben. An. 1540. IX. Voll. & Amstel. plenissime, IX. pariter voluminibus, procurante Clerico, & Lugd. B. X. Tom. 1703. quis-

quis ignorat. vid. Adam. in Vitis Philos. ed. 8. p. 92. Mallinkrodt de Arte Typogr. 4. Colon. p. 96. Reimmannus p. 330. Clarmund. P. I. p. 1. seqq. Buddeus in Lexico & alii.

Guilhelmus Fabritius.

GEnte Gallus, patria Pictaviensis, nominis sui fama celebris circiter An. Chr. 1540. aliquot linguarum Græcæ præcipue & Latinæ peritissimus. Vir de reliquo non vulgaris Eruditionis, utpote quem potuisse disserere de omnibus rebus subtiliter, graviter, ornate, frequenter, conjungendo sermoni suavitatem, & affabilia verborum lenocinia referunt. Unde ab Eruditis sui temporis magni fuit æstimatus, præcipue vero a celeberrimo *Roberto Stephano* omni amore & benevolentia semper est exceptus. Id quod exinde facile elucet, quod receptus in ædes ab ipso Typographorum Principe ex Decemvirorum hujus Typographi numero fuisse, compertum habemus. Emendavit autem interprimos diu, codices impressos varios, in Regia hac officina a

vitiis

vitiis Typothetarum in cura Impressorum inspersis, non sine laudis & doctrinæ suæ emolumento. At maximum tamen laborem impendit ad fidem vetustissimorum codicum excusis, atque his adjecit loca ad marginem notata, quæ in aliis exemplis occurrunt, & variantes vocantes lectiones. Quas dum celebramus dotes, eam intelligimus editionem, quæ prodierat ex officina hac Illustri *Stephaniana* 1540. fol. Paris. quam passim audias, ut omnium optimam & præstantissimam celebrari, rarissimeque conspicitur. In præfatione *Robertus* ipse hæc in laudem *Fabritii* candide pronunciavit: *Opportunum esse video, ut Te ex animo salvere jubeam, quod tamen amplius facturus non sum, quam pro officio hominis grato animo præditi, agnovero beneficium acceptum a Guilhelmo Fabritio, Amico & familiari nostro, viro Hebraice, Græce, & Latine doctissimo, qui in his Bibliis emendandis candido & liberali studio me plurimum adjuvit.* Annevero Biblia alia aliosque libros circa ea tempora excusa manibus

bus

bus ſuis triverit, & qui nam iſti ſunt definiri a me non poterit. Prodiere Biblia fol. 1532. 8. 1534. & 1537. *Roberti* Annotationes in Pentateuchum 4. 1541. Evangelia quatuor cum Actis 8. 1541. Novum Teſtamentum Latinum cum brevibus variarum lectionum annotationibus 12. 1543. Biblia fol. 1546. Prodierat etiam An. 1536. Linguæ Latinæ Theſaurus, & Anno 1546. Dictionarium Latino-Gallicam aliaque ſcripta plurima. Quibus vero ex his *Fabritius* noſter præfuerit vix affirmare quisquam audebit, nam decem fuere, qui hoc munus ſibi demandatum habuere, qui nam autem ex his hunc vel illum codicem ſuæ curæ commiſſum habuit, vix expiſcari poterit. De noſtro vide *Paulum Colomeſium* in Gallia Orientali, quæ inter opera ejus Hamburgi a viro celebr. *Joh. Alb. Fabritio* 1709. 4. publicata comparet p. 6. Le Lonus in Biblioth. ſive aucta & recuſa ab Excellentiſſimo Lipſienſium Theologo *Boërnero* Lipſiæ 1709. 8. P. p. 594. & P. II. p. 634. Huic adjungendus erit

Jere-

Jeremias Felbinger.

QUi natus est in Silesiorum percelebri urbe Briga, Anno a salute reparata 1616. Puer parentum cura in patrio lyceo iis literis imbutus fuit, quibus tenerior ætas ad Eruditionem ac veram simul Pietatem deduci ac informari solet. Juventutis annis egressus, cum Theologicis studiis Scholastica conjunxit, & postquam in his etiam vires ingenii sui satis periclitatus est, cui instituto amplectendo ansam dedit mors viri cujusdam ipsi haud ignoti, qui Coslini, quæ urbs est Pomeraniæ supremus Scholæ Moderator hucusque fuerat: Ejus enim vestigia institurus, illud ambivit munus, eoque in se collato, diligenter atque probe eidem præesse omni studio elaborare visus est. Verum vix illud susceperat, ecce sede isthac iterum Scholastica nec immerito dejectus est. A prima enim ætate, incertum quo impostore impia Photinianorum hauserat dogmata, eademque per totam postea vitam in animo conservavit,

ſervavit, defendit inque eorum ſententiam aperte tandem ivit: ita quidem ut & aliis inſtillare iſtas hypotheſes non dubitaverit. Ejectus igitur, poſtquam cognitum eſt, quis qualisve huc usque fuerit illa Sparta, & officio atque urbe excedere juſſus, hinc inde vagus in Germaniæ circumivit variis agris, donec Helmſtadium forte delatus eſt. Sed vero cum & heic virus ſuum, mente conceptum, ſpargere, atque de infauſtis multa, Prophetæ inſtar, proxime venturis prædiceret, ante ſolis occaſum, ut urbe excederet, ei imperatum fuit. Quo facto, ſæpe de injuria ſibi illata equidem conqueſtus eſt, atque quæcunque a Pontificiis mala Lutheranis inferantur, ea omnia juſto Dei judicio ob impietatem eorum fieri ac permitti divinitus identidem affirmavit. Hinc vero Amſtelodamum commigravit, & omni deſtitutus auxilio in maxima egeſtate, ac penuria, ab ipſis etiam Socinianis reliquis, quippe a quibus non raro diſſentiebat, derelictus vixit. Tandem autem clandeſtino Conſilio pueros do-

cere, ac in Typographicis officinis libros emendare cœpit. Equidem non dubitarem, quin quo animo fuerit, plane ignorarint Typographi, quibus alias timendum fuisset, ne forte in corrigendo quædam subinde immutaret, atque adderet, quæ sibi suisque Arrianis placitis magis convenirent; id quod facillime ab hujusmodi hominibus effici poterit, & *Serveti* exemplo id postea comprobabimus. Sed quoniam neque *Sandii*, neque etiam aliorum haud latentia dogmata, eos tantam edocuit, hinc consuetæ nonnullorum lucricupidini & oscitantiæ ad scribendum potius putaverim, quam inscitiæ. Utut sit; strenue profecto in hoc negotio suscepto *Felbingerus* perrexit. Tandem cursu vitæ suæ infeliciter satis in his terris facto, ex hac vita ad æterna migravit. Scripta ejus Bibliotheca *Sandii*, quoniam non omnium manibus teritur, huc transferam. Doctrina Syllogistica 1646. 12. secunda ed. Roterod. 1675. 8. Nomenclatura Lat. Germanica 1646. 8. Rhetorica & oratoria Bartholini

tholini 1646. 12. Politicæ Christianæ Compendium 1646. 4. Uratislaviæ, Belgice translatum per Anton. a Coppenol. Germanice servatur in Manuscripto. Demonstrationes Christianæ 1653. 4 cui addita est Epistola ad G. *Calixtum* scripta, Coslini 1653. Bekänntnuß des Christlichen Glaubens der Polnischen Brüder 1653. 8. Vorläuffer über das alte Testament 1654. 4. Die Lehre von GOtt und Christo und dem Heil. Geist/ 1654. & 1667. Latin. Anno 1657. 8. Gallice ex versione Gedeonis Curcellæi Nordovici 1657. 8. Belgice eodem Anno & 1670. Antwort an D. Christian Grossen/ Superint. zu Colberg/ 1655. 4. Epistolæ ad Pelargum 1655. 8. Lexicon Gr. German. super N.T. 1657. 12. Die erste Anweisung zu der Griechischen Sprach/ Belg. 1657. 8. Versio Germ. N. T. Stephani Curcellæi Amstelod. 1660. 8. Christlich Hand-Büchlein/ 1661. 12. it. Belgice: Litteræ ad Joh. Bidellum datæ Dantisci 1654. Epistola ad Christianos, unum altissimum Deum agnoscen-

tes contra *Socinum* 1672. 4. Roterod. 1681. 4. Collectanea Manuscripta: Exercitationes Logicæ & Rhetoricæ MSctæ. Videatur Arnoldus in seiner unpartheyischen Kirchen- und Ketzer-Historie/ fol. Tom. I. p. 565. it. Bibliotheca Anti-Trinitariorum Sundii 8. Freistadii 1684. exc. p. 157. seqq. Antequam finiamus, non possum non, quin commemorem de cognomine, *Joh. Paulo Felvvingero*, Prof. Altdorf. ex scriptis adv. Sociniano, ipsumque *Felbingerum* noto, eum, qui & ipse *Felbingerus* dictus scriptusque fuerat, partim ex odio in *Felbingerum* Socinianum, partim distinctionis gratia, nomen illud mutasse & *Felvvingerum* per W. dici maluisse, quod utrum Socraticam illam doceat prudentiam, alii judicent. Nihil enim viri doctissimi meritis tam Philos. quam Theol. utroque scriptionis genere detractum putamus.

Casparus Finck.

URbs Hassiæ est Giesa ornatissima, ac Musarum domicilium splendidum. Hic locorum *Finckius* lucem primum aspe-

aſpexit Anno Chriſti Milleſimo quingenteſimo, ſeptuageſimo octavo d. 19. Octobris. Parentem habuit *Balthaſarem*, honeſtum piumque civem opificio Pannificum, & Præfectum Fiſci Eccleſiæ. A puero bonis imbutus literis, ſucceſſu temporum linguarum & ſtudii Theol. cultura magnopere delectatus, ſemper illud expertus eſt Horatii: Multa tulit fecitque puer ſudavit & alſit: nec tamen facile emerſit, cum res eſſet anguſta domi. Altioribus percipiendis idoneus viſus, Marpurgum commigravit, ibidem Philoſophorum fontes, ſcrutari cœpit, ita quidem, ut quamvis famuli ſervitia in ædibus *Hermanni Kircheri* faceret, ſimul ſtudiis indefeſſus incumbens, mirum quantum profecerit. Sic vitam agens honeſtam, miſeram tamen, ſtipendium poſtmodum a Senatu Gieſenſi obtinuit, id quod Princeps Haſſiæ clementer auxit, in numerum Beneficiariorum majorum, ut appellantur, eum recipiens. His adjutus ſubſidiis ulterius contendens a *Paulo Egenolpho*, optimo viro, & Typographo

 cele-

celebri, ut sibi conferret operam in re Typographica; nec difficulter in domum & correctionis opus receptus est. Huic labori, & institutioni simul liberorum ejus tanta sedulitate, mentisque alacritate, & accurata diligentia sub initium superioris seculi & circa annum 1600. præfuit, ut *Egenolpho* in medullis quasi hæserit; ita quidem, ut filiam etiam in matrimonium collocare non dubitaverit. Cognita post diuturnam moram in ædibus soceri, viri Eruditione, & ratione docendi a Gymnasii Giessensis Curatoribus ad Logicam, Physicam, Metaphysicam, & Rhetoricam docendas, expetitus, divinum agnovit nutum, eoque concessit, officia oblata accepit, eoque Scholæ forma in Academicam transmutata, omnium consensu retinuit, atque pie & fideliter administravit. Tandem etiam ad culmina honorum, Deo sic jubente, altius ascendit, siquidem *Jeremia Vietore* defuncto, Theologica profitendi, munus ei fuit oblatum, atque successu temporis Theologiæ Doctor ac Superintendens Generalis,

ralis, Consistorii Assessor & Scholarcha creatus est. Atque sic denique curis & honoribus obrutus, ab aliis etiam vocatus. Deniq; variis, memoriam suam conservantibus, scriptis relictis, obdormivit Anno 1631. d. 15. Junii ætatis 53. vide plura de eo in *Freheri* Theatro P. I. p. 448. ubi & seriem librorum ab eo editorum invenies notatam, in quibus sunt: Schediasma sive Controversiæ Theologiæ & Philos. Disp. Anti Coclenianæ: De diebus Festis tr.: Clavis scripturæ S. Synopsis doctrinæ de S. Cœna: tr. de Monachis: Quæstiones Illustres Theol. Loci communes Theol. Leich-Predigten II. Theil: Fest-Postill: Spruch-Postill: Kirchen- und Schul-Postill / rc. conf. Witte, in Memoriis Theol. p. 334. p. 634. Ubse. Spizelius in Templo Honoris 4. & alii.

Matthias Flacius.

FRancowizius, seu ut *Melanchthon* eum vocat in Ep. ad Erh. Schnepfium Tom. III. per *Pezelium* ed. p. 246. *Garbicius* cognominatus, magnum in Eccle-

ſia Sec. XVI. habuit nomen , de quo omnes, præter Philippi aſſeclas, teſtantur, ſcriptis & meritis, Eruditionem incredibilem ſperantibus Theologum fuiſſe, & animoſiſſimum & excellentiſſimum. Theologica ſane, ut ex Clave Scripturæ patet ex aſſe calluit: Hiſtoricas autem & Philologicas literas non deguſtavit ſaltem, ut ab iis fieri aſſolet, qui in omnibus aliquid, in toto nihil, ſunt, verum intime exhauſit. Unde etiam tantis dotibus inſtructus & opinione diſcipulorum accenſus, & acerrimum & fortiſſimum ſe præſtitit Philippi & nutantium diſcipulorum oppugnatorem. Procreatus eſt Albonæ, quod Illyriæ oppidum eſt, Sclavoniæ vicinum, Patre Andrea, nobili ut quidam credunt, alii vero honeſtæ conditionis viro An. 1520. d. 3. Martii. Poſt præcepta a Patre ſuo accepta *Franciſcum Aſcerium*, & poſtea Venetiis *Joh. Bapt. Egnatium* audivit. Equidem opibus deſtitutus in Cœnobium ſe abdere decrevit, at mutato, ſuadentibus amicis, conſilio, Baſileam profectus, Grynæo moderante

derante, in literis amplius progredi cœpit. Atque ita simul luce Veritatis Evangel. collustratus, Tubingam visitavit, ac tandem Wittebergam, commune tunc temporis Eruditorum Emporium pervenit. Gratus erat hospes ubicunque vixerat, *Luthero*, *Melanchthoni*, *Camerario* & aliis, quorum amicitiam, amoremque & fidem non raro expertus est. Salutatus etiam ibidem Magister bonarum artium & variis tentationibus, de quibusdam fidei articulis subortis, liberatus; confirmatusque in fide, Brunswigam, belli motibus per Saxoniam vagantibus, ut publice ibidem doceret, abiit. Quibus sedatis, Wittebergam reversus, contra famosum libellum Interimisticum insurrexit, & audacter satis quamquam candide, procul habita authoritatis ratione, etiam Præceptori *Melanchthoni*, & aliis contra ivit. Paulo post autem, ut eo liberius, quid sentiret, in hac re agere posset, Magdeburgi sedem suam fixit, cum socium *Nicolaum Gallum*, qui stationem suam Ratisbonensem ejusdem periculi motu,

quod Interimiſtici negotii hoſtibus imminebat, reliquerat. Clandeſtino igitur Itinere inſtituto, ambo reliquerunt Wittebergam & Magdeburgum devecti, acriter mitiori parti univerſæ ſe oppoſuerunt. Atque hic etiam, ut *Flacius* vitæ ſuæ ſuſtentandæ proſpiceret, Typographiæ cuidam præfectus, omni ſtudio, cura & labore ex pagellis impreſſis mendas ejecit. Quo tempore etiam Hiſtoriam Eccleſiaſt. magnam, quam *Centurias Magdeburgenſes* vocant, adornare cœpit, adjutus opera doctiſſimorum virorum, laudati *Galli, Wigandi, Amsdorfii, Martini Coponis Medici, Ebelingii*, & *Matthiæ Indicis*, Dippolswalda Miſnici, *Baſilii Fabri Sorani, Andreæ Corvini* & *Thom. Holthuteri*, quibus & alii obſcuriores addendi ſunt. Prodierat forte tunc temporis *Andr. Oſiandri* liber de Juſtificatione hominis coram Deo. Huic itaque errori de Juſtificatione per eſſentialem Juſtitiam Dei inhabitantem in homine ſe objiciens, at paulo poſt etiam cum *Victorino Strigelio* de libero arbitrio in Spiritualibus confli-

conflictans, Flacius ipse in alium delapsus est errorem, de peccato originali, quod sit ipsa hominis Substantia. Et quamquam exinde multum litigii cum eo peractum fuerit, quod rectus eum sentire, quam loqui, autumabant, ab Eruditis tamen nunquam a formulis certis, quibus de hoc argumento scribere solebat, abduci potuit. Quare re diu deliberata agitataque in Exilium abiit. Hinc passim oberrans Ratisbonam, tandem Argentoratum, Antwerpiam ac Francofurtum denique delatus, atque interea a paucis adhuc quibusdam defensus est. Reliqui enim fere omnes, ut Manicheæ Hæreseos suspectum eum aversabantur. Quod odium coëxcrevit, ut imago ejus ex Bibliotheca etiam Academica Jenensi, in qua omnium Theol. Icones servantur, posthæc exemta ac in locum, a reliquis distinctum sepofita fuerit, quasi digna sit, ut quæ in locum peccatorum collocetur. Animam tandem exhalavit An. Chr. 1575. d. 11. Martii Francofurti ad Mœnum, ætatis 55. præsente

Adamo

Adamo Lonicero, de quo poſtea dicendi locus erit. Atque illic etiam ante fata denuo ad Correctoris munia rediiſſe non obſcura ſuſpicio eſt. Exequias ei fecit *Caſpar Heldelinus* Cronbergenſis ſec. al. Lindavienſis, qui una cum Epicediis aliquot ejus ſcripta in lucem emiſit An. 1575. Epitaphium vero ei poſitum eſt a M. Joh. Fraxineo. Teſtantur de hujus viri ingenio & Induſtria ſcripta hodienum extantia plurima: Eminet ejus Clavis S. ſacræ, egregium opus, cujus optima editio eſt Muſæana, in Partes duas diſtributa: opus, ut ipſe faſſus eſt, aliquot annorum, multisque vigiliis & ſingulari labore, concinnatum, cujus, inprimis vero Partis poſterioris Exegeticæ, utilitatem, vix videntur multis ſatis agnoſcere, neque ea, qua par erat, attentione frequenter ſatis tractare. Introductionem ad lectionem hujus libri fecit *Joh. Olearius* Leucopetrenſis Theologus, quæ editioni itidem Jenenſi præmiſſa eſt, excuſæ 1674. fol. Gloſſa ſuper Nov. Teſt. primam adſpexit lucem An. 1570. & primas

mas post clavem tenet partes, exteris quoque in pretio habita. Elenchtica ejus scripta sunt plurima contra Pontificios, ut: wider den Primat des Pabstes. 1550. Widerlegung des Catechismi des Larren-Bischoffs von Sidon. De Sectis, Dispensionibus, Contradictionibus & Confessionibus Doctrinæ Religionis Scriptorum & Doctorum Pontificiorum Bas. 1665. 4. Contra Adiaphoristas multa edidit, quibus recensendis hic supersedere vid. de iis Unschuldige Nachrichten / 1708. pag. 207. Ejus etiam Catalogus testium veritatis Francofurti 1666. & Cattopoli 1672. quæ Dieteriçiana vocatur. Galartiana vero prodiit Lugd. B. 1597. 4. II. Tom. & auctior Genevæ 1608. vide Autores jam confestim citandos Adami in Vitis Theol. Germ. ed. 8. Francófurtanæ p. 472. *Freheri Theatrum* p. 236. *Casparis Sagittarii* Introductionem in Histor. Ecclef. 4. 1694. exc. p. 241. Ubse in Vitis Eruditorum Sec. XVI. & XVII. p. 177. addatur & Wendeleri Disputatio, Memoria

morias Theologorum aliquot Secc. XVI. & XVII. continens, ſub Præſidio Clariſſimi Altdorfenſis Prof. *D. D. Sontagii* habita, p. 112. Sequitur

Johannes Flittnerus.

QUæ confuſio non raro inter Eruditos exoriatur, & quot errores ſæpe ex nominibus homonymis literatorum virorum committantur, nemini in hoc ſtudiorum genere, leviter ſaltem verſato, ignotum eſſe poterit. Non igitur laude ſua vel eo nomine, quam alias dudum promeritus eſt ſummam, ſingulari privandus erit. Clar. *Joh. Mollerus* in utiliſſimo, quem edidit, & de Homonymo-ſcopia inſcripſit, libello. Ego vero, data occaſione, ſimilis ex confuſione erroris promam exemplum. Duo nempe fuerunt *Flittneri*, ambo *Johannes* appellati. Natus alter Sulæ in oppido Comitatus Henneb. An. 1618. Poſtquam patrio ludo interfuerat, ad annum usque 1633. in Schleuſingenſe ſeceſſit Gymnaſium, & anno 1637. altiori deguſtaturus, Witte-

Wittebergam, ſacra illic pertractaturus ſtudia, migravit. Feliciter iis abſolutis Jenam, Lipſiam, & Roſtochium delatus eſt, & tandem Cantoris munus in Illuſtri Grimmenſi Schola obtinuit. Cui quando vix præfuit annum, *Caſpare* in terra *Helmio* Diacono Eccleſiæ Grimmenſis mortuo, ejus nupſit viduæ, ac officium idem Eccleſiaſticum per triginta annos integros accepit adminiſtrandum. Exul autem factus, & hoc loco pulſus Stralſundiam devectus eſt, ibidemque An. 1678. d. 7. Jan. æt. 58. ex hac vita diſceſſit, corpus vero Grimmam delatum, ac in templo juxta Altare tumulatum eſt. Bibliotheca ejus inſtructiſſima & Manu exarata, parem fortunam experta fuit, quam habuere, Alexandrina, Byzantina, Scorialenſis, Londinenſis, *Bartholini Stockfleti, Severini Lindrupii, Buxtorfii* Biblia Magna Rabbinica, *Keppleri, Jungii* &c. Bibliothecæ & Manuſcr. quæ igne omnia conſumta ſunt. Edidit noſter *Flittnerus*, das himmliſche Luſt-Gärtlein; atque is eſt, qui variorum

riorum hymnorum sacrorum author præscribitur: ut: JEsu meines Herzens Freude/ it. Liebster JEsu meine Freude/ 2c. Sed de hoc plus satis; Alter *Flittnerus* itidem *Johannes*, Notarius fuit Cæsarea authoritate constitutus, & Poëta excellens, unde hujus Artis lauream promeruerat. De cetero rerum forensium in Dicasterio Francofurtanæ Patronus, quos Procuratores vocant, audit, idemque ille est, qui in vernaculam transtulit *Joh. Heidfeldi Spingeni* Theol. Philosophicam, quæ prodiit An. 1624. 4. Francofurti, cui præfationem præmisit. Atque hos viros, Novorum literatorum Germaniæ Collectores inter se commiscuerunt, unumque ex duobus conflarunt, habueruntque: Quod quidem, si vacat inspecto anno 1705. menseque Septembri p. 328. manifestum erit. Ubi, postquam de priori egerant, eumque optime quidem Hymnorum autorem prædicaverant, tandem eundem etiam Francofurti fuisse, ibidemque operas Typographicas tractasse, tradunt: Quem

Quem paullo post etiam Notarium, Poëtam, & Procuratorem Francofurti fuisse affirmant; conferatur p. 350. & 328. optime omnium ea de re consulendus erit hoc in negotio Clarissimus Lubecensium Superintendens *G. H. Goëzius* in seinem Send-Schreiben an den Herrn Verfasser des Evangelischen Lieder-Schatzes: *M. Joh. Chr. Olearium* 4. 1709. & p. 4. & 5. Ceterum quoniam ipsi Celeberrimi Collectores Nov. Lit. agnoverunt, alterum Anno 1628. jam Notarium fuisse, alterum An. 1618. demum natum fuisse, cespitationem hancce ex ipsomet hoc indicio facto facillime & clarissime patere crediderim. Laudatus præterea *Goëzius* ex Curriculo Vitæ Grimmensis Diaconi notat, ne semel quidem eum salutasse Francofurtum; Ideo quod correxerit hic locorum Typographicas operas, vix mihi quicquam persuadere potero. Certus potius sum, alterum ejusmodi laboribus incubuisse, qui forsitan sanguine cum priore junctus erat. Non minus interim & hic lau-

dandus erit, quam iste, quandoquidem fœtus Doctorum puros in lucem prodire faciunt Correctores, illi autem quasi gignunt. Vincuntur tamen illi laborum gravitate, non vero molestia & asperitate. Denique, quæ volumina conscribuntur, iis ut cum utilitate & sine salebris frui possimus, hi efficiunt. Sed pergendum ad reliquos. Conferatur interim citatus D. *Goëzius*. Nova Literaria *Maris Baltici*. *Tenzelius* in Biblioth. curiosa p. 18. Recens. Nov-Antiquæ Tom. V. p. 691. Huic addendus igitur est

Erasmus Francisci.

AD Juris-Consultos prosapia nobili ortos & Theologicarum scientiarum cognitione claros referri potest celeberrimus *Erasmus*, imo debet, quippe Lubecæ patricio genere natus Anno 1627. d. 19. Novembris, vitalem auram trahere auspicatus est. Parente *Francisco Fix* Consiliario Brunsvvico-Lüneburgico spectatissimo, & *Vice Trostio* ut vocant Lauensteinensi & Lavena-

venavienſi. Matre *Margaretha Eraſmi Reuzenii* Chriſtiani IV. Regis Daniæ, Conſiliarii Intimi filia. In ſacro baptiſmatis lavacro nomen Avi, qui Eraſmus vocabatur adeptus, poſtea nominari voluit *Eraſmus Franciſci* ſcil. Filius, *Fixi* gentilitio, dum viveret, ea de cauſa neglecto, ut eo melius privatam vitam & natalibus ſuis non indignam, etſi tenuiorem, degere poſſet. Ab incunabulis poſitis literarum Tyrociniis permagnos in humanioribus ſtudiis fecit progreſſus, & cognitionem variarum rerum Hiſtoricarum potiſſimum eſt conſecutus; conjunctis tamen ſemper Juris divini & humani Principiis. Felix enim erat ingenio, & Patre compluri-ma innocentiæ \ pietatisque edente exempla, ſub ductu celeberrimorum *Dorncrelliorum* ab Eberherz, Patris nempe Doctoris Medicinæ & filii Archi-Diaconi ad D. Nicolaum Lüneburgici, non vulgarem, ſe aliquando doctrinæ futurum amplificatorem ſpem fecit. Annis jam longius provectus, Patruelis ſui *Joh. Erneſti* de Wallenrod ſtudio-

rum ac morum moderamine in se suscepto, peregre cum eo abiit: Graviori in via morbo tamen correptus, & ab eo pergente relictus, alia deinceps occasione oblata varias peragravit Provincias & Regiones. Multum exinde lucri & utilitatis in his itineribus capiens, ac refertus doctrina politiori, aliisque ornamentis, in patriam remigravit, matrimoniumque paulo post contraxit cum Centurionis cujusdam *Johannis Mãnhofii* vidua, filia *Lucæ Friderici* Inspectoris Primarii Publicanorum ad fluvium Albim, quæ Maria Hedvvigis Sibylla dicta est, muliere omnibus virtutibus decorata. Verum sinistra quædam posthæc expertus fata, ob gravissimas causas Norimbergam cum uxore transvehi voluit: Patrimonium enim, quod jure optimo utrisque debebatur a Tutoribus aliisque, erat dilapidatum; Adhuc etiam uxoris Creditores non erant solvendo, ut, unde pro generis conditione domi apte viverent, vix superesset. Ex eo tempore a Viro in Norica Civitate clarissimo

rissimo, *Joh. Doppelmayero*, honorifice invitatus, benevolentiam iste hanc acceptans cum omni familia sub tutela benignissima Senatus inclyti in hac Imperiali Civitate degere cœpit. Quanquam vero maximis his in locis a laudato *Doppelmayero* ornatus est benefactis, tamen ne viri voluntate ac propensione abuti videretur, & ipse circumspexit hinc inde, ut sibi vitæ sustentandæ necessarios sumtus pararet, negotiumque isti facilitaret. Consecravit igitur tandem laudabili conatu, se & libris scribendis & corrigendis in Typographiis. Ad quod institutum illi plurimum sufficiebant studia literarum feliciter acta, & desiderio ejus satisfecerunt, *Endteriani* Bibliopolæ ac Typographi. Etenim non tantum sumtibus suis in lucem ejus ingenii fœtus multiplices protraxerunt, verum etiam alios varii generis libros sub prelis suis sudantes curæ ejus tradiderunt, ut vitiis expurgaret, correctissimosque Eruditis exhiberet. Quo labore victum sibi Vir diligentissimus largum faciebat,

præcipue cum ad alia munia obeunda, ob vires corporis admodum debiles, & memoriæ, aggravescente ætate, notabilem imbecillitatem minus idoneum se fore credidisset. Unde & quamvis functiones variæ satis splendidæ ab aliquot Imperii Germ. Proceribus offerrentur, vitæ tamen genus, quod hactenus vixerat, quietum tranquillitatisque plenissimum, & ab aularum turbulentis negotiis alienum sponte retinuit, solo Consiliarii Illustrissimi Comitis ab Hohenloh & Gleichen titulo contentus. Ita tandem vitæ hujus satur, Vir exploratæ inter omnes Integritatis ac Pietatis vi morbi correptus sentiens imminentis solutionis Corporis & Animæ horam sibi exoptatam, rebus compositis Spiritum suum Deo reddidit d. 20. Octobris anno a nato Christo 1694. Eamq; mortem non imparato accidisse, ex eo patebit, quod sibi ipsi jam antea tria funebria carmina in templo & tumulum præcinenda confecerit, quæ etiam Concioni funebri, mox citandæ, adjecta sunt. Quorum titulus vorbereitliche

Her.

Hertzens-Rüstung vor dem Ende zu dem Ende. Porro Manuali ipsius LL. nempe Confessionum Augustini, cum Anselmi Meditationibus &c. ex quibus quotidie ad Deum precari solebat, verba inscripta sequentia, & non atramento solum, verum etiam ipso viri pii sanguine exarata hunc in modum reperiebantur:

JESU / du mein höchstes Gut /
Dir verschreib ich Hertz und Blut.

Ex quibus Pietas, & affectus in Deum ardens non obscure poterit cognosci. Nomen de reliquo, *Fixius*, nonnisi ex ipsiusmet Vitæ curriculo, quod scripserat, certo post mortem innotuit. Cum olim nescio quod *Mynsichti* & alia ab ipso consulto assumta a variis passim tribuerentur, & adhuc falso tribui soleant. Quantum post fata reliquerit & Eruditorum luctum, & apud plurimos, etiam Personas Illustres, desiderium, ut & Scripta doctrinæ & raræ Pietatis testimonia, nemini credo ignotum esse. Illa vero sunt vel Theol. vel Historica, priora apud *Uh-*

ſeum & alios invenies, nos vero reliqua hic addemus, quibus cum iis conjunctis, omnia habebis. Sunt vero potiora; Neu-aufgerichtete Liebes-Kammer / primum fuit a juvene adhuc profectum, 8. Lustige Schau-Bühne allerhand Curiositäten/P.III.8. Herandringende Türcken-Gefahr/4. Tisch-Reden eines vornehmen Bassa/ 4. Türckische Staats- und Regiments-Beschreibung / 4. Neue und kurtze Beschreibung des Königreich Ungarns / sub nom. C. M. Türckisches Stadt-Büchlein / sub nom. Theophili Urbini: Historischer Lorbeer-Crantz / der Christlichen Ritters-Leute / sub nom. Deß Erzehlenden: Hohe Trauer-Saal / IV. P. 8. Neuer Polnischer Florus, 12. Schau-Platz der denckwürdigen Geschichte / 8. Ost-West-Indianischer und Sinesischer Lust- und Staats-Garten / fol. cum figuris, fol. P. II. Die alleredelste Sache der alleredelsten Gemüther / 12. Guineſiſcher und Americaniſcher Blumen-Busch, 8. Historisch Rauch-

faß /

faß / III. P. Das eröffnete Lust-Hauß der obern Welt / 4. cum Fig. Der Erd-umgebne Lufft-Craiß / 4. cum Fig. Bericht von der Lappländer Wahrsager-Paucken und Hexereyen / 8. Vermehrung des Cometen-Gespötts: Der Ottomannische Welt-Hammer; Der siegende und entzünde Adler / 4. Türckischer Gubernator und Vasall. Die Ehre des Herzogthum Crains / coll. a Joh. Weichardo Valvassore, Germ. redd. 1689. fol. cum Figg. Der Höllische Proteus; Die Ehre der verblichenen alten Heiden: Vorbliß des fortstrahlenden Adler-Blitzes / 4. cum Fig. De his omnibus illud notandum, in Historiis recensendis non indubitatæ semper fidei fundamentis bonum virum niti, ut qui raro vel a libris vel vivis hominibus deceptus admodum fuit, & certe memini, me ipsum a viro, ad hujusmodi res nato, percepisse, se non raro *Francisco* in Tabernis Bibliopolarum de variis rebus sciscitanti falsissimas Historias pro veris dixisse, quas ille notatas suis dein operibus in-

ſeruiſſe credebatur. Vide de reliquo *Pippingium* in Memoriis Theol. p. 1078. *Uhſeum* p. 637. qui ſua ſine dubio hauſere ex ſermone funebri a *Joh. Conrad. Feurlino* Nerolingenſium nunc Superintendente celeberrimo, ſuſceptore meo maxime venerando, recitato, & una cum oratione Parentali, a D. Wolfg. Chriſt. Deslero, viro pientiſſimo habita, ab eodem luci expoſito fol. 1697. Catalogus librorum omnium prodiit ſumtibus autoris, 8. 1691. Norib.

Johannes Frobenius.

VIr omnium conſenſu nunquam ſatis laudatus, atque præconiis promeritis extollendus. Typographus prudens, & celebritate nominis caput efferens, ut inter Viburna Cupreſſus. Natus eſt Hamelburgi Franconiæ, enutritusque bonis literis, miſſus eſt poſtmodum Baſileam, ut ad finem optatum ſtudia perduceret. Illic ingenii ſui bonitate & judicii acrimonia præclaram navavit operam. Conſilio deinceps non contemnendo, una cum Adamo

Adamo Petri a Langendorf oriundo eodem ex Hamelburgo populari, celeberrimorum tunc temporis Typothetarum *Joh. Ammerbachii*, & *Joh. Petri* Amicitiam & Amorem ſibi conciliavit. Eoque favore impetrato labores ſuos illis uterque obtulerunt, in corrigendos codices impendendos. Nec minus acceptis promiſſis ſedulo admodum, ea quæ facienda ſuſceperant, peregerunt: Unde factum eſt, ut tanto in hanc ipſam Artem, omnium artium certe utiliſſimam, amore flagrare inciperet, a quo retrahi haud unquam potuit. Quin potius ipſe permittentibus, imo ſuadentibus reliquis iſtius loci Typographis officinam hujusmodi & ſibi comparavit. Ex qua edidit libros poſtea in publicam lucem quam plurimos & optimos, quos ob nitorem, diligentiam & chartæ ſoliditatem hodieque admiratur politior orbis. Inter quos in primis Auguſtinum a Joh. Ammerbachio inceptum & Hieronym. ut nitidiſſimos ita correctiſſimos connumerant. Uſus enim, ut cura ipſius ſingu-

ſingulari, ita quoque pariter Correctoribus Eruditiſſimis, *Pelicano*, *Ammerbachicis* fratribus, *Eraſmo Roterodamo* & ſimilibus, de quibus ſuo loco actum eſt. Præcipue vero cum Eraſmo intimam coluit Amicitiam, certantesque invicem de victoria ex beneficiorum alteri tributorum numero reportanda conſpiciebantur, diverſo a noſtro ævo more, ubi tritum illud & malum: Proximus ſum egomet mihi potius invaluit dictevium. Frobenius contra erat procul ab omnibus ſimultatibus, liberalis, animo forti & conſtante, omnium mundanarum divitiarum contemtor, ſuaque Sorte contentus. E loco aliquando ſublimi in terram præceps cum rueret lateritiam, lethali iſthoc caſu admodum laborabat, & rebus ſuis difficulter proſpicere amplius poſſe videbatur, cum præſertim nemini eo infortunio patefacto ſequenti anno circa talum cruciatus ſentiens, peſſime habere cœpiſſet. Reſtitutus tamen utcunque, ſuaſu Medicorum & deſideratiſſimi ſui Deſiderii Francofurtum itinera varia ſuſce-

fuſcepit, *Eraſmo* omnibus Typogr. curis relictis, verum reverſus iterum, laboribusque repetitis, & viribus maxima ex parte amiſſis, ex alto denuo in pavimentum quoddam cecidit, graveque capiti inflixit vulnus. Unde etiam poſt biduum corporis exuviis liberatus, ad vivendi finem feliciter pervenit An. Chr. 1527. cum valetudine ita proſpera & vegeta ſemper uſus fuiſſet, ut per omnem vitam nunquam morbo decubuerit. *Hunc virum nobis ereptum, ut cum Eraſmo loquar, decebat omnes, qui colunt bonas literas, pullatos, lacrymas & luctum ſumere, apio floſculisque ſepulchrum ornare, lymphas aſpergere, odores adolere, ſiquid talibus officiis proficeretur.* Id quod eo magis confirmat, dum in Epiſtola infra citanda Eraſmus ad Joh. Emſtadium ſcribit: *Fratris Germani mortem moderatiſſime tuli, Frobenii deſiderium ferre non poſſum.* Ipſe certe defuncto poſuit Epitaphia, ex quibus latinum huc adduxiſſe juvabit:

Ardua

Ardua Johannis tegit hic lapis ossa Frobeni,
Orbe vivit toto nescia fama mori.
Moribus hanc niveis meruit studiisque juvandis,
Quæ nunc mœsta jacent, orba parente suo.
Rettulit, ornavit, veterum ornamenta Sophorum,
Arte, manu, curis, ære, favore, fide.
Huic vitam in cœlis date Numina justa perennem,
Per nos in terris vita perennis erit.

Vid. Adami Vitæ Philos. p. m. 63. Reimmannus P. III. p. 247. Urstisii Epit. Histor. Basileensis 8. p. 179. Conf. Epistola 9. L. XXIII. Epp. Londini fol. 1642. exc. Antea quam vero pedem ad alios sum prolaturus, non abs re fore judico, si alium quendam Virum Frobenio per Vitam conjunctissimum, cum eo etiam post fata conjunxero. Est ille Lachnerus, Princeps Frobenianæ Typographiæ, & Typographi istius Socer optimus, quem Celeberrimus Erasmus, titulo nunc nominato, non solum orna-

ornavit, verum etiam Ep. octava Libri XIX. Voluminis Londinensis, virum utriusque Literaturæ doctissimum, & pari secum fide præditum, quod sane in postremis haud numerandum. Ex his verbis aliisque Ep. 2. L. III. Clarissimus Caveus evincere jure optimo potuit, quod solus primum, postea vero simul cum Erasmo muneri Correctorio præfectus fuit, ita quidem, ut hodienum non sine laudibus hujus Lachneri facienda sit mentio. Videantur Prolegomena in Scriptores Ecclesiasticos n. XI.

Johannes Thomas Freigius.

CLarum inter Philologos & Jure-Consultos nomen est, *Johannis Thomæ Freigii*, & Academiæ Altdorfinæ in primis memorabile. Rectoris enim in ea secundi post *Erythræum* munus ab Anno 1576. supra quinquennium obiit. De prioribus fatis non erimus verbosi; ut enim Basileæ studiis literarum incubuerit, rationem illam studiorum suorum *M. Christoph. Angerer*

in

in Carmine Schematismis trium artium præmisso An. 1568. exposuit. Quem admodum autem *Friburgi* docuerit, deinde & Basileæ, multo minus opus est, ut pluribus repetamus: quæ *Adamus* & exinde *Freherus*, atque *Omeisius* excerpserunt: Quæ tamen ipse quoque in oratione prima hic Altdorfi habita cum a *Philippo Camerario*, Rector Scholæ novæ præficeretur, publice narravit; Atque illic etiam Præceptores reperies Juris-Consultum *Zasium*, *H. Glareanum*, & *P. Ramum*, cui præcipue in Gallia additus fuit; etsi postea in præfatione Mosaico suo præfixa Rami assecla haberi noluerit, sed *Aristotelis* Sectator. Quæ ipsa præfatio Anno 1582. Basilea scripta singularia quædam nobis suppeditabit, quæ extremam viri fortunam nobis explicabunt, paucissimis forte, & ipsam illam legentibus, cognita, nisi lucem aliquam a nobis affusam acceperint. Conqueritur enim in ea magnopere de Calumniis a quodam *Theatino*, Epistola præsertim publice sparsa, disseminatis, & mendacia ei per multa adscribit in

illa

illa ipſa Epiſtola palam pronunciata. Inter quæ accuſatio de ſtudio in Ramum nimio primum locum tenet. Altera imputat ei, quod ſubornaverit *Freigius* Studioſos, qui in lectionibus hujus Theatini ſtrepitum excitarent. Tertia odium Ariſtotelis cum Ramæo ſtudio repetit. Quarto inimicitiam in Adverſarii hujus auditores *Freigio* objicit. Ceterum, quod hoſpitem illius ſollicitaverit, ne in ædibus ſuis retineret, perhibet, Et his ſimilia: Quæ enim ſuperſunt, ab iſtis non differunt, aut levia ſunt. Nec tamen nomen indicat ejus, cum quo contentionem habet, & in quem gravibus invehitur verbis. Illud ergo ut intelligas, Lector benevole, *Theatinum* hunc fuiſſe, *Chriſtianum* Franck / Saxonem & diſcipulum Jeſuitarum, nolumus Te ignorare. In quorum Scholis cum alibi, atque Romæ etiam vixiſſet, & ad caſtra tandem noſtratium tranſiiſſe præ ſe ferret, ſua jactantia, quæ fuit maxima, Eruditionis Philoſophicæ & Ariſtotelicæ potiſſimum, impetravit, poſtquam Norim-

bergam venerat, ut in Academia Altdorfina, recens condita, Professoris munus affectaret, eoque nomine jam aliquoties in Auditorio publico prælectiones illic institueret. Quas quidem omnino nonnisi tres fuisse, & non plures, ipse Freigius in laudata præfatione commemoravit, sed tamen maximam hominis audaciam ita describit, ut non solum *Hotomannum*, *Zvvingerum*, *Grynæum* tanquam barbaros adduxisse affirmet, sed Sturmium etiam Rhetorculum appellasse, *Philippum* aperta fronte contemsisse, *Ciceronem* pro homine loquaci & inepto habuisse, dicat. Imo etiam *Freigio* denunciari jussisse legitur, ut ad pugnam se pararet, & de æternitate Mundi, Providentia DEI, & immortalitate animæ secum disputaret, quanquam Sophista ille objecerit Freigio, se fuisse ab ipso ad nescio quod barbarum certamen provocatum, quod tamen *Freigius* constanter inficiatus est. Idem vero, postquam illa ad disputationem evocatio e Cathedra contigerat, strepitu excitato, studiosos præmature discef-

discessisse,loco citato narrat. Eademque occasione calumnias etiam cœteras objectas operose diluit, & inter alia hospitio *Glaciani* hominem istum Altdorfi quidem usum esse, sed ex eo nunquam a se expulsum asserit. Neque aliud quidquam ei molestiæ creatum esse sæpius repetit, nisi quod ad Reipublicæ Proceres identidem scriptitasse aliunde constat, significando scilicet, fore, ut si isti Thrasoni licentia hæc declamandi & profitendi concedatur, quod ipse hactenus exstruxerit boni in nova Academia, penitus evertatur. In quo non fefellisse *Freigium* opinionem sequentis temporis turbulenti hujus hominis fata reliqua addocuere. Quippe, ex quibus in Poloniam mox commigraturum, hostes divinitatis Christi jam sub initium A. 1584. Antitrinitarios adiisse constat, atque tandem ipsius *Socini* Antagonista factum Claudiopoli in Transsylvania 1590. diem obiisse innotuit. Quicquid vero horum fuit, eventus Altdorfini litigii iste fuit, ut *Franckius* Norimbergam revocaretur, & quod

ex Epiſtola Norimbergenſis Ampliſſimi Viri συγχρόνε intelleximus, ideo, *quia Freigius tantopere ſe ei oppoſuiſſet*, publice docendi in Auditorio Ægidiano poteſtas illi fieret; ubi organon Ariſtotelicum prælegentem, tam celebre habuiſſe auditorium, idem teſtatur, ut Senatores quoque & Conſiliarii quidam aliquandiu auſcultatores fuerint, neque tamen deeſſent etiam (hæc ille addit,) varia hominum ea de re judicia. Facta hæc ſunt ſub finem anni 1580. & initium ſequentis 81. Ex parte Freigii autem, dum hæc ita agebantur, denique accidit, ut Vir alias doctiſſimus, ſed vehementiori, & Cholerico, ut videtur, temperamento affectus, ſuſpiciones animo conciperet, annoque ineunte 82. miſſionem poſceret, & tandem etiam diſcedendo Altdorfio honeſtiſſimam conditionem deſereret ſuam. Quas ſuſpiciones, quaſi contemtui eſſet Proceribus inclytæ Reipubl. Norimb., tantum aberat, ut diſſimularet in præfatione iſthac ſua, ut tanquam cauſam diſceſſus ſui primariam ipſemet

allega-

allegaverit. Ut ut Basileæ etiam postea multum de injuria sibi illata non sine indignatione, nescio an satis solida, conquestus sit. Quæ utrum è Rectoris officio ademto ficta fuerit nec ne, pro certo non affirmamus. Illud scimus, post impetrata Privilegia Academica Munus, quod ex eo tempore more solito cœpit esse anniversarium, & a Freigio supra quinquennium gestum, in *Edonem Hildericum a Varel* translatum esse, *Freigiumque* eo honorifice exutum. Præter causam *Franckianam* alias fuisse, ob quas abierit Basileam, disertis verbis etiam in citata præfatione testatum reliquit, sed quænam illæ fuerint, prior an aliæ, non liquet. Atque ob hanc denique in urbem inclytam Basileam reversionem fecerat ista præmittenda. Nam tunc demum, quod animo jamdudum agitaverat, non solum, sed etiam re ipsa peregerat aliquandiu, iterum subiit munus, & in *suæ familiæque suæ salutis præsentissimum periculum* (liberali stipendio privatus Norica,) conjectus operis Typographicis se addixit,

Correctoris labores in Sebaſtiani Henrici (filii) Petrina officina ſuſcipiendo, iisque, quod ſciamus, moriendo. Rediiſſe ad hos labores diu quidem dubitaveramus, ſed poſtquam in oratione Altdorfina Auſpicali tales ipſum jam antea feciſſe profeſſum legimus, quod nempe *ab Hieronymo Wolfio in Typographicis laboribus Baſileæ ſudans inclyto Norimb. Senatui commendatus ſit*, tanto minus de eo dubitavimus. Atque eo magis deſudaſſe in hoc exercitio Correctoris per aliquod tempus credimus, *quoniam totum amatæ, & cultæ a ſe Typographiæ ſe devoviſſe*, ibidem ait. Imo *a Typographico prelo & aratri ſtiva*, ſeu prædii cujusdam reditibus, *ad Dictaturam literarum, ut alter Cincinnatus evocatum* tertia vice inquit. Ut adeo non de novo Correctoris labore, ſed iterato recepiſſe, &, quod dictum, immortuum iis eſſe, jam ſit extra dubitationem poſitum. De priori munere ultro quæſito *J. J. Grynæi* Theologi Reform. Baſil. nos inſtruxit teſtimonium, qui ipſe præſens ex eadem urbe, cum

non-

nondum vidisset, Freigium, eum sibi sumsisse Correctoris illud officium se intelligere, ad *C. A. Julium* Norimbergam perscripsit. Ex qua Typographia etiam supra citatus *Mosaicus*, s. Historia Patriarcharum & Mosis, Freigii 1582. prodiit. De posteriori vero omnes mentionem fecere, quando Peste illum Basileæ, quæ tum ibidemque grassabatur, abreptum annotarunt, & quidem, quod a plerisque omissum, cum annum ætatis vix quadragesimum tertium explevisset, & paulo ante obitum, & Patris & filiæ funera vidisset, quæ, ut alia infortunia, illi Theonino homini (seu *Franckio*) accepta se ferre in citata præfatione professus est. Quos libros interea emaculaverit ibidem facile ex Chronologia constabit. Scripta vero, quæ ipse in lucem dedit publicam, quæ sunt multa admodum & notissima, recensere supersedemus, nisi quod dignum videtur annotata præter illa a Frehero cumulata edidisse Grammaticam, Rhetoricam, Poëticam, Logicam in Usum Scholæ Altdorfinæ, 8. 1580.

Norimberg. De moribus & genio non ſatis conſtanti & fixo, ſed deſultorio & vago lubet cum B. L. communicare Ep. Manuſcriptam, nondum editam, quam debemus Patroni cujusdam benevolentiæ, quæ ab eodem laudato *Grynæo* ad familiarem quendam amicum ſcripta eſt Anno 1582. d. 20. Octobris. Illam autem quam antea nominavimus ad C. A. Julium ſcriptam cum aliis circa hos etiam dies in lucem protrahet *M. S. J. Apin. Altdorfinus.* Noſtra vero hæc eſt. S. Magnifice & præſtantiſſime Vir, Libenter ſanè & Lazaro Kœtzlero veſtro, & meo propinquo Doctori Samueli Grynæo J. C. morem geſſi, cum ambo peterent, ut moram illius, quæ ei publici teſtimonii in utroque Jure Candidato, hoc tempore opus eſt, eo conſilio apud tuam præſtantiam excuſarem, ut & fratribus ac propinquis conſtare poſſet, juſtam ob cauſam reditum in patriam eum in hoc usque tempus diſtuliſſe. Quod enim ſe mihi familiariter, ſtatim atque Baſileam veniſſet, adjunxiſſet: & tuæ præſtantiæ commendatio, acceſ-ſiſſet:

fiſſet: veſtrique homines mihi multis de cauſſis cari ſint & amabiles, ejus mihi habendam rationem duxi; ac in ipſius gratiam, cum intimo meo Ammerbachio, cum D. Samuele Grynæo & D. Adamo ſæpe contuli: ac, niſi fallor, auctor illi fui, ut eam Juris veſtri cognoſcendi gratia methodum ſit ingreſſus, cujus beneficio iſtis proxime præteritis diebus in ſacris apertaneis, quibus exploratur Candidatorum doctrina, vicerit expectationem J. C. ut mihi D. Samuel narravit. Reſtat Diſputatio inauguralis, qua ubi σὺν Θεῷ defunctus fuerit, ornatus publico teſtimonio, ſtatim Noribergam accedet, ut ne familiæ herciſcundæ, fratrumque ſuorum voluntati uſquam deſit. Oro itaque præſtantiam tuam, Vir ampliſſime, ut pro tua auctoritate non graveris, hominem tui nominis obſervantem, apud fratres, cum erit opus, excuſare. Non diu res prorogabitur: Sed ut arbitror intra 14. diem abſolvetur. Chriſtus Dominus det, ut Patriæ ſuæ Lazarus noſter, clariſſ. parentis exemplo, uſui olim ſit & ornamento.

 Habui-

Habuimus proxime præteritis mensibus, florentissimam Academiam, cum multi illustres, generosi & eruditi homines ad nos sese reciperent. Sed μυρμήκιον istud Academicum pestis magna ex parte dissipavit. Non tamen conticuerunt hactenus piæ Musæ: ac me, quod attinet, disco quid sit ναυάγια πολιτεύειν, dum ne quidem pestis facit, ut omnes a latere discedant. Quod autem multæ omnium facultatum hominibus proficiscendi occasiones, hospitibus nostris Academicis, non defuisse, intelligentes viderint: non dubitamus, remittente Dei ferula, multos, & propter tranquillitatem Ecclesiæ Scholæque (quæ Dei beneficio nunc mediocris est) & propter eruditæ doctrinæ exercitia, huc accessuros. Ac si tum Magnifico Viro, Domino Geudero, tuæ præstantiæ & aliis, placebit, filios huc ablegare, meque superstitem esse volet Christus, re ipsa testabor, quanti vos omnes faciam. Licebit enim illis & domo & Colloquiis & Libris meis uti & frui. Freigius apud nos priva-

tam

tam agit vitam. Sane & Ammerbachio, & mihi permirum visum est, quòd à vobis discedens, κυγλίζειν ἀγαθὸν βίον maluit, quàm spartam, quam nactus erat, exornare. Sed non me fefellit conjectura; Memini enim cum primum ad vos accessisset, me quibusdam dicere, futurum, ut dum genio suo delectatur, paucorum annorum hospes sit in Norico. Mitto Theses Theologicas, de quibus permitto judicium tuæ præstantiæ. Precor toti familiæ tuæ benedictionem â Christo, & amanter πανοικὶ saluto filium tuum, optatissium meum Compatrem Doct. Christoph. Basileæ 20. Octobr. 1582.

Verè tui Studiosus

J. Grynæus.

Jam ad Literam G. transmigrandum erit, ubi primus memorandus occurrit

Sigismundus Gelenius.

CLaruit olim in Bohemiæ Regno, familiæ antiquitate & meritis illustris, Gelenia dicta, quæ a Cervis nomen

men hoc traxerat: Eos enim, ut audio, Bohemi Gelenos vocant. Atque a nobis Cervina quam optime nominari poterit. Ex ea ortum ſuum *Sigismundus* noſter *Gelenius* habet, natus ſiquidem Pragæ, quæ Sedes eſt Bohemiæ Regia, Patre de Republica bene merito viro, quique in Summis apud Regem honoribus & maximo vivebat loco. Quo etiam non videtur indignus fuiſſe, ſiquidem, præter publicarum rerum peritiam, non illiteratus, etiam jam Sec. XVI. Eruditione ſua in regno magnam nominis ſui famam eſt adeptus, atque inter alia lepidum illud Eraſmi opuſculum, de Moria, in vernaculam accuratiſſime tranſtulit. Mater fœmina nobilis audit, prudens & ob virtutis laudem a Regina ſimiliter valde adamata, & ei & ob probitatem morum admodum familiaris fuiſſe fertur. His parentibus genitus, natusque *Sigismundus* noſter, parem ſuis natalibus habuit educationem, ingenuam quippe ac magnificam, nec minoribus virtutibus paria quoque cum Patre conſectabatur ſtudia.

ſtudia. Ad ea longius provehenda, atque ad dotes animi magis magisque excolendas, cum ad exteros profectus, juvenis admodum Germaniam Galliamque luſtraret, variarum linguarum collegit notitiam. Præcipue vero linguæ Græcæ amore captus ad eàm ſibi penitus addiſcendam animum appulit, inque ea literatura Doctorem habuit cum & Italiam viſitaret Marcum Muſurum Græculum celeberrimum, eo ſucceſſu, tantaque fortuna, ut mirum in modum poſtea in iſto idiomate excelluerit. Poſteaquam pecuniam ex Patris hæreditate acceptam in neceſſarios ſtudiorum ſumtus impenderat, reditum ex Italorum terra in Germaniam ſuam paravit, atque ex eo tempore aliquandiu Wittebergæ Philippo gratiſſimus hoſpes, ut & Camerario Sodalis jucundiſſimus vixit. Tum vero denuo ad exteros abiturus, mutato vero conſilio, Baſileæ ſubſtitit. Cum enim egeſtatis mala, comitemque bonæ mentis paupertatem ſentiret, jam attritus opibus, ap. *Frobenium*, vir meliori dignus

dignus Sparta, victum sibi amictumque quæsivit. In ejus igitur officinam receptus Typographicam codices Manuscriptos perlustravit, mancos mutilosque restituit, atque inter imprimendum emendavit; tanto quidem studio & conatu, ut parturire eos fœtus solus atque unus pro omnibus videretur. Maximopere sane laudat ejus diligentiam in isthac negotio dato, adhibitam in præfatione ad *Ammianum Marcellinum H. Valesius. Erat quidem* inquit ille *in utroque horum virorum, magna doctrina, ut scripta utriusque testantur. Sed in Gelenio major quædam ingenii vis, & judicium acrius. Quod cum multi præclari labores illius viri testantur, tum maxime interpretationes latinæ Dionysii Halicarn. Appiani, Philonis & aliorum. Ex quibus apparet, eum excellenti ingenio, & singulari doctrina præditum fuisse. Sed & Ammiani Marcellini Historiæ ab eo editæ abunde id testantur. In quibus plurima & ingenio se emendavit, & insignem paginarum transpositionem, quæ in omnibus MSCtis Codicibus reperitur, & in editio-*

editione extat Accursii, mira dexteritate restituit. Quamobrem ejus viri nomini libenter hoc laudis impertimus testimonium, neminem adhuc extitisse, qui de Historia Marcellini melius meritus sit. Neque parcior in eo prædicando fuit celeberrimus Huetius, qui de claris Interpretibus; *Erat* scribit, *in eo animo lenitas mira, naturæ bonitas quædam, ut vix irasci posset: Irritatus etiam cum nemine unquam simultatem gessit: Rerum alienarum minime curiosus, minime suspicax, sed antiqua non tamen stulta simplicitate præditus.* Referunt quoque statura fuisse procerum, memoria pollentem divina, continentiæ denique & abstinentiæ miræ. Certe per multos annos in his laboribus constitutus, omnium Eruditorum favorem sibi comparavit; at vero, ut nullas comparavit divitias, ita quoque relinquendis & ad hæredes transmittendis solicitudo eum non habuit, suppellectili domestica victuque parco contentum. Ceterum laborem suum, quem impendebat in corrigendis codicibus, tanto pro-

profecutus eſt amore, ut varia etiam munera publica, quæ offerebantur conſtanter recuſaret. Adeo, ut cum a Rege Bohemiæ magnis præmiis & ampliſſimis honoribus promiſſis in regnum patrium juberetur redire, oblata reſpueret, moderatum hocce vitæ genus, ambitioſis & turbulentis aulæ ambagibus ſapienter præferens. Similiter & *Phil. Melanchthon* aliquoties ad officium publicum invitavit, atque inter alia in Schola Noribergæ inſtauranda centum aureorum pretio, in ſingulos annos conſtituto, conducere effatus eſt. Sic enim in Epiſtola quadam, quæ reperitur inter ad *Camerarium* ſcriptas & editas Lipſ. ap. Vœgelinum 8. p. 49. ille ſcripſit: *Sed addixi, inquies, Biennii operas Frobenio: Nihil a Te, vir optime, petitur, quod non poſſis honeſte præſtare. Nam ſi ea res una proſtat, quo minus concedas Noribergam, aget cum Frobenio Senatus urbis, ut fidem tuam liberet; Proinde hoc ſcire cupiunt, an ſi permittat Frobenius, pertrahi Noribergam patiaris. Multæ profecto cauſæ ſunt, quæ Te invitare*

vitare eo debebant, quas si omnes colligerem, viderer de tua Prudentia dubitare. Sed hæc est præcipua, quæ animum Tuum pellere debebat, quod ex Republ. videris facturus, si in eo loco studia bonarum literarum instauraveris. Quæso itaque Te, ut de voluntate Tua Baumgärtnero respondeas. Senatus præstabit, & ut fides Tua liberetur, & ne Te susceptæ conditionis pœniteat. Sed neque his *Melanchthonis*, precibus ut optaverat ille, respondit, nec ad lautiorem fortunam, qua ob mores & studia elegantiora dignissimus habebatur, ab incepto deduci potuit. Segniorem enim se futurum credidit, rerum omnium attenuata fortuna in meliorem conversa. Nec tamen interea defuere Viro industrio beneficia alia, quæ in eum sunt derivata; nam præter ea, quæ a *Frobenio* accipiebat, *Johannes* etiam *Rudolphus Stöer*, Antistes Murbacensis & Ludrensis, annuum illi concessit stipendium, quod post fata Geleni Oporinus ad Bibliothecam amplificandam ab eodem *Stœrio*, Musarum Patrono indulgentissimo, impetravit.

P Facile

Facile exinde colligere poterimus, quanto ſtudio Doctores Gelenium noſtrum obſervarint, ut etiam exemplo noſtra ætate rariſſimo, imo nullo, communi quaſi Literarum nomine certam pecuniæ ſummam pependerint. Sed & contigit noſtro, quod fieri ſæpius ſolet, ut laudentur ab his, culpentur ab illis. Nam neque *Gelenius* caruit obtrectatoribus, quorum alii nimiam libertatem, qua tunc Correctores utebantur in emendandis ac reſtituendis ſcriptis, reprehendebant, alii alia. Inter hos Clar. C. Barthius in Adverſariis ſuis L. XLIV. c. I. hunc in modum judicavit. *Ingenioſiſſimus, ſed audaciſſimus, & prorſus nihil ſibi negans Arnobii Corrector fuit, Sigism. Gelenius in eam editionem, quam totam ad ſuum captum reformavit, aut transformavit.* Conſpirat cum Barthio præfatio editionis Lugdunenſis Bat. Arnobii 1651. excuſæ. *Arnobium,* inquiens, *hunc primus quidem vulgaverat Franciſcus Priſcianus Florentinus, ſed una cum veteris Manuſcripti, quo uſus fuerat, fœdis admodum erroribus. Sigismundus*

mundus postea Gelenius editionem hanc corruptam, solo ingenio, ut potuit, restituit. Sed ingenii ille fiducia malo exemplo usus conjecturas suas textui inseruit, antiquas lectiones suo Imperio ejecit, & Arnobium nobis finxit, qui Arnobii speciem non refert. Eandemque licentiam conquesti sunt Eruditi, illum sibi sumsisse in editione *Plinii* tertium a Gelenio castigata, quorum quidam, ac si quicquid libuerit ex capite suo mutaverit, asserunt; gloriatumque mirifica se præstitisse, cum potius crimine maximo se polluerit, addunt. In unam cum his sententiam mihi visus est ivisse *Huetius*, a quo ante laudem obtinuerat egregiam, & alii, quorum tamen querelæ, quantæcunque etiam fuerint, merita tanti viri per triginta annos Reipubl. literariæ exhibita vix obscurant, tantum abest, ut contaminent, aut tollant. Ea enim præstita sunt a *Gelenio*, quæ ab aliis multis exspectari vix poterant. Quibus libris emaculandis præfuerit, ex annis obitus, vitæque in Typographia antecedentibus facile intelligi poterit.

Unde & præfationum ab eodem præmissarum, quarum haud paucæ sunt, a Correctoribus quibusvis vel Typographorum nomine, vel suo etiam præscriptæ Author cognoscendus est. Fatis autem concessit ultimis noster *Gelenius* Basileæ, ubi etiam uxorem duxerat, An. 1554. ætatis suæ 77. relictis scriptis variis, ex quibus eminent: Versiones Lat. Dionysii Halicarn.: Josephi Evagrii Historiæ Eccles.: Originis contra Celsum: Philonis operum omnium: Appiani de Bellis Punicis, Syriacis & Parthicis: Dictionarium quadrilingue. Græco-Latino-German-Dalmaticum: Annotationes in Titum Livium: it. in Plinii Historiam naturalem: Præfatio in Eutropium &c. Quæ suntBasileæ omnia excusa & ab eo correcta apud *Frobenium*. Videantur, Thuanus in Histor. Gall. L. LXIII. p. 277. Bælius in Lexico Critico ed. posterioris T. II. p. 1322. Buddeus in Lexico Univers. T. I. II. p. 219. Teissierius Les Eloges des Homme Scavans T. I. p. 89. Adami in Vitis Juris-Consultorum in Vita Zuichemii

p. m.

p. m. 228. ubi cum doctissimo viro *Sigismundo Gelenio* Basileæ Amicitiam ille contraxisse legitur, eo tempore, quo libris ibidem corrigendis noster præesset. Adde & Cl. Reimmannum P. III. c. 1. p. 231. Succedit

Hieronymus Gemusæus.

ORtum huic dedit Mulhusium, Alsatiæ Superioris oppidum, Helvetiis fœdere junctum An. 1505. Cum ingenio esset præstanti ad studia literarum a suis adhibitus est: Idque primum in Schola patria factum, postea tamen Basileam ad mercatum elegantiorum studiorum missum legimus. Nec inconsulto; habuit enim quos audiret illic optimos doctrinæ omnes non minus quam Pietatis Doctores, ex quibus *Henricus Glareanus* eminuit. Atq; hujus etiam institutione ita excitatus est, ut non raro absente illo, vices Præceptoris subire, & magna suavitate condiscipulos suos docere potuerit. Eodem *Glareano* Philos. ordinis Decano summos laborum suorum adeptus honores, Magister

anno ætatis suæ vigesimo renunciatus est. Discedens postmodum Basilea in vicinam Galliam excurrit majora scientiarum incrementa peregrinis in locis conquisiturus. Nec spem fefellit eventus; In Græca enim literatura, ut & in reliquis, ita profecit, ut inter optimos & doctissimos sui temporis literatores connumeratus & habitus fuerit. Platonicorum & Aristotelicorum scriptorum diligentius pervolvendorum cognitionem tanto ardore hausit, ut alios non sine fructu & applausu instruere de placitis utriusque sectæ potuerit. His suis profectibus junxit postea & artem Medicam, in qua addiscenda haud infelicior, quin potius dignus honoribus, laurea Doctoris suprema Taurini An. 1533. cinctus, faustis avibus in Germaniam rediit. Basileæ gratus receptus est hospes, non diu tamen ibidem moratus est, cum scientias rerum naturalium exponendi publica ei facta esset potestas. Cui numeri satisfacturus, spartamque ornaturus suam, commodius rem quoque domesticam formavit,

vitæ-

vitæque ſociam ſibi elegit filiam *Andr. Cratandri* Typographi. Quo factum, ut occaſio ei ſubminiſtrata fuerit, ſocerum in operis Typotheticisque curis cuvandi. Emendavit itaque ei ſcripta, quæ excudebat, ſedulo, ſummaque diligentia, ſi quæ imprimenda ex Manuſcr. occurrerent. Atque ita effecit, ut auctores optime ex ea officina excuſi prodirent. Præter hos vero labores, aliud quoque ſibi faceſſivit negotium: Ductore enim *Sebaſtiano Münſtero*, quamvis jam ipſe Profeſſor Publicus, Hebraicam addidicit linguam, eum in finem, ut cum ſcientias ex fontibus deducere noſſet, ita & ſacras literas purius e ſcaturigine deductas calleret. Occaſio vero huic linguæ addiſcendæ erat ipſe labor Typographicus, cum ſæpius in paginis luſtrandis Hebraica occurrent, pudore, quod ea non calleat ductus, & illi tractandæ incumbere cœpit. Tandem denuo ſuſcepta in Italorum terras migratione, cœli inſuetus intemperiei, in ipſo itinere ægrotare cœpit, & reverſus confeſtim Baſileam febre

 ardenti

ardenti correptus, viribus indies attenuatis & consumtis, denique extinctus est, d. 29. Januar. Anno 1545. non sine gravi omnium Eruditorum mœrore ob diligentiam omnibus probatam. Monumenta, quæ de eo testantur sunt præter Epitaphium. Præfationes prolixæ, & omni Eruditione refertæ, Galeni operibus & Almagesto Ptolomæi latino præmissa, quæ opera sibi ad corrigendum a Typographo ad corrigendum exhibita erant. Aristotelis etiam scripta quædam attente scrutatus est, eorundemque nonnulla in latinam linguam convertit; Porro Epitomen 17. librorum Strabonis, Græce ab incerto Autore scriptam, eleganter satis & terse transtulit, &c. Conf. Adamum in Vitis Philos. p. m. 129.

Nicolaus Gerbelius.

VIr optimus atque integerrimus, & humanitate suavitateque, morum & doctrina omni genere solidæ laudis excellens. Hoc enim periit Encomium *Joach. Camerarius* in Vita Melanchthonis

nis p. 278. Nec injuria: omnibus enim Seculo XVI. viventibus luminibus Eruditionis laude celebratis per charus fuit, & ob morum integritatem ſtudiorumque multivariam ſoliditatem æſtimatiſſimus. Ut etiam B. Lutherus primo genitum ejus ex Sacro baptiſmatis fonte ſuſceperit. Nam præter Juris Civilis notitiam, cujus erat gnariſſimus, politiores literas & diſciplinas, quæ ea tempeſtate in pretio fuerant, exacte callebat, neque linguarum etiam Græcæ & Hebrææ ignarus, ſed celebratur ſcientiſſimus. Non ergo ſine cauſa *Johannes Capnio*, quem diſcipulus ille Præceptorem venerabatur in medullis cum habebat, cum ob diligentiam raram, tum vero etiam, quoniam eandem haberet patriam: Uterque enim Pforzhemii oppido Marchionatus Badenſis inferioris natus fuit. Equidem Pater Gerbelii Viennæ in Auſtria lucem adſpexerat, unde filius adultior factus, ut ſtudia hactenus optime geſta amplificaret eundem in locum miſſus eſt. Eoque itinere feliciter peracto ille locorum ad ſcopum

perventurus suum, sibi suisque Musis solum vacavit, factumque adeo est, ut Eruditione & probitate mirum in modum exsplendesceret, ita quidem, ut celeberrimi etiam viri Johannis Cuspiniani amicitiam familiaritatemque consecutus, tandem ipse ex discente redderetur docens. Atque his laboribus nominis sui famam mox tantopere diffudit, quam quisque alias; fortunæque venturæ peramplæ faber quodammodo fuit. Vix enim per aliquot annos, alios docere politosque reddere cœpit, cum a Senatu Argentoratensi inclyto, ut Historiarum monumenta publice in Academia erueret, arcesseretur. Neque etiam huic muneri humeros subtraxit, sed potius omni contentione opera ac studio effecit, ut inter literatissimos doctissimosque sui Seculo etiam in hoc positus studio, referretur, tantaque erat diligentia, ut dies vigilare noctesque, & intervenientibus feriis, cessantibusque ordinariis lectionibus in re Typographica curam pagellarum impressarum suscipiendo Rempublicam literariam

riam sibi devincire laboret. Nempe *Schürerii* sub id tempus Argentorati florebant, quorum officina omni apparatu præ ceteris instructa erat. Horum ergo famam studio incitatiori aucturus codices emendavit atque ornavit, & siquid prodiit ex officina *Schüreriorum*, quod ob literas nitidiores & accuratam impressionem Lectori placeat, id unice fere *Gerbelio* erit adscribendum. Ipse nobilissimus *Mallinkrodtius* in libello exasciatissimo de ortu & progressu rei Typographiæ apud Schürerium Argentinensem Nicolaum nostrum operam in corrigendo impendentem, & An. 1515. opusculis quibusdam Erasmi edendis & emendandis occupatum se invenisse virum præclarissimum testatur, & laudibus propterea insigniter mactat. Quamvis autem merita hujus viri fuerint maxima, tamen ab obtrectatoribus & inimicis vix securo ei vivere licebat. Nam inter alia adversa a pessimo quodam Regularum Rhetoricarum Compilatore miserrime traductus est, quippe a quo exempli loco in Actionis Capitalis

Scena,

Scena, nominetenus adductus, atque tanquam Sacrilegii rei introductus est. Quo comperto ille, injuriam tanquam innocentissimus ac optimus male admodum tulit, autoremque scripti non immerito in Jus vocavit, & *Melanchthone* intercedente, iste Criminis infamiam recepit, atque peculiari scripto innocentiam *Gerbelii*, & injuriam, qua innocentem affecerat fassus est. Ita res acta & vita protracta Argentorati, donec *Gerbelius* fatis suis cessit, obiit siquidem ætate longius progressus, eodem quo *Melanchthon*, *Georgius Sabinus*, & *Petrus Lotichius* mortui sunt, anno d. 20. Januarii An. 1560. scripta ejus posteris relicta potiora sequentia sunt. Nov. Test. Gr. in ædibus Thom. Anselmi An. 1521. 4. emissum, cum præfatione: De Anbaptistarum ortu & progressu: Chronicon Cuspiniani de Cæsaribus Romanis Græcis atque Turcicis illustratum, suisque curis emendatum cui præmissa est, Cuspiniani vita Bas. ap. Opor. 1561. Ejusdem Cuspiniani liber de Consulibus Rom. quos egregie auxit & ex-

explanavit. Eodem authore ſcripta eſt etiam Præfatio in Arriani Hiſtoriam de Alexandri rebus geſtis. It. Præfamen in Lycophranis Caſſandram, qui libri ſedulam Gerbelii manum in corrigendo ſenſerunt : Vita utriusque *Tzezis* : LL. pro declaratione picturæ ſive deſcriptionis Græciæ Sophiani fol. Baſil. ap. Opor. 1550. Literæ Melanchthonis & Lutheri ad eum datæ extant, inter Epp. Theol. Marbachianas, quas noviſſime Venerandus *Fechtius* ad ſupplementa Sec. XVI. adjecit : Epitaphium, quod *Matthæo Zellio* poſuit, vide in hujus Vita apud Adamum p. 191. Confer. de *Gerbelio* Cl. Buddeum in Lexico Univerſ. T. I. II. p. 234. Adamum in Vitis Juris-Conſultorum p. 133. qui de munere Correctorio nihil meminit. Teiſſierium in Elogiis ed. 1683. 8. p. 209. Freherum in Theatro p. 842. Joh. Henr. Majum in vita Reuchlini 8. p. 87.

Victor Geſelinus.

JUre-Conſultum excipit Medicus, talis quidem, quales raros noſtra ætas habet

habet & profert. Criticus enim acutissimus, Philosophusque exquisitus hodieque audit. Natus est Anno undequinquagesimo supra millesimum & quingentesimum d. 23. Maji. Sandtforti Comitatus Flandriæ. A primis annis a parentibus, ut ad laudem est institutus, ita ad omnes virtutes, quibus is, qui aliquando excellere inter bonos cupit, instructus esse debet, assuefactus est. Artium ingenuarum fontibus prægustatis, Medicinæ Studiosis nomen adscripsit suum, non tamen penitus sepositis, quæ ad politiorem literaturam pertinent. Porro neque in adolescentia in otio consenescere vitaque umbratica scientiam consectari voluit. Sed vivido ardore in lucem procedens, uberioris animi cultus capiendi causa, ad exteros excurrere decrevit. Habuit in hoc itinere socium fidum admodum & Clarissimum Justum Lipsium, a quo etiam postea, cum Dolæ ad amplissimum dignitatis Medicæ gradum adscenderet, laurea Doctorali coronatus esset, oratione publice habita, quas Panegyricas

vocant,

vocant, laudatus eſt. Quibus Elogiis, ab eodem paſſim in ſcriptis Lipſianis mactatum fuiſſe comperi. Redux ex profectionibus fixam conſtituit ſibi, habuitque ſedem Brugis Flandrorum, matrimoniumque iniit fortunatum. Atque ſic operam in rebus Medicis & Curationibus morborum feliciter facere cœpit, idemque per aliquod tempus Antwerpiæ vixit, idemque, cum Medicas tractavit artes, tum etiam Celeberrimum *Chriſtophorum Plantinum* adjuvit in Typographicis operis. Is enim, cum certatim ad ſe convolare videret ſcripta Eruditorum, quæ offerebantur ſelectiſſima, ut imprimerentur, factum, ut cum eorum petitis ſatisfacturus eſſet, continuis prelis iisque permultis, officina ipſius laboraret. Ne autem laudem hactenus ab omnibus ſibi impertitam amitteret, aliquot ſibi comparavit viros Eruditiſſimos, qui impreſſa inſpicerent, & ſi quid falſi vel reprobi poſitum fuerit, corrigerent. Ad ſimile igitur negotium Geſelinus invitatus, id non recuſavit, quin potius certum pa-

ctus

ctus præmium, quod largum Plantinus solvere solebat, accurata sua diligentia spei Plantini de se conceptæ ex asse satisfecit. Tandem vero debilitatis admodum viribus, ut Eruditorum solent esse fata, in ætatis adhuc flore constitutus, placide exspiravit, & a mœstissima Conjuge tumulatus est. *Beyrlinckius* vero sequenti defunctum laudavit Epigrammate:

Cum nato certat Latonæ mascula proles,
Vult ubi Victorem, *quilibet esse suum.*
Phœbus ait: Meus est: Meus est Epidaurius inquit,
Certant; Victorem vincit acerba quies.

Extant ejus Poëmata varia: Notæ Eruditionem spirantes in Poëtam Christianum Prudentium Adagia, qualia Erasmus & Junius emiserunt. Edidit etiam Fernelii librum de morbo Gallico: Scripsit etiam plurima alia, quæ Giphanium suffuratum pro suis venditasse *Janus Dousa* affirmare conatus est. Videantur Adami in Vitis Medicorum p. 239. Struvius in Bibl. Philos. p. 239.

Mallin-

Mallinkrodt. Colon. ed. 4. p. 96. Epiſtolam Geſelini ad Franc. Nanſium ſcriptam invenies ap. Crenium in Animadverſionibus Philol. P. VII. p. 234.

Johannes Gheesdalius.

VOcatur is a Cl. Struvio Antonius, adducto in fidem doctorum *Auberto Miræo* in Elogiis. Swertius autem in Athenis Belgicis Johannem conſtanter appellat, cujus teſtimonium, quoniam ſe diſcipulum ejus fuiſſe gloriatur, firmiori fundamento niti crediderim. Nec vero ſimile eſt *Antonium Sanderum* in tractatu *de Claris Antoniis* eum omiſſurum fuiſſe, in quo tamen nihil prorſus invenire licet. Idem vero Swertius, quod mirati ſumus valde, de laboribus ab eodem exantlatis, ob quos a nobis in numerum Correctorum Eruditorum relatus eſt, ne apice quidem mentionem feciſſe legitur. Solam igitur fidem Dn. Struvii & fontis communis Miræi moniti hac in parte haud diffiteor. Ceterum natus eſt Gheesdalius in Flandriæ Comitatu, & pago quodam, cui Berg-

hemium nomen eſt, non procul ab urbe munitiſſima Aldenardo ſito. Muſicam ferunt amaſſe, & ab adoleſcentia exercuiſſe, cui Poëſin poſtea adjecerit; Unde merito a Swertio appellatus fuit, Muſicus ab arte, Poëta a natura; Idemque refert poſt varios fortunæ caſus, in Schola tandem Antvverpiæ Mariana publica authoritate conſtitutum docuiſſe. Quod ſi animo mecum reputo, ſub id quoque tempus non dubium eſt, quin ſimul plagulas a Nobiliſſimo *Plantino* excuſas, velut in otio Scholaſtico exiſtens, ab erroribus liberarit. Atque in hoc tandem etiam officio, poſtquam ſatis ſudaverat, diem ſuum obiit, ac ſequens in magnò Virginis Mariæ cœmiterio ei eſt a *Maximiliano Vrintio* Epitaphium poſitum:

Quod fuerat, Gheesdale tui mortale, ſepulchro
Hoc jacet; at ſolus non tamen ipſe jaces.
Quin quod habent ſancti, Libothrus & Hemus & Aon,
Girræque, & æternis fontibus Aſcra madens.

Omne

Omne simul tecum jacet, hoc Gheesdale sepulchro,
Tot juga, tot fontes, tam brevis urna tegit.

Scripsit Stichologiam sive de Syllabarum & carminum ratione, vario metri genere explicatam a R. D. Lævino Torrentio ap. Plant. 8.: Catechismum ad juvandam puerorum memoriam carminice. ibid. 8. Carmina in natalem diem Domini nostri JESU Christi Gandavi 8. Epigrammata jocosa, quæ latuerunt Manuscripta in Musæo Franc. Svvertii, ubi nam vero post fata hujus devenerint, ignoramus. Hunc vide in Athenis Belgicis, uni pleraque debemus eorum, quæ sunt de Vita ejus, & fatis ejus narrata, conf. Struvium in Introductione ad Hist. Liter. p. 574. ultimus in hoc elemento sequitur

Hubertus Golzius.

VIr ingeniosissimus, cui similem præter Ez. Spanhemium Virum illustrem Germania nostra nunquam habuit in arte numismatica. Lucem

 vidit

vidit Venloæ Ducatus Juliacensis oppido d. 30. Octobris An. 1626. Patre *Rutgero Golzio* Herbipolitano Cive, pictore. In ea Parentis arte addiscenda aliquot transiere anni, donec literarum studia cum ea filius conjunxit. Præcipue vero antiquitatum explanandarum cupidine raptus, nihil a juventute prætermisit, quod intactum reliquisset. Eamque ob rem summa diligentia & lectioni scriptorum quorumvis incumbebat, nec ullis sumtibus laboribusque parcebat, si quando suis conatibus satisfacere posset. Ad quod accessit præclaræ artis commoditas; quo magis enim præcellebat arte pingendi & cælandi, eo leviores & faciliores habebat in desiderio numismatum colligendorum progressus. Verum patrios sibi lares ad ea, quæ suscipiebat perficienda, neutiquam sufficere cernens, peregre abire constituit, atque primum quidem lustravit Belgium, unde digressus & alia regna terrasque visitavit, & sedulo semper in ea inquirens, quæ sibi utilia fore inprimis noverat.

verat. Ubicunque locorum esset, quæcunque ex Nummophylaciis offerebantur, in more positum habebat, ut in chartam depictas Icones sibi servaret, atque sic incredibilem tandem Thesaurum nummorum colligeret. Maxime vero omnium calcaria ei subdebantur, cum *Laurini*, viri in numismatum cognitione solertissimi suppellectile, in Italia, Gallia, Germaniaque acquisito, potitus esset. Tanta enim ex eo tempore solertia & ardore Eruditorum armaria penetravit, ut nihil in Galliæ, Italiæ, & aliarum regionum Provinciis pæne fuerit, quod non oculis inspexisset suis, suaque manu tangere licuisset. De quo & ipse gloriari solebat, a nemine sui temporis Curiosorum hujusmodi sectatorum, tam multa, tamque varia numismata conspecta, manibusque trita, & delineata quoque fuisse, quam a se uno factum sit. Multis igitur chartis & Iconismis, ipsisque nummorum exemplis onustus, Jasonis instar in patriam redux, non aureum, sed papyraceum, reportans vellus, operi emit-

tendo & publicando se totam accinxit. At Typographorum perspecta cognitaque, negligentia, inscitia, ac lucrandi non inserviendi cupidine, noluit sua, tot sudoribus erraſſe eorum committere curæ. Verum, ut sibi suisque lucubrationibus eo melius consultum esset, ipse intra privatos parietes insignem exstruxit officinam, eam quidem, quæ non paucis, imo plurimis, eo tempore aliis, typorum nitore, chartæ albore, ac densitate antecelleret. In qua porro non rudes literarumque expertes aluit viros operarios, sed doctos & Eruditos, qui Typothetarum munere fungerentur. Ipse vero Dux auctorque in omnibus, quæcunque imprimebantur, sedulo inspexit, & ubi per errorem quidquam falsi commissum esset, correxit, atque sic nitidissima dedit literato orbi opera, quamvis rara occurrant, cum nonnisi amicorum & Intimorum sibi libros excudere soleret. Signum, quod codices ab eo impressi in fronte gerebant, virginem exhibet, Cornu Copiæ manu gestantem, atque ex eo varia profundentem

dentem numiſmata, additis ad latera atque caput illius verbis, ad nomen Golzii reſpicientibus, *Aurea ſecula Hubertas.* Atque in hoc officina non ſuos tantum, ſed non raro etiam aliorum probatos ſibi libellos excudit, quorum quicunque traditi eſſent, pari cura & animadverſione in emendandis accurate omnibus, rationem ipſe Corrector habuit. Eaque de cauſa in hunc recenſum referri jure optimo debuiſſe judicavimus. Nam ſi propter ea tantum, quoniam ſuos ipſe inſpexit, codices locus illi concedendus hic fuiſſet, omnes propemodum Eruditi hodie recenſendi fuiſſent, qui ob ignorantiam & ſtupiditatem Typographorum, ſua ut expurgent ſcripta habent neceſſe, & abſentes ut plurimum de nævis lucubrationum ſolemniter conqueruntur, ac proteſtantur. Sed ad Golzium ut revertamur, antequam obitum ejus exponamus, omittendum haud erit ob merita in rem literariam per egregia, non tantum a Civibus ſuis maximi habitum fuiſſe in ſummo pretio, verum

etiam apud exteros tantum authoritate valuisse & fama, ut Civitate Romana donatus fuerit. Quæ si ita sint diuturniori vita dignum fuisse Belgii isthoc lumen omnes fatebantur. Verum nec doctrina nec fama, neque quicquam aliud prohibere potuit, quo minus matura morte ad plures abiret, idque factum est summo literatorum luctu An. 1583. anno ætatis 56. Brugis Flandrorum, relictis ex duabus uxoribus, quatuor filiis & filiabus tribus, ex prioribus Henricus ille præclarissimus vos ob cælandi artem eximiam consecutus famam omni laude dignus meritò censetur. Monumenta Eruditionis, quæ supersunt illustria admodum & multa habentur. Eminent inter illa: Fasti Magistratuum & Triumphorum Romanorum, ab urbe condita ad Augusti obitum, ex antiquis tam numismatum, quam marmorum monumentis restituti fol. Brugis excusi An. 1666. Deinde Græciæ univ. & minoris Asiæ numismata Antvverpiæ fol. 1644. & cum notis Nonnii 1618. & 1672. fol. Itemque Cajus

Cajus Julius Cæsar f. Cæsaris Vita & res gestæ fol. Brugis 1577. & cum Nonnii Commentariis Antvverp. 1644. Similiter Vita Tiberii cum Commentariis Nonnii Antvv. 1644. & Brugis 1579. Animadversiones aliquot in Fastorum libros. Catalogus Consulum ab Augusti obitu usque ad Justinianum: De origine & statu Populi Rom. deque Magistratuum Initiis & mutationibus. Itinerarium per Germaniam, Galliam & Italiam. At in his autem omnibus sedulo attendendum esse judicant harum rerum gnari, ut nummi genuini a spuriis discernantur, utpote in quibus accurate dignoscendis non semper felicem ac prudentem Golzium affirmant. Quanquam etiam iidem fateantur, numero abundasse labores Golzianos, ac tantam eum unum æri incidisse multitudinem, quantam per totam Italiam & Græciam, quæ censentur his cimeliis alias refertissimæ, vix invenire licebit. Non desunt quidem, qui plagii eum accusent, & quasi *Martini Smetii* Inscriptiones, tanquam a se

collectas ediderit, suspicentur, unde versiculi Hadriani Damman Gandensis orti:

Sed neque Te Golzi decuit, quæ Smetius olim,
Priva reliquisset viduæ tua dicere: Cunctis,
Vendereque: Os hominis post liminione putasses,
Vindicias peterent manes & posthuma proles.

Sed de his nostrum non est arbitrari, quibus inter Correctores præcipuos locum dedisse Golzio satis est ostendisse vid. Adami in Vitis Philos. p. m. 309. & Teissierius in Elogiis T. I. p. 581. Pergimus ad literam H. ubi agmen ducit

Franciscus Harduinus.

ANte omnia distinguendus est noster a *Philippo Harduino* Medico, & Dionysio, it. *Johanne Harduino*, S. J. Presbytero hodienum florente; viris toto orbe celebratissimus. Nam omnibus istis Franciscus vetustior, famam nominis sui Seculo XVI. adeptus est, sub

ſub cujus finem inclareſcere cœperat. Natus eſt Gandavi, Patre *Juſto Harduino*, qui frater Dionyſii erat, genitus, ob ingenii fœcunditatem ad ludos Poëticos natura deſtinatus videbatur. Ad eos certe concinnandos ita a juventute promtus erat, ut varium & elegans omni fere numero poëma ſine difficultate funderet, cui nec dulcedo fluida, nec venuſtas lepida deeſſet. Eaque adeo in arte omnes fere ſua tempeſtate anteire Eruditos, & carminum pangendorum gnarus credebatur. Nec minor reliquis bonarum literarum ſcientiis ingenuis fuit Eruditionis apparatus, quem ſibi comparaverat potiſſimum, cum juvenis adhuc terras Gallicas & vicinas alias peragraſſet, in quo itinere præcipue Amicitia & Doctrina *Adr. Turnebi* Profeſſoris Pariſienſium celeberrimi, & Typographi Regii, noſtro uſu venit: Eadem etiam occaſione familiaritatem iniit literatam cum *Johanne Aurato Gallandio* aliiſque doctiſſimis viris, quibus ob perſpectam *Harduini* integritatem & ingenii capacitatem, diſcendique

amorem, chariſſimus, quamdiu in iſtis vivebat locis, ſemper fuit. Reverſus in Belgium *Plantino* primum operam ſuam addixit, eidemque in negotiis Typographicis conſtanter auxilio fuit, colluctatus dies noctesque cum mendis, quas in codicibus reperiebat, exterminandasque curabat. Atque ob hos etiam aliosque labores, omni laude, dum viveret, mactabatur ab Eruditis paſſim, nec minori hodieque dignus eſt. Namque ipſi aliisque ejus collegis ornamenta Plantinianorum librorum inprimis debemus, & quotiescunque ſignum Plantinianæ Typographiæ conſpiciendum ſe nobis exhibebit: toties Franciſci Harduini diligentiæ meminiſſe juvabit. Obiit tandem, An. 1609. d. 21. Octobris. Edidit præterea ſuo Maorte, dum adhuc in vivis eſſet Odas, & Elegias varias, quæ raro admodum comparent. Convertit etiam in Vernaculam ſuam Belgicam nempe linguam, Anacreontem Tejum, vatem illum melliτiſſimum. Tumulum denique *Juſtus Rycquies* civis ejusdem Inſcriptione Epitaphio Dialogi in modum ſequenti ornavit:

Har-

Harduinus. *Incassum quid me Vates ploratis ademtum,*
Omnibus una Erebi nox adeunda manet.

Rycquius. *Omnibus illa manet, sed Te quid vinceret arte,*
Musæa ad Stygias nullus adivit aquas.

H. *Scilicet hac Lex est, fatorum ut prima fatiscant*
Optima: Nihil stabili hic conditione manet

R. *Hinc Tibi nos tumulum, & tumulo pia vota quotannis*
Fundet ad extinctos Julia Ganda rogos

H. *Nemo me fletu decoret, nec inania faxit*
Marmora Musæo nomine, clarus ero.

R. *Clarus eris, cœlo dum sidus currit utrumque.*
Dum tua qui recinat carmina, Phœbus erit.

H. *Sic eat, & cum Te vitalis deseret ætas*
Manibus obtingant omnia fausta Tuis.

Vid. Reimmannus P.III.p.242. & Svvertius in Atheniis Belgicis p. 245.

Mar-

Marcus Heiland.

VAhinga arx oppidumque eſt Ducatus Würtenbergici, in quo Marcus noſter hanc lucem vidit. Patre *Johanne*, honeſto quidem viro, ſed tamen in re lauta & bene aucta non conſtituto, genitus. Quo factum, ut, quamlibet literis addiſcendis ob ingenii felicitatem videretur aptiſſimus, ex ludo patrio pro tractus, & invitus quodammodo, juſſis parentum obtemperaturus *Pforzhemium* abierit pannorum detondendorum opificio operam navaturus. At præterlapſis annis, qui huic artificio diſcendo conſtituti ſunt, & vix, quod ajunt, famulitiis tyrociniis depoſitis, & ipſe cœpta iſthæc faſtidire, & ad ſtudia revertere cogitavit. Hoc animo petiit *Baſileam*, initio quidem non penitus ab opere pannitonſorio receſſurus, verum creſcente indies amore in liberales artes, internoque quaſi raptu accedente, tandem omnino valedixit tonſuræ ſuæ, & ad Muſarum tranſiit caſtra; inprimis autem ſacratioris literaturæ

turæ ſtudiis indefeſſa incumbere cœpit diligentia. Non parum ad ea gnaviter continuanda, amicitia, quam colebat cum multis Eruditis viris illic locorum degentibus faciebat, tam etiam omnium propemodum Doctorum ſcripta, nominatim *Eraſmi*, *Lutheri*, *Philippi* & ſimilia, quæ Baſileam quaſi certatim convolabant, ut ope Typographorum Baſileenſium per orbem celeberrimorum luci exponerentur publicæ. Quæ ut attentiſſime & ſine ſumtibus poſſet luſtrare, a *Frobenio* petiit, ut iisdem emendandis præficeretur. Eoque facili negotio impetrato, atque ſalarium inſuper obtinens annuum, omni ſtudio & ardore munus demandatum peregit, atque ita Eruditionis ſuæ incrementis æque ac ſuſtentationi neceſſariæ, denique quæ fuit Viri incredibilis ſolertia Bibliothecæ comparandæ conſuluit. Summa quippe adhibita cura codices omnes legebat, relegebatque, pretioque laboris accepto in victum amictumque impenſo, ſimul omnes, qui apud Frobenium excudebantur,

libros

libros gratis in perpetuam obtinebat possessionem. Posthæc cognitis viri optimi dotibus, itemque diligentia ac doctrina non vulgari apud Senatum Basileensem tantam gratiam iniit, ut officio prædicandi verbum divinum publico præficeretur. Quo munere auctus, An. 1552. nuptias celebravit, & ex eo conjugio *Samuelem* filium clarissimum procreavit. Interea quocunque otio dato Frobenii plagulas nihilominus manibus suis tritas expolivit, & erroribus liberavit. Sed cum natale solum, nescio qua dulcedine & ipsum traheret, succedente tempore liberato Ducatu Würtembergico a Papicolarum superstitionibus ad patrios lares reversus est, non quis quantusve factus fuerit ex lanifice ostensurus, sed laudatissimi Principis Ulrici, qui armata manu avitas terras recuperaverat, voluntati obsecundaturus. Honestissimi igitur a Basileensibus non sine insignibus laudum Encomiis dimissus, Gamartingæ consedit, ibidemque per biennium purioris doctrinæ fontes auditoribus suis aperuit.

aperuit. Calvam deinde traductus in Hercynia silva sitam superatis feliciter impedimentis compluribus, a Pontificiis illic objectis, annos undecim largam Dei messem fecit. Exinde & meritis aliis per multis inclaruit; Seminarium enim Eruditorum erigere cœpit, & colloquiis variis in causa Religionis habitis, ut Wormatiensi, Hagenænsi, & Ratisbonensi præsens noster, suasque partes strenue tutatus est: Donec tristissima ex libello isto famoso, quod *Interim* appellant, vulgato, & recepta illius passim authoritate, tempora inciderent. His fatis ingruentibus officio cessit, & *Argentoratum* ultro profectus est. Acceptus illic gratusque hospes munere nullo post oblato in oppugnanda ista hypocrisi Adiaphoristica perstitit, repetitis in aliquot tempus laboribus correctoriis. At malo isthoc, ut credebat, latius serpente, & Argentinensium quoque animos occupante, de *Calva* sua repetenda tandem consilia iniit. Morbo autem gravi correptus, antequam id perficere posset, retentus ejus

vi placide ad nutum Patris cœlestis ex hac vita in meliorem commigravit An. 1549. vid. Adami in vita Samuelis Heilandi p. 373. De reliquo non inter Correctores tantum Eruditos, sed & opifices doctrina claros referendus, quales omni ætate haud paucos fuisse notum est, & vel solo *Benedicti Balduini* Ambianensis, authoris tractatus erud. *de Calceo antiquorum: Johannis Baptistæ Galli* Florentini & si placet *Jac. Bõhmii* quoque Görlicensis, sutorum exemplo constat, ne quid de *Wolfg. Musculo* & *D. Le Feure*, Textoribus, itemque *Nicolao Bourbonio* Fabro primum Ferrario, *Petro Aretino* Bibliopego atque similibus dicamus: Neque enim ad nostrum institutum ea pertinent. Pedem igitur promovemus ad Eruditos, qui supersunt, Correctores, a literarum subsidiis hisce claritudine nominis insignes. Excipit autem Heilandum ordine literarum

Basilius Johannes Herold.

PAtriam huic non obscura olim Suevorum urbs, prælioque nuper ad

eam

eam commiſſo clariſſima, *Hochſtadium* dedit: Hic enim A. 1511. auram vitalem primum hauſit, ſpectatis virtute & Pietate parentibus. Cum ex Ephebis exceſſiſſet, & in puero ſe proderet ingenium ad literas oppido idoneum, omnibus artium elementis, cum ad varia natum ingenii volubilitas proderet, in ludo Patrio eruditus eſt. Poſtea vero adultiori ætatę in alia loca miſſus & tandem An. 1539. *Baſileam* traductus ęſt. Hic dum alacriter in ſtudio Theologico progreſſiones faceret, Hiſtoriarum monumenta ſimul revolvere cœpit. Eodem tempore, ubi otium aliquod daretur, codices ex Typographiis Baſileenſibus prodeuntes diu a mendis liberavit, atque ſic victum amictumque lautiorem, pretium certum ſibi a Typographis pactus, comparavit. Neque multo poſt inter hos labores, (quos tamen in quibus officinis potiſſimum exercuerit nondum inveſtigare potuimus, niſi quod augurando quaſi in mentem venit, *Nicolaum Brylingerum & Henricum Petri*, fuiſſe, ex quorum

officinis aliquot scripta ejus lucem videre & qui hujusmodi viros non raro alere solebant) cum solitudinem suis rebus minime commodam esse cerneret, uxoris ducendæ consilium iniit; quo facto *Pfeffingensi* pago, qui imperio Basileensium paret, publica vocatus est authoritate ad conciones habendas sacras, purioremque Evangelii doctrinam colonis prædicandam. Verum mandato huic muneri vacare diu non potuit, sed a Typographiis Basileam incolentibus & operam ejus enixe petentibus, retractus, petitis eorum cedens An. 1546. in urbem remigravit. Exinde permultos illic annos moratus, & ipse varia scripsit ediditque, Historica præcipue, omnium tamen maxime aliorum libros imprimendos emendavit, atque ita vitam laborum, quorum patientissimus erat, plenissimam longissime protraxit: atque cum non parum de Republ. literaria meritus in numerum Basileensium civium receptus esset, ad vitæ usque finem in emendando, scribendo, & subinde docendo etiam perstare

ſtare ſecum conſtituit, tandem etiam exſpiravit, poſtquam An. 1566. ſcriptis adhuc corrigendis intentus fuerat. Sunt vero ea quæ ipſe edidit: De Romanorum in Rhætia littorali ſtationibus, & hinc ortorum ibidem vicorum atque municipiorum hodie ſuperſtitum originibus, quod opuſculum etiam extat in Simonis Schardii Germania illuſtrata Tom. I. Baſil. per Henr. Petri MDXXIV. De rebus plurium gentium LL. VI. in quibus continuationem *Guilh. Tyri* Archi-Epiſcopi LL. XXIII. quos de Chriſtianorum Occidentalium adverſus Saracenos expeditione compoſuit, videtur ſibi propoſuiſſe, quique prodiere Baſileæ per Nicol. Brylingerum fol. 1560. Debemus quoque eidem Chronologiam Pannoniæ, quæ incipit ab anno poſt diluvium 155. (Mundi 1812.) deſinit An. 1568. fol. Baſil. prodiit cum *Bonfinii rebus Hungaricis*, & Francofurti ad Mœnum per Andr. Wechelium 1581. fol. De rebus Hungarorum contra Turcas auſpiciis Ferdinand. I. An. 1556. in Interamnenſi Pannonia geſtis ad mo-

dum Dialogi propositis, editis etiam postea Hannoviæ 1613. 8. Lucubratio extat in S. Schardii Germ. illustr. Tom. II. An. 1574. & Giessæ 1673. fol. & inter Hungaricarum rerum scriptores MDC. fol. scripsit etiam Heroldus noster orationem in obitum laudatissimi Imperatoris Francofurti 1564. 4. excusam; nec non Maximiliano II. recens inaugurato, prolixum dicavit Panegyricum; Collegit etiam Leges antiquorum Germanorum Basil. 1557. fol. Videatur Martinus Hanckius L. II. de Romanarum rerum Scriptoribus Lipf. 4. 1675. p. 142.

Hieronymus Hornschuch.

MEdicus, editus in hanc auram An. 1573. *Henßtadii* (qui pagus est in Comitatu Hennebergico) Patre Pædagogo ejus loci *Valentino Hornschuch*, Juvenis beneficio splendido in Illustri Schleusingensi per octo integros annos usus est. Cum moderator Gymnasio præesset, M. Wolfgangus Müllerus. Ex ea Schola postquam ad altiora studia capax

capax esse videbatur, *Jenam* quidem, sed nil nisi summam penuriam secum afferens, ut a multis fit, contendit, atque illic aliquandiu comoratus Lipsiam tandem pervenit, id quod in libello suo, quem edidit ὀρθοτυπογραφίας titulum gerente paucis ipsemet indicavit in præfatione siquidem ad virum amplissimum *Andream Chefferum* Juris Doctorem hunc in modum scribit: *Annus jam Vir amplissime duodecimus agitur, quo, Jena Lipsiam ut commigrarem duæ me res compulere: Spes nimirum sublevandæ, qua extrema premebar, inopiæ, & amor, quo ab ineunte ætate erga studium flagravi Medicum, summus. Nam cum Jenæ tantis fortunæ novercantis fluctibus navicula agitaretur mea, ut in Syrtes adacta subsideret,* καὶ ἤδη τραμὴ ὑπ' ἀναλκίδι λιμῷ! *vox quædam Amici Lipsiæ tum Musarum in castris militante, de improviso blanda oborta aura, ad me fertur, monens, ut qua data occasione inde solverem, & ad se, ubi in portu navigare liceret, tenderem. Eam ergo vocem DEI ratus,* πλοιάριον *meum nonnihil exonero, post remis velisque*

 Lipsiam

Lipsiam tendo. Huc ubi ventum, non multo post offertur conditio duplex, altera qua praeessem libris in Typographiis corrigendis, altera qua liberis honesta disciplina instituendis. Accipio utramque sed hanc propter nimiam parentum in natos indulgentiam offendo miserrimam. Igitur ea valere jussa, illam retineo, non tamen citra magnam difficultatem. Nam ultra biennium quo esset, unde libros compararem, vile quod e pistrino illo redundabat pretium, unciatim ferme comparo, adeo interim genium defraudans meum, ut tandem similis fierem ex Pylo captivis: Decreveram enim, quidvis pati, modo aliquam saltem in divinae Medicinae cognitionem penetrare possem. Aderat tunc temporis Juvenis quidam doctissimus reique herbariae peritissimus, Joh. Ludov. Fürerus *Northhusanus, qui σύσσιτος meus factus, eadem gustaret amara (unde etiam arctissimo & hactenus in dissolubili amicitiae vinculo inter nos coivimus.) Hic* Fürerus *meus primus in Clarissimorum* Jungermannorum *familiaritatem me insinuat, & sic e quodam quasi famis antro in lu-*

in lucem protrahit. Illi vicem meam dolentes, ad Matrem suam, magni illi Camerarii filiam τὴν νῦν ἐν ἁγίοις *deferunt, cujus placito in ministri illius locum sufficior. Hic si memorem quot quantisve me affectum iverint beneficiis, finis daretur nullus: Tantum hoc dico, me plus favoris, gratiæ, auxilii ibi invenisse, quam alibi; dixerim pœne etiam domi. Nam Patrona illa pientissima prout* εὔσπλαγχνος, *erat, & in pauperes prodiga; ita suam in me quoque benignitatem non claudebat, sed necessaria plurima liberali suggerebat manu, matris instar mitissimæ; sicut etiam maternum erga me affectum suum brevi ante beatam* ἀνάλυσιν *palam profitebatur: Filii vero ipsius, heu! quæ non humanitatis mihi præstitere officia, quam me non in Germani fratris dilexere loco! inprimis vero* Ludovicus *Medicinæ & Botanices studiosissimus, & charissimus* Gothofredus, *illud Musarum* φίλον χάρα, *ex sua librorum copia, meam identidem supplevere inopiam, pro quibus divinis beneficiis, ni memorem contra & gratam mentem circumferam:*

Tunc mihi vel tellus optem prius ima dehiſcat,
Vel Pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras
Pallentes umbras Erebi, noctemque profundam.

Ceterum licet in modo dicta Provincia conſtitutus τὰς διαῖροφὰς abunde haberem: tamen, ut τὰ σκεπάσματα etiam ſuppeterent, in hunc usque diem e Typographiis me vindicare non potui, ſed continenter ibi, gravi cum ſtudiorum meorum remora hærere fui coactus: Quam interea miſeriam cum aceto vidi, eo præſens hoc opuſculum extorſit. Nam cum quotidie magis fere cum Manuſcriptis mendoſis, & monſtroſis, quam Typographorum erratis mihi eſſet depugnandum (quemadmodum nuper in quodam volumine ipſiusmet autoris Manuſcripto, vix duo millia erratorum obſervare licuit) cœpi equidem ſæpius cogitare, quo pacto ei malo poſſet fieri modus; ac poſtquam ſemel aliquando Dn. Michaeli Lanzenbergero, viro Typographo, pio, probo, diligenti, nec non aliis quibusdam hominibus eruditis, ac bonis, hanc mentem

tem meam aperuissem, autores mihi illico fuere, talem aliquam rationem ineundi, qua publice de rebus Typographicis imperiti edocerentur, quandoquidem ex mera harum ignoratione istud pervenire constaret, &c.

Nolo totam præfationem, & non admodum verbosum libellum hic repetere, quamvis totus fere dignus sit, qui in omnium manibus esset, quotquot correctionibus præsunt, quippe quos, quomodo officio satisfacere debeant, egregie instruit. Impressus & aliquot saltem plagulis constans Lipſ. apud *Mich. Lanzenbergerum* 8. 1608. titulum gerit: Ὀρθοτυπογραφίας *sive Instructionis* & admonitionis ad scripta sua in lucem edituros, & operas Typographicas correcturos. Quod superest, eodem author anno, quo libellum hunc evulgaverat, *Lipsia Basileam* migravit, ibidemque compendium sumtuum facturus lauream capessivit Doctoralem. Mox tamen *Lipsiam* suam repetiit, & matrimonium iniit cum *Casparis Jungermanni* filia, cui *Magdalena*

lenæ nomen erat, ſed neque conjugio eo diu admodum uſus eſt: Etenim Febre ardente occidit, nullaque prole relicta diem obiit Lipſiæ d. 22. Maji 1616. ætatis 43. vid. Freheri Theatr. p. 1335. Martinus Zeillerus in Epp. ed. 4. Marpurgi 1656. p. 696. Cent. III. Ep. 37. Sed ut novi Correctoris doctrina politiori ornati conſervetur memoria; En Hornſchuchii quoque Encomiaſtis, quod ſubtexere placet:

Ad Dominum Hieron. Hornſchuchium de felici operum & Scriptorum excudendorum Correctura, & aliis ad impreſſionem eorum ſpectantibus, differentem.

Correctura Tibi, narrato Typographe, quantum
Proſit, dic, quantum Bibliopola Tibi.
Hæc etenim ſiquis non caſtigatus oberrat,
Forte liber, vario ſphalmate ubique ſcatens.
Illum nonne tuo piget impreſſiſſe labore?
Vel Tu quis vendis, non pudet eſſe Tuum?

Eſt

Eſt ita: Quin igitur typica nunc arte docentem,
Hic correcturam percipe! nullus abeſt.
Non levis eſt cura hæc, levis haud labor. Hic quoque verum
Quod, ceu Corrector, Naſo Poëta canit.
Sæpe aliquod verbum cupiens mutare relinquo,
Judicium vires deſtituuntque meum.
Sæpe piget (quid enim dubitem Tibi vera fateri!)
Corrigere & longi ferre laboris onus.
Scribentem juvat ipſe favor, minuitque laborem,
Cum ſuo creſcens pectore fervet opus.
Corrigere at res eſt; tanto magis ardua, quanto
Magnus Ariſtarcho, major Homerus erat.
Ergo facis temet dignum, Corrector amande,
Quique Machaonia es clarus in arte ſatis:
Quod Tu conſignas, emendaturus hiulcum,
Quid faciat ſcriptum, quam teneatque viam.

Sic

Sic, sic prostantes potuerunt excudere libros,
Multorum multi dexteriore modo.
Sic, sic Hornschuchi pressis Tibi gratia libris,
Plurima constabit. Vive valeque diu.

Sigismundus Sellius,
Meinungensis Typographiæ Beyerianæ a Correctura.

Christianus Hohburgius.

VIr studiosissimus Pietatis vitæ, verum, ut fieri solet haud raro, voluntatis emendationem recte urgent, ut de connatis Intellectus tenebris expurgandis parum sint soliciti, atque inde in Fanaticorum Indicibus clarius nomen est consecutus. De quo cum meum non sit in præsenti negotio judicare, satius erit vitam fataque heic paucis indicare. Natus est Lüneburgi An. 1607. Patre *Georgio* Pannifice, matre *Anna.* Cum puer admodum, parens alter ad cœlestem evocaretur patriam, a matre honeste, & ad omnem educa-

tus

tus est pietatem. Præceptore usus M. *Lockio*, sub cujus doctrina quidem optime, sed annis jam auctis haud æque feliciter statura corporis excrevit. Adultior factus *Regiomontum* discessit, mox tamen *Lauenburgum* reversus Cantoris officium illic oblatum suscepit; Quo dum fungeretur officio non destitit indies sacratioris doctrinæ incrementa capere. Ediderat paullo ante Beatissimus *Arndius* libellum auro chariorem: *De vero Christianismi statu*; Hunc igitur unice fere dilexerat, nec male, si intra limites vir bonus perstitisset. At enim vero cum postmodum suasu quorundam *Schwvenckfeldii*, Nobilis istius Silesiorum Fanatici, scripta perlustrare cœpisset, & illud præcipue quod *Cœlestis Medicina* titulum præ se fert, eo prolapsum esse permulti putant, ut veram, quam sectabatur, Pietatem, erroribus variis conspurcaverit, ac voluntate, utcunq; emendata mentem haud mediocriter depravaverit suam. Neque tamen statim, quid sentiret, patefactum, nisi postquam ad Conrecto-

ratus,

ratus, ut vocant, munia obeunda *Ulzenam* pervenit. Nam per singulas hebdomadas ſermonem ſacrum publice recitare e ſuggeſtu, inter alia, ſibi demandatum habebat. Hac igitur occaſione arrepta, dum ad veram praxin Chriſtianam ſuos perducere nitebatur, in quibusdam etiam fidei Capitibus a norma Eccleſiæ diſcedere, ac ceremonias potiſſimum noſtræ Eccleſiæ receptas reprehendere, & ut abrogarentur omnes nervos intendere cœpit; adhæc precationis formula, quæ cauſis belli Germanici eſt ſubtexta, ita pertinaciter adhæſit, ut ſæpe iterumque commonefactus omnium conatus fruſtraret. In Jus ergo vocatus, ut rationes dictorum factorumque redderet ac impoſterum deſiſteret, graviter admonitus, omnia recuſavit: Ab officio igitur remotus, primam ſubiit Cataſtrophen. *Hamburgum* poſt hæc profectus, docendo ibidem vitam aliquandiu auxit, ac tandem reverſus *Lüneburgum* in *Typographia Sterniorum officina* celebri ſatis corrigendo errata ſibi ſuisq;

conſul-

consultum ivit. Interea dum ex eorum prælis suos etiam emitteret libellos, *Sternii*, ut sibi famæque caverent moniti, *Hohburgi* laboribus & libris nuncium miserunt, postquam aliquot annis servitiis ejus usi fuerant. Proscriptus igitur, Correctorio hoc munere relicto, Spartam adivit aliam, vocatus siquidem in Pagum *Bornensem* ab Illustrissimo Principe Guelferbutano, ut sacris ibidem omni pietatis studio præesset celebrandis. At cum denuo illic puritas rerum novarum in rebus fidei in eo desideraretur, iterum exauctoratus post multos rerum & fortunæ anfractus Nobilis cujusdam sacra in Belgio administravit. Sed variis etiam hoc loco cumulatis negotiis, non multo post eodem Patrono ob scelera & impietatem excluso a communione Sacrorum, ipse ab hoc officio discessit *Lathunum*. Neque vero hic satis tutus ob librum editum, **der unbekandte Christus**/ inscriptum, hinc *Amstelodamum* & *Medioburgum* concessit. *Hamburgum* denique altera vice repetens,

S   eo

eo tandem prolapsus est, ut *Mennonistis Altenaviæ* V. D. prædicare, certis conditionibus, non dubitaret: ac tandem d. 24. Octobris An. 1675. ex vivis sublatus, & Exiliorum finem, ut sperare nos Amor jubet, quietem consecutus est. Cetera Theologorum relinquimus disceptationibus, in quorum Scholis notissimus sub *Eliæ Prætorii* nomine semper fuit, eritque quamdiu Scripta ejus manibus Doctorum terentur. Primum ex his est, quod Ulzeni luci exposuit, Hertz-Wecker / & Praxis Pietatis in Psalmos 25. 27. 51. 71. in quo opere tamen precatiunculas quasdam nunquam a se factas agnovisse, ut ab aliis interpolatas, filius testatur. Hamburgi evulgavit, Praxin Arndtianam; Medullam Tauleri; Teutsch Evangelisch ärgerlich Christenthum / sub nomine Bernh. Baumanni, Pastoris Berovvensis in Prussia, 1645. 8. It. Spiegel der Mißbräuche bey dem Predigt-Amt; Ex Sterniorum Typographia prodire fecit, Heimischer Prüfung Vortrab; Authore Johan. Seuberlich, contra Guilh.

Guilh. Chriſtoph. Heimii, Eccleſiæ Belgicæ apud Hannovienſes Paſtoris, librum de vinculo gratiæ, pro externo internoque cultu conjungendis, ſcriptum: Libellum vom Teutſchen Krieg; Evangeliſches Jüdenthum; Praxin Davidicam in Pſalmos 86. 73. 63. v. 32. Fürſtlichen Juden-Spiegel; Lathumi edidit Poſtillam Myſtico-Epiſtolicam; Hertzens-Theologie; Meditationes in Canticum, Nun kommt der Heyden Heyland / aſſumto Schemate Chriſtiani de Montaldo; It. HErr Chriſt der einig GOttes Sohn; Von der Wiedergeburt; Von dem unbekandten Chriſto. Hamburgi ultimum emiſit opuſculum, cui titulus, Vatterlands-Præſervativ. Plura de Chr. Hohburgio deſideranti ſatisfaciet exactiſſime Phil. Hohburgius filius, qui Hamburgi 1676. pleniorem Patris ſui Hiſtoriam reliquit, excuſam etiam 8. quarta vice, 1698. Ex qua relatione celebris Arnoldus, nuper demum defunctus, ſua hauſit, ac in P. III. Der Hiſtorie der Wiedergebornen / p. 6. pro ſolito partium ſtudio,

recensuit, ex quibus fontibus, & ex editione in 8. excusa, nunc memorata, hoc qualecunque Compendium me confecisse lubens meritoque fateor.

R. Jacob Ben-Chajim.

JUdæus est, quem nominamus, atque adeo ex ea gente ortus, quæ vix alios, nisi eruditos in Literatura Hebraica, librorum Correctores admittit. Unde fit, ut in plurimis excusorum Voluminum Titulis juxta cum Typographo etiam Correctoris nomen sæpe cum ampullis expressum legatur. Tantum scilicet abest, ut eos laboris impensi pudeat, ut gloriam quoque ex eo sibi venari non vereantur, & quod magis eo facilius per hæc merita, qualia correctiones librorum esse credunt, salutem æternam se consecuturos credunt. Unde in Mincha p. 30. dicunt. Quicunque l. unicam literam in volumine, cui lex inscripta est, correxit, ille apud Deum idem cum eo fecisse putatur, qui totam legem descripsit: Latissimus ergo in hosce alienigenas excurrendi

rendi campus aperiretur. Sed de nostro Jacobo solum quædam differere constitutum est. Erat ille Filius *Chajim* Filii *Isaac*, Filii *Adoniæ*, ex Africa oriundus, Tunetanus patria, qui claruit An. 1524. seqq. Causam, cur e patriis expulsus fuerit laribus, distinctam equidem ignoramus; a Barbaris tamen eo adductum fuisse, ut fugeret, & in Europam transfretaret, credimus, utcunque sit, posteaquam, ipsius Jacobi testimonio constat, exul Italiam longe lateque pervagatus erat, atque interea Romæ & Florentiis aliquandiu vixerat, Venetias tandem delatus, per plateas huc illucque oberravit, victum amictumque, si qua posset, negotiando, ut solent Judæi, comparaturus. Forte autem fortuna obviam factus *Danieli Bombergio* Antwerpiensi celebri Typographo, &, qui, cum a *Felice Pratensi* (a) Bibliorum hactenus excusorum Cor-

(a) Felix hic Pratensis gente pariter Judæus erat, qui tamen velo a facie sua projecto, felicem in Castra Christianorum sacra fecerat transitum. Unde eo lubentius a Daniele Bombergio in domum receptus, & Labo-

rectore, & directore Hebraica ipse didicerat, ad studia Hebraica promovenda natus, multisque nominibus hodieque celebrandus, initia melioris scitis non opinatus reperit. Ille enim blande admodum Jacobum allocutus, quid rerum ageret, inquisivit, & cum literas sacras ipse admodum diligeret, & ille easdem se tractasse profiteretur, in officinam suam eum non renuentem abduxit, qui facili negotio, cognita Typographi Eruditione, æque ac Liberalitate, sibi persuaderi passus est, ut

Biblia

Laboribus Hebraicis præpositus est, quorum suscipiendorum promovendorumque solus fere extiterat autor suasorque. Adhibebat vero fidem, quæ tantum virum decebat, in variis libris excudendis restituendo corrigendoque eosdem. Idque facili opera ex Bibliis Rabbinicis Anno 1517. mense Novembri fol. Venetiis excusis cognosci poterit: Eam enim editionem ad Codicum Manuscriptorum variorum fidem excusam, & variantibus lectionibus in margine notatis, ornatam solus fere procuravit. Quoniam vero non emendata ex mente Masoretharum, verum vanissima isthæc Judæorum traditio penitus fuerat seposita, unde parum gratiæ apud varios Judæos, & præcipue ap. R. Eliam Levitam promeruit. Sed eo majori in pretio habetur a non paucis nostratium, in primis a B. Luthero aliisque, quibus ob varia loca restituta admodum semper placuit. Conf. D. Joh. Georg. Abichtii Prof. Lips. celeberrimi disp. de restituendis duobus versibus Jos. XXI. A. 1714. habita.

Biblia denuo ſplendidius imprimenda, ſuſciperet. Quo facto typis collectis, & reliquis ad conſilium perficiendum neceſſariis, inprimis vero Schedulis & Manuſcriptis, quæ Maſoretharum annotationes Criticas continerent, conquiſitis, operam ſuam *Bombergio* lætabundus Judæus noſter promiſit atque locavit. Atque ſic inito fœdere elegantiſſimum illud opus Bibliorum, quod etiam *Jacobus* noſter *B. Chajim*, a mendis incredibili ſtudio expurgavit typotheticis, prodiit, fol. cum Commentariis Rabbinorum, Paraphraſi, & triplici Maſora, improbo labore, uti congeſta, ita quoque diſpoſita, IV. Voluminibus Anno 1526. quæ prima vocari ſolet, (a Judæis nempe procurata) editio, ad quam poſteriores omnes ſunt adornanatæ. In quibus tamen alii poſtea Correctores, atque Gubernatores Judæi, nominatim *Cornelius Adelkind* Levita, in illa, quæ lucem vidit, Anno 1549. elaborarunt. Nam eo usque R. Jacob Ben-Chajim fuiſſe ſuperſtitem non eſt credibile. Laudante quidem Philologi

R. Jacobi diligentiam, sed nimium Masorethici laboris, & superstitiosum studium non pauci etiam, secus ac vulgo fit, reprehendunt. Quo factum, ut contra ipsius contextus tenorem, & clarissimam numerorum lucem, Jos. XXI. capite, versiculi 36. & 37. cæca veneratione omissi, & ab omnibus, qui eadem confidentia Bombergianum codicem secuti sunt, etiam Christianis, ipsoque *Leusdenio*, injuria ejecti sint. Ex quo uno specimine, cum nostrum non sit copiose disserere, quid de improbo labore habendum videatur, perspici potest, & pluribus ante aliquot annos in *dissertatione Academica Altdorfina*, cui *Maris Masorethici infidi* Titulus est, ostensum fuit. Quæ de ædibus Bombergianis, & locis, ubi convenerit Senatus Rabbinicus, ex variis orbis locis convocatus, præsidente Jacobo Chajim *Is. Vossius* adversus *Simonium* narravit, ex Judæorum relationibus, derivata sunt, sed a *Rich. Simonio* risu potius, quam refutatione, exceptis, leguntur in iterata illius ad objectiones Simonii Responsione,

ſione, An. 1676. ed. 4. Lat. Crit. Veteris Teſtam. Simon. ubi & teſtimonium e Scaligerianis, de Correctoribus Judæis in plurali excerptum exhibetur. Nobis primas fuiſſe in eo celeberrimo opere procurando, & emaculando, Jacobi partes, ſatis eſt oſtendiſſe, cui & præter Maſorethicas Minutias, variæ Lectiones aliæ debentur, ſtudioſius notatæ, & Præfatio doctiſſima, atque ingenioſiſſima, cum Introductione ad Accentuationem, Maſoræ maximæ adjecta, & quæ ſunt alia minutiora, quæ & *Buxtorfius in Baſileenſibus Bibliis Rabbinicis* repetiit, & quæ, niſi fallor, ita vero ex calce libri vaſti colligo, ipſe etiam *Buxtorfius* ſua manu correxit. Quod reliquum eſt, non dubitamus, eundem R. Jacobum Bombergio quoque in editione rariſſima Talmudis Babylonici operam aliquamdiu ſaltem addixiſſe; quoniam eo officinam adjuvante, non paucæ, operis iſtius ſplendidi, partes in lucem prodierunt. Idemque de Talmude Hieroſolymitano, ex Bombergii officina uno volumine ed. auderemus affirmare, ſi

modo annus impreſſionis titulo præſcriptus compareret. Sed quia non penitus comperta ea nobis ſunt, brevibus hæc annotaſſe ſufficiet. Antequam hinc diſcedam, non videtur inutile, ſi paucis adhuc commemoremus, in editione Baſileenſi Talmudis in æde *Frobenii*, An. 1579. Judæum quoque Correctorem egiſſe non indoctum, cui *Joh. Buxtorfius* Prof. L. Sacræ Baſileenſis clariſſimus hodiernus, in *Catalectis*, nomen *Iſraëlis Sifroni de Gazolo* tribuit, atque permultas a Buxtorfio Patre editas Epiſtolas, in Inſtitutionibus Epiſtolicis, ex Volumine Epiſtolarum, quas varii ad eum ſcripſerunt Judæi ex Italia & Germania Rabbini, cum vacaret correctioni, teſtatur deſumtus. Vid. ejus Catalecta n. 224. p. 275. Poſſem huic adjicere R. *Judam de Mutina*, ſive ut vulgo vocant, *Leonem Mutenenſem*, Synagogæ Venetæ Rectorem, qui præfuit Bibliis Rabb. juxta priores edd. Bombergii excuſis, cum Tar- & Maſora magna & parva, & Commentariis Rabbinorum, 4. & Fol. Venetiis, An. 1617.

& qui

& qui vita hac excessit, Anno 1654. relictis Manuscriptis Bibliis Hebraicis Anno Mundi 5065. cum variis Lectionibus Ben-Ascher & Ben-Napthali, qui codex in Johannis Seldeni manus pervenerat, unde ex liberali viri donatione Bibliothecæ Bodlejanæ concessus fuit. Sed hæc cum obiter saltim indigitavi, ideo nulla mentione facta de Clarissimo *Manasse Ben-Israël* Judæo Amstelodamensi, de quo, quanta diligentia suas Bibliorum editiones procuraverit, constat sicco pede ad alios pergere potero. Illud tantum addere lubet, *Bartholoccium* valde jejunum esse de nostro Jacobo, ut verear Lectorem eo ablegare, & potius ipsummet in conscripta præfatione Bibliis Bombergianis atque Buxtorfianis præfixa conferre suadeo: alios vero, quos nisi obiter ejus studii mentionem facientes, allegem, non habeo, & ipsum quoque *Buxtorfium* in *Tiberiade* vix præter nomen quicquam memorasse doleo. Sequitur

Fran-

Franciſcus Juntinus.

VIr honeſto genere, & quidem *Florentiis* natus, neque adeo obſcuri nominis, ut a Cl. *Struvio* creditur fuiſſe, ſed ſua potius ætate admodum celebris fuit. Quod, ut commonſtrem, meum erit, famam nominis ejus, ne tam ignotus videatur, refricare, eaque laude, qua dignus erit, mactare. Nec id ſolum facturus ſum ex eo, quod Typographiarum curam habuit, verum etiam ex Eruditionis ſpeciminibus aliis ipſius, quæ omnibus, eo, quo vivebat ſeculo, luculentum de celebritate ejus ſuppeditabunt Teſtimonium. Fuit nempe *Juntinus* Monachus Carmelita, ejusque ordinis Provincialis, Mathematicus inſignis & Aſtronomus non proletarius, quanquam, quod carpendum, nimis ſuperſtitioſus, ſpeculationibusque variis & ludicris admodum, vel ad cachinnum usque deditus. Ubi natus ſit & quo anno ignoramus, ut plurimum vero vixiſſe Lugduni & Florentiis ſatis conſtat, quo poſteriori etiam

loço

loco *Juntis*, quibus consanguinitatis vinculo junctus erat, operam suam addixit in emendationibus codicum, & restitutionibus bonorum scriptorum effecitque sua industria, ut prelum Juntarum Eruditis omnibus gratum acceptumque redderetur. Et fama est non incerta celeberrimum etiam post fata *Grävium*, Juntarum Libros præ reliquis magni æstimasse, & laudasse, cum ob chartæ albedinem, tum etiam vitiorum Typographicorum raritatem atque alia ornamenta quamplurima. Quas dotes, utut multis exemplaribus nemo temere negaverit, fatendum tamen est, codices apud Juntas impressos jam me volutasse manibus, qui mendosi nimium quantum fuerunt. Ipse quoque prodiit *Catalogus librorum, qui in Juntarum Bibliotheca Philippi hæredum Florentiæ venales* erant An. 1604. 12. excusus, grandibus, & quam plurimis scatet erroribus, id quod sine dubio ex incuria aliorum, Correctoris præcipue, ortum est. Melius autem se habent Codices, qui nostri Francisci

doctas

doctas ſenſere manus, unde etiam non mirum eſt, quod lautum ſatis pretium pro labore ſuo obtinuerit, ut nihil ei deeſſe videretur. Ad quem cum redimus, eundem, dum libris emaculandis incumberet, qua erat vel ingenii vel rei faciendæ ſolertia, alium lucrandi modum circumſpexiſſe ferunt, & commutationi pecuniarum, Cambio ut vocant, ita incubuiſſe, eoque ſucceſſu, ut Theſaurum Sexaginta millium Joachimicorum tandem nactus exinde fuerit. Quas tamen opes, ut male partus, ſic male dilapſus eſſe addunt, ita, ut ſub finem vitæ ne veſtigia tantarum divitiarum reperiri potuerint, & miraculo ſimile omnibus fuerit, quorſum tanta pecuniæ vis demerſa ſit, niſi forte credendum vel vi clandeſtina abreptos nummos, vel ab ipſo Juntino terræ gremio creditos fuiſſe. *Geſnerus* certe teſtatur in Epitome Bibliothecæ, *Juntis*, inquiens, *honeſtiſſimis Typographis (in quorum ædibus ſæpe librorum correctionibus operam poſuerat,) mille aureos nummos cum moriens*

riens legasset, illi mihi fassi sunt, eos uti reliquos evanuisse, nimirum omnia perdita fuisse, quæ perditus ille anxius hinc inde corraserat. De cetero, ut narrant, animo admodum fluctuanti ac mobili videtur fuisse. Vix enim in Gallias, ubi abierat, religionem illic mutare haud dubitavit; sed non minori festinatione ad Sacra iterum reversus est sua, quæ olim coluerat, Lugduni in ædibus S. Sanctæ crucis coram publico conventa in gremium Pontificiæ Ecclesiæ receptus ab hæresi, ut vocant, juramento præstito se liberavit. Quo facto totum se tradidit Astrologiæ judiciariæ, genethliacis præsertim artibus mirifice indulgens, atque ita anxie desudans in futili isthoc studio, ut multa specimina laborum horum reliquerit, quorum intuitu immortalem sibi comparavit apud eos famam, qui in pari nugas istas habent pretio, ut omnium hominum fata, sive fausta, sive adversa exposita stellarum certo derivare conentur. Prodierunt in lucem ejus Speculum Astrologiæ de nativitatum ac

annua-

annuarum revolutionum relationibus. 8. 1570. De divinatione, quæ fit per astra, Florentiis 1571. & Colon. 1580. 8. Commentarius Latinus in Joh. de Sacrobosco libellum de Sphæra An. 1577. Commentarius in duos posteriores quadripartiti Ptolomæi Libros 1577. Discursus de Cometa apparente in Novembri An. 1577. Paris. eodem anno, & Lugd. 1578. 8. Discursus de Reformatione Calendarii facta per Papam Gregorium, Gallice, Lugd. 1582. 8. Discurso sopra il tempo innamoramento de Petrarca, con la spositione del Sonetto, Gio fiammegiava l'amorosa stella, &c. Videatur Venerabilis D.D. Buddeus L. II. P. IV. Lexici. Bælius in Lexico Histor. Critico. adde G. J. Vossium de Scientiis Mathematicis. Gesneri Epitomen supra citatam, &c. Properanti nunc ad alios occurrit

Gothofredus Jungermannus.

MAgni Patris non minor filius, & licet munerum haud pari splendore, at meritorum magnitudine æque

clarus,

clarus: Genuit enim hunc Gothofredum *Casparus Jungermannus*, enixa autem eum est *Ursula*, Celebratissimi Literatoris *Joachimi Camerarii* filia optima. Ab his Parentibus una cum fratribus suis Germanis *Ludovico* & *Joachimo*, pietatis æque ac studiorum principiis innutritus est; ea præsertim methodo, qua non minus ac fratres literas præcipue elegantiores solide excoleret. Quanquam in his Græcam Linguam præ ceteris sibi delegerit, in qua etiam pernoscenda tam sedulam collocavit operam, ut Atticissare exactissime crederetur. At mirum in eo fuit, quod cum maxime ad officia publica ineunda idoneus esset, negotia publica semper renuerit, & sibi ipsi atque Musis suis canere præoptarit. Lautum igitur & opulentum vitæ genus, ut aversabatur, ita honorum quoque non erat appetens. Ut tamen vitam honeste sustentaret, alia sibi procuraverat subsidia. Atque ita accidit, ut, cum sibi non solum inservire vellet, sed aliis etiam commodo esse studeret, eo fine

apud *Wechelios* Typographorum celebratissimos tantos subiret labores, quantos quisquam alius in publico munere unquam devoravit. Siquidem Manuscripta, temporum injuria depravata, innumerabilia restituit, impressa volumina ingenti copia correxit & emendavit, sub prelis sudantes plagulas infinitas a quisquiliis purgavit, & omnibus ornamentis instruxit, ut vix fidem inventuri apud posteros, ea narrantes Historici: Ipsi adeo Wechelianæ officinæ ingens decus conciliavit; Sicut enim præstantiores Correctores, quod nostro instituto demonstramus, vix alibi diligentiam suam probarunt, quam in Typographiis illustribus, ita quoque Typographiarum nomina vicissim plurimum laudis acceptum tulere correctoribus præclaribus; Neque enim quivis, & potissimum tunc temporis Correctionibus præesse poterat; ut nunc plerumque fieri solet, sed requirebatur *Sylburgii* doctrina, *Jungermanni* Eruditio & *Erasmi* diligentia. Neque vero id noster agebat invitus, aut famam

nomi-

nominis sui se lædere credebat, sed longe secius, ut *Wecheliorum* amore eximio fruebatur, ita aliorum quoque virorum doctrina præcellentium consuetudines indies augebat, ambientibus quippe Eruditis, uti Typographorum sic quoque Correctorum, ut sua, quæ prelo subjicerent, quam accuratissime exirent, Favorem & Amicitiam. Quo factum, ut & *Jungermannus* noster non multorum solum impetraret affectionem, sed etiam erudita cum iisdem literarum commercia per omnem vitam haberet. Cujus etsi bene multa specimina ex Epistolarum fasciculis, qui typis quoque procusi extant, proferre possemus, non tamen nisi unam particulam ex Responsione ad *Scipionem Gentilem* Illustrem Academiæ Altdorfinæ JCtum, quippe functionis Jungermannianæ & diligentiæ ad oculorum usque morbos, testem producere placet. Ita vero in Gudianis Epp. noster scribit: *Ceterum ut tandem ad illud veniam, quod scribis, Te, cum Rittershusio meo sollicitos ob functionis meæ incommoditatem, velle, ut*

vobiscum essem loco honesto, si non sim à professione alienus: Vosque ideo cogitaturos & conaturos, quas Tibi grates agam mi amplissime? Non opis id nostræ est. Quamvis enim satis honesto stipendio sim apud Marnium, tamen laborum nimia est moles, quæ nullam refectionem admittit, omnemque valetudinem negligere cogit, quod alias facere soleo. Accedit hoc, quod ita penitus abstrahar a jucundissimis studiis utriusque linguæ, & bonis auctoribus versandis, cum tamen ego id unice in votis habeam, si talem quietem & otium nancisci possem, quod illis tranquille tribuerem. Otium enim absque literis, mihi mors revera. Ut ut tamen sit, non facile avelli me patior à loco, ubi semel assuevi: nisi oculos πάθος etiam accederet, & Lingelsheimius meus (cui hactenus id occultavi rescivit per alium) mihi inclamaret sedulo, quid agerem, an me velim perdere? Variis quidem modis Marnium hic commoratus expertus fui, an labores mei minui possent, quum me invito ideo amici magni Marnium objurgarent, quasi me oneraret nimis. Suscepi itaque primum duo prœla,

dein

dein per aliquod tempus tria , mox tria cum dimidio , dein tantum unum in illo difficili Concordantiarum Græcarum & Hebraic. Veteris Testamenti , cum pauculis aliis , & constitui per hanc hiemen; si hieme pergent , unico prælo saltim inservire , sed varia simul aliorum ἐλλείμματα *mihi supplenda sunt , nisi* Marnius *velit damnum facere , & itur ad me de singulis quisquiliis ubi hærent. Hæc vero omnia ut me de recreatioue cogitare non facerent, id aliud tamen facit. Biennium jam est , quod præla bina e nostro Typographio ad majorem Aubrium translata fuerint , cum & ipse hanc artem tractare velit. Incidunt tamen inter illum imperitum profecto, & minus aptum ad gubernandas operas & nostrum Senem , quem Marnius præfecit , quique fidelissime & diligentissime omnia administrat , variæ lites , dum quicquid ille corrumpit & peccat in nostrum transfert : Et alias etiam Aubriani rationes reddi sibi Marnio volunt , & hæreditatem prorsus dividi , adeo , ut aliquoties officina claudi debuerit , cum alias inter has occupationes ad calculos sedere*

 quiete

quiete nequeant. Unde necessario mihi de alia conditione cogitandum. Nec tamen ullam præoptarem, quam de qua scribis. Fuit enim mihi in votis, & id non occultavi prorsus apud alios, jucundissimam vitam mihi fore, si Deus me aliquando Altdorfium transferre velit, ubi Philologia (quæ Dea in patria mea heu! eviluit & spernitur) suam sedem fixit. Sane probare cogitarem σὺν Θεῷ vobis tenuia officiola mea, ut videretis, me id unice spectare, ne ingratus aliquando mori viderer. Unum est, quod considerandum vobis relinquo, nec audax sum, nec facundus. Quamvis & Rittershusio Duce quidvis audendum videatur. Sed nec doctrinæ erudita ulla apud me copia, quamvis vobis magnis Doctoribus de ea consequenda aliqua minime prorsus desperare possim. Ceterum molestus fui Tibi plus satis. Jam adgredior Rittershusium meum. Vale atque salve mi Amplissime Domine, & amice, atque Patrone unice. Hannov. 10. Sept. 1606.

Hactenus de sua in Typographeo Marniano assiduitate in corrigendo audivimus differentem. Jam vero quamdiu

diu in eo desudarit contendendum. De quo quidem ex sequenti Epistola Anno 1607. scripta constat, ubi postquam salutare jusserat *Hubnerum* & *Rittershusium*, addit, ex Typographio Wecheliano. Unde non obscure ad finem usque vitæ Saxum hoc eum volvisse conjicimus. Etenim d. 16. Augusti A. C. cIↃ IↃ cx. fatis concessisse certis testimoniis scimus. Monumenta, quæ reliquit, suo marte elaborata sunt: Cajus Julius Cæsar, quem collatis Manuscriptis puritati suæ maxime restituit, notisque suis illustravit, inque lucem publicam prodire jussit. 4to 1606. Francofurti cum Commentariis integris *Henr. Glareani*, *Joh. Glandorpii*, *Joach. Camerarii Aldi Manutii*, *Joh. Sambuci* & aliorum: in qua tamen editione distinctiones in versus desunt. Recusum est hoc opus An. 1669. sed admodum infeliciter; deficiunt enim præfationes laudatorum virorum, adjectæ sint quanquam distinctiones versiculorum: Eidem debemus notissimum tractatum Hieronymi *Magii*, de Equuleo in carcere conscriptum,

quod prodiit postea Amstel. An. 1665. & 1689. de cujus libelli singularibus fatis agit clarissimus Wolfius in diss. de Carcere Eruditorum *Musæo* p. 36. Extant etiam Epistolæ peculiari Volumine impressæ. Porro edidit etiam Herodotum, cum interpretatione Vallæ latina recognita ab Henr. Stephano, & spicilegio addito Frid. Sylburgii fol. Francofurti 1608. quam editionem se emendasse in præfatione datæ Typographeo Wecheliano ipse scribit: *Nihil fuit*, inquiens, *amice Lector, de quo nos minus cogitaverimus, anno præterito, quam Herodoti editionem ista hyeme susceptum iri, nec ejus rei vel leviter mihi in mentem venire potuit. Sed variæ se habent etiam optimorum Typographorum rationes, ut, me hercle, quantum ego hactenus, dum illi arti operam ἐπανορθωτικὴν in parte dedi, cognoscere potui, verum hic illud fit, quod proverbio trito expertus pronuncio, scil. & nos plerumque in ipsa demum arena consilium capere oportere non secus ac gladiatores, &c.*

De Animadversionibus in Julii Pollu-

cis

cis onomasticon dignum est notatu, diu latuisse istas lucubrationes, donec eas feliciter celebr. Obrechtus Argentorati ap. Sutorem oppignoratas inveniret, easque levissimo pretio IV. Imperialium redimeret. A quo clarissimo Lederlino transmissæ sunt, qui eas *Julii Pollucis* editioni novissimæ adjecit, a *Lederlino* inceptæ a *Kuhnio* vero perfectæ & *Tyberio Hembsterhasio* absolutæ & in lucem editæ, Amstel. 1706. fol. II. Voll. Inspiciantur. Ven. D. D. Buddeus in Lex. Tom. IV. Crenius in Animadversionibus Philoll. P. V. p. 13. 20. Bælius in Lexic. Hist. Critico T. II. p. 1684.

Cornelius Kilianus.

VIr doctrina nobilis & meritorum gloria nemini secundus. Inprimis vero ad exprimendum dulcissimo versu, quicquid collubitum esset, natus. Ortus est iste Carminum pangendorum Magister *Duffla*, quod oppidum est in Brabantia modicum, ubi & rudimenta in studiis prima posuit, & Lovanii eadem amplius excoluit. Ex qua Aca-

demia vix assumta virili toga evocatus, Antwerpiam concessit, sedeque constanter illic fixa per omnem vitam in medela Libris Typothetarum incuria sauciatis paranda, elaboravit. Tantoque ampliorem diligentiæ æque ac Eruditionis exercendæ campum consecutus est, quo frequentior in Christophori Plantini, cui inserviebat unice, officina, occasio erat, non triviales, sed selectas virorum doctissimorum lucubrationes prælo subjiciendi, easdemque inter sudores imprimentium perpoliendi. Quo nomine dignus nobis visus est, cui non solum locum inter Eruditos Correctores daremus; sed primas etiam, vel ob longissimum quinquaginta annorum hujus industriæ æstimatæ tempus, assignandas partes putaremus. Cetera ex subjecto Swertii Amici & familiaris Epitaphio, quod ei consecravit, cognosces.

D. O. M. Cornelio Kiliano, Dufflæo, constantis laboris, & perennis industriæ laude ornato viro. Quinquaginta annos Plantini Typographiæ curam gessit. Quam

Quam fideliter, perite, docte, ipsos rogate libros, elegantia, nitore, fama æternæ artis primos. Nec semper alienos tractavit, cum & suos reliquerit. Latina oratione disertus; versificatu felix, patriam quoque Eloquentiam excoluit, cultumque ejus & proprietatem revocavit. Obiit ætate operibusque gravis, A. M. D. C. VII. ipso Paschatis die. Venæ Poëticæ simul & in corrigendo studii testimonium esse arbitramur carmen sequens ab ipso Kiliano non sine bile effusum:

Officii est nostri mendosa errata librorum,
Corrigere, atque suis prava notare locis.
Ast quem scribendi Cacoëthes vexat, ineptus
Ardelio, vitiis barbarieque rudis.
Plurima conglomerat, distinguit pauca lituris
deformat chartas, scriptaque commaculat.
Non annum premit in nonum, non expolit arte,
Sed vulgat properis somnia vana typis.
Quæ postquam Docti, Musis & Apolline nullo,

Com-

Composita exclamant; ringitur Ardelio.
Et quacunque potest, sese ratione tuetur,
Dum Correctorem carpit, argitque reum.
Heus! cessa, immeritam culpam transferre deinceps
In Correctorem, Barde, Typographicum.
Illud quod est rectum non depravabit: At audin,
posthac lambe tuos Ardelio Catulos.
Errata ulterius, quisquis correxerit, illum,
plus satis invidiæ, gratia nulla manet.

Sed pauca quoque de scriptis Kiliani attexere juvat; Est interea celeberrimum Etymologicum Teutonicæ linguæ, quod & Lipsius accuratus librorum censor laude non modica mactandum esse censuit; Idemque Dictionarium Teutonico-Latinum, impressum apud Plantinum, An. 1599. 8. typis Moreti; recusum est, sub titulo *Kiliani aucti*, sed admodum depravate, ut priores editiones huic longe anteferantur. Extant etiam Poëmata ejus varia, quæ rarissime conspiciuntur, ea facetiis Swertio laudantur. Submisit etiam singula disticha singulis ima-

imagunculis passionem Servatoris nostri exhibentibus, excusis & æri incisis Antwerpiæ a *Joh. Sadelero*, viro cum aliis hujus nominis in hac arte incomparabili. Ejusdem sunt Translationes Comminæi & Guicciardini Historiarum in linguam Belgicam. Memorabile etiam est præ cœteris & ad nostrum institutum apprime facit *Epigramma Apologeticum* pro Correctoribus, quo Criminationes Scriptorum, quibus in Correctores invehebantur retundens, ipsos eorumque scripta, infelici Minerva sæpe elaborata accusat, quod vide, si placet in Beyerlinckii Theatro vitæ Humanæ Tom. IV. L. T. p. 238. Ex quo ἀποσκασμάτιον illud, quod paulo ante recitavimus, nos accepisse profitemur. Dignum quoque idem visum est Chevallerio, quem libello suo Gallice scripto, sed rarissime in Germania, nec nisi in Bibliotheca Spanhemiana a me Berolini conspecto, de originibus artis Typographicæ, inseruit, quem etiam de Kiliano vide p. 203. adde Fr. Swertii Athen. Belg. p. 189. Bælium in

Diction.

Diction. Tom. II. LL. Buddeum, & si qui alii, quod tamen plerumque obiter factum, ejus meminerunt.

Johannes Kislingius.

WEissenstadtensem hanc fuisse ex nepotibus accepimus: Quod oppidum est Burggraviatus March. Brandenburg. Franconiæ Superioris. Natus Anno 1613. d. 5. Febr. patrem habuit in mercimonia rerum domi occupatum, cui *Erasmi* nomen fuerat inter suos celebre. Ab his pie educatus ob ingenii dotes præclaras, animum liberalibus excoluit artibus, ductore *Laurentio Munzero*, Patri Ludimoderatore. A quo cum testimonium vitæ honestæ & diligentiæ laudabilis accepisset, in numerum Alumnorum Serenissimi Marchionis Brandenb. Wonsidelii receptus, illic eodem fervore studiis incubuit suis, edoctus a *Joh. Kellio* & *Simone Schæpfio* Præceptoribus. Hinc An. 1634. Numburgum migravit, ibidemque in studio literarum ad annum usque trigesimum nonum post millesimum & sexcente-

centesimum ulteriores progressus fecit. Atque exinde Jenam sibi vicinam petiit, ubi tamen non nisi duos annos vivere licuit, calamitatibus oppresso. Parentibus enim per bellorum infortunia miseris cum Paupertate conflictantibus, sumtus etiam mediocres, quos ut hactenus consueverant, suppeditare filio non poterant amplius. Quapropter An. 1641. domum reversus, quid in Exercitio concionatorio valeret, suis & patriæ ostendere elaboravit, atque nonnulla eum in finem edidit specimina. Verum spei suæ certum fixumque terminum cum Weisenstadii non reperiret, Noricam adire urbem, ut, si qua fieri posset, ibi saluti suæ consuleret, auxiliante divino Numine constituit. Sed ut sunt fata hominum, qui præmia studiorum expectant plerorumque, ut aut consenescere inter spem atque metum plerosque oporteat, quibus fortuna iniquior est, aut præcipuum scopum tandem desperabundi deserunt, aut privatis informationibus puerorum ætatem vegetam conterunt, & plus in lite-

literis, iſtas quisquilias tractantes deficiunt, quam proficiunt. Ita pares calamitates & noſter ſentiit Kislingius, qui tamen eas, conjugio, quod cum vidua cujusdam *Leonh. Schvverdtfegeri* inierat, utcunque lenire interea conatus eſt. Donec lautiorem conditionem vivendi, minusque oneroſam ac proficuam etiam obtinuit, cum Anno 1651. optimi *Endteri* operas ſuas excudendas fidei ejus crediderunt, ut corrigendo puriores eas a mendis redderet. Atque iſthoc ſibi datum negotium per annos viginti & tres maxima cum laude induſtriæ, primum in officina ipſa, poſtmodum vero in ædibus ſuis peregit, eaque fide, quæ requiri ab homine his curis præfecto poterat, & tamdiu continuavit, quamdiu vires a Deo conceſſæ præſto eſſent. Pietatis adhæc atque humanitatis decore omnibus ſigillatim vero Eccleſiæ Miniſtris atque inprimis Dn. *J. M. Dillherro* chariſſimus fuit, de qua re teſtatur Præfatio ad Lectorem Kislingianæ Arti vivendi & moriendi præmiſſa. Tandem

Anno

Anno 1674. d. 14. Octobris ex hac vita in patriam migravit cœlestem, postquam continuos annos viginti & tres prælo inservierat. Scripta, quæ ab Anno 1655.--1673. luci exposuit Ascetica sunt. Sunt ista: Himmlische Tisch-Reden/ 1658. 12. Christliche Lebens- und Sterbens-Kunst / 12. 1662. Christl. Haus-Vatters tägliches Bet-Stund-Büchlein/ 1663. 12. Christl. Hertzen geheime Bet-Kamer/1665. 8. Geistliche Weihnachts-Freude. 1665. 12. Buß-Beicht- und Communion-Büchlein / 1666. 8. Nürnbergisches Hand-Büchlein/ 1666. 16. Christl. Hertzen geheimes Bet-Kämmerlein/ 12. Hertz-erquickendes Trost- und Freuden-Brünnlein. Geistl. Wetter-Büchlein: Geistl. Weg-Weiserlein/ 1678. 16. & alia. Imagini ejus æri insculptæ *M. Justus Jacobus Leibnizius* rhythmos Germanicos submisit, quos tamen hic repetere non placet, quin potius ad alios progredior; Obscurior autem succedit, nempe

Adamus Knouf.

HIc ordine sic poscente memorandus erit, obscurioris vero fateor est famæ, & a Doctis nonnisi ob Typographicas curas laudatus, & præstantissimæ Typographiæ celebritate ipse clarus. Medicum fuisse studiis & professione, patria vero Coloniensem Bælius in Lexico suo retulit, idemque etiam, quod Gryphiorum officinæ servitia corrigendo præstiterit, loco mox citando commemoravit. Atque ex eodem fonte diligentissimus Dn. *Reimmannus* sua quoque hausisse mihi fit vero simile, quando nomen ejus inter Eruditos reposuit Correctores. Ego vero licet plura & singularia quædam indagaturus nulli operæ pepercerim, nihil, quod memoratu dignum esset amplius invenire potui. Cum itaque spes me fefellerit, silebo cum Bælio & Reimmanno, Lectorem autem benevolum, si quid innotescat pro lubitu, ut lacunam hanc suppleat, honorifice rogabo. Consulatur interim Bælius Tom. II.

Dictio-

Dictionarii p. 1401. Reimmannus P. III. p. 242. Introd. in Hist. Lit. Num vero Joh. Theodorus Leubscherus in Schediasmate de claris Gryphiis An. 1702. evulg. in quibus de Seb. Gryphio Celeberrimo Typogr. Lugd. Galliæ disserit, quædam notarit, nec ne, non habeo dicere, utpote quod inspicere non licuit. Lectorem tamen, ut consulat, si præsto sit, monere, non abs re visum fuit. Sequitur nunc clarior

Ludolphus Küsterus.

Utrum gratiam initurus sim a Doctissimo Celeberrimoque viro, an vitium atque invidiam promeriturus, quando nomen ejus in Correctorum numero recenseo, nescio. Aversari enim eum, imo abhorrere ab omnibus, quæ non sunt splendida, percepisse me a quibusdam memini, quum animi indolem haud sane laudabilem (relato refero) Berolino Amstelodamum, & nunc porro, ut fama est, in Gallias ad Pontificiorum abduxisse partes, & sacra, ferunt. Sed quicquid horum sit, dicen-

ſive nummis etiam neceſſariis deſtitutus, ſive juvandarum literarum amore, aut ſi mavis ex ſingulari quaſi inſtinctu ad labores iſtos perferendos maxime idoneus, Bibliopolis, ac Typographis Amſtelodamenſibus in ornandis & corrigendis libris operam fortem ac ſtrenuam locavit, nihil tamen etiam ſimul prætermittens ſuæ induſtriæ, qua in ſtudiis politioribus altius ſemper adſcendere poſſet. Præterlapſo autem quodam temporum intervallo, cum domeſtica ſede nihil ſit jucundius, in natale ſolum, quod olim genuerat, alueratque, rediit. Berolinum itaque inviſens, tantam gratiam Electoris, atque Regis deinceps potentiſſimi, mox conſecutus, ut ſumtibus Regiis Germaniam, Belgium, Angliam & Galliam luſtrare conceſſum fuerit. Fauſto igitur omine terras modo dictas peragravit, atque Cantabrigiæ præcipue aliquandiu hærens, ingentem ſibi bonarum obſervationum apparatum comparavit. Refertus tandem omni Eruditionis genere domum eſt revocatus. Quo facto, cum

cum rediisset in Marchiam, in Mandatis accepit, ut Academiæ Equestris Berolinenses cives humaniores literas doceret. Id vero munus cum spei suæ majori animo dudum conceptæ, aliquid derogare, & doctrinæ suæ scientiarumque amplitudini haud satisfacere existimaret, ad altiora se natum ratus, ut Bibliothecæ curæ sibi demandaretur, supplicibus contendere precibus a Rege suo Clementissimo non destitit. At enim vero cum doctissimus Gallus *Maturinus Veyssiere la Croze*, a Bibliotheca Regia jam esset, petitis hisce satisfieri aliter haud potuit commode, nisi hactenus, ut surrogaretur Crozio. Factum id quidem est, verum neque his etiam contentus *Küsterus*, omnem sibi uni in libros potestatem primario vindicaturus; at vix id sperari posse cernens, iterum officio abdicato, ad exteros abiit. Valedixit igitur Berolini, vitæ aulicæ quasi pertæsus, & Musis suis victurus potius, quam in splendida, ut opinabatur, miseria diutius perstiturus. Olim igitur jamjam suis rebus in Belgio

consul-

consultum fuisse memor, Amstelodamum denuo intravit; ubi aliquot annos, scribendo, edendo, corrigendoque libros victum amictum nominisque gloriam quæsivit, & literato orbi abunde satis Eruditionem suam probavit. Nuper vero & hujus vitæ pertæsus, sacris quoque mutatis ad castra Pontificiorum Lutetias transiisse relatum est. Ubi non dubitamus pari studio, & labore insuperabili laudes huc usque partas, sed defectione ista infelici admodum conspurcatas, ut augeat, operam daturum esse. Est siquidem patiens laborum, affabilis atque blandus, magnaque oris commendatione, tantaque doctrina (quis enim diffiteatur?) præditus, quæ majora indies ab eo præter ea, quæ jam dedit illustria specimina, nos expectare jubet. Inter celebriora quæ jam publice prostant, quantum ego memini, sunt; Historia Critica Homeri recus. Francofurti 1696. 8. Bibliotheca Novorum Librorum Trajecti ad Rh. 1697. Ejus Tomum primum ipse solus concinnavit, in altero vero ac ter-

tio accessit studium *Henr. Sickii*, Prof. LL. OO. Cantabrugensis, Bremensis, qui misero non ita pridem fato se ipsum suspendio necavit. Quo adjuvante etiam T. IV. & V. Bibliothecæ hujus, tot enim, si recte memini, constat opusculum integrum, evulgati sunt. Sunt præterea Küsteri Suidæ Lexicon cum notis variorum & suis 1705. III. Voll. quæ editio Genevensi plurimum præstat, quam jam antecesserat Diatribe de Suida Anno 1701. Cantabrigiæ. Edidit quoque Jamblichi vitam Pythagoræ Amstel. 1707. 4. Aristophanis Comœdias cum notis Is. Casauboni, *Ez. Spanhemii* & Rich. Bentleji cum suis Amstel. 1710. fol. Notandum autem Spanhemii notas non esse, nisi in priores tres Comœdias excusas, nam dolo quodam malo factum, ut reliquis Küsterus carere necesse habuerit. Ex ore id relatum habeo viri alicujus celebris & literatissimi, qui tunc temporis in Anglia versatus erat, cujus pace etiam & fide totum, ut actum est, negotium illud referendum non piget. Nempe L. Kü-

sterus

ſterus ſive *Neocarus*, ut interdum appellari maluit, Ariſtophanem evulgaturus, ſenſa mentis critica, in eum autorem per literas ad Illuſtrem Spanhemium datas, requiſivit. Ille igitur benevole ſatis, ut ſolebat, notas ſuas in priores tres Comœdias conceſſit, additis promiſſis, in reliquis ſe etiam ei non defore. Verum non multo poſt, quæ agerentur, cognoſcentes amici Spanhemii, idemque Küſtero inimici, invidia accenſi obſtiterunt Illuſtri Oratori & L. Baroni, quo minus, cum & reliquas efflagitaret acceſſiones, earum compos fieret. Invidebant nimirum honorem Küſtero ex his doctiſſimi viri Laboribus acquirendum, atque hinc omnes intendebant nervos, ut inclytum Spanhemium ad alia agenda abducerent. Cujus conſilii perficiendi celeberrimus *Grabius* Regiomontanus, qui ad plures non ita pridem abiit, dolo. haud ſane probando, adminiſtrum ſeſe præbuit: Is enim certior de petitis Küſteri, & promiſſionibus Spanhemianis factis & ab ipſo Spanhemio, quo familiariſſime

utebatur, confirmatus, famulum, nullius fere notæ, ad Spanhemium misit, traditis simul literis, in quibus de fide dudum data communi quasi Doctorum nomine ad Partem alteram, de usu & Præstantia numismatum, edendam monebatur. Studium vero illud notas in Aristophanem scribendi & ad exteros mittendi, quanta fieri poterat industria, quasi minus dignum tanto viro, exprobrabatur. Addebantur, & quibus, ni promissis staret, fore ut ædificium gloriæ hactenus laudabilibus studiis, doctrinaque politiori exstructum omnino collabatur, eademque Epistola simul, ut responsum in certum deponeret locum, expetitum est. Acceptis his prælectisque literis, ipsum *Grabium* autorem hujus fabulæ vocabat in consilium *Spanhemius*, qui pronus ac lubens ei persuasit, ut Comicum obscurum faceret missum, & propediem numismatum absolveret enarrationem, probatoque consilio suis manibus ipse, quæ rescribenda putaret Spanhemius, accepit, atque ut jussus erat a viro illustri in locum designatum

gnatum reponenda curavit: Eo pacto effectum, ut notas laudatissimas non impetraret, in quorum locum Bentlejanas postea surrogavit; Hæc hactenus. Ejusdem Küsteri, ut ad cetera monumenta redeamus, est, Novum Test. Græcum nulla satis laude ob industriam summam prædicandum, atque in Anglia post triginta annorum spatium in lucem emissum *Joh. Millii*, recusum est Roterodami, & Lectionibus novis adhuc variantibus locupletatum An. 1710. fol. Taceo reliqua & præterea, quid sua opera idem quoque contulerit in Thesauro Gronoviano & Gräviano colligendo, quorum illi addidit Diatribem de Museo Alexandrino Tom. VIII. p. 2766. conspiciendum: In hoc vero Patritii rem militarem Roman. ex Italico idiomate, & Savoti diss. de Nummis ex Gallico transtulit in Lat. & alia. Quæ reperiuntur T. X. XI. XII. dictorum Voluminum celeberrimorum. Constituerat etiam Genesii LL. V. Βασιλικῶν, ut & Scriptores Historiæ Byzantinæ typis evulgare; id vero consilium non perfe-

ct:

cit: Utrum vero a propoſito abſtinuerit, ſubdubito. Atque ſi caliis etiam recentioribus diſſertatiunculis viri hujus Eruditiſſimi relictis, quas videre poteris, in P. IX. des ausführlichen Berichts von allerhand neuen Büchern / p. 834. pedem promoveo ad elementum L, ubi primum ſuo merito occupabit locum Græcorum Exulum famigeratiſſimus.

Johannes Laſcaris.

HIc vir nobiliſſimus pariter ac doctiſſimus a *Simlero* in Bibliotheca, incertum, quo jure vocatur *Andreas Janus Laſcaris*; & a Vincentio Parravicino in libello nuper demum in ed. de ſingularibus Eruditorum Johannes Andreas: ab aliis vero communi conſenſu nonniſi Johannes appellari ſolet, ſic tamen ut cognomentum *Rhyndaceni* ſubinde adjectum videas. Satus fertur principe ſanguine: quandoquidem ex Laſcarina familia quosdam Sceptra Orientis tenuiſſe gloriari poterat. Eamque ob rem a parentibus acceptam illuſtrem

ſtrem inde indolem crediderim ', moribus & doctrina ut ornaret, æque laudabiliter laboraſſe. Erat autem inter profugos ex patria, cujus urbe primaria occupata, & Tyrannide Turcarum latius indies in ſubditos invaleſcente, cum cæteris cœlum, in quo natus educatusque fuerat, non ſine triſtitia reliquit. Italiam igitur vicinam, ſedemque Muſarum petens, & per aſpera maris tranſiens, naufragio feliciter ſuperato, a *Laurentio Mediceo* Florentiis gratiſſime ſuſceptus, aſylum hoc Literatorum ſecunda intravit fortuna. Unde etiam Principi benigno quacunque data occaſione gratum teſtari animum non intermittebat. Non tantum enim eum adjuvit maſcule in formanda ornandaque Bibliotheca, quam iſte meditabatur, verum etiam morigerum atque paratum ſe præſtitit, cum in patriam remigrare, ad certa, quæ demandata fuere agenda negotia, juberetur. Eoque animo legatione miſſa ad *Bajazethem*, Turcarum Principem', eidem ſe adjunxit, atque ab Imperatore, gente

Barba-

Barbaro quidem, at non mediocriter scientiis philosophicis imbuto, facile impetravit, ut domi hinc inde vagari, & Codices Græcos, Manuscriptos præcipue, conquirere licentia daretur. Quo facto variis Voluminibus passim conquisitis, lætabundus noster in Italiam rediit, & Principis Medicei gratiam ex asse consecutus est. Sed cum paulo post iterum Constantinopolim profectus, eodemque favóre, quo antea, usus esset; dubitari quidem de fide ejus cœpit, nihilominus abdita denuo ille Græciæ scrutatus est, ac priorem fortunam recuperaturus in terras Italiæ cum gratulatione remeavit. Inde maximopere crescente tanti Viri fama, & in Galliam usque dimanante, a *Ludovico* XII. Lutetias desideratus, atque illuc devectus, tanto habitus vixit in pretió, ut Legati munus Venetias suscipiendum ei fuerit demandatum; cujus Legationis causas in Historia sua *P. Bembus*, adjectis sermonibus, quos ad Senatum Lascaris habuit, tradidisse constat. Posthæc Romam abiit, ibidemque amicitia fretus

Leonis X. Laurentii de Medices Fratris, non quidem ut aliqui autumant, Consiliarius evasit Papæ, sed postquam ex Græcia Juvenes Eruditos & bene moratos secum eduxerat, hujus Collegii, ad conservandam linguæ Græcæ puritatem instituti, Ductor, moderatorque factus, magnis & ingentibus Pontificiis beneficiis est gavisus. Abhinc denuo in Galliam a *Francisco I.* citatus est, ut Regi a Bibliotheca esset, id quod *Balius* evincit ex Epistola *Jacobi Tusani*, ad filium Lascaris data, sic habente. Jani Patris tui „ Excellentiam, in Romana lingua, ne„ dum in vestra, peritiam, pluribus hic „ verbis, ne fusius, persequar; Illud certe „ dicam, Græcæ literaturæ quantum usu, „ quantum scientia præcellat, ex hoc vel „ maxime intelligi posse, quod eum ex „ cunctis vestri generis hominibus, de „ sententia doctissimorum delectum, „ Princeps noster Franciscus accersen- „ dum esse, censuerit, ut Museo, quod „ in hac urbe longe omnium Principum „ celeberrimum speramus excitatum iri, „ propediem velut alter Apollo præsi- „ deat.

ſideat. Mortuus tandem eſt Romæ magno admodum natu, ætatis nempe nonageſimo An. Chr. 1489. morbo articulari conſtanter laborans. Sepultus in æde Gothica ſive Agathæ ſupra Suburram. Epitaphium, quod ipſe ſibi fecit Latine redditum, *Jovius* & *Freherus* citant, in *Lambecii* vero Comment. in Biblioth. Vindob. P. VI. Supp. I. T. II. p. 274. & apud *Kœnigium* in Bibliotheca inde excerptum invenire poteris. Sed antequam ab eo diſcedam, illud, quod nobis conſtitutum eſt, non prætermittendum eſſe duco. Indicandum ſcil. ubinam locorum ad prelum libros impreſſos correxerit. *Henricus Stephanus* ergo de illa re audiendus, a quo cum poſtmodum dicendi futurus ſit locus, nunc in querela Artis Typogr. de noſtro diſſerentem hunc in modum habemus. *Quid vero dicturos*, inquit, *Marcum illum Muſurum, & Janum Laſcarim putamus, in quibus primis Græcia reviviſcere cœpit, & qui Principes in pandendo nobis ad Linguæ Græcæ adyta itinere fuerunt? Quid, inquam, dicturos remur, ſi, quum ipſi tantum*

tantum honoris Anti-Typographica detulerint, ut non indignam existimarint, cui suam navarent operam, fungentes munere Correctorum, (liceat enim de rebus Typographicis typographice loqui) eo rem devenisse videant, ut si quis tria Latinæ Linguæ verba, totidemque Græca norit, Typographicæ illius correctioni nobilissimi quique utriusque linguæ Scriptores committantur. Vera utique hæc sunt. Nam multum laboravit Lascaris in Correctorio opere, *imo plura fecisset*, inquit Erasmus Roterodamus, *ni crebræ legationes, & Regum negotia eum revocassent.* Florentiis autem quam maxime & Venetiis id factum credibile est, illic apud *Juntas*, hic apud *Aldum Manutium.* Ego sane, ut nunc præsto sunt, Græcos Scriptores nos tales non habituros credo, ni accessisset studium horum virorum, quibus Græca vernacula erat lingua. Ne quid enim de protractis adductisque exemplaribus e Græcia repetamus. Eos optime etiam manu exaratos codices & legere, & examinare, & expurgare a mendis potuisse, quod & fecisse totius

orbis testatur literatus, quis est, qui negare vellet? De reliquo Lascaris noster, quamvis facundus fuerit ac moribus probus, & Lat. insuper Linguæ gnarissimus, iners tamen valde, *Morerio* testante, ac desidiosus erat, nisi stimuli subjicerentur. Qua de causa factum, ut pauca supersint scripta, quæ testimonium de viri maxima eruditione exhibere possent. Vix enim *Polybii* opus de arte militari, ut latinitate donaret, persuaderi potuit, cum præ cœteris longe tamen aptissimus ad hujusmodi versiones conficiendas omnibus visus fuerit. Librum de veris Græcarum literarum formis ac causis apud antiquos Paris. 1536. & orationes Francofurti 1573. in Catalogo Biblioth. Oxfortinæ se vidisse annotat *Belius*. Epigrammata Latina & Gr. Bas. 1537. excusa esse *Gesnerus* in Biblioth. sua affirmat, ut & Simlerus, qui ea cum tractatu de Castrorum metatione apud Rob. Winterum An. 1537. Basil. prodiisse distinctius scribit: Hæc de Lascari dicta in præsens sufficiant. Fontes, unde ea hausta maxima

ex

ex parte, memoramus, Clr. Buddeum in Lexico P. III. IV. cujus verba: Man hat ihm auch viel wegen der Correction in denen Buchdruckereyen zu dancken/ in primis huc pertinent. Quemadmodum & Bælius sequentibus eadem in re utitur in Lexico suo verbis. Il entendoit bien le Latin, & n'avoit pas dedaigne, d'êtreCorrecteur d'Imprimerie, adde Almeloveénium in Vitis Stephanorum, 8. Amstel. 1683. p. 140. Chevallerium p. 194. Morhofii Polyhistorem. Maitterium p. 168.

Johannes Lonicerus.

Acutissimus Literatorem excipiet Philosophus, qui primum hujus cœli spiritum hausit An. 1499. *Arternæ*, quod oppidum Comitatus Mansfeld. Patre genitus optimo, at matura morte filio subtracto, unde a Vitrico durius non raro habitus, jam a teneris fortunam novercam tolerare necesse habuit. Hujus se subducturus disciplinæ rigidiori Islebiam se primum contulit, ut in iis, quibus a Vitrico prohibebatur, re-

bus melioribus ſtrenuè pergere poſſet. Cum paupertate tamen ibidem conflictatus maxima, itidem mala diutius tulit, fecitque multa puer, ſudavit & alſit, imo ſitiit, eſuritque atque alia moleſtiſſima quoque devoravit. Interea vero ad inſerviendum ſibi aliisque ad vitam neceſſaria comparabat, præceptorum maxime benevolentia, ſtudio ſuo, obſequioque ſibi conciliata. Rudimentis illic poſitis, Erfurtum contendit, inde tamen Lutheri & Melanchthonis fama incitatus, paullo poſt Wittenbergam abire conſtituit. Quo facto ibidem ob Ingenium, Sedulitatem & Zelum in cauſa religionis ſacrum, viris, antea laudatis graviſſimus fuit amicus. Qui amor deinde admodum crevit, cum *Camerario* & *Melanchthoni* in *Lexico Gr. Latino* locupletando ſtrenuam navaſſet operam. Poſtea Friburgum Brisgaviæ deductus linguas orienti olim & nunc communes aliquandiu ibidem docuit. Anno vero vix unico elapſo, Argentoratum, monente *Nicol. Gerbelio*, *adiit*, ac ſuaſu *Melanchthonis* Gr. nonnullos

nullos codices, inprimis LXX. Interpretes & Novum fœdus, itemque Homeri opera, omni ſtudio vertenda, ſibi ſumſit. Simul vero etiam, quaſi ſubſecivis horis Catechiſm. Lat. adv. *Tezelium*, Indulgentiarum nundinatorem, acriter defendit. Eidem Lonicero Lutheri ſcripta per multa Latine e German. Lingua reddita debemus, quæ ut & alias plures aliorum lucubrationes apud *Schürerios*, imprimi curavit, ſua vero non minus, quam aliena omni ſtudio correxit, prelique vitia emendavit. Idque poſtquam ex profeſſo per quatuor, & quod excurrit, annos, peregiſſet, atque laboribus his interea peractis per ora Doctorum circumvolitaret, *Marpurgenſes* eum, ut Græcas in ſuo Athenæo profiteretur literas, evocarunt. Ipſe vero petitis haud illubenter annuit, qui lautiorem diu circumſpexerat fortunam, & pretium ex prelis redundans rebus ſuis domeſticis non ſufficere expertus erat. Namque & uxorem duxerat atque adeo familiam augeri, ejusque incommoda perſentiſcere cœperat. Cum

 Conju-

Conjuge igitur Marpurgum discessit, & ad finem usque vitæ illic quoque substitit. Atque idem ille fuit, qui primus Baccalaureos in alma hac Universitate, 1530. creavit, & multis admodum honoribus mactatus est. Ad Theologorum siquidem subsellia elatus pari industria ac fide per 21. annos huic præfuit muneri, donec An. Chr. 1569. d. 20. Julii ætate gravis morbo correptus, & interrogatus, an dormire vellet? Responso dato, jam indormiscam, placidissime exspiravit. Parentatorem habuit *Johannem Pistorium* illum, Niddanum, Medicum & Apostatam deinceps famosissimum, cujus ultima verba notanda videntur, quibus inquit:

Sancte Senex, salve æternum, celeberrime scriptis,
æternumque vale, Celsis Pars maxima olympi.
Salve iterum, rursumque vale, superaddite Divis.

Quibus laudibus haud indignum fuisse, ut alia multa ita scripta potissimum testantur, quæ cum Freherus enarravit fuse, nonnisi commemorare placet,

quæ

quæ ſunt potioris momenti. De ſanctorum cultu: Exegeſis Theoduli, veteris cujusdam Græci Theologi in Ep. ad Romanos: Explicatio figurarum & Ceremoniarum Veteris Teſtamenti, & illarum ad Chriſtum accommodatio: Methodus Græcæ Grammatices, Rhetorices Latinæ. Conciones variæ: Epithalamia: Epicedia: Epigram̃ata & alia plura, quæ uti dictum plenius alibi recenſita videre licebit. Vide igitur Adami Vitas Philoſ. Freherum, *B*oiſſardi Icones. Noſtrum erit potius nunc ſubnectere filium. Sequitur ergo,

Adamus Lonicerus.

QUi cum natus ſit *Marpurgi* Haſſorum An. Chr. 1528. d. 10. Octobr. corrigendus *B. Kœnigius* erit, qui in *B*ibliotheca ſua Anno 1500. lucem aſpexiſſe tradidit, qua tamen aſſertione firmo talo ſtante, Pater a filio non niſi unico diſtaret anno. Sed hæc obiter. *B*oni patris bonus etiam fuit filius, nam ab eo, ut ingenuis inſtructus eſt artibus, ſic, ut cum doctrina pietatem conjunctam ſemper coleret, pariter fuit edo-

ctus. Crevit itaque mature animi & corporis viribus, ita quidem, ut anno vitæ decimo tertio *B*accalaureus; decimo vero sexto sapientum Magister publicis applausibus renunciatus fuerit. Quaterna ætate, ut in cursu feliciter cœpto alacriter pergere posset, a Patre *Francofurtum* ad Mœnum missus est, ut de recta alios instituendi methodo edoceretur. In hac amplissima Civitate a *Jacobo Mycillo* humanissime exceptus, multum in Eruditione solidiori profecit, atque deinde etiam, ut Scholæ urbicæ operam docendo daret, oblata est conditio, id quod mandatum divino nutu acceptum ratus, maxime cum gaudio executus, pro virili Spartam suam ornavit. Deinde vero Medicum,quod amabat,studium, Scholasticis laboribus impeditum sentiens, ne stadio hoc excideret, & horas subsecivas ei impendere posset, *Ostcrodi*, Experientissimi Medici liberos informare cœpit, sperans, fore, ut major Patris liberorum, Benevolentia, Fides, & Amicitia & in se suaque studia exinde profflueret. Sed eo beneficio

neficio non diu admodum frui nostro licuit; Siquidem *Marpurgum* ad Mathematicam Professionem curandam invitatus, novis curis occupatus per aliquot annos illi muneri præfuit. Quinquennio elapso gradum in Medicina summum est consecutus, ac paulo post nupsit filiæ *Christiani Egenolphi*, qui inprimis Francofurti rem Typogr. tractabat. *Moguntiam* paulo post accersitus, ut Medicinam illic exerceret, quasi pertransitum socerum Egenolphum invisens, forte tunc *Graphius* Medicus Civitatis Francofurtanæ diem obierat supremum. Curante igitur Egenolpho ac suadente, Senatui officia sua, hac data occasione, obtulit, paratumque se esse, siquid industria sua præstare posset Reipublicæ commodi professus est. Placuere Magistratui conditiones, atque sic ad ultima usque fata negotia egit publica, quæ a Medico expectari possunt. Quemadmodum vero Reipubl. præfuit medendo, ita quoque Socero laudatissimo Egenolpho parem fidem ac diligentiam exhibuit. In ejus vero

officina ad tollenda menda, quæ in pagellis impressa occurrebant, continuam quoque diligentiam exercuit. Idque etiam opus ac studium Egenolpho calcar subdiderat, ut *Lonicerum* alio contendentem Francofurti retinuerit; quippe quem jam antea juniorem in iisdem negotiis aliquandiu desudantem & solertem cognoverat. Atque adeo hunc etiam, cum hactenus aliis crediti essent iidem labores, commodius certiusque a Lonicero suo fieri posse putavit. Nec fefellit eventus spem conceptam; nam, etsi districtus multis rebus fuerit noster, attamen otio quocunque sibi dato, prelo & ejus puritati promovendæ sedulo inserviit, ad finem Soceri usque vitæ. Ipse vero terminum vitæ suæ tandem An. 1586. d. 19. *Martii* adeptus, & a laboribus indefessis ad cœlestem & æternam requiem evocatus fuit. Ut vir præclaræ Eruditionis ipse, ita & scripta nonnisi præclarissima appellare necesse est. Qualia sunt: Introductio Latina in Arithmeticen, Aphorismi *Hippocratis* a *Foresio* explicati An. 1551. it. 1554. 8. Bota-

Botanicon ſive Hiſtoria Plantarum, animantium, Metallorum, Succorum, &c. Herbarum vernacula lingua ab *Euch. Röslein* inceptum, a noſtro vero abſolutum ac typis mandatum An. 1540. 4. Hiſtoria naturalis, cui quædam accedunt, deſtillatitiorum liquorum ratione, ejusque artis, & inſtrumentorum ratione An. 1551. T. II. apud Egenolphum, ut reliqua omnia excuſa, & quæ cum aliis aliorum libris iſtorum temporum diligentes Loniceri ſenſere manus. Poſthumum opus eſt Methodica explicatio omnium corporis humani affectuum 1594. 4. & de purgationibus LL. III. per Teucrum Annæum Privatum, 1696. Francofurti 8. vid. Adami in Vitis Medicorum. Boiſſardus P. III. Iconum, &c.

Paulus Manutius

CEleberrimi Patris non minus clarus filius. Habuit enim genitorem *Aldum* illum, cujus nomen maximo apud Eruditos in honore eſt, & cujus vitam edendam, uti e Sileſia ſpes facta eſt, anxie deſideramus. Idque cum ob

alias

alias causas communes, tum vero maxime, quod existimamus filii & nepotis fata simul in ea illustranda, & notabiliora nobis suppeditanda, quam quæ brevibus hactenus Jovius & ex eo Freherus aliique tradiderunt. Nec etiam in præsenti compendio multa a me, nisi hinc inde congesta, paria tamen cum iis, quia brevitati studendum est, expectari poterunt. Pueritiæ annos transegit sub moderatione morum & doctrinæ, tum Patris ipsius, tum aliorum Magistrorum, in quibus *Erasmus Roterodamus* claret, cujus informatione cum in Patris familia breve tempus viveret, usus est. Ab his igitur omni fide edoctus, magnum orbis literati tandem præbuit lumen. Quamdiu in familia paterna idem vixit, tamdiu, quamvis in matrimonio jam constitutus, adstitit ei in opere Typographico, corrigendo præcipue, tum vero etiam aliis negotiis agendis. Atque id etiam non sine caussa gravissima, nam diligentiam accuratam requirebat Aldus, quippe qui interdum aliquot dies unica plagula excudenda

cudenda dicitur insumsisse, idque ex nimio timore, ne vitium remaneret qualecunque Typographicum. Neque immerito: Succedente enim tempore, ii, quibus editiones librorum repetere placebat, neglectis ut plurimum *M*anuscriptis, ad impressos codices recurrebant, expressuri secundum istorum fidem suos. Quo facto repetitis erroribus non nisi corruptos haberemus scriptores, quo tamen timore veteres Typographi optime nos liberarunt, quibus etiam laudes debentur nulla temporum oblivione corrumpendæ. Hujusmodi etiam negotio expoliendi bonorum virorum scripta noster Paulus, ut aptissimus fuit, ita lubens præfuit, favoremque omnium Doctorum adeo meruit. Famam inde nominis & per Patrem & doctrinam suam consecutus, a Bononiensibus, ut Academiam urbis suæ excudendo ornaret, expetitus, sine mora eorum desideriis satisfaciens, per sex integros annos officinam instructissimam illic locorum habuerit. Ab hinc denuo migravit *Venetias* suscepturus

rus patris & *Andreæ* ejusdem soceri officinarum curam, adornare easdem pro virili cœpit, librosque maxima copia ex ea præstantissimos emisit. Habeo ex his orationes *Themosthenis* Partibus III. excusas, atque signo paterno Delphino nempe Anchoram amplectente ornatas, Anno 1554. 8. excusas, cujus libri parti tertiæ in fine nihilominus additum est, impressa hæc esse volumina in ædibus Pauli Manutii Aldi filii. In fronte vero singulis partibus adjecta verba legi possunt: *Prodiere corrigente Paulo Manutio.* Ex quibus denuo prono fluit alveo, non Manuscripta solum eum restituisse, verum etiam Codices ipsos a sphalmatibus purgasse, cujus laboris eum adeo non puduit, ut potius omnibus patefecerit, quid quantumve in ejusmodi libro sibi facessiverit negotii. Atque sane optandum esset, ut Correctores priorum temporum omnes, sua ubique addidissent nomina, ut cunctis appareret, quanti viri præclarissimi in operibus sudarint, & de codi-

codicibus ipsis, eorumque pretio, quo habendi & æstimandi essent, eo melius constaret. Interim tamen Paulum nostrum ita amasse operas Typographicas, ut reliqua studia neglexerit, non audeo affirmare, imo non raro querelas tulisse eum constat, quod abductis ab aliis rebus fere solum huic rei vacare cogatur. Unde in Epistola III. L. I. An. 1553. jamjam scripserat: *Collegi ipse me, nec solum studiorum meorum, quæ intermiseram potius, quam dimiseram, verum etiam rei familiaris, cui nisi consulerem ipse quoque jacere studia necesse erat, habendam mihi rationem duxi. Quo consilio in patriam reversus, retuli me omnino ad veteres meas tum legendi, tum scribendi Exercitationes: Sed tum in domestica re instituenda, tum in emendandis antiquorum libris districtus, postea vero etiam erudienda duodecim nobilium adolescentium Academia per triennium occupatus, quantulam habuerim excolendi facultatem eloquentiæ, quantumque in tantis temporum angustiis per eam, quam ingressus eram, latine scribendi viam procedere*

dere potuerim facile, ut opinor, est existimare. In alia vero Epistola ad Anton. Nattam scripta Libroque tertio numero 34. occurrente ita scribit: *Menda quædam deprehendi nimis fœda, nec ejusmodi, ut dissimulari possint. Cujus incommodi causam Tibi puto non latere: Sæpe enim hic, dum inprimitur, vel emendationi nemo præest, vel præesse solet homo mercenarius, & parum literis instructus & is, cui pecunia, quam fama sit antiquior. Nos tamen & quia de existimatione laboramus, & quod Te nimium diligimus ob tuam probitatem, nimium colimus, ob Eruditionem enitemur & contendemus, quantum feret acies oculorum nostrorum, ut satis in hoc genere fiat tuæ voluntati. Ad quam Tu me diligentiam tacite vocas in tuis literis: Laudas enim, & Aldi filium agnoscere Te dicis* Hujusmodi igitur curis involutus *Romam*, a nescio quo, ut ipsius Manutii verbis utar, præmiis commotus & blanditiis captus atque irretitus, abductus est. Illic aliquot menses inani officiorum genere consumserat, & ille quem secutus erat, montes

aureos

aureos promissos in minimis vix præstiterat, consilii & Itineris hujus initi pœnitere cœpit. Argentei autem typi & 4000. Ducatorum annui stipendii loco promissi erant a Pontifice Pio IV., quibus verò an steterit P. Maximus, non solum verba nunc recitata, verum altum de iis silentium Manutii dubitare merito jubent. Interim tamen per decem annorum lustra, pari gratia Pio V. & Gregorio XIII. in se propensis Spartam suam diligenter ornavit. Liberrimus inter hæc nostro erat aditus, & usus Bibliothecæ Vaticanæ, cui & præfectus aliquandiu fuit, unde Manuscripta varia, præcipue illa, quæ Heidelberga venerant, producta restituit, emendavit, atque typis suis vulgavit, quos codices omnes ipse lustrans ab erroribus preli purgare solebat. Interim tamen ne sicquidem contentus Romæ vivere poterat, sed ob varia illic locorum sibi displicentia non nisi in patriam redire studuit. Notanda inde veniunt verba in Ep. V. L. IX. ad *Johannem Cratonem* exarata, in qua, hoc, sermone, suum statum Romanum

defcribit: *Laborabam, inquiens, domeſtîcis incommodis, fratrum meorum culpa, nec ſpes erat emergendi, niſi nova conſilia caperentur. Vocabar a P. M. quo nihil videri poterat honorificentius: Fructum autem quis non expectaret? Cohortabantur ampliſſimi viri, quorum erga me ſingularem benevolentiam multis rebus antea perſpexeram. Lata denique copioſa, ampla ab omnibus omnia promittebantur. Quid agerem? Credidi & ſperavi, ut fere ſumus omnes homines hoc ingenio, ut ea quæ cupimus libenter quoque ſperemus. Quanquam hoc levius, quod ſpem fefellerit eventus: non tamen enim abundare, quam non egere gratum eſt, illud perquam grave, quod perpeti ſæpe multa ſum coactus indecora prorſus, indignaque ſtudiis noſtris, ætate noſtra, exiſtimatione antea parta. Nunc ſingulari divino munere patriam adepti, redibimus ad illa præclara ſtudia, &c.* Ex his & ſimilibus facile colligi poterit, quanta animi voluptate Venetias An. 1570. noſter redierit, utpote in quo loco ob cœli ſalubritatem priſtinæ valetudini ſe reſtituendum fore credi-

credidit, nam inedia, morbo, mœrore, ad horribilem prope maciem Romæ redactus erat. Dum itaque cum laribus ſuis viveret, quotidie labentibus viribus ſibi unico vivere cupiens, ſubducturus ſe multis multorum alloquiis, amœnitatem & ſalubritatem ſecutus, Genuam proficiſci in animum induxit ſuum; ſed accidit, ut contra voluntatem ſane An. 1571. & præter opinionem Mediolani conſiſteret. Ineunte tamen Anno ejusdem Seculi ſeptuageſimo ſecundo iterum Venetias, atque inde Romam, ante ſibi adeo inviſam, denuo migravit. Reliquerat iſthic nubilem filiam ſacris, quanquam invitam, commendatam virginibus reducturus eam erat ad nuptias. Neque id, ut ex mente aliorum loquar, omittendum erat, nam vi illa in Monaſterii clauſtra detruſa, huic vitæ adſueſcere vix poterat, atque idcirco carnis voluptate abrepta, ſive vi, ſive inſidiis ſtructis, ſe inde prodituram minabatur. Ne igitur rabie ducta ſcelus tantum, quale a Pontificiis habetur, perpetraret, multum negotii faceſſivit

patri Manutio, ut inde salva cucullatorum amicitia eriperet. Pugnare quodammodo cum his & præcipue cum iis, quæ de libidine fœminæ dicta sunt, videntur verba, ad Camillum Palæottum scripta Ep. IV. L. XII. *Unicam*, inquit, *filiam, inter sacras virgines educatam, non hebetem ingenio, nec paucis, nisi me fallit amor, virtutibus instructam, juveni optimo satis honesti loci, haud postremi ordinis in jure Civili, addo etiam, quod hodie potissimum requiritur, a fortunæ bonis non imparato, meis reclamantibus, de sententia tamen fidelium amicorum, despondi, &c.* Neque tamen hac ratione sanatam illam esse scriptores affirmant: Etenim nihilominus, ut malæ ac libidinosæ fœminæ solent, pessime & illa vivere non desiit. Quæres, ut Pater, mærore inde contrecto, pertristem & calamitatibus continuis obrutam vitam augeret in causa fuit, eoque factum, ut, variis morbis & oculorum præcipue vitio vehementer auctis, affligeretur, & de Roma denuo deserenda cogitaret. Retentus enim ibidem erat a Gregorio

XIII.

XIII. iisdem fere, ut antea datis promissis, quibus fide habita, majoribus corporis & animi malis indies obrutus, tandem septuagenario major An. Chr. Thuano testante, 1574. octavo Iduum Aprilis ultima fata expertus est, nullis omnino divitiis in hoc orbe, præter gloriam nominis, & scriptis, quibusdam apud plerosque relictis. Quod doctrinam hujus viri attinet, erant, qui laudabant, erant etiam, qui culpabant. Et quidem ob latinæ linguæ peritiam in cœlum usque a non paucis extollitur, alii vero facultatem latine scribendi, & promptitudinem prædicant, sed iidem in eloquendo ac ore facundo proferendo a pueris sex annorum fuisse superatum perhibent. Imo etiam nasutus ille cavillator Scioppius, pro more suo, vocabula quædam minus latina in Epistolis Manutianis se reperisse, non sine verborum contumelia scripsit. Verum hanc litem meam nunc non faciem, quamvis illud facile cum viris doctissimis approbem. Er sey ein rechter Wörtleins-Krämer / Wurm-Schneider und Nach-

Nachäffer Ciceronis gewesen / ita ut etiam integras Periodos ex eo suas fecerit. Attamen præstantissimi quoque largiuntur, quod ex primis ille fuerit, qui Romanam eloquentiam, & puritatem Italos recte docuit. Epistolarum ejus passim prostant L. XII. Harum prima editio ipso autore præfante Coloniæ An. 1569. octo saltem libros complexa prodiit. Altera Veneta est, qualis & tertia & quarta est, Anno 1573. undecim libris absoluta. Ultimus vero liber a filio Aldo post fata patris additus censetur. Stilo omnes conscriptæ sunt tersissimo, sed nihil fere continent, nisi mera verba de rebus domesticis, & aliis inutilibus, aut honorificis compellationibus & adulationibus, agentia. Easque ferunt tanta accurata diligentia exaratas fuisse, ut uni interdum Epistolæ concinnandæ aliquot impenderit menses, spatio inter singulas lineas amplo facto, cui omissa hactenus inserere posset. Neque etiam cuiquam rescripsit, nisi qui pari elegantia phrasium & constructionum utebantur. Præter has ejus 4. etiam

ſunt Annotationes in Ciceronis Rhetoricam, Epiſtolas familiares ad Atticum, orationes, & officia. De gli Elementi & di molti loco notabili effetti 4to Venetiis An. 1557. Judicium de Poëtis: Breve opuſculum de antiquitatibus Romanis: De Veterum dierum ratione: Calendarium Vetus Romanum: Apophthegmata: Adagia. De Civitate Romana: De Senatu; De legibus Romanis: De Comitiis Romanorum, quæ ſcripta hodie rarius comparent. Carmina ejus inveniuntur in Tom. II. Deliciarum Italicarum. Ciceronis opera prodiere ex ejus officina nitidiſſime, quæ editio Manuſcripto optimo æquiparanda eſt, & omni pretio charior æſtimanda, vel eo nomine, quod ab ipſo Manutio emendata & correcta fuere. Antequam ad alios progrediar, conceſſum erit ſine dubio paucis de filio Pauli, *Aldo* nempe, eodem officio Correctoris mihi laudando. Natus hic eſt Venetiis & patrem a juventute ſecutus omnis iſtius fortunæ & Eruditionis particeps factus eſt. Unde induſtria ſua Genitorem in

officina ejusdem Typographica non sine laude juvare solebat. Verum his rebus mox ereptus, Bononiæ primum, deinde Pisæ docuit. Romam postea a Xisto V. citatus in Gymnasio illius urbis splendidissimo publice professus est, eo tamen successu, quem illi habere solent, qui facundia oris non pollent, & sua de charta sine affectu prælegere solent, ut nempe sine auditoribus vel soli tempus lectionibus constitutum in ambulacris deambulando terendum fuerit. Atque sic rebus stantibus in aulam Vaticanam vocatus Typographicis laboribus vacavit, libros, qui imprimebantur a suis nævis liberando, usque tandem ex hac vita migravit, Libris & a patre acceptis & a se auctis, per testamentum Pisanæ Academiæ traditis, ubi in hunc usque diem & multitudine & bonitate clarent. Atq; ita ad alios transeo, ex quibus recentior nunc prodit, nempe

Gabriel Maier

POëta felicissimus; sed in orbe erudito ad hanc usque tempestatem, non

non ita, uti dignus fuit, clarus. Natus est *Urbonis* ad Lacum Bodamicum in Helvetiorum agro Anno 1639. d. 1. Febr. Unde & vulgo Norибergæ, der Schweitzer Maler / dicebatur. Patrem veneratus est virum honestissimum, Johannem Georg. ejus loci mercatorem. Juvenis ludicra serio, quam pro ætatis ratione fieri consueverat, tractans; jam portendebat mature, quid sera ætas ferret. Hinc in juvenilibus, quisnam futurus sit prodens annis, ad literas discendas idoneus suis visus, sedulo iisdem dare operam cœpit. *Stenium* primo oppidum, post *Feverthalium* & tandem in Gymnasium *Scaphusiense* missus est. Feliciter ubique jactis studiorum fundamentis, patre An. 1650. piâ ex vivis erepto morte, mater in Noricas abiit. Erat illa Ursula Ortelia nata Holzschueria, quæ patritia est Civitatis & generosa familia. Ea igitur cum Norибergæ sibi sedes figeret constantes, filium quoque, quem secum adduxerat, fidis hujus urbis tradidit studiorum & morum formatoribus. A quibus etiam

præcipue a *M. Georgio Widero* Rectore Scholæ ad Spiritum S. omni Eruditionis solidæ apparatu instructus fuit. Altdorfium postmodum contendens Artium Liberalium & politiorum meditationibus, adjecto Juris studio industria maxima incubuit; Literis tamen elegantioribus & Poësi inprimis vacans. Tandem decursu Academico fere absoluto, fausto omine ab Endteris, qui noverant Virum Vitæ sedentariæ amantem, oblatum ei est munus corrigendi sphalmata Typographica a prelis suis suorumque commissa. Accepit promissa *Majerus*, inter pactus certum & æquum pro labore pretium. Atque inde cum Endteris de Republ. liter. meritissimis, lætus quæ agenda erant, & fide laudabili inde ab Anno 1673. peregit, Bibliisque præcipue ex officina ista prodeuntibus operam sedulitate sua navavit. Labor iste tanto magis viri hujus indoli exoptatus, quo magis sedati erat ingenii, & suis Musis vivere consueverat sine strepitu, unde & constanter illi inhæsit. Et quanquam perspecta satis esset

inter omnes *Majeri* doctrina, atque hinc Procerum Reipublicæ clementia officia quædam publica nonnunquam essent oblata, ut lautiori fortuna, si voluisset, uti potuisset; noluit tamen unquam altius adscendere, contentusque fortuna sua vixit. Adeo quidem, ut aliquando Senatori munus quoddam benigne offerenti, responsum dederit: Unicum se illud optare ex animo, atque exhiberi sibi velle, ut a Vigiliarum ad portas publicarum onere, quod per singulos menses, ordine, nonnisi unica vice ad cives singulos redit, imposterum immunis esset. Eoque facili negotio impetrato, ingenti beneficio se affectum existimans strenue in emaculandis Endterorum libris pergens eruditosque amicos subinde invisens, omnium Civium sibi favorem amoremque contraxit. Quem non parum auxit singularis illa facultas, qua cum primis pollebat contexendorum extempore carminum, latino præsertim idiomate conscriptorum; Eo quidem successu, ut Anno 1674. Cal. Maji in convivio ignoranti

ranti rei futuræ a viro per orbem celebri *Sigism. a Bircken* Palatii Lateranensis Comite & Societatis ad Pegnesum florigeræ Præside spectatissimo, dudum debiti concessi fuerint honores Poëtici. Hinc Laurea ornatus Poëtæ a laudato paullo ante Societatis Moderatore in numerum Collegii receptus, cognomen Palæmonis adeptus est, sub quo integumento in variis scriptis a dicto Collegio *cujus nunc summus Præses Illustris noster Fürerus est*, editis, latet. Ad rem domesticam quod attinet, duas in matrimonio sibi junctas habuit uxores, alteram *M. Jac. Tydæi* Eloquentiæ & Poëseos P. P. Altdorfini filiam, alteram *Svventeri* Senatoris istius oppidi gnatam, quæ adhuc in vivis superest. Eo rerum statu vitam protraxit ad annum usque nonagesimum atque nonum præcedentis Seculi, quo morbo laboribus contracto, supra modum sedendo confectus vivendi finem pio obitu fecit. d. 19. Febr. annos natus sexaginta. Carmina quæ maxima copia & numero ad fata usque ultima concinnaverat Sociis

Colle-

Collegii Poëtarum ad Pegnesum postremis testamentis tabulis legavit, quæ tamen diligenter quidem servata, nescio quo fato, æquo an iniquo non facile dixerim, laudabili consortio erepta, nunc in manibus ejus servantur, a quo ne scelus prodatur, eorum in lucem protractio, nisi per plagium forte, vix speranda erit. Unicam his dictis addo observationem, quæ ad mores viri Beati spectat, solitos. Nimirum ejus Carmina fluentibus & pronis deliciis nunquam magis abundasse, nisi quando ea vino quodammodo & mediocriter imbutus tinctusque composuit. In eo enim rerum & corporis animique statu inter complexus & oscula, Amicis multo numero exhibita, quicquid conabatur dicere, versus erat. Ex quibus duo saltem specimina hoc loco exhibuisse sufficiat. Et prius quidem, quo ab Alumnis Norico-Altdorfii viventibus candelarum quarundam, beneficentia Inclytorum Curatorum Academiæ distributorum, munusculum mellitissimo sibi expetiit carmine

Tem-

Temporis cuicunque cari, Furibus carissimis,
Amicis in Alumneo degentibus
S. & O.

Vos o qui partem solido de Sole soletis,
Sæpe mihi gratis demere colloquiis?
Candida, candelas igitur date, Pectora. Nam quos
Justius appellem? Damna repensa volo.
Luminibus proferte diem, tenebrasque molestas
Pellite. Nox mors est, est mihi vita dies.

Alterum vero ex autographo ejus, Philothecæ cujusdam amici consecratum, ita habet:

Dextera, Care, tuum mea poscis ut imbuat Album,
Vis in nominibus nomen habere meum.
Invitus facio, fateor Tibi, nomina cuiquam
me debere piget; Libera Vita placet.
Servitium vero cultura fidelis amici
Adstrictam penitus cui decet esse fidem.
Hæc ego jam meditor: Sed Tu me moribus aureis,
devinctum pridem jam Tibi prorsus habes.

Te

Te Musæ, Te Phœbus amat, chorus omnis amorum,
Ipsum dispereat, siquis amare nequit.
Quid moror & moror? Cui pridem dedita mens est.
Huic fidam negitem qua ratione manum?

Ex his, si & cetera evulgarentur, quanti sint futura præsertim elaboratissima nonnulla facile intelligere licet. Igitur

Ne desint fas est, laus, merces, præmia, grates
Sicubi sollicitus sudat in arte labor.
Fas esset, fateor, pia si mactetur in aris
Victima Majero, qui decus Helvetiæ.
Qui mundos Mundo transmisit sæpe libellos,
Expurgans fida, sordida scripta manu.
Ast Tu, quin posces? Hic fama reclamat in orbe;
Ac ibi summa salus. Sat Tibi laudis erit.

Phi-

Philippus Melanchthon.

MIraberis quidem ſine dubio, benevole Lector, & hunc comparere inter Correctores. Sed comperta nos eloqui ex ſequentibus patebit, ubi inter fatorum ejus varios caſus hanc quoque ſtationem ad tempus fuiſſe animadvertemus. Equidem vitam ejus jam delineavit optime, ut nihil ſupra, amiciſſimus *Philippo, Joachimus Camerarius*, Lipſ. ap. Vœgelin, 8. An. 1566. quæ editio reliquis omnibus, Belgicæ nempe in 12. & Lipſ. in 8. forma præſtat, inter quas poſteriores, quod menda ſint ex inclyti Polyhiſtoris *Carpzovii* Ædilis Lipſ. manu annotatum vidimus fere innumera, & cum ſtupore cognita, vetuſtiorem æque ac Vœgelianas omnia anteferre recentioribus quibusque de novo confirmati ſumus: Ipſa vero Philippi deſcriptio exemplum omnibus eſſe debere, qui curricula Vitarum exaraturi ſunt, credo, neminem in dubium vocaturum eſſe: Nihil enim omiſſum eſt, quin potius literaria varia & Eccle-

Ecclesiastica hinc inde inspersit iis temporibus memorabilia. Unicum tamen desideratur, quod partium studio laboraverit Camerarius, & quacunque occasione arrepta Philippum excusarit, etiam in iis, in quibus aliquo modo saltim culpandus veniebat. Unde etiam in *Matth. Flacium*, & omnes Melanchthoni adversos, non raro detonare admodum solet. Neque illud laudandum, quod parce in scriptis Philippi, placitis iisdem addictus, indicandis autor celeberrimus fuit. Sed mihi in præsens, ut de hisce copiosius judicem, non incumbit, ut potius secundum instituti rationem de pauculis inde excerptis, huc referendis cogitandum sit. Natus An. 1497. *Brettæ* d. 16. Febr. Patre *Georgio* Schwartz-Erd/ id quod nomen, usu tunc Eruditis communi in Melanchthon mutatum postea est. Ob felicissimam indolem, ac indefesso studio, ardentibusque precibus ad magnum Eruditionis gradum provectus incomparabile totius orbis Literati decus factus est: ut qui Principem omnium Doctorum to-

tius Europæ suo tempore appellandum censuerint. Triviis Scholasticis sepositis *Heidelbergam*, atque Baccalaurei titulo ibidem insignitus *Tubingam* discessit, ubi, ut verbis Adami utar, Ty-
„pographicæ officinæ *Anselmi* aliquan-
„diu Corrector præfuit. Excudebatur
„tunc, illud grande Volumen Historicũ
„*Naucleri*, quod nonnisi farrago hinc
„inde congesta a *Cl. Struvio* dicitur: In
„hoc multa, quæ corrupta erant, ipse
„emendavit, mutila multa complevit:
„confusa in ordinem redegit: Obscuris
„lucem reddidit, effecitque, ut is la-
„bor, qui antea erat farrago verius,
„quam integrum Historiæ corpus, po-
„stea & a multis adpeteretur & magna
„cum utilitate legeretur, prodiit vero
„An. 1516. fol. Et huc etiam verba
„Camerarii spectant, pag. 16. concurrentia. Librum autem hunc exprimendum susceperat *Thomas Anselmus*, qui officinam Typographicam habebat Tubingæ. A quo perfectum fuit, ut & illius scripti, & aliorum, quæ a se ederentur, curam respectumque Philippus susci-

suſciperet, quo prodirent correctiora. Poſt hæc fundata Academia Wittenbergenſi, Princeps *Fridericus*, ut ſe reliquis Doctoribus ibidem adjungeret Philippus ab eo petit. Hanc conditionem ſuadente *Capnione* arripiens, Tubinga non ſine luctu Eruditorum & Typographi ſui diſceſſit, ut qui multa officinæ ſuæ ornamenta ab eo futura perſuadebat. *Norimbergæ Pirckhameri*, Lipſiæ vero *Moſellani* & *Crocii* amicitias ſibi conciliavit, hæc enim loca in Itinere tranſire neceſſe habebat. Wittenbergæ vero celeriter omnium in ſui admirationem rapuit animos & incredibili proclivitate cœpit amari. Græca illic primum docebat, & in religionis negotio conjunctiſſime cum *Luthero* vivere cœpit, & viciſſim ab eo, ut ut dignitate, & annis ſuperiore dilectus eſt, qui nunquam etiam deſiit, ut fratrem in Germanum Melanchthonem dum vixit colere. Luthero abſente, & *Caroloſtadio* tumultuante, varia quidem capeſſivit negotia, in quibus tamen agendis nunquam non taxandum in eo fuit,

quod conatibus istorum hominum, non ea, qua par erat animositate, restitit, sed vel quietus resedit, vel ulcus ipsum tangere nimia meticulositate veritus est. Sed cui non dictus *Hylias!* quo etiam pertinet, quæ de Calvinismo ejus subtili, cui favisse dicitur, passim circumferentur. Illud paucis, quæ autem personam spectant, de iis Camerarium breviter omnium complexum audiemus: *Fuit statura brevis, non tamen brevitate notabili, membrorum compositio plane elegans, frons explicata & ardua, insignis vena quadam ampliore in illa eminente, capillus rarior, collum procerum, jugula insigniter concava, oculi pulchri, & acies horum mirabiliter clara, pectus satis amplum venter & Ilia adstrictiora. Omnium partium corporis & integra & vera sua figura, & congruens erat soliditas.* Immodestius pronunciata sunt, quæ *Jacobus Balde*, Socius Collegii pessimi Jesuitarum, eleganti versu, sed pessimo animo, & male volentissimo in III. Tomo Carminum in Apologia Pinguium n. 61. ita cecinit:

Zvving-

Zvvinglius! atque ipso nigrior carbone Melanchthon;
Ultimus hic adeo squallens, ut præter haberet
Ossa nihil, visum post restim ex cannabe torta
Fugisse a furca delapso fune putassent.
Hic tamen acer erat Romani nominis hostis,
Et quia non Asinus rudis omni carcere pejor,
Hic etiam Grajo potuit rudere ore diserto.

Addam etiam curiosum Patris familias documentum a Philippo capiendum: Nempe cum aliquando a peregrino quodam inviseretur inventus ab eo cunas motitans, & cum mirum hoc illi visum esset, officium is Patris familias prudenter & doctè advenæ novo tanta suavitate oris exposuit, ut multo doctiorem eum ad cunas sedendo dimiserit, quam admirabundum admiserat. Liberalis de reliquo in pauperes, benignus & non raro prodigusque, omnibus charus, nemini inimicus &

minus forte pacificus. De quo animo in Religionis nimis remisso celeberrimum aliquem Theologum Wittenbergensem dixisse memini. **Er wäre so furchtsam gewesen / daß man ihn mit einem Schaafe hätte zum Dorff hinaus jagen können.** Durius *Johannes Affelmannus*, Rostoch. Theol. in dissert. de Philippismo fugiendo, 1619. excusa inter alia de eo ita dixerat: *Multas Philippo dari a Calvinistis laudes hyperbolicas & ementitas, quibus magis eum suspectum reddiderunt, oneraruntque, quam ornarunt. Philippum primo fuisse omnino purum atque orthodoxum, media ætate publice optimum, privatum vero atque inter familiares malum, sub postrema vero vita fata inconstantem & Heterodoxum.* Quæ verba si ad lapidem Lydium revocantur, & num excusari possit *Melanchthon*, inquiratur; Tunc utique constabit ad annum usque 1535. probum atque immaculatum fuisse, verum posterioribus temporibus in Cap. doctrinæ de S. Cœna non nihil cespitasse & â puriori dogmate recessisse videtur. Unde etiam

etiam varii discipuli ejus eodem veneno conspurcati in suas redeuntes, idem & aliis instillare conati sunt, quales etiam in Norica nostra Civitate latuere, ut *Manutius Hellinus* Superintendens, de quo peculiari & prolixa dissertatione Altdorfi excusa actum est, *Laurenzius Dürnhofer*, Antistes Ægidianus, & *Henricus Fabritius* Schmidlein / dictus, & alii etiam ex proceribus. Nec dubium est omnes motus â *Crypto*-Calvinistis Wittenbergæ postea excitatis ab eo in suam sententiam & obtorto sæpe collo tracto ortum habuisse. Neque id mirum: Etenim *Luthero* mortuo omnia dependebant a nutu Melanchthonis, ab eo vero quid nisi ejusmodi obscura, quæ antea vivo Luthero, quam fieri potuit, studiose occultaverat, expectari poterant. Excusatur quidem a nonnullis sed â paucis. Neque rectius de mente ejus constare poterit, si literæ ad *Calvini* placita spectantes ab eo datæ, sunt perlectæ, ex quibus, qui exercitati sunt facile, quantus viri hujus fuerit â priori integritate lapsus deprehendent, de quibus

tamen in Celeb. V. E. Lœscheri Historia motuum P. II. & Joh. Christ. Wendeleri diss. de Vitis demeritis aliquot Virorum celeberrimorum in Ecclesiam Altdorfi excusa uberius legi quædam poterunt. Mihi paucis de extremis *Philippi* dicendum est; Obiit ille Malo Hypochondriaco diu vexatus, Wittenbergæ diebus Climactericis anno ætatis 63. An. Chr. 1560. Tumulatus est in templo, quod arci Wittenbergensi adjacet, ex opposito B. Lutheri, quæ monumenta Imaginibusque supra impositis statura ad vivum â *Luca Cranachio* depicta, sarta salvaque in hanc usque mansere diem. Quod superest tanta est adhuc horum virorum veneratio apud omnes, ut etiam peregrinantes picturæ cerussa nomina sua inscribant, quæ sæpe tanto numero appicta reperiuntur, ut aboleri a Ministro templi opus sit, ne pictura ex istis maculis corrumpatur. Quam tamen insaniam Orthodoxorum Wittenbergensium, ut & illam, quam ludunt in extollenda ad cachinnum usque Lutheri Cathedra in omnibus fere titulis disputationum

tationum conſpicienda, non raro præcordia ſaniorum moviſſe non dubium eſt. Scripta noſtri Melanchthonis in laudata diſſ. M. Wendeleri ſub præſidio Venerandi Sontagii habita enarrata habebis, præſtantiora ſunt: Commentarii ejus in Danielem & in Epp. Paulinas: Summa Doctrinæ Eccleſiarum Orthodoxarum: Loci communes: Objectiones & Reſponſiones Polem. IX. Voll. 8. a Pezelio editæ, multis Polemicæ Theologiæ Syntagmatibus hodiernis, vel ob ſtyli nitorem, quem aliqui cum Theologia non putant conciliari poſſe in pretio habendæ, & in primis hujusmodi ſcriptis collocandus. Epiſtolarum Tomum I. & II. An. 1580. & 84. Peucerus edidit, tertium Pezelius, quartum & quintum Joh. Saubertus, a quo appendicem etiam ad quartam partem An. 1645. Noribergæ luci expoſitam eſſe conſtat. Extat & Volumen in Belgio excuſum An. 1647. Lugd. B. it. Literæ ad J. Camerarium miſſæ 8. a Vœgelino Lipſiæ impreſſæ ſunt. An. 1569. Sunt etiam Chytræi Epiſtolis, Melanch-

thonis aliquot annexæ. In Camerarianis autem varia occurrunt de filiæ Melanchthonis Sabini uxoris amoribus extra conjugium vagis, non sine famæ Patris detrimento, judicante Kortholto, quô etiam affirmavit se legisse in aliquibus Epistolis Philippi nomina, Carmina Sabini occurrentibus, quos is in animo habuerit ob turbas Germaniæ in Palæstinam abeundi ibidemque verbum divinum prædicandi. De reliquis omnibus utpote in vulgum notis sileo, lectoremque remitto ad Adami Vitas Theoll. & Philosoph. Bælium Tom. II. p. 2090. Teissierium T. I. p. 201. qui Scriptorum Melanchthonianorum numerum definit 95. Camerarium in Vita. Freherum & alios. Sic nihil impediente calamo nostro se offeret

Simon Milangius

NAtione Gallus Seculo XVI. claritate nominis conspicuus. Postquam in juventute multa sustulerat acerba & oppido molesta, ut iis fieri solet, qui egestate attriti ex aliorum vel fortunæ Libe-

Liberalitate vivere coguntur. Nihil ominus tamen noster ope ingenii sui ad illud culmen Eruditionis adscendit, ut ob doctrinam, & singularem in studiis elegantioribus notitiam Collegii Guinensis sive Aquitanici in Gallia florentissimi Rector fuerit constitutus. Id quod munus communi Eruditorum Reformatorum sacra amplexorum suffragio acceptum summo etiam cum omnium applausu gessit. Invalescente vero potentia Pontificiorum & Patrum præcipue Societatis Jesu in istis regionibus longè latèque sua authoritate grassantibus, & Scholas Hæreticorum, ut credebant malorum Seminaria rapientibus, effectum tandem est, ut & nostro *Milangio* de munere suo vel nolenti cedendum esset. Submotus igitur ab hoc officio, quod recte administraverat publico, cum de alius generis negotiis cogitaret, Typograghicæ Artis amore captus eidem se dare constituit. Primum quidem aliis saltem ejus rei cultoribus operam consecraverat suam, dum plagulas, quas illi excudebant, ut mundæ

mundæ puræque fierent, purificare suſceperat, poſtquam verò in ſtabulis iſtis everrendis & purgandis diu, ut Hercules ſudaverat, ipſe officinam conſtruere intendit. Neque infeliciter conſilium ſuſcepit, mox enim typis comparatis, omnia ad opus bene & cum laude gerendum neceſſaria conquiſivit, eoque brevi tempore rem omnem addixit, ut inter primos Typographos Galliæ haberetur *Melangius*, cum propter doctrinam, tum verò etiam ob ſingularem & indefeſſum literis inſerviendi conatum. Præcipuè verò de eo prædicabatur, quod uteretur typis admodum acutis, charta candore marmoribus ſimili, atramento nigro, & quod maxime aureo quaſi lapillo notandum, nihil omnino excudere, nihil emittere unquam in lucem, niſi quod ipſe ſuis revidiſſet & perſcrutatus eſſet oculis. Quam ob rem quod ipſe potiſſimùm ſcripta omnia correxit, quæ haberet imprimenda digniſſimus nobis viſus eſt, qui cum oporino mox memorando *Golzio* aliiſque in eundem venire cenſum poſſit. Qua in

re

re præeuntem habemus Illustrem Monasteriensem Decanum, & Westphaliæ suæ decus *Bernh. Mallinkrotium*, qui ob eandem causam, ubi in ejus mentionem honorificam incidit ad Correctores Eruditos, quorum perpaucos nominat, referre neutiquam dubitavit. Eumque secutus benevolus Lector porro, si vacabit, evolvat, atque dictorum fidem plus satis inveniet, in erudito opusculo de ortu & progressu Artis Typogr. pro Germanis adv. Gallos de dignitate ista concertantem. ed. Col. 1640. 4. p. 96. conferatur etiam *Pauli Patris* Profess. Mathem. Gedan. diss. de German. Miraculo optimo maximo typis literarum 4. Lipsiæ 1710. exc. p. 80. Huic statim subjungatur

Franciscus Modius.

NAtale solum Flandriam, & Brugensem in ea Civitatem coluit, in qua Anno 1556. stirpe procreatus nobili, nobiliori verò præditus ingenio fuit. Puer optimæ & generosæ indolis optima quæque sperare de se jubebat Paren-

tes.

tes. Quare literis melioribus a teneris unguiculis consecratus magnos & ingentes in iis progressus fecit. Domo egressus & Patria Coloniam petiit, ibidemque *Carolo* Comiti ab Egmond servitia, qualibus juvenes nobili prosapia orti adhiberi solent præstitit. Anno elapso transiit in familiam *Adolphi Hermanni Rideselii* Hassiacæ Aulæ summi Gubernatoris, atque postea ad Comitem suum reversus, ab eo in Belgium ablegatus, nulla re eorum, quæ in mandatis habebat, impetrata in Germaniam solus remigravit. Ita *Joh. Posthio* de meliori commendatus ejus intercessione *Erasmi Neustetteri* Præpositi Coburgensis per triennium usus est beneficentia. His autem abeuntibus patriam dulcissimam repetens bellorum truculentorum rabieque vastatam & miserrimam reperit. Atque adeo urbem quoque natalem ingressus, nonnisi in ea Martis invenit filios dirimentes cunctaque vastantes: Deplorato lugubri rerum statu tristis hinc iterum discessit, relictis quæ hæreditario ad se pertinebant jure aliorum potestati.

Quo

Quo facto in Germania Amicos, ut spes erat, sibi conciliaturus *Francofurtum* venit, neque etiam infeliciter ibidem Vitæ suæ sustentandæ prospexit, variis hinc sibi suisque Musis conciliatis Patronis. In his *Sigismundus Feyerabend* celebris Typographus ducentos Imperiales singulis annis se soluturum viro solertissimo spondebat, si emendaret libros, qui ex officina sua prodituri essent. Placuit res *Modio*, accepit promissa ac omni studio prelis satisfacere laboravit. Nec defuissent etiam alia commoda succedente tempore ex amore Principum ad eum redundatura nisi Anno 1587. pessimo Consilio, ut animi erat varii & fluctuantis, in patriam redire in animum induxisset. *Bonnam* enim cum transiret, quæ urbs â Gallis vi dam expugnata erat, omnibus peregrinis hostium crudelitati expositis, noster etiam *Modius* in truculentorum militum manus incidit, vestimentis amissis graviter vulneratus, captusque, & non nisi grandi â Jacobo Campio expensa pecuniæ summa, libertati restitutus fuit.

His

His aliisque fortunæ procellis accessit singulare infortunium, quod aliquando a Cane repetitis morsibus *Antvverpiæ* in crure dextro admorsus subiit, & hoc modo vitæ periculo iterum expositus fuit. Quibus rebus cum duriori sæpius conflictatus fortuna, cum fulmina ejus interitum sibi minari censeret, nec tamen, quibus ea mala tam insolita, tantaque frequentia irruentia promeruisset, animo secum concipere posset impia de Deo cogitare tandem cœpit. Negare scil. ausus, quod omnia regerentur sapientissima divina mente, atque providentia, Deique consilia in iis rebus haud esse ratus, ubi malis bene, & bonis male sit. In tanto discrimine igitur vitæ & animæ positus cum celeberrimo *Lipsio* sua mentis sensa communicavit, & ab eo Philosopho Stoicis Principiis imbuto, omni quo potuit conatu & labore rationibus allatis in viam reductus est. Eaque collatione tam feliciter Modius sanitatem mentis denuo adeptus est, ut Philosophi in morem omnia, & bona & mala æquo deinceps perferret animo.

Tan-

Tandem poſtquam denuo *Francofurti* & *Antverpiæ* prioribus laboribus, corrigendis nempe libris, vacaſſet, Canonicus Audomari factus eſt, paullo vero poſt ex hac ærumnis plena vita migravit ad vitam tranquilliorem An. 1599. quanquam ſint, qui Annum 1598. commemorent, imo etiam *Kœnigius*, annum emortualem, incertum quo auctore, fuiſſe affirmat 1697. Diſcrepantibus ergo ſcriptoribus certum quid definire vix licebit, nec multum etiam ſcire refert, quanquam B. in Kœnigii Bibliothecam vel ſaltem errorem typographicum commiſſum fuiſſe putem. Specimina Eruditionis, quæ reliquit, ſunt: Pandectæ Triumphales fol. Francofurti 1586.: Poëmata laudato Neuſtettero inſcripta: Lectiones Nov-antiquæ: Notæ in Frontinum, Ælianum: Modeſtum: Vegetium: Emendationes Curtii, Juſtini, Livii, &c. vid. Adami Vitas Philoſ. Freheri Theatrum & Swertii Athenas Belg. p. 247.

VVolfgangus Musculus,

THeologus Seculo XVI. clarus, natus *Dusæ*, Lotharingiæ oppido, ob Salinas, quas habet perquam noto, An. Chr. 1497. mense Sept. eodem anno, quo Melanchton, atque ideo cum eo in nostro recensu conjungendus. Multas tempestates, & procellas fortunæ adversæ subiit, quas tamen omnes fortiter sustinuit. Patrem nactus est *Antonium* doliarium & Civem laudati oppidi, a quo ingenue educatus, atque omni Pietate fuit innutritus. Post domestica Tyrocinia in Scholas peregrinas missus, *Ruppersvillam*, *Selestadium* & *Coloniam* hinc reversurus a Præposito Monasterii cujusdam S. Benedicti in oppido *Westrich*, ad vitam Monasticam est invitatus, cui probitas morum, & ingenii bonitas perplacebant. Hoc facto spei de se conceptæ respondentem agebat in Claustris vitam pro ratione temporis & instituti, pium siquidem & ab omni luxuria & moribus monachorum tunc vigentibus alienum sectatus morem,

morem, ita quidem, ut ludentibus sæpe numero reliquis, seria ille solus meditaretur, & deambulando plus sibi lætitiæ creari, quam lasciviendo existimaret. Inde otio honesto dato bonis literis studens, cum aliquando in Bibliotheca Cœnobii *Ciceronis* opuscula, & *Ovidium* reperisset, amore carminum struendorum ardere, atque huic arti operam dare cœpit, eoque progressus, ut mox carminis pangendi Princeps haberetur. Linguam Græcam ex fundamento primum non didicerat, neque latinam ut tristia in his rebus tunc erant tempora. Unde *P. D. Huetius* in libro de Claris Interpretibus sinistrum admodum de eo tulit judicium, *quod nempe vir quidem bonus, sed Græcæ linguæ imperitus fuerit, imo neque latina valde instructus, ut nisi a simplicitate & fide commendandus veniat.* In utraque tamen rectius deinceps profecit, & Hebrææ Linguæ notitiam tantam hausit, ut fontes sacros & obscurissimos Rabbinorum Commentarios intelligere potuerit. Hæc itaque & alia, illudque præcipue

dum promtè ex ſacra Cathedra verba ad populum faceret, effecerunt, ut ei facultas publice dicto modo diſſerendi data fuerit. Quo etiam munere variis in locis non ſine laude perfunctus eſt. Atque ita feliciſſima dies illuxerat, qua Anno poſt Chriſtum natum 1518., lectis *B. Lutheri* ſcriptis, in tenebras Religionis Pontificiæ altius penetrans, in veritatem Evangelii conſenſit, eamque & alios poſtmodum docuit, unde fere nonniſi Lutheranus a ſuis appellatus eſt Monachus. Quare cùm in Monaſtico ordine tutus eſſe haud liceret, nec veritati etiam locus daretur, relicto ſodalitio, uxorem duxit, atque *Argentinam* noctu, ne interciperetur, demigravit. Verùm quid ageret noſter? Res erat anguſta domi; neque enim ex Monaſterio quicquam attulerat, neque cum uxore acceperat largam dotem. Exemplum igitur Pauli ſecutus textorium opificium ſibi eligens per aliquot menſes Magiſtro cuidam ejus opificii *Anabaptiſtarum* ſectæ addicto operam dedit. Conjugi vero, ut interim paria officia, ancillæ

ancillæ more, aliis opulentioribus exhiberet, suasit. Sed mox his etiam valedicens operis Senatum Argentoratensem in fossis & aggeribus Civitatis ampliandis occupatum adjuvare constituit, ut vel sic honesto modo inopiæ succurreret suæ. Verum enim vero ante opus susceptum, ut singulis diebus Dominicis in pago urbi vicino, *Dorlizhemiam* vocarunt, sacra facere, jussus erat. Posthæc Argentinam, inde Augustam Vindelicorum ad publica docendi munia suscipienda discessit, ibidemque religionis negotia, omni animi ardore, & indefesso studio tractans, mirum quantum Ecclesiam Dei amplificavit. Crevit interea ut officiorum amplitudine, ita honorum titulis & doctrinæ Excellentia, & propterea multis colloquiis interesse jussus est, in quibus celebriora sunt *Donavverthense, Isenacense, Wormaciense.* Denique decretorum pro Interim recipiendorum violentia compulsus, statione sua clanculum abiit, atque *Basileam* ad Calvinianorum castra transfugit. Atque in hac tandem urbe

Typographiæ præcipua nutrice, uti jam antea aliquandiu in variis locis fecerat, per longum tempus correctioni plagularum â *Frobenio* excusarum, vacavit, quæ servitia etiam Herwagiis pari alacritate præstitit, ita ut per singulas horas non rarò vel viginti plagulas, re festinationem poscenti, inspectas, absolverit. Nam non rarò ita concurrebant paginæ, ut circumspectus iis videretur, quibus omnibus tractandis nonnisi *Musculus* ob alacritatem & accuratam doctrinam sufficiebat: Inter singularia notandum est, quod suæ curæ credita habuerit, ut aliorum Patrum scripta, sic nominatim *Hieronymi* opera, in quibus restituendis repugnandisque â *Socio Sigismundo Gelenio* diu mulctumque sudavit. *Hervvagio* verò in edendis Chrysostomi operibus occupato, ea de fide suppetias tulit, cui editioni An. 1539. absolutæ V. Tomis, ut & priori Hieronymianæ, præfationem doctam præmisisse Eruditis constat. Posthæc *Constantiam*, ubi uxorem reliquerat, profectus, tandem variorum ad munera Eccles. eum vocantium,

cantium, desideriis repulsis, *Bernæ* consedit, ibidemque ad vitæ ultimam usque horam permansit: Eam verò diu expectatam An. 1663. d. 30. Aug. obtigit, quo die lethali morbo decumbens, animo ad extremum habitum præsentissimo ex hac vita migravit. Ejus prostant versiones aliquot latinæ Commentariorum Chrysostomi in Epp. Pauli ad Romanos, Eph., Philipp., Basil. ap. Hervagium 1536. Transtulit etiam quædam Basilii, item Cyrilli, Sozomeni & Evagrii: Ipse scripsit Commentationes in Genes., Psalmos, Matthæum, Johannem, in Epp., ad Rom., ad Corin., Gal.: & Ephes., Philip., & Coloss., & Thessal., quæ posthuma fere sunt ejus scripta. Edidit præterea Locos Communes: Explicationem Decalogi: Dialogos de Concilio Tridentino, &c. De quibus videatur Adami in Vitis Theol. p. 367. Freherus in Theatro p. 196. Bælius in Lexico T. II. p. 2162. Teissierius in Elogiis pag. 232. Reimmannus in der Einleitung P. III. c. 1. p. 231. Claudit hoc elementum

Marcus Musurus.

TErtium nominamus Græcorum clarissimum, prioribus *Lascari* & *Chalcondylæ* neutiquam postponendum, sed æquiparandum per omnia, in quibusdam & anteponendum. Hic pariter erat ex illorum numero, qui *Turcarum* potestati cedere coacti in peregrinas emigrarunt terras. Sodales primarii enim fuere: *Bessarion Cardin.*, *Emanuel Chrysolorus*, *Demetrius Chalcondylas*, *Theodorus Gaza*, *Johannes Aggropylus*, *Georgius Trapezuntius*, *Michael Marullus*, *Johannes Lascaris*, & noster *Marcus Musurus*. Ex eo autem, dum viri hi omnes & ortu & doctrina haud infimi lubentes ad sacra Pontificiorum transiere, facile cognovi, quam parum non raro religio Græcorum a Romana differat, & quam prona sit omnia ab hac ad illam prolabendi, quicquid dicant isti, quibus interdum inter Evangelicos vivere contingit. Quanquam non negandum, spem honorum suscipiendorum apud Papicolas, ubi fastus mundi regnare

gnare

gnare solet, non parum ad horum virorum transitum contulisse, utpote qua facillime isti homines, tenacissimi aliàs in suis sententiis defendendis, allici & in obsequio contineri possunt. Quamdiu enim Græcis dabis, tamdiu gratus eris acceptusque, fac vero periculum, nec in omnibus eorum responde dogmatibus & petitis, tunc inimicissimos per tot vitam experieris. Ego certe in consuetudine quadam vixi cum quodam Græci nominis viro satis apud nos claro mihique amico, qui aliquot annos â patria, quod illis dulcissimum solum est, vel quasi exul, diu in *Germania* vixerat, variaque hinc inde acceperat beneficia, quæ quanta etiam fuerant, tanta tamen ab eo non æstimabantur, qui majoribus se haud indignum judicaret. Imò memini ea interdum illum protulisse de nostris Germanis, eorumq; studiis, præcipue Græcis, quæ huic albo tradere timeo. Præcipue verò *Halensibus* & Theologis quibusdam, iis inprimis, qui orthodoxi haberi viderique cupiunt infensum admodum fuisse reperi.

Sed ſit venia arrogantiæ iſtorum hominum, nam eo in vitio in unum quaſi conſpirare videntur. Noſter certe *Muſurus* luculentum ejus rei exhibebit documentum. Ille, cum univerſam fere *Græciam* ſub jugo Turcarum ingemiſcentem vidiſſet, *Candiam Inſulam*, quam olim *Cretam* appellârunt, & patria noſtri erat, relinquens, fortuna ſua ventis commiſſa, ſibi ſuisque ſtudiis conſulturus, aliorum veſtigiis inſiſtens, *Italiam* amœniſſimam petiit, ac *Venetias* primum adire conſtituit. Ingenii fretus felicitate & dexteritate, ibidem mox inclaruit, & paullo poſt toti *Italiæ* in oculis eſſe cœpit, poſtquam ſcriptores quosdam Græcos, ſuis interpretationibus illuſtratos, atque â ſe ipſo in Typographiis correctos, cui operæ tunc deditus erat, publicæ expoſuit luci. Meruit inde Virorum Doctorum communia de Eruditione ſuffragia, ex quibus vel unum huic opellæ inſerere placet; Rhenani nempe in Vita *Eraſmi* verba: *Nihil erat*, inquit autem, *tam reconditum, quod non aperiret, nec tam involutum,*

quod

quod non expediret Musurus, vere Musarum Custos & Antistes: omnia legerat: excusserat omnia: Schemata locutionum, Fabulas, Historias, ritus Veteres ad unguem callebat. Hanc tam consummatam Eruditionem insignis Pietas commendabat, &c. His igitur in Societatem literarum communem meritis effecit, ut ab Illustri Veneta Republica munus in Academia Patavina publice docendi, ipsi fuerit concreditum. In ea statione fidelissime etiam, quantum potuit valuitque, discipulos erudivit suos eo quidem successu, ut nimio concursu studiosorum facto conclave tandem non sufficeret ad frequentiam tantam capiendam, sed amplificandus locus esset. Id quod recentiori ævo *Johanni Meursio* Lugduni Bat. contigisse legi, ad quem audiendum tantus concurrebat numerus, ut locus auscultantibus vix relictus fuerit, qui tamen post hæc ita imminutus est, ut non raro duobus saltem vel tribus verba faceret præsentibus. Amplius de Musuro nostro testimonium *Erasmi Roterod.* adducendum ducimus in Epp.

L. V.

L.V.XXIII. hunc in modum ſcribentis: *Patavii neminem vidi celebrem, mortuos tantum commemoro, præter Raph. Regum hominem admodum natu grandem, ſed cruda viro, viridisque ſenectus. Erat tum, ut opinor annis ſeptuaginta, & tamen nulla fuit hyems tam aſpera, quin ille mane hora ſeptima Marcum Muſurum Græce profitentem audiret, qui toto anno vix quatuor intermittebat dies, quin publice profiteretur. Hiemis rigorem juvenes ferre non poterant, illum ſenem nec pudor nec hyems abigebat ab auditorio. Muſurus autem hic ante Senectutem periit, poſtquam ex benignitate Leonis cœperat eſſe Archi-Epiſcopus, vir natione Græcus, nimirum Cretenſis, ſed latinæ linguæ usque ad miraculum doctus, quod vix ullo Græco contigit, præter Theodorum Gazam & Johannem Laſcarim, qui adhuc in vivis eſt,* &c. Tanta fuit Muſuri diligentia & exiſtimatio, ſed non minor animi elatio hinc facta, omnium virorum doctrina illuſtrium opinionem permagnam animo ſuo concipiens, & ſibi proponens, atque ex ea re creſcente ſupercilio & cupidi-

cupiditate incredibili plus ultra tendendi, cum Venetias huic ſpei vix reſponſuras cerneret, relictis dignitatibus & laboribus *Romam* conceſſit. Illic cum Poëma quoddam Græco ſermone in laudem *Platonis* conſcripſiſſet, quod poſtea operibus præmiſſum eſt, amicitiamque & gratiam *Leonis X.* P. R. conſecutus eſſet, ita, ut non ſolum facultas data ei fuerit, a Collegio illuſtri Romano Græca publica authoritate profitendi, verum etiam tanti habitum fuit viri ſtudium, diligentia ac fides, ut Papa *Archi-Epiſcopum Malanzianum* poſtmodum creaverit. Attamen vix ad hunc honoris gradum adſcenderat ecce! ut Græci ſolent, majoribus ſe adhuc dignum ornamentis judicans, eaque illico ſecutura autumans, nihil niſi, ut in Purpuratorum numerum reciperetur, habuit in votis, eaque ſpe diu ſuſtentatus eſt. Vana autem illa perſuaſione ex eventu cognita, non enim unquam cogitaverat Pontifex de iis honorum titulis & juribus Muſuro concedendis: Unde noſter tandem ſibi ſuisque

Civi-

Civibus imo universæ patriæ ignominiosum fore ratus, suam conquestus fortunam, & indignitatem re desperatæ, mœrore contracto, cum mox in ipsum vultum serperet atra lues, expiravit. Et quidem, postea quam paullo ante exitum ex hac vita, cum triginta aliis a Papa pileo rubro fuerat condecoratus, teste *Jovio*. Quem tamen alii hydrope laborâsse, & nunquam honoribus istis imbutum, diem supremum perhibent obiisse. Anno â nato Christo 1517. Quod mortale erat humo, gloria vero nominis æternitati, consecrata est. Vivit etiam hucdum & ob alia & ob industriam in vertendis, corrigendisque Scriptoribus Græcis diligentiam incredibilem, de qua in Vita *Lascaris* verba ex *Almeloveenii* vitis Stephanorum excerpta hoc loco possent repeti. Unde quoniam Lector paginas revolvens, facillime breves illas denuo poterit inspicere lineas describere hic supersedemus. Paucis restat de scriptis Musuri quædam, ut addamus. Extant ejus Epigrammata Venetiis Anno 1500. ed.

itemque

itemque *Aristophanes & Athenæus*, quos primus correctissimos protraxit in lucem & correxit apud *Aldum*: Præfatio in Etymologicum magnum procus. An. 1499. Venetiis per *Zachar. Calliergium*, cui Typographiæ, uti in hoc opere, sic in aliis variorum doctorum scriptis emaculandis operam suam Epanorthoticam per longum tempus consecraverat. Sepulchro insculptum fuit Epitaphium sequens:

Musure mansure parum, properata tulisti
Præmia: namque cito tradita: rapta cito.

Inspiciant qui plura de Vitæ fatis & varia fortuna ejusdem novisse desiderant, Buddei Lexicon T. III. p. 585. Vossium de Poëtis Gr. ad ejus nomen: Bælium T. II. p. 2168. Pierium Valerianum de Infelicitate Literatorum ed. Lips. p. 268. Morhofium in Polyh. T. I. L. IV. c. 11. §. 6. Maitterius in Historia Steph. p. 168. &c. Nos nunc vocat ordine ita jubente

Johan-

Johannes Oecolampadius

DE primo hoc Zwingliani dogmatis Sectatore, & pro eo scriptore solicito, cum alibi multa reperiantur consignata a plurimis, paucis in præsenti repetemus. Natus est An. 1482. eodem anno, quo *Georgius Winsbergæ*, & a Patre acceptum nomen German. in *Oecolampadii* Latinum transtulit, quod neminem putamus ignorare. *Heilbrunnam* primum domo missus, hinc postquam & matris precibus, & ingenii sui bonitate, â mercaturæ, cui destinatus fuerat, tractandæ metu liberatus erat, *Heidelbergam* venit, Baccalaureus illic & Magister artium creatus, *Bononiam* profectus est. Cœli tamen Italici insuetus, noxiumque sanitati illud conspiciens, atque mercatore adhuc in nummis pendendis ex fide haud agente, ad suos post breve intervallum, rediit. Studio postmodum Juris ad exemplum *Calvini, Petri Martyris, Lamberti Danæi, Th. Bezæ, Sadedis & Georgii Sohnii* aliorumque sui ordinis, sepositis, internoque instin-

instinctu, ut sibi persuadebat, monitus, sacris se dedere literis cœpit, & in Academiam Heidelberg. eum in finem reversus est. Nec multo deinceps Parentibus ipsius *Oecolampadii* ditatis admodum singulari fortuna, gratique animi demonstrandi causa Sacerdotium *Winspergæ* erigentibus, filio id primum committere visum est. Cui functioni administrandæ, cum nondum se idoneum crederet, amplius *Tubingam* migravit, & *Stutgardiam* aliquanto post atque *Heidelbergam* transiens à *Wolfg. Capitone*, perquam sibi familiari, *Basileam* invitatus, sacris ibidem concionibus habendis ab Anno 1515. præfuit. Eaque occasione Anno 1516. Doctoris titulo condecoratus, *Erasmo*, Veteris Ecclesiæ Patrum Repurgatori, adstando corrigendoque ad tempus suppetias tulit. Dein in Monasterium *Altonis* vulgo dictum, & in *Bavaria* situm, ad *Brigittæ* regulas confirmatum, aliquandiu se recepit. Sed in Pontificiorum odium scripto de Confessione libro incurrens, etiam hinc aufugien-

dum fuit, tam propere, ut triduo ante, quam inimicorum ſtructis inſidiis capi debuerit, equis ab amicis quibusdam clanculum ſubminiſtratis, ſalvus atque incolumis ad Nobiliſſimum Virum *Francisc. de Sickingen* vix elabi poſſet, *Basileam* ab eo dimiſſus belli metu priſtinum hoſpitium reviſere conſtituit, ibidemque, ne tempus otio tereret inani, ab *Andrea Cratandro*, Typographo laudatæ urbis optime merito, ad ſuſtentandam vitam in officinam publicam Typographicam receptus, largiter, unde viveret, accepit, ea conditione, ut ſedulam in corrigendis codicibus exſcribendisque navaret operam. Nec tamen huic ſolum intentus erat Noſter labori, ſed majora, & juxta cum hiſce exercitationibus ſuſcepit agenda, inter alia *Chryſoſtomi* Commentarium in Geneſin, ex Græca in Latinam transfundendo linguam, aliaque plura in lucem protrahendo, quæ ſuperſunt. Quo factum, ut, conſpectis *Oecolampadii* dotibus, a Senatu ad Theologiam prælegendam, & conciones in fano divi Martini haben-

habendas expeteretur. Atque hic via jam ſtrata, dataque libertate, ut ea docere liceret, quæ Scripturæ teſtimonio cognoverat firmata, in eadem urbe feces Papicolarum ex Eccleſia expurgare cœpit, primusque adeo legitur fuiſſe, qui lingua vernacula infantes ſacro ritu baptizaret. Satis quoque eo usque pure profeſſus erat Evangelii doctrinam; ſed exortis litigiis inter *Lutherum & Calvinum* â poſterioris partibus ſtare cœpit. Nec tamen deſiit ſtrenue & Baſileæ, & in Civitate quoque Ulmenſi Pontificiis reſiſtere, ſed Reformatorum placita conſtanter tuendo tanto acrius eliminandis iſtis ſordibus inſtitit. Eoque nomine interfuit diſputationi Badenſi Anno 1527. cum *Eccio* habitæ, nec non in colloquiis celeberrimis *Bernenſi* & *Marpurgenſi* cum Luthero & Philippo pro conciliatione, ſed fruſtra habitis. Tandem Anno Chriſti 1531. d. 21. Novembris (male ſec. *Freherum* d. 1. Decembris) ætate medioeri annorum 49 diem obiit, quem obitum mœror ex bello *Helvetiorum* & miſerrima

Zvvinglii cæde contractus, promovisse nonnullis creditur. Epitaphium ejus exscribere nolui, uti nec pluribus disserendum duco de ejus scriptis, quæ cum plurima sint, ideo nec *Freherus*, nec alii ea recensere voluerunt, sed distinxere in Exegetica, ut in Gen., Psal. & N. Test. in Didascalica & Apologetica. Videatur de his & aliis pluribus, ad *Oecolampadii* fata spectantibus, oratio *D. Johannis Polani â Polansdorf* de vita & obitu Oecolampadii, quæ subjuncta Ejusdem Analysi Prophetæ Jeremiæ prodiit Basil. 8. 1606. p. 210. Et pro compendio addatur laudatus Freherus p. 106. & alii Biographi, inter quos *Adami Uhse*, *Clarmundus* &c. qui in omnium manibus hærent. Nunc progredi licebit ad alios in eodem elemento memorandos viros. Præstat vero se Typographus toto orbe celebratissimus

Johannes Oporinus.

NAtus Anno 1507. d. 7. Januarii, patre *Johanne* Herbst / Pictore. Nomen hoc familiæ hactenus usitatum, filius

filius poſtmodum mutavit, inſignis illius apud Martialem Epigrammatis L. IX. 9. occaſione:

Si daret Autumnus mihi nomen, Ὀπωρινὸς, *eſſem,*
Horrida ſi brumæ ſidera, Χειμερινὸς,
Itemque:
Dictus ab æſtivo Θερινὸς *mihi menſe vocarer,*
Tempora cui nomen verna dedere, quis eſt?

In conceptione macula genitalis, viſo à matre parricida diſcerpendo, & horrore inde exorto, ei fuit impreſſa. Studiorum Magiſtris creditus eo usque profecit, ut poſtmodum à *Theodoro Zvvingero*, Publicus Dei Optimi Maximi contra Anti-Chriſtum & portas inferorum Notarius appellatus fuerit. Latina enim non leviter tantum, ſed & eleganter calluit, neque Græca ignoravit, atque in cæteris literaturæ partibus hoſpes fuit, unde gratus acceptusque omnibus factus eſt Literatorum Doctoribus συγχρόνοις Neque tamen per totum vitæ decurſum caruit fortunæ ad-

versæ ærumnis identidem sibi imminentibus. Sub initium statim impeditus in rebus suis gerendis fuit per inopiam Parentum: unde adultior etiam, nervo omnium rerum destitutus, Argentinam primo, mox Helvetiam, iterum vero Basileam petiit, ubi Patres aliquot Græcos describendos suscepit, atque *Frobenium* typis a sua manu eosdem grandibus editurum sumtibus amplius corrigendo sedulo juvit, ob quem laborem magni ab *Erasmo* habitum fuisse constat. Medicas postmodum tractaturus artes, ut eo felicius progrederetur, non veritus est, utut jam antea ipse docuisset denuo discipulus, magni illius & cum arte tum jactantia famosi *Theophrasti Paracelsi.* Famulus itaque & Amanuensis hujus *Thrasonis* factus, plurima pericula subiit: Solebat enim iste vino madidus, qualis non raro erat, stricto gladio media interdum nocte per dimidium fere horæ cum larvis non sine ingenti strepitu, & *Oporini* in eodem cubiculo dormientis metu ac horrore depugnare. Quibus præteritis excitatus

tus *Oporinus* ex ore Theophrasti excipere jubebatur expedite sæpius recitata promto calamo, ut dæmonem malum ista ei suggessisse ipse etiam Amanuensis suspicatus sit. Plurima certe, quamvis adhuc in scriniis latentia, supersunt *Theophrasti* opuscula manu descripta Oporini. Abhorruit tandem a Magistro impio Noster, & Basileam reversus *Grynæi*, viri optimi & Patroni Literatorum maximi, familiaritatem est consecutus, eo quidem successu, ut *Grynæo*, in alium vocato locum, Græcæ linguæ Professionem impetrarit. At Senatus deinceps decreto promulgato, quo omnes Academiæ Doctores officiis suis publicis honorum convenientes titulos capessere jubebantur, renuens noster id se facturum, Magistratu in mandatis perseverante, statione sua ultro abiit. Reversus igitur ad eam artem, quam longe ante, jam corrigendis libris deditus, adamaverat, Typographica negotia exercere cœpit. Tanto tunc temporis fuit in pretio hæc scientia, ut tanti etiam viri earum tractandarum non

erubuerint, cum hodie vel mediocriter docti, quales plurimi ſunt, ab iis laboribus abhorreant: His igitur intus Oporinus laboribus felici haud ſucceſſu multa tamen ſua culpa uſus eſt, conjugis *Winterianæ*, cum cujus marito ſocietatem operarum inierat, luxu & ſuperbia pæne naufragium facultatum paſſus eſt, imò ſubmerſus fuiſſet, ni multis & Herculeis laboribus rem ſuam labaſcentem aliquantulum reſtauraſſet. Adjutus autem præcipue legitur *Chriſtophori Veitmoſeri* Juvanienſis liberalitate, quippe a quo Anno 1558. inops vitæ, laribusque traditis mille Joachimicis, fuit reſtitutus. Multa de reliquo grandia in lucem dedit opera, quæ maxima ſemper adhibita induſtria non modo excudebat, ſed ipſe etiam conſtanter emendabat omnia, nulloque fere, ut reliqui, uſus Correctore, ipſe rerum ſuarum ſatagebat. De diligentia illa incomparabili verba, quæ *Muſeo* ipſius inſcripta legebantur, teſtantur ſequentia: *Quisquis es, rogat Te Oporinus etiam atque etiam, uti, ſi quid eſt, quod a ſe velis,*

per-

perpaucis agas, deinde actutum abeas, nisi tanquam Hercules defesso Atlanti veneris suppositurus humeros: Semper enim erit, & quod Tu agas, & quotquot huc attulerint pedes. Quantacunque tamen fuit Oporini sedulitas & virtus, omnem tamen Doctorum invidiam evitare non potuit, qui negligentiam viri optimi accusare haud dubitarunt. Cujus causa fuit, quod convolarant ad eum Eruditorum libri incredibili copia, atque hinc ubi cumulum eorum non raro haberet, omnibus simul satisfieri nullo modo potuit. Quibus rebus cum fieri aliter, quam ut quædam interdum Manuscripta per aliquot intacta manerent annos, & querelas ab Autoribus sæpenumero effusas adhuc legas. Sic inter alios *Hadr. Junius* scribit in Ep. quadam, quæ in editione mihi visa p. 180. conspicitur: *Commentarium meum in Horatii odas, jam totum quadriennium, aut plus eo Oporinus habet, pollicitus, quamprimum eum prelo tradere, sed fidei vanus, me invitissimo, supprimit.* Quam ego &c. & p. 185. eandem repetit querimoniam

sequentem in modum: *Sensere Horatiani Commentarii hactenus calamitatem insperatam, si non dicam potius indignam servitutem, supra quadriennium ap.* βιβλιώταφον *(sic enim appellare rei indignitas me compellit) Oporinum, hominem Alœadum non absimilem, qui ut non sit indoctus, tamen multorum scripta eruditiora, unde rem sperat facere in librariam suam officinam, publicanda, si Diis placet, congerit, ut nullus sit modus, sed eadem velut injectis vinculis, illigata apud se asservat, ut illi olim Martem compedibus manciparunt, & detinuerunt, atque ita mecum expectationem, & multorum bonorum vota eludit flagitiose ac improbe.* Equidem nunc non excusabo cunctationem aut negligentiam viri, si modo jure est talis dicenda, quæ ex scriptorum multitudine orta est tarditas: In rebus tamen Oeconomicis segniter, otiose, ac instar dormitantis egisse, non negabo, unde forte, quis in reliquis fuerit, facile colligi poterit. Nihil notabat, nec acceptos nec expensos nummos consignabat, quæ prona ad perniciem

ut

ut plurimum via est. Unde postquam sæpissime etiam deceptus esset, fieri non potuit, quam qui postremus fuit eventus, ut 8000. millia æris alieni post fata relinqueret. Ita res acta est, donec uxoris novæ, quæ quarta erat, instinctu officinam suam venalem fecit; Quo facto signoque, quod *Delphinus* erat, cum insidente *Arione*, aliis concesso, ex ea *Bonifacii Amerbachii* filia, *Ulrici Iselii* vidua, filium suscepit, cujus nativitate tanta lætitia affectus est Oporinus, ut non solùm omnibus significaret Eruditis, sed etiam ex eo tempore omnem in Epistolis Oporinulus faceret paginam. Vivere tandem desiit An. 1568. vel, ut *Mollerus* putat, An. 1578. & alius quidam An. 1579. d. 24. April. Ex quibus tamen priorem numerum eligam, utpote quem, monumentum quoddam tumulo Oporini impositum, & a *Vicentio Parravicino* in libro de Singularibus Eruditorum citato, & oratio *Andr. Jocisci* habita, annoque 1569. excusa, confirmant. Elatus est à Civibus Academicis, non sine omnium

Musa-

Musarum luctu acerbissimo. Sepultus in summo templo, concione funebri cohonestatus est, habita a D. *Simone Sulcero.* Oratio vero de ejus obitu ab *Andr. Jocisco* Silesio recitata, excusa est Argentorati 8. 1569. cui Catalogus subjectus est librorum in officina Oporini impressorum, qui itidem prodiit 1571. 8. & Titulum gerit : Exuviarum Joh. Oporini Typographi Basil. Scripta quæ Scholia sunt in aliquot Capita Polyhistoris *Solini* : Scholia in *Ciceronis* Quæstiones Tusculanas : Annotationes ex diversis doctorum lucubrationibus congestæ in Demosthenis orationes : Onomasticum Nominum propriorum : Epitome Vitarum Plutarchi à mendis purgata : Annotationes in Hesiodum &c. Ex Epitaphiis variis & plurimis vel unicum, idque brevissimum, hic posuisse sufficiat :

Quantula sint hominum corpuscula, disce Viator,
Magnus Oporinus conditus hoc tumulo.

Confer Adami in Vitis Philos. p. m. 242. Teisserium in Elogiis Tom. I. pag. 337.

Crenii

Crenii Animadverſiones Philol. P. VI. & orationis ſupra laudatæ Autorem, & ſi qui alii laborioſiſſimi viri, qui paſſim ejus mentionem injecere, Biographi.

Johannes Opſopæus.

MEdicus experientiſſimus, & gloria nominis admodum præcellens, quem vitæ initia habuiſſe referunt An. 1556. d. 25. Jul. patria eadem, quæ & Muſarum alterum *Apollinem Melanchthonem* protulit *Bretta Palatinatus inferioris* antea jam memorata. Literis ætati congruentibus imbutus, acriter ad eximia quævis pergere non deſtitit, eoque nomine *Neoſtadienſe* in Vangionibus celebre tunc temporis Gymnaſium adiit. Inde vero dignus a Magiſtro *Fortunato Crellio*, ut ſublimiora ageret, agnitus in Heidelbergenſem Academiam conceſſit. Ubi ad medicinæ latifundia ſcrutanda natura pronus, indolis bonæ inſtinctum ſecutus, multum brevi tempore in iſthoc ſtudiorum genere profecit. Poſtquam vero *Fridericus III.* Mæcenas Academiæ ſuæ ad

cœle-

cœleſtia migraverat gaudia, Alumni quoque cum ceteris plurimis ob ſacra, quæ Succeſſor Friderici diverſa ſectabatur, dimiſſi huc illuc dilabi cœperunt. In his igitur noſter etiam *Opſopæus* Francofurtum ad Mœnum delatus eſt, ubi, licet inveniret etiam alia, quæ ageret, & quibus victum ſibi amictumque procuraret; tamen, quia linguarum atque Græcæ potiſſimum & Latinæ peritiſſimus erat, in Wecheliano Typographeo gratiſſimus fuit hoſpes, atque in illud contubernium cum voluptate ſuſceptus eſt. Tradita igitur ſuæ curæ ſcripta, quæ erant excudenda typis, ſingulari alacritate illic inſpexit, ac ſedulo emendavit, nec mediocres attenta omnium lectione, & examine inſtituto in Literarum ſtudiis ſibi comparavit acceſſiones. Cum verò majoribus ſe parem eſſe peragendis ſentiret, primum quidem *Wechelios*, ob peſtem & bellicos tumultus in Galliæ terminos ſecedentes, aliquandiu eſt ſecutus; poſtea verò, ſibi etiam ſoli, & ægrorum commodis vivere atque ſtudere de novo incepit.

cepit. *Lutetiis* proinde Parisiorum Medicæ arti excolendæ prope unice indulsit, eandemque per aliquod tempus haud infeliciter exercuit. Quibus tamen postmodum & sinistra quædam fata accessere, cum ob Hæreticam, ut boni Galli somniabant, in religione sententiam, semel iterumque in carcerem detruderetur, quanquam etiam periculis hisce, atque aliis, non sine difficultate, ereptus fuerit. Relicta tandem Gallia, Britannia, & terris deinde Batavis perlustratis, in patriam reversus est, ubi ad Physiologiam publice docendam Heidelbergam accersitus avide munus sibi demandatum recepit, & pari industria ornavit; *Friderico autem IV* Electore Palatino, Ambergam concedente, suffectus noster in locum *Joh. Posthii* a societate ministerioque Principis non recessit, nisi haud procul a vitæ exitu. Ubi repetita Heidelberga, studiorum matre dilectissima, vi morbi abreptus, ad superos abiit, cum nondum ætatis annum quadragesimum primum explevisset An. 1596. Prodierunt

dierunt de cetero in lucem hujus Medici, Philologi & Correctoris eruditi cura aliquot *Hippocratis* scripta, quæ emendavit summa industria, tum notis illustrata, & passim prostant, emisit. Eidem debemus Jusjurandum: Aphorismorum Sect. VIII. Prognostica Porrheticorum LL. II. quæ omnia, & alia plura sua manu ad prelum correcta, abunde doctrinam hujus viri demonstrant. Bene de reliquo distinguendus est a fratre *Simone Opsopæo* Medico, itidem Heidelbergensi, annoque ætatis 43 extincto, itemque a *Vincentio Opsopæo* Franco, qui Epigrammata Græcorum quorundam evulgavit 8. Basil. 1540. ut & Epigramma de arte bibendi, & similia Poëtica. Conf. Adamum in Vitis Medicorum p. 325. Gesneri Biblioth. Freheri Theatrum: Lindenium Renovatum de Scriptis Medicis, auctum & editum a Georg. Abrah. Mercklino, Norimb. 4. An. 1686. p. 651.

Orthui-

Orthuinus Gratius

PRincipis inter eos titulo dignus, qui, Seculo XV finito, inchoatoque XVI, ob fervorem Theologicum singularem, Coloniæ vixerunt, & pro superstitione Sacrorum Pontificiorum sub id tempus ex ea arce, Germanicarum Scholarum primaria, acriter dimicarunt. Varii enim ea tempestate viri doctissimi intimos recessus meliorum literarum scrutati, cœperant, ut ita loquar, desipere, quales *Wesselus Gansfortius Gröningensis*, Lux Mundi alias appellatus, *Rudolfus Agricola, & Johannes Reuchlinus* inprimis clarent. In hos ergo libere interdum sentientes, suaque edisserentes placita cum applausu, involarunt agmine infesto cumulatim Scholastici illi Doctores pro suo *Thoma Lombardo, Scoto*, & aliis æque barbaris cœtibus, hypothesibusque ac methodis ad sanguinem propugnaturi. Omnium maxime, tanquam pro aris & focis depugnandum esset, Colonienses strinxerunt gladios, condemnaturi scilicet,

quotquot vel hiscere auderent, contra tot tantaque Ecclesiæ Romanæ lumina. Ab his *Wesselus* non solum Moguntiæ An. 1479. ab Inquisitoribus Hæreseos diris proscriptus, sed eo etiam prolapsi sunt furioso Zelo obscuri isti Theologi, ut comminati etiam fuerint, ni Pontifex Romanus in causa *Reuchlini & Hochstratani* conversa suis faveret partibus, fore, ut pro capite suo suum neque Ecclesiæ Pontificem amplius agnoscerent. Atque horum præcipue fuere *Jacobus Hochstraat*, *Arnoldus de Tungern*, *Conradus Kollinus* Curator literarum memoratæ Facultatis, *Johannes Horst de Romberg*, *Theodor. Gandensis S. Th. Baccalaureus*, *Theodoricus de Gouda*, *Henricus de Geelen*, S. Theol. Professor Colon. & Cœnobii Carmelitarum Prior, & qui inter primos numerandus fuisset *Orthuinus Gratius*. Hi, in quam, omnes, unitis consiliis, conjunctisque viribus, assumtis insuper in Societatem Theologis *Lovaniensibus & Parisinis* omnem moverunt lapidem, ut *Reuchlinum* quoque ob Hæresin impositam pari acrimonia damnarent. Sed de his

his litigiis plus satis, cum instituti ratio plura non postulet, dictum. Restat ut de *Orthuino Gratio* singulatim quædam exponam. Fuit nimirum ille Monasteriensis Westphalus; in qua urbe quidem natus, verum incrementa studiorum *Daventriæ* hauserat, ubi *Alexander Hegius Erasmi Roterodami* Præceptor celeberrimus, artium humanitatem publice profitebatur. Mirum igitur videtur, quod, cum ille nugis Pontificiis non cæco assensu inhæreret, sed acutis non raro inspexisset oculis, abdita Papicolarum arcana, discipulus tamen Orthuinus næniis istis Scholasticis mordicus insisteret. Multoque adeo credibilius est ad saniorem quidem mentem Daventriæ ductum, sed ab ea deinceps Coloniam delatum, resiluisse, & proribus tricis, quibus implicandis natura idoneus videbatur, implicitum esse. Unde etiam non raro ob doctrinarum fundamenta, quæ Daventriæ posuit, postmodum Presbyter Daventriensis appellatus est. Namque ætate & viribus instructus, ut alios & ipse doceret,

Coloniæ, non ſine applauſu auditorum, huic negotio, & expectationi, de ſe a quibusdam factæ per omnia, quæ a Theologo Scholaſtico, & Cathedrario, ut Lutherus vocabat, requirebantur, ſatis fecit. Cui dum incumbebat labori, ſubciſivis ſimul horis, vel ſcripta quædam ipſe & in lucem edidit, vel paginas *Quentelio* Typographo impreſſas liberavit ſuis nævis, quibus ſcatebant. Quid verò bonæ frugis ex eo labore redundare potuerit in publicum, præter emendationem leviſſimorum tritorumque ſphalmatum in elementis commiſſorum, non video. Puritatem ènim linguæ Latinæ ab eo reſtitui poſſe; ſi qua ceſpitatum fuiſſet, creditu difficillimum mihi videtur, quandoquidem *Orthuinus* barbare ſatis & ipſe ſcriberet. Inter hæc vero illa ſunt geſta peractaque cei tamina, in quibus poſtquam lites inter *Reuchlinum* & Colonienſes Theologos exortæ fuerant, potiores partes ſibi datas vana opinione perſuaſus credidit *Orthuinus Gratius*. Ut ut ſit, occaſionem certe exinde ſumſit lepidiſſimus

pidissimus autor Epistolarum obscurorum Virorum traducendi istos Homunciones, & nominatim quidem Orthuinum Gratium nostrum, qui sæpe omnibus paginis vapulat; ut hodieque ludibrium orbi literato debeant, quicunque demum sit vel Reuchlinus ipse, sive Erasmus, sive etiam *Ulricus ab Hutten*, vel nobilis denique aliquis Silesius, quorum posterius vero similius est, cum priores strenue negarint ac pernegarint, se conscripsisse Epistolas istas sine dubio fictitias, Literatura saltim eorum cognosci potest, & quo pretio fuerint apud politiores habiti: Sed hæc ἐν παρόδῳ. Nostrum est, tandem ætate & laboribus confectum diem suum obiisse *Gratium* Coloniæ notare, postquam ad extrema usque fata *Quentelio* corrigendo adfuerat Anno 1542. d. 18. Maji. Scripta, quæ reliquit, sunt: Fasciculus rerum expetendarum & fugiendarum Colon. 1535. qui continetur in Æneæ Silvii Commentariis de gestis Concilii Basileensis: Vita Hildebrandi: Vita Henrici IV. Professio Fidei Waldensium: Articuli

Johannis Wiclefi: Aretinus contra Hypocritas: De vocatione Bohemorum ad Concilium Basileense &c. Qui postremus liber, omissa quamvis omnia fuerant, quæ vel in minimis suspecta Romanæ Sedi fieri potuissent, non tamen effugere, ex mente Papicolarum, censuram acriorem potuit, sed in Indicem expurgatorium, ut vocant, relatus est, atque ita permultis ex eo cœtu displicuit, ut totius operis structura, & si res integra fuisset, totum supprimi maluissent. Quam ob rem quia rarius inter nos, ab interitu & caritate ut liberaretur *Eduardus Brovvn* Parochus Sandrigiæ in agro Cantiano Anglus, denuo typis illud mandavit, atque ultra dimidium auctum exhibuit Londini in Fol. Priorem editionem Orthuinus ipse a vitiis purgaverat. Scripsit etiam & publicavit Triumphum Jobi Prophetæ. Porro carmen in speculum oculare Reuchlini, audacissimis conviciis, & mendaciis repletum, atque hinc etiam ab ipso Reuchlino peracri examine traductum: Apologia quoque ejus extat separatim adv. Reuch-

Reuchlinum edita, & Critico-mastix peregrinationis Petri Ravennatensis: Judiciis quatuor Universitatum Lovan. Erfurt. Paris. & Colon. prænotamenta quædam præmisit, in quibus auditu indigna mendacia eum commisisse Eruditi communi consensu semper affirmarunt: Conf. de his Cel. Buddei Lexicon p. 289. & Joh. Henr. Maji Vita Capnionis p. 315. in quibus vero nihil invenire licet de Orthuini laboribus Typographicis, quorum testem ego adduco Maitterium in Vitis Stephanorum p. 168. Obsignamus dicta qualicunque Epitaphio:

Cur horret, Lector, mens atra virentia musco?
Quid trepidus spectas, quem tegat iste lapis?
Huc ades, & propius sub terra condita cerne:
Gratius Orthvvinus clauditur hoc tumulo;
Quem clarum dedit obscurorum fata virorum,
Hic jacet obscurus nunc quoque Theologus. Hen-

Henricus Pantaleon

BAsileensis, honestis procreatus Parentibus An. Chr. 1522. d. 13. Junii, ac literis optimis a puero excultus, ita quidem, ut condiscipulos suos doctrina longè antecelleret, imò non raro tardiores in Scholasticis Exercitiis juvaret. Ob morum elegantiam & eruditionis futuræ luculenta signa *Rudolpho Freyo* Senatori percharus filium ejus vix ipse ex ephebis egressus docuit, primaque industriæ, & inserviendo aliis alacritatis specimina dedit. Posthæc *Johanni Bebelio* Typographo Basileensi traditus, aliquandiu in *Isengrinii* officina lectorem egit. Olim enim diverso a nostris more præ ceteris unus eligebatur, qui sonora voce prælegeret e Manuscripto Typothetis, quæ imprimenda essent. Quo facto promti erant, qui verba ex ore recitantis excepta componebant, idque ex tribus vel quatuor schedis tot etiam prælegebatur compositoribus. Nostro vero ævo, ut nemini ignotum est, is, qui munus componendi

nendi elementa ſibi impoſitum habet, Schedam Manuſcriptam ante oculos poſitam inſpicere ſolet. Qui modus haud dubie propter ignorantiam Typographorum mutatus, cum temporis rationem habeat, & hallucinationibus minus eſt obnoxius, maxime mihi arridet. Ab hoc officio poſtea utpote utiliori, ad minus utile abſtracto adoleſcente, pro *Anagnoſta* Typothetæ vices aliquandiu ſubire juſſus eſt; ſed his nugis, ut ipſe vocabat, relictis, *Friburgum* potius proficiſci, ſtudiorum ſuorum majora petiturus incrementa, decrevit. Conatui feliciter reſpondente eventu, Baſileam redux in numerum ſtudioſorum, albo Academico nomine dato, eſt receptus. Hinc verò ſpe facta ardori ſtudendi ſic optime conſultum iri ab Avunculo *Krieſteinio* Typographo Auguſtam Vindelicorum ingentibus promiſſis accerſitus eſt. Verùm cùm haud ille ſtaret promiſſis, ſed potius ad artem olim tractatam redintegrandam *Pantaleonem* adducere laboraret, res aliter cecidit. Etenim nec pollicitationi-

bus plurimis superadditis, nec alio quocunque modo cessit avunculi precibus, hac una re voluntati ejus annuens, ut eodem anno, quo apud illum moratus fuerat, corrigendo diligentiam probaret suam, ita quidem, ut & vi cognita hominis accurata cura Typographus eum retinere annisus fuerit. Verum ille *Xysti Betulcji* consilia ambiens, ejus suasu Ingolstadium profectus, *Cæsaris Delphini* Medici Itali, ibidem docentis sermones auditoribus dextre ex ejus ore est interpretatus. Hoc verò in patriam remigrante, Heidelberga transiens, Basileam repetiit suam, indignante interim & propter discessum succensente *Pantaleoni* avunculo relicto Basileæ honores non tantum in Philosophia supremos, & facultatem in Ludo Patrio docendi, verum etiam temporis lapsu Sacerdotium in Æde Petrina adeptus est. Quibus honoribus muneribusque admotus, non tamen soli Sacerdotali functioni vacavit, sed, ut erat laborum patientissimus, horarum subcisivarum partem *Frobenio* Typographo addixit, pristinumque Cor-

Correctoris officium in se recepit. Eaque occasione concinnavit Indices copiosissimos *Hieronymi* , *Basilii* & *Hilarii*, operibus suffigendos, ac, cum imprimerentur, easdem Patrum laudatorum editiones ex parte mendis purgavit : id quod in aliis minoribus codicibus factitare non erubescebat. Ad Summum deinceps in Theologia honorum culmen provectus, crescentibus curis, ob vitia quædam & volubilitatem præcipue linguæ ad Sermones ex Cathedra sacra habendos minus se idoneum conspiciens, Medicas tandem artes scrutari, easque cum sacris conjungere constituit, & earum cognitione mox ita profecit, ut & alios publice imbuere inciperet. Ad postremum ætate viribusque plane attritus An. 1595. annorum 73. vitam cum morte commutavit, ac sequentibus monumentis memoriam suam reddidit perennem. Scripsit nimirum Prosopographiam Illustrium virorum Germ. fol. Basil. 1565. Historiam Equitum militaris ordinis Johannitarum, Rhodiorum aut Melitensium, quo-

quorum fata memoria digna, & terra marique in omnibus Mundi partibus gesta summo recensuit studio LL. XII. Libellum de Peste. Historiam Sleidani non satis non laudibus ex tollendam de statu Religionis, primus in Germanicum transtulit idioma: Eidem versionem Jovii Elogiorum debemus, qua hodie utimur. Quo studio etiam Historiam Polonicam, & plura alia latinitate donavit. Videatur Adami in Vitis Philos. Medicum sequitur Medicus

Guido Patini.

GAllus Gente, Vir non minus leporibus quam doctrina excellens. Natus *Houdani* Anno 1602. in Agro *Bellovacensi*: Studiorum fundamenta Parisiis delibavit, multis tamen circumseptus calamitatibus, ut ærumnarum copia, & varietate, impeditus a Musarum castris propemodum resiliisset, ni suasu amicorum alacritateque ingenii excitatus in cursu jam cæpto persistere coactus quasi fuisset. Medicinæ igitur exercendæ, & quidem naturæ ductu, se

totum

totum consecravit, eoque successu profecit, ut amplissimum postmodum in Gallia consecutus fuerit nomen. Atque hac etiam occasione, antequam istis auctus fuit honoribus, cum curta nimis esset supellex, multaque adeo facienda, nec pauciora ferenda videret, Typographorum quorundam Parisiensium Schedas, quas emittebant, repurgavit a mendis & vitiis, tanto studio tantaque industria, ea denique accurata attentione sensum corrigens, sicubi autorem vel obscuritate laborasse, vel hallucinatum fuisse cognovit; ut cum aliquando *Johannes Riolanus* Medicus per Galliam celebratissimus, pagellas, sicuti erant ejus manu ad margines notatæ, conspexit, non satis ex ungue cognitum admirari Leonem, h. e. juvenis doctrinam laudibus justis celebrare potuerit. Ex quo tempore viri hujus favorem & Collegia gratis audienda consecutus, ut in reliquo studiorum genere, sic in Typographico opere strenue, Herculis instar, sudare non destitit. Quo pacto tandem, ut dictum est, singulari divina provi-

providentia & beneficio in tollendis morbis usus, emergere cœpit. Siquidem Professor Medicinæ in Collegio Parisiensi Regio electus, tantoque ab omnibus habitus est in pretio, ut sæpissime etiam Proceres aulici numum aureum, quem Louis d'Or, vocant singulis vicibus præposito orbiculo supponendum promiserint, quoties cibum una cum ipsis capere vellet: Quam tamen conditionem tanquam fastus aulici indicium, atque se suoque honore prorsus indignum generoso contemtu respuisse dicitur. A filio *Carolo*, excellentissimo illo numariæ rei Patrono, sequentibus maximis titulis Guido fuit insignitus. Vocatur enim ἀνὴρ ἄριστος, καὶ πολυμαθέστατος atque etiam Deambulans Museum; Spirans Bibliotheca, βιβλιοθήκη τις ἔμψυχος, καὶ περιπατοῦν μουσεῖον, &c. vid. Lyceum Patavinum ed. 4. 1682. p. 78. Obiit tandem mœrore, ut ajunt, proper filios contracto, quorum alter Regis gratia exciderat, alter vero Robertus ad voluntatem Patris ejusque nutum haud gesserat se morigerum, ætatis

tis anno septuagesimo, idque eo magis credendum, cum, eum mœrori ad modum fuisse deditum, probavero: constat enim ex libro l'Esprit de Guy Patin nunc nominando, quod ita tristis & turbatus redditus fuerit, nuncio de morte *H. Grotii* sibi amicissimi accepto, & gravi admodum langvore ac valetudine affectum fuisse, ut tabe attritum Amici ne quidem a facie amplius noverint: De reliquo mentis erat non raro solutæ, ut Eccentrici solent; libere de omnibus judicabat, magos, Sagas, deque iis relationes fabulas habuit aniles. *Bodini* Dæmoniacum stolidissimum omnium librum esse consuevit. Sed hæc sufficiant; plura desideranti inserviet Vita literis ejusdem Paris. 12. 1685. editis præmissa it. 8. 1688. & 1683. Hagæ. Addatur l'Esprit de Guy Patin Amstel. 12. An. 1710. Extant etiam Patiniana cum Naudæanis Paris. procusa 1701. 12. Promiserat etiam Patinus Elogia Gallorum ad imitationem Sammarthani, quæ an lucem viderint, dubito. In his igitur hodienum vivit Guido monumentis,

tis, vixit vero etiam, & vivet in posteris, Carolo, & *Gabrieli Carola*, & *Carola Catharina* fœminis Eruditissimis, & posterior præcipue, paucis exceptis, in Gynæceo Eruditarum mulierum merito agmen ducere creditur. Vid. Biblioth. Hal. Tom. I. p. 469. & Melanges d'Histoire & de Literature par Monsieur de Vigneul Marville a Roterdam 1700. 8. cujus excerpta tradiderunt Autores der Auszüge aus neuen Büchern Hannoveræ 1702. Mense Martio p. 12. & A.E.L. Anno 1702. p. 225.

Conradus Pellicanus

RUbeacensis Alsatus, patre *Conrado Kursnero* nomine pariter & artificio An. 1478. genitus; a quo acceptam familiæ nomenclaturam communem in Pellicanum ex more istorum temporum commutavit. Tyrociniis depositis, ad majora adspirans studiorum incrementa Heidelbergæ indefesso studio dies noctesque laudabili instituto. Postea vero vitæ Monasticæ pro solita seculi superstitione amore captus, priusquam

quam religioso ordini nomen daret, Tubingam studiorum causa migravit. *Johannem* illic *Staupitium* nactus studiorum collegam, in ejus consortio eo usque profecit, ut non multo post ipse *Euclidis* Elementa explicarit aliis. His tamen, moderante celeberrimo *Reuchlino*, studia addidit Theologica, & notitiam inprimis linguarum, Hebrææ & Græcæ, quam priorem suo marte cœperat addiscere. At vero postquam hic etiam locorum Lux salutaris Evangelicæ doctrinæ in corde ejus accendebatur, projectus ex urbe, fluctuans diu admodum & vagus in Monasteriis variis obambulavit. Atque in Conventu demum Basileensi Theologiæ studiosis & Sacrarum & Philosophicarum literarum fontes aperire, eosque sanius explicare cœpit. Quo tempore, ut ad scopum nostrum propius accedamus, otio sibi facto, non contemnendam diutissime *Johanni Amerbachio* Seniori, Typographo præstitit operam. Is enim tum imprimebat *S. Augustini* opera omnia, in aliquot volumina digesta, &

ut eo correctoria in lucem prodirent, *Augustino Dodoni* atque *Francisco Wylero* emendandi curam demandaverat. His autem e vita interea sublatis, noster honorifice expeditus ab Amerbachio pari ut priores universa accurandi studio absolvit. Neque Typographo solum eo officiorum genere, sed sibi & collegio suo, in quo vixerat, monastico large admodum consuluit: Varia enim beneficia, in se ob id collata, postmodum sensit. Accedebat, quod & ipse Corrector variorum Librorum magnam ex eo labore notitiam rerum Theologicarum, & in Patrum scriptis reconditam eruditionem sibi acquisivit, ac Bibliothecam instructissimam paulatim congessit. Sed non *Amerbachio* solum, verum & *Frobenio* & *Stephano Brulifero*, Basileensibus Typographis, & *Jacobo* inprimis à *Pforzen*, simili cura & sedulitate auxilium tulit; Priori præcipue, ut qui primus opera Hieronymi typis excudit. Abitum post sexennium, & quod excurrit, Basilea parans, nescio quo fato in Cardinalis Raymundi consor-

tium

tium & familiam receptus, sed itinere in Italiam vix inchoato; morbum ex viæ incommodis & aëris malè temperati malignitate contraxit, atque relictus est. Quo malo oppressus, ubi diu huc illuc discursitavisset, Evangelii interea veritatem altius inspexit, ac in animum tam efficaciter demisit, ut jam de publica edenda confessione cogitaret. Confirmatus in sententia sua, repetitaque in Italiam profectione, ubi Papicolarum miserrimas conspexerat nænias, harum tædio ad opus suum correctorium, redux Basileam factus, se denuo recipere decrevit. Neque id factum intempestive: excudebantur enim certatim *Lutheri*, *Erasmi* & aliorum Scripta. Horum dum igitur vitia & typothetarum menda obelo notaret, majorem simul indies hausit doctrinæ purioris cognitionem. Ex adverso quanto magis sanis dogmatibus imbutus esset, tanto plus in monasterio fratribus suis reddebatur suspectus, ita, ut & qui cellæ esculentorumque curam gerebat, in claustro victum ei propterea denegaret necessa-

rium, & pereundum fuisset misero, nî *Adami Petri* beneficentia servatus esset. Tandem a Senatu Basileensi in clientelam receptus, & Tigurum missus, genus vitæ monasticum plane abjicere constituit, atque ut fidem factis redderet majorem, uxorem non solum duxit *Annam Frisiam*, sed etiam, ea mortua, ad vota secunda progressus est, atque ita in eadem Ecclesia reformata scilicet, multis meritis gravis An. 1556. annorum ætatis 78. ipso Paschatis die obdormivit. Monumenta & pietatis & doctrinæ hæc sunt: Tota Biblia ex Chaldaico translata in Latinum sermonem conjunctis cum *Petro Cholino* viribus, quæ versio Th. *Bibliandri* & *Leonis Judæ* curis confecta, vulgo Tigurina vocari solet, & quid *Roberto Stephano* ex ea recusa in commodi subortum sit, ex ejus vita constat. Quantos in Literatura Hebraico-Rabbinica profectus habuerit, hinc patet, quod, cum *Joh. Frisius* & nobiles quidam varia Talmudica secum ex Italia apportassent, ea omnia versione citra difficultatem donavit. Scripta reliqua

clarent:

clarent: Commentarius in omnes V. T. Libros: Collectanea in quatuor Evangelistas: Annotationes in Epistolas Pauli: Correctoris officio debemus Indices ad opera *Hieronymi* immenso labore concinnatos. Ex aliis scriptis plurimis Grammatica Hebraica, Lexicon atque simiiia potissimum inclaruerunt, quæ ab ingeniosissimo Viro Dn. Hermanno ab Hardt in prima literaturæ Hebraicæ restauratæ Dissertatione de fatis studii Hebraici commemorata sunt. Quid multis? tanta scripsit *Pellicanus*, quæ si temporum rationes ineas, quibus eum vixisse constat, ubi barbaries inter Pontificios incredibilis regnavit, vix cujusquam nostro ævo diligentiæ comparanda sunt. Idque porro ex eo cognoscere licet, quod sub initium studiorum Pellicani, cum in tota fere Germania nullum Testamentum Græcum reperiri potuit, exemplar demum ex Italia, ubi similiter rarissime comparuerant, ad nostras transductum fuerit terras, & ipse tamen in Literatura Græca & Hebraica adeo strenue & feliciter desu-

 dave-

daverit, ut Lectoribus hodiernis omnibus sit miraculo. Neque adeo mirum eundem Doctrina non minus, & Eruditionis rarioris laude, quam morum bonitate, omnibus, præcipue Chalcographis, ita amatum fuisse, ut de numero & varietate beneficiorum ipsi exhibendo, inter se quasi certarint. Hæc hactenus. Qui plura desiderat, adeat W. F. *Capitonis* præfationem ad Institut. Hebr. Adami Vitas Theoll. p. 262. & Freherum p. 168. ipsumque etiam Thuanum, qui in Viri hujus elogiis non parcus fuit. Relicto Pellicano transeo ad

Thomam Perierium

HOminem Gallum, qui claruit A. R. S. circiter 1620. Natus est *Parisiis*, ubi postquam rudimenta studiorum posuerat, aliquandiu moratus, tandem exteras terras invisere decrevit, ut literarum, præcipue Linguarum Orienti communium, incrementa caperet majora. Eoque consilio socium se præbuit fidumque Achatem celeberrimo *Thomæ Erpenio*, cui in itinere Gallicano constanter

stanter ad hæsit, eoque reverso tandem in patriam, & muneri docendi publico præfecto, per octennium ejus institutione usus est. Meruit inde, ut a Cl. *Vossio* in oratione ad obitum *Erpenii, Alexandro à Capelle, Sixtino ab Amama, Joh. Brunnæo, Antonio Thysio, Guil. Merulæ, Samueli Boscharto, & Evervvino*, Goudanæ Ecclesiæ Pastori, *Guil.* item *Nieuportio*, aliisque adjungeretur, qui ex disciplina *Erpenii*, velut ex Trojano prodierint equo. Ut fidem dictorum faciamus, en! ipsa verba *Vossii*, labores simul *Perierii* typographicos explicantia. *Quid Hadrianum*, inquit ille, *Junium Vltrajectinum magnæ eruditionis longeque majoris expectationis juvenem! Quid Thomam Perierium Parisiensem, qui quantos in Arabica Lingua progressus fecerit, locuples ejus Linguæ Lexicon, quod scripsit, argumento est. Qui ut omnia se Erpenio debere profitetur, ita ei potissimum operam locabat corrigendo, quæ Arabice excuderentur: Subinde alios etiam in ea lingua instruebat*, & p. 39. pergit: *Nec fraudandus laude sua Thomas Perierius in Galli-*

Gallicano utroque itinere ab Erpenio quondam adſcitus , & octennio integro ejus inſtitutione , majorique etiam ex parte tecto uſus ; qui tam benè meritum Virum in extremis ſibi deſerendum minime putavit ; ſed diu noctuque ad extremum usque halitum vitæ adfuit , fidelique opera juvit &c. Hic amor eo magis laudandus erit, quanto certius eſt,peſtilentia contactum *Erpenium* obiiſſe , a quo morbi genere, qui pericula timent , facile divelli ſepatiuntur. Quod ad LexiconArabicum hujus *Perierii* ſpectat, nunquam illud vidi,neque Golium vidiſſe credo,ut qui in præfatione Lexici ſui , in qua tamen recenſendis hujusmodi laboribus vacat, neverbulo ejus mentionem injecit. Quare de eo judicium aliis relinquo, & quid recenſendis hujus in modi laboribus laboris in corrigendis Arabicis impendit , annotaſſe mihi ſufficit , eoque miſſo ad clariorem progredior. Qui erit

Fridericus Piſtorius

Reſtitutæ purioris doctrinæ tempore Vir inter cæteros clariſſimus, & in Norica præcipue civitate ſpectatiſſimus, patria

patria *Prettfeldensis*, qui pagus est non procul *Forchemio* in Franconia situs, natus An. 1486. cognomine sine dubio paterno *Beck* dictus, id quod tamen, pro consuetudine istius ævi, in Latinum *Pistorii* mutâsse credo. Noribergensibus vulgò Moßhanß dicitur appellatus, quod quidem, unde accersendum sit, ignoramus. Postquam in variis Monasteriis probatum sese gesserat, ritu Pontificio Sacerdotem ad summam tandem Abbatis dignitatem adscendit. Florebat sub id tempus Norbergæ Cœnobiam valde illustre der Schotten Benedictiner / ut vocabant *D. Ægidio* dicatum, eaque amplitudine conspicuum, ut in comitiis Imperii suffragio & Loco inter ordines reliquos gauderet. Præsul hujus Monasterii erat, cum Reformationis tempora imminerent, *Wolfgangus Summer*, qui Senatum populumque novæ veritatis Orientis luci favere animadvertens, periculis, ex refragatione sua prævisis, evasurus An. 1520. in Monasterium Norico Agro vicinum, Neukirch vocant, abiit. In hujus igitur locum ob pietatem & doctrinam mox suffe-

ctus est *Fridericus*, de qua electione *Vincentius Opsopæus* cecinit;

Fausto bis denis (numerum censeto minorem)
Omine delapsis annis, de virgine Christo
Enato casta, citimo tum luna sub axe
Discursat, quintam Lucis ubi Julius umbram,
Extulit effusa: Fatis volventibus urnam
Rite Deûm sortis, voto Fredricus amœno
Inauguratus, Pastorque Paterque creatus
Cœnobii, commissa sua regimina dextra
Usque retenturus: donec fatalia vitæ
Stamina, dissectis rumpat Mors horrida fusis.

Nec infeliciter spei factæ de novo Abbate eventus respondit. Saniori enim & a sordibus Pontificiorum emundata doctrina latius paullatim per Germaniam universam se diffundente juxta cum aliis, Respublica Noribergensis agnitas errorum tenebras exesse jussit. Eosdem igitur errores agnoscens *Fridericus* noster, divino nutu ductus, veritatem Evangelicam amplexus, probatamque cum aliis pluribus Collegis com-

communicare nihil veritus eſt. Per aliquot quidem annos priores, pauca mutaviſſe legitur in Religionis cauſa, poſtmodum vero cum fratribus ὁμοψύφοις, vitæ genus, quod hactenus ſectatus erat, plane relicturus, ſacrorum puriorum profeſſionem publice edidit, & cum Senatu de tradendo Monaſterio pactus eſt. Quo facto templum, cui præerat, cum omnibus juribus & beneficiis Cœnobii adminiſtrationi Præſulum, ut tum vocabantur, eleemoſynarum publicarũ ultro ceſſit. Hi autem erant *Nicolaus Grolandus, Leonhardus Schürſtab, Leonhardus Tucher & Georgius Kœzelius*, Viri ſtirpis nobilitate & morum honeſtiſſimorum integritate admodum conſpicui. Cum vero reditus annui fidei laudatiſſimorum Curatorum in univerſum omnes concederentur, atque ſubſidiis vitæ ſuſtentandæ neceſſariis *Fridericus* cum Monachis opus haberet, pactio ea conditione inita eſt, ut, qui ad officia publica ſubeunda eſſent idonei, ad ea honeſte adhiberentur; qui autem ad mercaturam exercendam vel

opificia

opificia tractanda animo propenderent, mediocri saltem juvarentur pecuniæ adminiculo. Reliqui vero, qui vel ob senectutem debiliores essent, vel sacra pristina mutare abnueret, publicis alerentur ad vitæ finem usque sumtibus. Quibus omnibus accedebat denique inter actiones primaria conditio, qua illustris Senatus auctoritate & potentia contra quoscunque, a quibus dica idcirco forte scriberetur, defensus in pace vivere sibi liceret. Ea conventio An. 1525. die 12. Julii ad finem perducta confirmataque legitur. Neque a quodam posthac est impugnata, nisi quod An. 1567. ex Imperii ordinum albo, sive matricula, ut appellant, expunctum Abaziæ nomen. Ad ipsum Abbatem nostrum quod attinet, ad quem nostra redit oratio, pactione isthac facta, ædes suas, quas antea in Cœnobio incoluerat, porro inhabitavit, vitamque traduxit quietam, partim certa a Senatu accepta numorũ pensione, partim etiam pretio a Typographis persoluto, quorum prelis inserviebat. Uti enim cum illustri *Hieronymo Baumgärtnero*, Musarum deliciis

ciis & ornamento, cenſuram omnium in civitate excudendorum Librorum communi cura ſibi commiſſam habebat, ſic aliquibus etiam officinis *Antonio* præcipue *Koburgero* operam locabat ſuam, ut à vitiis Typothetarum pagellas purgaret, eidemque ſtudio & diligentiæ tandem immoreretur. Reliqui ex fratribus, quibus tamen omnibus ſupervixit, erant *Henricus Ammon* Prior Cœnobii, *Conradus Wolff* Subprior, *Martinus Müller*, *Sebaldus Stolhofer*, *Petrus Mayer*, *Johannes Schön*, *Joh. Weidner*, *Joh. Weber*, *Auguſtinus Vogt*, *Joh. Rappold*, *Sebaſt. Fronſchild*, *Steph. Furſtner*, *Ægidius Portenſtein*, *Joh. Mangolt*, *Matthias Goglinger*, *Rup. Roshaubt*, *Conradus Hubert*, *Matthaus Mayer*, *Vitus Zinner*. Plebani autem, ut vocant, fuere, *Henricus Krautler*, *Wolff. Schopp*, & *Paulus Knöpfel*. Quid vero illi poſt ſacrorum ritus immutatos egerint, non conſtat, neque adeo, utrum auxilio fuerint in corrigendis Libris *Friderico*, dici poteſt. Id certum eſt, ex iis alios ad caſtra Evangelicorum & quidem plurimos tranſiiſſe, alios

vero

vero ætate provectiores, sibi suisque privatim vixisse sacris, iisque ad mortem usque addictos mansisse. Ad *Fridericum* quod attinet, is porro matrimonium iniit, ut mentis de Evangelii veritate integritatem eo magis probaret, Sociam sibi eligens thori *Annam*, nobili familia genitam. Quam in rem extat Epistola gratulatoria B. *Lutheri* ad eum scripta, quæ excusa est in supplemento Epistolarum Lutheri a Clar. *Buddeo* edito, ubi sexagesimum tertium locum occupat. Hanc ex Manuscripto mecum Patronus omni officiorum genere pie colendus communicaverat, sed in paucis ab ea, quam venerab. *Buddeus* exprimi curavit, discrepantem inveni; nisi quod alium titulum sequentis habeat tenoris:

Viro Reverendo & eruditione insigni Dn. Friderico, Abbati S. Ægidii in inclyta Nurmberga, fratri suo in Christo charo.

De reliquo non dubito, quin utriusque exemplaris male picti lectio Critica arte ad sensus investigationem valde opus habuerit, atque inde fieri aliter fere non potuit, quam ut alius, sed rarissimus verbo-

verborum ſenſus exſculptus fuerit:ut e.g. in media Epiſtola Buddeus habet: *Porro quid eſt Magiſtratus?* Ego vero: *Porro quid eſt Cœlibatus?* id quod poſtremum magis etiam veroſimile videtur, opponitur enim vox conjugio: Magiſtratus vero, quæ cum ſubſtrata materia connexio ſit, perſpicere non poſſum. Pari modo ſequentibus literis, Buddeana habet editio: *Vide, quo rapiar, cum Dei opera libenter, & ubi poſſum, verboſe laudare verba geſtio.* Ego vero ita ſonare verba putaverim, quod Manuſcriptũ non obſcure exhibet: *Vide, quo rapiar, ebrius an ſobrius tibi videor? Ego Dei opera libenter, & ubi poſſum &c.* Poſſemus totam Epiſtolam affectu in Abbatem pleniſſimam recuſam Lectori exhibere, eique & alia Virorum eruditorum luculenta amoris teſtimonia adducere; Sed, prætermiſſis iſtis, Carmen adjiciam *Eobani Heſſi* itidem gratulatorium, &, quod ego quidem ſciam, nondum impreſſum, a laudato inclyto Fautore mihi traditum, & eo tempore ſine dubio ſcriptum, quo & ipſe *Heſſus* Noribergæ bonas litteras docebat, id hunc in modum habet: Re-

Reverendo Patri Dn. Friderico Abbati & Patrono suo colendo Eobanus Hessus salutem.

Ut bene succedant TIBI, quas modo sponsus inisti ,
Precor Tobiæ junioris nuptias.
Utque Parens fias non infelicior illo ,
Qui Liberos quot, tot edidit tribus.
Nec minor existat Conjux Te digna marito,
Quam quæ legendo farra legit nuptias.
Nec minus illa duo casto exardescat amore,
Quam quæ virum secuta delusit Patrem.
Nec minus hanc adames, quam qui sibi esse Sororem
Regis timore vera quæ conjux fuit.
His TIBI si meliora quidem Friderice precari
Eram paratus, ut precarer optima.
Nam tua sic pietas de me generosa meretur,
Et aucta vero amore liberalitas.
Quod nisi fama meam ludunt præsagia mentem ,
Nunquam peribit fama nominis tui.
Sed neque vana meam ludunt præsagia mentem,
Et Te vixisse non negabunt Posteri.

Ad

Ad Pistorii vitam reversus, constanter etiam Abbatis nomen retinuisse, quoad vixit, adhuc restat observandum. Neque etiam omittendum est, promulgata formula, INTERIM vulgò dicta, & Noribergæ mirifice commendata, partim etiam obtrusa, hisce eum mutationibus, quantum fieri poterat, obstitisse, redditaque pace Illustri Senatui pro abolendis quibusdam ceremoniis, fermentum vetus redolentibus, primo loco subscripsisse Nomen. Quid verò effectum sit, aliunde cognoscendum erit. Postquam ita vitam corrigendi inprimis labore arduo, supra medium Sec. produxerat, tandem etiam improlis diem obiit supremum An. 1554. atque in Cœmeterio S. Johannis honestissime tumulatus est; ubi uxor vidua sequens ei monumentum, quod superest, poni curavit:

Reverendus Dominus Fridericus Ægidianæ Ecclesiæ Abbas; Veræ justitiæ & S. S. Sanguinis Christi æterni Salvatoris contra Anti-Christum fidelis assertor, & multis præstantissimis Viris vera vir-

tute ac pietatis laude chariſſimus, cum ageret A. LXVIII obiit in vera fiducia & invocatione Filii Dei, ac certa ſpe futuræ Reſurrectionis & vitæ æternæ. Benigno Dei maximi conſilio ex ærumnis hujus vitæ ereptus. Cui mœſta uxor H. M. F. C. Obiit XXIV Martii Anno Domini M D LIV.

Herrn Friedrich Abts zu S. Aegydien in Nürnberg / und Anna seiner Ehewirthin Begräbnüß.

Præter hoc vero aliud quoque Epitaphium metro adſtrictum reperi:

Pacificæ Fridericus amans pietatis obibat,
Bis ſeptem extremo lumine luſtra videns,
Quodque Patrem Chriſti conſtanti corde rogabat,
Liber ab ærumnis regna beata ſubit.

His laudibus omnino dignus erat Fridericus noſter, nam probitate morum, pietate mentis, & doctrina omnibus ſe probavit, ea tempeſtate viventibus, & literatis præcipue chariſſimus fuit, qui eum

eum intimius noverant; Domi vero tanto in pretio habitus fuit, ut & imago viri venerabilis argento expressà conspiceretur. Ad Beatum nostrum *Megalandrum* quod attinet, cujus amicitiam horologio sibi conciliaverat, is pro hoc dono gratias ei acturus, sic aliquando ad eum scripsit:

V:nerabili in Christo Viro Domino Friderico, Abbati Ægidianæ familiæ apud Norimbergenses, suo in Domino Majori.

Gratiam & Pacem. Ignotus ignoto, „Vir optime, scribo, id facit meus & „plusquam Tuus *Wenceslaus Lincus*, „qui tuo nomine mihi æneum horologium a Te donatum misit. Donum „gratissimum, ita ut cogar fieri Mathematicis nostris discipulus, donec intelligam omnes istas formas & regulas „unius Horologii, nam antea non vidi, „nec observavi tale, rudis scil. harum „rerum Mathematices. Utinam possem „animo tuo respondere, quem intelligo hoc dono significari intime, nihil „esset, quod magis vellem præstare.

 Hoc

„Hoc pro jucunda familiaritate velim „candide (ut ſpero) accipias, ac bene „valeas, oraturus pro me, Feria 2. Pa-„ſchæ An. MDXXVII. Martinus Lutherus.

Hanc Epiſtolam videſis in Tomo II. Epiſtolarum Lutheri Latinarum, & a *Johanne Aurifabro* collectarum p. 332, cui & adde alteram, quæ p. 376, illam legiſſe non pœnitebit, utpote in qua pro nummo argenteo, charactere ejusdem notato, gratias agi videas: Sic enim inter alia Lutherus: *Gratus mihi eſt, Vir Venerabilis, character Tuus argenteus, ut jam vere gemellum quamvis abſentem poſſideam. Animæ videlicet imaginem per literas, corporis vero per argentum iſtud* &c. Nec minori fuit in gratia apud *Melanchthonem*, in cujus Epiſtolis variæ ad eum amiciſſime datæ occurrunt. De *Eobani Heſſi* conſuetudine ſuperius carmen teſtatur, & *Joach. Camerarii* familiaritate uſus eſt intima, ita quidem, ut non raro Philippus, & alii plures apud eum Norimbergam transeuntes diverterent. Quam magnifice de eo ſenſerit

Bruſchius

Bruſchius ex inſpecta ejus Monaſteriologia intelligere licet: Cui narrationi nunc etiam carmen adjiciam, quod, uti mihi conceſſum etiam eſt Ejusdem, quam ante prædicavi, Muſarum ſummi Patroni benignitate, ita pace illius, quia nondum impreſſa typis creditur, cum B. L. communicabimus.

Reverendo in Chriſto Patri ac Domino, Friderico, Abbati ad D. Ægidium, Norimbergæ, Domino Mæcenati ſuo Summo S. & omne bonum.

Te ſalvere diu jubeo mihi chare Patrone,
Semper & incolumem Te mea Muſa cupit.
Jam bis clara ſuos complevit Cynthia curſus,
Cum dedimus Muſis carmina pauca Tuis.
Quæ tua perpetuo celebrabant ordine geſta,
Celſaque tollebant nomen in aſtra tuum.
Et quibus obnixe pacata mente rogabam,
Eſſes ut Muſis Anchora fida meis.
Hæc nos per puerum ad Veſtras demiſimus ædes,
Reſponſi vero rettulit ille nihil.

Ergo ego præſenti jam præſens offero carmen,
Et precor, ut læta volvere fronte velis.
Sunt parva hæc, fateor, ſunt nullius utilitatis,
Nulla tamen ſpernit munera parva Deus.
Tu quoque, quem magnum dives fortuna creavit,
Quæ damus e fundo paupere, dona rape.
O utinam majus quoddam Tibi ſcribere poſſem!
Id quoque pacata ſcribere fronte velim.
Si tamen adſpicient noſtros pia fata labores,
Sudorisque dabunt præmia digna mei.
Tunc Tibi non tantum chartacea munera mittam,
Sed dabo pro meritis aurea dona tuis.
Te tamen, o patriæ magnum decus! ore precamur,
Mæcenas Muſis ut velis eſſe meis.
Sic ego quam primum Tymbrius Apollo Poëtam
Me faciet, verſu Te celebrabo bono.

Tu

Tu tamen interea longævi Nestoris annos
Ut vivas, superos per pia vota precor.
Et quot Tiresias vixit Cumæaque vates,
Tot Tibi dent lætos fata videre dies.

Reverentiæ Vestræ ignotus
Caspar Bruschius. Egranus.

Tantum de Johanne Pistorio ex Historia domestica depromere visum, de quo præter Bruschium in Monasteriologia ceteri silent.

Christophorus Plantinus.

ENatus est in lucem hic Typographorum Coryphæus, *Touroni* in Gallia sub initium Sec. XVI. An. 1511. studiorum jactis domi fundamentis, captus flagranti Artis Typotheticæ desiderio, a puerilibus annis hanc sectatus est, ita tamen, ut literas meliores simul haud neglexerit. Eaque propter utrique proposito satisfacturus Provincias primum Gallicas peragravit, postea vero etiam exteras terras salutavit, nunquam non id agens, ut, ubicunque locorum viveret, & literarum, & negotii

Typographici haberet rationem. Varias his igitur itineribus officinas visitavit; & vel corrigendo, vel disponendo typos, vel imprimendo etiam disposita, sedulam navavit operam. *Lugduni* autem præcipue aliquod tempus hujusmodi laboribus, inprimis corrigendo, terere non est veritus. *Antvverpiæ* denique post varios casus fixas sibi posuit sedes, atque rem Oeconomicam æque ac Typographicam illic instruxit. Nec male hoc cessit solerti viro consilium, siquidem cum alienissimus esset ab istis vitiis, quæ trivialiter addictis huic arti hominibus alioqui solent esse communia, & familiaria hodie fere omnibus, ut fœda lucrandi cupidine sua depropérent mendosissime, fieri non potuit, quin singularia etiam præmia reportaret; Quia enim sacra auri non ardebat fame, neque sua imprimebat, ut rem suam faceret tantum, sed ut literis bonis præcipue utilitatem, sibique famam compararet, utroque fine potitus est. Obtinuit, quod optaverat Vir optimus, suaque ætate floruit, & nostris temporibus semper illi honos promeritus, nomen-

menque suum, laudesque manebunt. Amplificatæ sunt hæ sedulitatis Plantinianæ laudes, vario in ipsa officina, & præclarissimo apparatu. Nam duodecim aluit Impressores, si ita loqui liceat, ac id, quod de *Golzio* alias velut miraculum Mundi annotatum fuit, suis typis centum linguis descriptos libros evulgavit. Præter hæc instrumenta illa, quæ lignea ut plurimum solent esse, eburnea ille habuit, & Correctores aluit non paucos, eruditione omni præstantes, de quibus vel jam a nobis dictum est, vel suo differendum erit loco. Ipse tamen in omnibus paginis relegendis, ultimam addere solebat limam, & ne sic quidem contentus, interdum etiam plagulas e publico loco suspendisse fertur, justum pretium pollicitus, qui errorem indicaret commissum, idque more, *Roberto Stephano* Parisiis quondam solito. Quid mirum igitur his rebus, nitidissime omnia excudisse Plantinum? Quid mirum Archi-typographi Regii titulo & honoribus eum fuisse insignitum? Quid denique mirum, quod inter rariora, quæ inspi-

cerent Antwerpiæ, officinam tam egregie inſtructam peregrini adire & inviſere conſuevere. Ipſa ſane Celſiſſima *Iſabella*, Hiſpaniæ infans, non dubitavit *Mariam Mediceam* Galliæ Reginam Anno 1613. *Antuverpiam* ſecum abducere, ut Typographeum hoc toto orbe celebratiſſimum oculis inſpicere & luſtrare poſſet ſuis. Quamquam *Plantinus* ipſe honore hoc frui non potuerit, ſed *Moretus* gener rem Typographicam officinæ hæres geſſerit: Ille enim Anno 1589. annis impletis ſeptuaginta & octo, jamjam morti ſuccubuerat. Et hæc de Typographorum omnium ſpectatiſſimo Exemplo, Plantino, ſufficiant. Cui ſubjungendus ordine venit

Petrus Porta.

CUm multi ſint ejusdem nominis viri, bene advertendum erit, ne inter ſe confundantur. Sunt autem illi *Philippus Porta*, Poëta inſignis: *Conradus Porta*, cui debemus Paſtorale *Lutheri*, Islebienſium Paſtor: *Johannes Baptiſta* celebratiſſimus omnium; *Johannes* item

& alii

& alii obſcuriores partim, partim & clariores. Noſter ad quos referendus ſit, & quid dicendum de eo, haud ſcio. Attamen cum nihil de eo legerim unquam, vel audiverim, ad eos recenſendus, uti arbitror, venit, qui in tenebris literarum vixerunt; niſi forte unus idemque ſit cum Phil. Porta, cujus nomen Philippi nonniſi litera prima P. ſcriptum a *Mettairio* in Petrum transmutatum eſſe poterit. Quicquid ſit, ut aliquo impoſterum gaudeat lumine, dabimus operam: Idque ut faceremus, in cauſa fuit laudatus *Michael Mettaire*, qui Stephanorum Hiſtoriam, Vitas ac Libros diligentiſſime complexus, Londini cIɔ Iɔ ccIX. ejus mentionem honorificam fecit. Quandoquidem in Vitæ curriculo *Henrici I.* Typographi Pariſienſis celeberrimi meminit, cum præter alios viros doctiſſimos ad prelum corrigentes habuiſſe *Beatum Rhenanum*, & *Petrum Portam*, cujus adeo unius teſtimonio ac fide nitimur. Ob hæc igitur merita hosque labores dignus eſt etiam mihi viſus, cui in hoc recenſu vel

eo

eo nomine locum daremus. De reliquis cum pauca imo nulla fere de eo nobis ſint cognita, alios, quibus plura innotuerunt, ſolicitos eſſe rogamus, & nos convertimus, eo miſſo, ad alium, qui erit

Theodorus Pulmannus.

C*Raneburgenſis* & Belga Patria, Vir multis elogiis inſignis, de Republica literaria non minus quam alii *σύγχρονοι* optime meritus. A teneris quidem, ut ſtudiorum, quod inierat, ſtadio inſiſtere laboravit, nec vana ſpe ob ingenii excellentiam, laudabiliter electo, ſe mactavit. At invitus ab eo inſtituto retractus, & ad opificium addiſcendum, Fullonis alicujus diſciplinæ, & arti traditus eſt. Quo rerum ſtatu quidem, quamdiu in familia Magiſtri ſui verſabatur, tamdiu agenda, quæ demandata haberet, agebat, ita tamen, ut omnia momenta temporis obſervaret, & otio quocunque facto lectioni librorum variorum conſecrata haberet, & de opificio deſerendo, & reſumendis

ſtudiis

ſtudiis apud animum ſuum clam ſemper cogitaret. Voti etiam tandem damnatus eſt: Nam laboribus iſtis ingenio ſuo ad majora nato indignis, ubi libertatem aliquam nactus eſſet, abdicatis, eo enixus eſt, ut diligentia, dotibus animi auxilium ferente, in Academia *Lovanienſi* atque alibi, præcipuam Critici ſui ævi & Philologi laudem adipiſceretur. Claruit autem quam maxime An. Chr. 1565, quo tempore celebritatem nominis, non ſcriptis ſolum publicatis, conſecutus eſt, ſed cum primis operam eruditam æque ac indefeſſam *Plantino* antea laudato cum aliis multis præſtitit. In ejus enim officina, codices non paucos, quos ille luci publicæ expoſiturus erat, & qui ſuæ recognitioni credebantur, omni niſu, cura ac ſtudio non vulgari diu emaculaſſe, aliisque ornamentis, quæ a Correctore docto proficiſci poſſunt, inſtruxiſſe legitur, ea accuratione ſingulas plagulas relegendo, ut vel aliquot horas uni ſaltem impenderit, id cum tædio non raro ipſius *Plantini*. Neque tamen in ea functione ad finem

usque

usque vitæ perstitit, sed, incertum quo scopo, tandem fortunæ suæ incrementa in Hispanorum quæsiturus terris, eo discessit, & *Salamanticæ* tandem, Castiliensis regni celebri Musarum sede, ubi nondum votis responderat eventus, ex hac migrasse ærumnarum sede creditur. Quamvis ego lubentius crediderim, in Belgium virum hunc ad labores pristinos rediisse: quid enim ejus obitus in Hispania offecisset *Andreæ Schotto*, qui tamen in libello, ad Justum Lipsium misso, hisce mortem hanc notavit verbis: *Video quædam commissa errata in valetudine Plantini, Viri optimi, interitu Theodori Pulmanni, & Fratris mei absentia in Vbiis &c.* Inter monumenta doctrinæ supersunt varii Poëtæ, magno numero ad fidem Manuscriptorum castigati, quos cum Correctorem ibidem ageret, emendatissimos typis Plantinianis Antwerpiensibus exire jussit. In quibus eminent sigillatim: *Virgilius*, *Horatius*, *Ausonius*, *Lucianus*, An. 1577. & 1592. excusi. Porro *Claudianus* An. 1572. *Persius*, *Prudentius*,

tius, *Paulinus*, *Boëthius* de conſolatione Philoſophiæ 1581. 1590. 12. Quibus denique & Cæſares *Suetonii*; Flores illuſtrium Poëtarum; Libri variarum lectionum; emendationes in *Terentium* ac ſimilia acceſſerunt. Conſulatur Freherus p. 1483. Reimmannus P. III. p. 242. Pulmannum ſequitur

Helias Putſchius.

EDitus eſt Literator ille in hanc lucem Anno 1580. *Antvverpiæ*, Belgii principe quondam civitate, & quidem familia claritate nominis nobili, & cum Patriciis quibusdam Auguſtanis arctiori affinitatis vinculo conjuncta. Ingenium nactus, de quo præſtantiſſima quæque expectari poterant, faciles in literis fecerat progreſſus. Etſi omen in tenellis annis editum adſpexeris, miraberis, ſi dixero, tardioris aliquanto eum fuiſſe ingenii, ut decimo quarto ætatis anno legere demum latine cœperit. At poſtmodum *Emdæ* & *Hamburgi* in pulvere Scholaſtico deſudavit, & virum ſe præſtitit, iſtam tarditatem large com-

compenſavit, diligentiæque ſuæ primum ſpecimen, *Salluſtium*, ex vetuſtioribus codicibus reſtituendo, edidit inſigne. *Lugduni* vero, ubi vixerat, laborare ſe nimium oculorum vitio cernens, Stadam diſceſſit, aërem mutaturus, & quieto vitæ genere ſanitati ſuæ conſulturus. Huic poſtea etiam reſtitutus, *Jenam* & *Lipſiam* veniens, familiaritate *Jungermannarum* uſus eſt conſtanter, & Depoſitionis demum ritu, quamvis invitus, peracto, aliquandiu hic moratus, tandem poſtea in patriam reverſus, peregrinationibus ſanitatis ergo repetitis, amicos inviſit ſuos, *Conradum Rittershuſium* Altdorfi inter alios conveniens, cum quo aliquantiſper familiariter vixit. Inde fauſtis avibus denuo in patriam regreſſus, de novo cogitans itinere, morbo oppreſſus in flore ætatis & juventutis, funeſto parentibus caſu, occubuit A. 1606. Sed ne inſtitui noſtri ſimus immemores, dicendum paucis adhuc eſt, cur & quomodo Putſchius in numerum referatur Correctorum Eruditorum.

Doctum

Doctum fuisse, haud temere quispiam negabit; atque hinc idoneum ad munus illud obeundum, certum est. Reapse vero correxisse libros, testem voco Clar. Crenium, loco infra citando, postquam de Bootio disseruerat, paucis hæc inspersit memoratu digna. *Hæc Bootius*, inquit, *infra suam dignitatem tam ignobilem, ut vocat, laborem collocans, & Medicinæ postponens. At eruditus orbis non parum se debere fatebitur Sylburgio, Jungermanno, Putschio, ceterisque, pro isto ignobili, sed Eruditæ Reipubl. admodum necessario exantlato labore.* His adjicio Celeb. Polyhistoris Conradi Rittershusii verba, ex Epistola a laudato Crenio subjecta typis, desumta. Sic vero ille ad *Melch. Goldastum* scribit: *Requiret illud quidem opus totum hominem, & quidem talem, qualis erat Sylburgius noster amicus, quique in ejus laudem succrescebat Gothofred. Jungermannus, cujus obitum præmaturum magno cum dolore cognovi his diebus, multorum literis crebris: In quo utroque magnam bonæ literæ jacturam fecerunt, inprimis Græcæ. Sicut*

 etiam

etiam fecerant ante tres quatuorve annos in fido illo Jungermanni Achate Putschio. Faciam tamen ego, quamdiu valetudo permittet, quicquid potero, non solum in iis, quæ ab aliis jam translata sunt, ad fontes revocandis, accurateque examinandis, verum etiam, siqua forte nondum latina versa sint, vertendis, dummodo labori meo non indignum statuatur præmium. Fere autem sic affecti sunt Bibliopolæ nostri Germani, ut lucrum sibi reservent ex libris redactum; labores vero steriles relinquant iis, a quibus imprimenda volumina acceperunt, sive illi primi fuerint operum auctores ac inventores, sive Recensitores & Emendatores. Sed de illis &c. Atque ex his concludo quidem, quod *Putschius* emaculaverit codices Typographorum, sed, cui id operæ præstitit, averem scire; Conjectura quidem ex conjunctione cum *Jungermanno* auguror factam illam fuisse apud *Wechelios*, in qua me confirmat opinione opus Veterum Grammaticorum *Hannoviæ* ap. *Wechelios* impressum. At enim vero cum ex verbis Rittershusii facili negotio conspici possit, varie

hinc

hinc inde in manibus Criticorum libros fuisse tractatos, ut sensus scriptoris genuinus erueretur, illosque viros Emendatores & Recensitores vocatos fuisse, dubitari posset de Putschio Typographiæ alicui adscripto, & Correctorem saltem fuisse ad prela labore domestico, seu, si ita loqui licet, **vom Haus aus** / non minus plausibile foret. Sed cum annumeretur *Sylburgio* & *Jungermanno*, in eodem studio peracto, notumque sit, eum diu satis *Hannoviæ* vixisse, ideo parem etiam laborem cum iis subiisse firmiter sum persuasus; de Circumstantiis autem alii dispiciant. Restat, ut brevibus dicamus de Putschianis scriptis. Præter Sallustium ergo ejus extat opus Veterum Grammaticorum XXXIII. Hanov. 1601. 4. maj., quod in Biblioth. Bosiana Jenæ inspicere licet: Elegiæ nitidæ & fluidæ prodiere Lips. & Hanov. & pauca alia. Conferatur Adami in Vitis Philos. p. 457. Crenius in Animadv. Philoll. P. V. p. 103. Kœnigius in Bibl. p. 610. cujus notetur insignis error, quando perhibet, Putschium Conr.

Rittershusio parentasse, cum ille, ut ipse affirmat, An. 1606. hic vero An. 1613. ex vivis sublatus fuerit. Pergimus ita ad Lit. R. in qua agmén ducet

Æmarus Ranconetus

VIr maximæ apud Gallos famæ, præstantis ingenii, & Juris Consulti, Criticique subtilissimi, laude admodum conspicuus. Natus est *Petrocorii*, vel ut alii, *Vesanæ*, in agro Pericoriensi Anno Chr. 1499. A teneris annis serio tractasse omnia ferunt, modo puerili aliàs ætati insolito; Unde Parentes de ingenii & judicii viribus non vulgaria quasi divinantes, literis istum consecrarint; Iidemque Scriptores testantur, patrio in Ludo educatum doctrina singulari & solertia maxima consecutum esse, ut ab omnibus amaretur, &, ut suavis erat moribus & colloquiis, diligeretur. Certe sedulitate ex condiscipulis neminem fere habuisse parem, cuncti affirmant. Quamobrem mirum non est, si dixero, eum in omni literatura humaniori & studio Antiquitatum cum Sacrarum tum profana-

ſanarum ad ſupremum culmen adſcendiſſe, ut alias ſcientias taceam. Illud etiam prætereundum non eſſe autumo, quod primum fere in Gallia Romani juris aperuiſſe fontes paſſim tradi videas, nam antea ne vix centeſimus quisque illud intellexerat. Ob hanc igitur Eruditionem ſingularem in Curia *Burdegalenſi* receptum in Senatum, ſed mox iterum abiiſſe iſthac Sparta, cognovimus. Nam cum ad exteros fama nominis ejus dimanare cœpiſſet, a variis ad varia petitus eſt ſubeunda munera. *Lutetias* vero vocatus, patria relicta, in Regiam hanc Galliæ urbem advolavit. Auctus ibidem officiorum & honorum titulis, Conſiliarius primo, mox Præſes in Curia deſignatus eſt. Certatim itaque in eo eluxerunt hinc dignitas Senatoria, illinc Conſiliarii graviſſimum munus, ad quos tamen gradus honorum eum præ reliquis virtutibus ſpectata apud omnes eruditionis moderatio provehebat. Verum creſcente apud Proceres & plebem favore & nominis gloria, creſcebat

etiam invidia Inimicorum. Non enim defuere, qui malevolentiæ furoribus inflammati, non nisi, ut Ranconetum a fastigiis honorum detruderent, meditarentur. Neque etiam pessimis hisce consiliis defuit eventus, siquidem variorum criminum, imo & hæreseos & incestuosi cum filia concubitus accusatus, inque jus vocatus, extremum & divitiarum & famæ vitæque periculum videre necesse habuit. Detrusus enim in custodiam arctissimam non excusandi modo, sed etiam a calumniis adversariorum sese defendendi facultate, quanquam petierat, prohibitus, mœrore exinde contracto inopinato in carcere *Bastilia* dicto, ut ex astrorum judiciis, cujus artis peritissimus erat, sibi sæpius prædixerat, exspiravit A. 1559. ætatis sexagesimo. Ita iisdem infelicibus fatis usæ sunt uxor ejusdem & filia, quarum prior fulmine de cœlo icta occubuit, altera vero variis quamvis sceleribus maculata, ut quæ lasciva admodum fuisse dicitur, misere in loco publico, platea puto, exspiravit. Filius vero

vero per carnificis manum violento pariter modo ex vivis ſublatus eſt. His ita geſtis, inimici conſcientiæ furoribus actum, veneno propinato, ſibi ipſi necem intuliſſe, tradiderunt, a quo tamen crimine poſtmodum cognita viri innocentia iterum liberatum eſſe ſcimus. Sed acerbum illud, & præmaturum hujus viri funeſtumque admodum funus moleſte poſthac tulit Galliæ regnum, imo omnes literati. Multa enim egregia ab eo expectabantur, in lucem proditura, quæ neque parari pretio, neque alio quovis reſtitui poterant modo. Varia quippe per vitam collecta conſcripſerat vir laborioſiſſimus, multoque plura ad margines variorum Autorum ſua ipſius manu notaverat, quæ ad illuſtrandos eos perquam eſſent conducibilia. Aliaque plurima erant, quibus Ranconetum fuiſſe inſtructiſſimum, nemo ignorabat. Hæc omnia vero poſt fata viri luctuoſiſſima aut perierunt omnino, aut diſperſa fuere, inque aliorum manus pervenere, qui poſtea, Graculi Æſopici inſtar, alienas

plumas ostentantes, suas esse vanissima ambitione & injuste gloriati sunt, vix nominetenus Ranconeti mentione injecta. Quod superest studiorum hujus viri ratio uti plane fuit singularis, ita notatu dignum esse judicavimus. Per integrum nempe diem negotiis vacabat publicis, & colloquiis amicorum se frequenter invisentium concedendis facilis erat. Vespera deinde ingruente, levi & mediocri parte cibi sumta, cubitum se conferens, somnum petere solebat. Hinc expergefactus post aliquot horas, lecto somnoque primo deserto, caput vitta, in modum cuculli composita, texit, atque sic integris quatuor horis Musis inserviit suis, meditationibus unice deditus. Tum repetito brevi somno, eodemque mox iterum soluto, ea, quæ meditatus antea fuerat, chartæ mandavit. Atque ita optime sibi & valetudini conservandæ se consulere arbitratus est. Methodi vero studendi eum in modum perutilis non inficetas rationes attulisse memini legere. Inter quas ea fuit præcipua, quod

quod ſilentio nocturno minus interrumpi, & impediri ſenſa mentis, & poſt primum ſomnum purgato cerebro cruditates ſtomachi per ſputum projici exiſtimaſſet, purioresque ac defœcatiores ita eſſe cogitationes ſibi perſuaderet. Utcunque ſit diffitendum profecto non eſt, Græce & Latine eum elegantiſſime ſcripſiſſe, ut ex *Caroli Stephani* Dictionario Pariſ. 1554. 4. expreſſo liquidiſſime patet. Quamvis enim laudato Stephano adſcribi vulgo ſoleat, multum tamen contulit, ut alii teſtantur, noſter Æmarus Ranconetus ad ejus concinnationem, omnium vero compertiſſimum firmam aluiſſe noſtrum cum laudatis *Stephanis*, dum viveret, amicitiam, ita quidem, ut in primis annis, quibus Lutetiis vixerat, *Henricum II.* ejusque Patrem *Robertum*, itemque *Carolum*, Stephanos, ſtrenue ſua opera juverit, codicesque, qui prodierant iſthac ætate ex officina iſtorum Typographica, examinando errores, reſtituendo genuinam lectionem, & corrigendo preli ſphalmata adornaverit, unde jure

meritoque* locum inter Correctores nostros ei concedendum credimus. Prostat sub nomine ejus scriptum Gallicum cui titulus: Tresor de la Langue Francoise, tot ancienne que moderne a Paris. chez Jean Vignon. It. Codex Justinianeus, ex recensione Gregorii Haloandri cum marginalibus Æmari Ranconeti, Petri Fabri, & Jacobi Cujacii fol. Bas. ap. Hervaus. An. 1541. Conf. Buddeum in Lex. Univ. P. IV. p. 259. Clarm. P. VIII. p. 59. Naudæana p. 115. Mettairium in Vit. Steph. &c.

Franciscus Raphelengius

ERuditorum Typographorum cum *Turnebo*, *Oporino*, *Plantino* & aliis Princeps *Lanovii*, quod Insulanæ ditionis oppidum, An. 1539. d. 27. Febr. divinitus in hanc lucem editus est, & publicis commodis destinatus cum applausu cunctorum adolevit. Primam eruditionis comparandæ officinam habuit *Gandavum*, sed inde ob mortem Parentis primitiis studiorum decerptis, revocatus domum, matris & cognato-

rum

rum voluntati obtemperaturus, *Norimbergam*, nobile illud Emporium, ad mercimoniorum faciendorum artes addiscendas migravit. Nactus tamen illuc occasionem exoptatam, neque Domino, cui a famulitiis erat adversum, studia repetiit sua. Idque cum & mater adolescentis conatus cerneret, non impedivit consilium, sed omni potius amore & ope desideriis filii laudabilibus honestisque subvenit. Reversus igitur ad patrios penates, doctrina jam instructus non contemnenda, florentem mox Parisiensem Academiam petiit, eosque mox fecit progressus, ut magnam de se spem apud universos concitaverit. Nullus enim scriptorum fuit, seu Græcorum seu Latinorum, quem non degustaverit, cujusque notatu digniora in succum quasi & sanguinem converterit. Multa igitur refertus doctrina, in Angliam transmigravit, atque Cantabrigiæ fructuum in Gallia collectorum non mediocrem apparatum publici juris fecit: Docendo enim magno cum applausu, Anglorum præstantissimis cum erudi-

tionem

tionem solidam tum morum quoque integritatem admodum probavit, donec patriæ revisendæ gratia, & librorum coëmendorum, quos in Anglia comparare non poterat, *Antvverpiam* reverteretur. Quo facto illic inter primos accessit *Plantinum*, & sermonem cum eo de certa librorum copia, eorumque justo pretio collaturus, ejus sibi amorem tantopere conciliavit, ut ex eo tempore ægre dimissus fuerit. Discessit enim posthæc aliquantisper, sed paullo post Artis Typograph. amore & ipse captus ad *Plantinum* redux, cum eodem de constanti opera in corrigendis libris pactus, inter domesticos ejus plane receptus est. Ubi quanta sibi de doctrina *Raphelengii* ille pollicitus sit, ex eo apparet, quod in familiam susceptum non solum aluit, datis insuper per singulas septimanas quatuor florenis, atque fovit amicissime *Plantinus*, verum etiam cognito ejus in filiam suam natu majorem amore, eam tradidit nostro in matrimonium. Quo vinculo accedente *præcipuam*, ut inquit Adami, *in Soceri*

Typo-

Typographia corrigendorum librorum molem plures annos sustinuit. Multum adeo *Raphelengii* diligentia ornamento Librorum Plantinianorum contulit, quibus hucusque clarent maxime, ii cum primis, qui linguis Exoticis Orientalibus imprimebantur, quibus emaculandis ipse solus fere præfuit. Inter omnes vero molestias, quas devoravit plurimas, maximos & incredibiles, *Svvertio* subinnuente, labores toleravit in edendis Bibliis Regiis Polyglottis, cum Benedicto *Aria Montano*, *Andrea Masio*, & *Guidone Fabritio*, utpote in quorum impressione indefessa opera doctissimi ac diligentissimi Correctoris officio functus est. Eidemque, multarum linguarum peritia ornatissimo viro, studiosi linguarum orientalium omnes acceptum fere habent, quod nunc possideant universam Paraphrasin V. T. Librorum Chaldaicam longe emendatiorem, quam unquam antea prodierunt, punctisque maxime subscriptis, ad Analogiam Librorum Danielis & Esthræ ubique revocatis, stipatam.

At

Atque ita res acta est, donec *Plantino Lugdunum* Batav. commigrante, onus totum regendi Typographei humeris suis impositum haberet, quod tamen prudenter & fortiter gestavit: Illo autem reverso, cum universa familia ipse Lugd. profectus in Soceri successurus locum, atque officinam suscepturus, quam ab eo instructam ibidem esse noverat. Hic indies incrementa & laborum & meritorum famæque nominis uberrima capiens, munus tandem Hebræam linguam publice docendi sibi oblatum accepit, idque tanta diligentia studioque gessit, ut Curatores illius Academiæ hujus consilii nunquam pœnituerit. Quandoquidem ab auditoribus maximi æstimatus, omnium favorem amoremque constanter retinuit. Denique ætatis & munerum gravitate exhaustus, & viribus confectus, luctuque ob amissam tristi morte conjugem paralysi correptus, atque diem, quinquaginta & octo annos circiter natus, supremum obiit d. 20. Julii A. 1597. Inter monimenta, quæ relicta habentur, ante-

antecellit cetera Lexicon Arabicum, quod decimo ſexto poſt autoris fata anno publici factum eſt juris, *Leidæ* 1613. 4. maj. opus illuſtre & obſervationibus virorum Eruditorum *Guilh. Poſtelli*, & *Andr. Maſii*, *Scaligeri* præcipue Autori communicatis illuſtratum. Idque majori primum forma in fol. proditurum, ne nimia mole, ac multitudine phraſium verborumque, tyronibus incommodum ad uſum redderetur, omiſſis quibusdam, ea tandem excuſa eſt forma, qua hactenus uſi ſumus. Ejusdem Raphelengii eſt Dictionarium Chaldaicum: itemque Lexicon Perſicum, vocabulorum, quæ in Pentateucho obvia ſunt, & ſimilia, quæ rarius, & nonniſi in Bibliothecis publicis conſpiciuntur: Obſervationes linguæ Hebr. Tabulæ in Grammaticam Hebr. & alia in privatum uſum collecta, & hinc inde Auditoribus ad deſcribendum exhibita, quæ tamen nunquam, ut typis prodirent, videtur in animo habuiſſe vir doctiſſimus, a *Poſtello* ſunt ſubjecta, cum rudimenta Grammaticæ Chriſtianorum

Ara-

Arabicæ ederet. Videantur pluribus Adami in Vitis Philos. p. 423. Bælius in Dictionario Tom. I. p. 2557. Freherus p. 1491. Bernh. a Mallinkrot editionis supra citatæ p. 94. & alii.

Beatus Rhenanus.

S*Chletstadium*, quæ urbs est *Rheno* vicina *Alsatiæque* pars, A. C. 1485. dedit virum huncce non obscuri nominis; Qui *Rhenanus* hinc procul dubio postea dictus est; nisi patris forte originem id nomen referat, qui cum *Antonius Bildius* antea vocaretur, & ex *Rhenaco Schletstadium* venerat, filio quoque nomen Rhenani imponendi causa fuit. Certius est in aurea eum incidisse secula, si cum prioribus comparentur: Vixerant enim sub id tempus viri omnium celeberrimi *Hermol. Barbarus*, *Picus Mirandulanus*, *Trapezuntius*, *Erasmus* & similes. Huic igitur felicitati divinitus destinatus a parente bonæ indolis puer cognitus, literis innutriri cœpit, Scholamque primum patriam visitavit. Adultior factus deinde Lutetias in

Cla-

clariſſimam tunc Artium bonarum ſedem miſſus, Magiſtris eſt uſus doctiſſimis fideliſſimisque, ſuaque accedente ſolertia, ingenii vires præclare excoluit. Ad quem profectum haud parum quoque contulit, quod in *Henrici Stephani* officina præſtantiſſima, adjutus opera *Ranconeti* ante laudati, librorum imprimendorum paginas mendis purgavit, & genuinum incorruptis Manuſcriptis exemplis reſtituit ſenſum. Sed non admodum diu huic operæ inhæſit, quin potius poſt aliquot annorum delapſum in Patriam reverſus, *Argentinam* conceſſit. Cum vero & hoc etiam loco vitæ tempus in addiſcendis literis aliquot luſtra peregiſſet, *Baſileam*, ut ad finem ſtudia ſua exoptata perduceret, hinc profectus eſt. Factum forte, ut ſupra jam digno elogio mactatus *Joh. Conon* in ædibus *Amerbachii* correctionem librorum gereret. Hujus igitur viri in Græca literatura exercitatiſſimi fidei ſe tradidit, atque æmulos ſimul bonarum artium habuit *Brunonem*, *Baſilium* & *Bonifacium*, filios *Joh. Amerbachii*. Ut

autem quasi a lateribus suo semper hærere posset *Cononi*, paria sua officia in tollendis codicum erratis promtissima *Joh. Amerbachio* obtulit, qua re accepta, in familia horum virorum vivere, & otio dato schedas, quæ excuderentur, emendare cœpit. Neque abiit *Basilea*, quantumvis *Conone* mortuo, sed ob loci salubritatem, temperatumque aërem, tum etiam incrementorum in studiis faciendorum spem alens haud dubiam, ibidem substitit. Quo tempore gnaviter continuavit labores in corrigendis voluminibus diu cœptos, non apud *Amerbachium* solum, verum etiam *Joh. Frobenium*, qua occasione etiam *Erasmi* & *Gelenii* familiarem consuetudinem adeptus est. Quorum posteriorem tandem etiam socium sibi adjunxit, teste ipso *Gelenio*, in ornando *Livio* ex officina Frobeniana prodeunte, occupatus. Nec minus etiam illum, quippe in una familia secum degentem σύνεργον in corrigendo habuit, testante *Gronovio*, quem in præfatione ad Livium in 8. conferre non pœnitebit. Tandem vero Basi-

Basileæ quoque valedixit, atque in patriam redux, iterum rem Oeconomicam suam instituit, quæ, qualis fuerit, Adami verbis exponam: *Adduxerat secum Basilea famulum, cujus postea per vitam opera semper usus est, prater hunc Rudolphum Berzium, & mulierem vetulam, neminem ea domus habuit.* A matrimonio contrahendo abhorrebat, sive naturæ diffisus suæ, sive nummorum parcendorum gratia, liberalitatem enim quidam in eo desiderabant. Ea certe filii continentia *Beati* patri admodum displicuit, utqui hæredem divitiarum, quas possidebat, nosse cupiebat. Quo mortuo, uxorem tandem duxit, verum post exigui temporis intervallum, vesicæ doloribus gravius laborans, cum ante matrimonium nemo quicquam de ea re sensisset, ulcere accedente, *Argentorati*, illuc ex balneis Badensibus devectus, sexagesimo secundo ætatis anno obiit, nullo ultimæ suæ voluntatis, & prope etiam Religionis, relicto monimento. Atque ita facultas amplissima numerum 8000. aureorum

excedens, paucis & obſcuris ceſſit hæredibus; Bibliotheca autem, ſic jubente Senatu, ad voluntatem Domini famulo *Berzio* tradita eſt. De ſalute animæ meliora ſperamus, quippe doctrinæ puriori cum reſtauratæ faventiorem fuiſſe unanimi affirmant eruditi conſenſu, unde etiam Paſtorem Pontificium in extremis vitæ neceſſitatibus vix admiſiſſe, non incerto nitor fundamento. Scripta ejus præſtantiora ſunt & paſſim obvia: Obſervationes in aliquot LL. Hiſtoriæ naturalis Plinii fol. Commel. 1593. Libri III. Rerum German. eximii fol. Baſ. 1551, qui locupletior commentarius editus eſt a *Jac. Ottone* Ulmæ 4. 1693. Annotationes in Livium: in Cornelium Tacitum: in Tertullianum breviores, & ob argumentorum præmiſſorum concinnitatem laudabiliores: Hieronymi operibus Amerbachianis emendandis inſudaſſe ex vita Cononis intelligi poteſt. Sed & Origenis, quæ Baſileæ excuſa ſunt, ſcripta emendavit, cujus operibus à ſe correctis Præfamen antepoſuit luculentum, in quo pleraque omnia

omnia de Vita Erasmi scitu digniora reperiuntur notata. Omittimus Commentarium in Senecæ ludum de morte Claudii: Vitam *Joh. Geileri:* Versionem concinnam Histor. Eccles. Eusebii &c. Videatur Adami p. 132. Teissierius in Elogiis, T. I. Gronovii præfatio in Livium. Lugd. Bat. 8, exc. Mettairius in Historia Stephanorum. Quibus omnibus denique addatur plenior ejus vita a *Joh. Sturmio* scripta editaque Basileæ fol. 1551, ex qua, uti & reliqui, mea me hausisse lubens profiteor. Sequitur

Angelus Rocca a Camerino.

ITalus iste, quod vel nominis forma prodit, S. Theologiæ Doctor, Augustinianorum sodalitio adscitus, ex agro *Picano* oriundus, claruit sec. decimo sexto. Linguæ Hebraicæ ac Chaldaicæ gnarissimus auditur, plerisque Antiquitatumque sacrarum & profanarum investigator acutissimus appellatur. Unde vel vix domi, sed in ædibus Romanis publicis, & Hortis Purpuratorum, ubi monimenta Veterum inveniri posse

putabat, conspiciebatur. Dignitate Apostolici Palatii Præfectus vocatur, & a Clemente IIX. *Tagastensis* Episcopi honoribus titulisque auctus legitur. Ubi non sine causa titulum nominamus datum, nihil enim administrationis aut redituum ex umbratili ista nubecula accepisse constat. Quandoquidem Civitas illa, patria S. Augustini, in Turcarum jam tum fuit manibus ac potestate. Sed ita solent Pontifices fumum vendere, aliisque potestatem maximam in haud exiguam concedere orbis partem, qua nec ipsi gaudent. Cujus modi viros titularesque Episcopos non injuria *Lutherus* noster Larven-Bischöffe cognominare, aut interpretari potius solitus fuit. Sed ad *Roccam* revertor, quacunque sub larva delitescentem. Qui uti erat, ceu jam dictum est, vir doctissimus, ita quoque Viri Rei literariæ promovendæ semper studiosissimi nomine insigniri debet. Non siquidem contentus Manuscriptos codices hinc inde ex scriniis Bibliothecæ *Vaticanæ* summa industria depromsisse, excussisque illis sen-

ſenſum autoris genuinum, ſicubi depravata occurrerent elementa, ut fieri temporum injuria aſſolet, reſtauraſſe, Typographis etiam commiſſa opera mendis a prelo relictis, diu multumque purgavit, idque non contemnendo, ſed laudibus promeritis extollendo ſtudio. Hanc vero operam, quam multis præſtitit libris, quos obſtetricis inſtar tractavit, purioresque luci expoſuit, potiſſimum impendit in aliquot *Auguſtini de Ancona*, ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Auguſtini ſcripta, Romæ excuſa, ut in Triumphum ejus in Canticum Deiparæ virginis Mariæ Romæ 1590, quem noſter correxit pariter & illuſtravit. Item ejusdem Auguſtini Triumphum in Salutationem, & annunciationem Angelicam Deiparæ præſtitam, An. 1592. Pari modo a mendis liberavit dicti Auguſtini Triumphi ſummam de Eccleſiæ poteſtate. Porro etiam *Cornelii Janſenii* Homilias in Evangelia Dominicalia, quatuor Commentariorum in Concordiam Evangelicam, libris a *Georg. Braunio* collectas,

emaculasse, Romæ procusas rescivimus. Ea vero, quæ ipse edidit, hæc sunt: De Canonizatione sanctorum Comment. Rom. 1601. De scribendis Epistolis: De Bibliotheca S. Sixti Senensis: Arithmetica Rom. 1587, quæ etiam Hispanice Barcelonæ 8. prodiit. De Campanis, & Tintinnabulis Lib. Romæ 1612. 4. Commentarius in Bibliothecam Vaticanam 1541. 4, in quo nihil, ut Conringius judicat, est memoratu dignum, præterquam quod ex compilatis Onuphrii Panvinii hactenus latentibus monumentis illaudabili facinore est subductum. His subjungo nihil nisi sequens distichon:

Rocca quis? exquiris, meritis hic carmina vincit,
Post cineres ipsum fama loquetur anus.

Videatur Angeli Caninii Hellenismus a Thoma Crenio denuo editus 1709, & præfatione doctissima de claris Angelis ornatus, p. 38. Antequam autem ad alium Italum procedamus, memorandus veniet

Geor-

Georgius Rorarius.

FIdissimus ille Beati *Lutheri* Amanuensis, qui vitalem auram trahere cœpit A. 1492, ipsisque Calendis Octobris, honestis parentibus natus in Electorali Saxonia. Illi Pontificiorum, qui tum vigebant, superstitiosum Dei cultum fugientes, traduntur cum puero *Wittenbergam* pervenisse, atque hospitium quoque illic fixisse. Certe gnaviter isthic, utpote in principe Musarum officina, studia literarum consectatus est, & quidem eorum numero commendatione *Lutheri* Megalandri adscriptus, qui ex beneficiis a publico expensis vivere solebant, quosque beneficiarios vocant. Ita vero vitam toleravit, donec vera pietate & recta doctrina probe imbuto, suasu Lutheri, Ecclesiæ officia deferre secum instituit. Impetrata vocatione legitima, Diaconus electus Wittenbergensis, omnium primus, Dominica, quam vocant, Cantate, An. 1525. in Ministerii sacri Evangelici ordinem cooptatus est eo solenni ritu, quem

paullo ante Martinus præſcripſerat. A qua notabili ordinationis ceremonia, quam ſine Papali ſuperſtitione primus iniit, diſtichon

Ordo mihi primus datus, inſtituente Luthero,
Papa quid inſultas? ad ſacra juſſus eo.

in eum a Poëta conſcriptum, tanquam monumentum perpetuum ſupereſt. Nec minor ejus in Præceptorem fides poſthac fuit; ſtrenue enim eum, uti jam antea adjuvit, tum in aliis, tum præcipue in concinnanda expoliendaque verſione Bibliorum ſacrorum Germanica. In quo ſtudio quid & quantum ille præſtiterit, per compendium cognoſci poterit ex conſiliis Wittenbergicis fol. Francofurti editis, unde & fol. quidem X. ſequentia Germanica, ut ſunt verba, depromere non gravabimur. Aber im Jahr 1539. hat der ehrwürdige und ſelige Werck-Zeug GOttes / ſamt andern vortrefflichen GOttes-gelehrten Männern / Herrn Phil. Melanchthone, D. Joh. Forſtero, D. Caſp. Crucigero, & M. Matth. Aurogallo

die

die Biblia, gedachten 24. und 34. sten Jahrs / aufs neue angefangen zu übersehen / und durchaus mercklich gebessert / und was darinnen geändert / und gebessert worden / hat Lutherus selber mit seiner eignen Hand gethan / ausgenommen etliche wenige Stuck in den Propheten / da Er Schwachheit halber nicht kunte / doch ihme solches alles gefallen lassen / und unter seinem Namen in Druck gegeben. Und nachdem solch Exemplar übersehen / hat Ers M. Rörern / welcher zu derselben Zeit oberster und vereydeter Corrector in Hans Luffens Buchdruckerey war / übergeben / und demselben befohlen / daß Er die Biblia, so fortan gedruckt würden / nach demselben Exemplar solte drucken lassen / und mit Fleiß corrigiren. Et alio loco iterum a *Paulo Crellio* noster *Rorarius* vocatur: Ein bestellter / vereydeter und besoldeter Corrector. Neque etiam ipse Præfationibus Bibliorum nomini suo subscripto Correctoris addere manus dubitavit, uti exemplarium, quæ rarius

hodie

hodie occurrunt, inſpectio confirmat. Exinde Epigramma honorarium a M. *Adriano Beyero* profectum:

Cuncta revidiſti Lutheri ſcripta, Georgi
Rorari, ſacris Ros adamate ſoli:
Atque notaviſti ſacras in margine gloſſas,
Quas hodie nobis Biblia ſacra ferunt.

Ubi quæ de collectione Gloſſarum ex ore Lutheri marginalium ab eodem inſtituta habentur obſervata, cum trivialia ſint, nolumus amplius explanare. Niſi quod, quicquid horum actum eſt, non ſine conſenſu ordinis Theologici Wittenb. Academiæ factum eſſe, uno verbo monere oportet. Hæc igitur & alia per plurimos Wittebergæ tractavit annos, diligenter enim monita Lutheri ſecutus, & in ſequentibus editionibus S. Bibliorum religioſe in præfationibus, atque, ut vocant, poſtfationibus adnotavit, quid additum ſingulis fuerit annis, quæque cauſæ repetitionis fuerint. Præcipue vero poſt fata *Lutheri* tres Tomos operam ejus imprimi emendatiſſimos curavit, tertium Latin., & tertium cum quarto German., ut præfationes teſtantur.

tur. An. Chr. 1550. Witteberga, & officina Joh. Lufftii, qua nulla prope fuit in Germania ſcriptorum ad Eccleſiam ædificandam excuſorum fœcundior, relictis, in Daniam peregrinationem, petitus quidem ſuſcepit; inde vero poſt tres annos *Jenam* iterum retractus eſt. *Cum enim Johannes Fridericus Elector animadverteret ſcripta Reverendi viri, divi Lutheri, non eo ordine eaque fide Witteberga ſuis Tomis diſtincta excudi, quomodo quidem ſperaſſet, conſilia & rationes iniit, de alia accuratiore, & minus ſuſpecta eorundem promulgatione promovenda, quam ob rem Reverendum virum M. Georg. Rorarium (huic enim & prior Wittebergenſis, vivente adhuc Luthero, commiſſa fuerat) ex Dania Jenam vocavit, ac huic negotio præfecit. Quod præclarum opus, conferentibus ad Typographicas operas ſumtus Illuſtriſſimi & Pientiſſimi Principis filiis tandem eſt perfectum.* Vid. *Joh. Roſinus* in Vita *Joh. Friderici Magnanimi.* Qualia exinde inter *Jenenſes* & *Wittebergenſes* orta fuerint litigia, dignum eſt conſideratu, rei literariæ & Theo-

Theologicæ quidem argumentum. Sed quia commodior de illis differendi occasio ſeſe offeret impoſterum, hic attigiſſe iſtam concertationem ſatis erit. Reliqua exponemus, quando ad *Waltherum* nos ordo dicendorum perduxerit. Noſter *Rorarius* Jenæ conſtanter commoratus, Bibliothecæ Wittebergenſis portione maxima & optima in Academiam Salanam transvecta, primus ejus præfecturam ſubiit, cui officio ingenti ſtudio & pietate ſic præfuit, ut non ſine deſiderio ſuis relicto, ex hac tandem mortalitate demigraverit, annis 65 prope expletis, d. 24. April. An. 1557. Scriptorum ejus fere nihil ſupereſt, & nobis fere nonniſi innotuit, quod ſub *Amsdorfii* nomine editum contra *Waltherum*, quo magnificis verbis editionem operum Lutheri Jenenſem prædicare, Wittebergenſem vero ſuſpectam reddere, & deprimere multis modis conatus eſt. Vid. Joh. Caſp. Zeumeri Vitæ Prof. Theol. Jenenſ. ed. 8. p. 26. & addantur Conſilia Witteberg. Francofurti fol. exc. Tom. I. p. 9. ſeqq. Cum

his

his conjugantur J. F. Mayerus de Bibliorum Lutheri versionibus Cap. IV. & J. M. Krafftii Historia versionis Bibliorum Germ. Lutheri, quam cupide expectamus, & cujus Prodromus nuper demum feliciter prodiit. Nunc itaque sequitur

Hieronymus Ruscellus,

CUi ut patria terra eadem natales cum Angelo Rocca dedit, sic Poëseos studium, & singularis in carminibus pangendis facultas per omnes Italiæ regiones seculo decimo sexto reddidit eum celebratissimum. Ex Civitate *Viterbiensi* fuisse accepimus, ingenioque præditum hilari atque ad facetias excogitandas plane comparato. Ad labores vero sustinendos inprimis perhibent fuisse paratissimum & impigrum, neque minori eruditionis etiam in aliis disciplinis supellectili, quam Poëtices instructum. Quare totus literis quasi immersus, vel Poëmata scribendo, Italico tamen idiomate, vel alia Erudito orbi proficua opuscula protrudendo, a prelis facta vitia vitam transigere solebat. De priori exercitio testantur

tur Poëmata in lucem publicam emissa, quæ cur Italica Lingua scripserit omnia, non mirum erit, quibus compertum est, hunc *Ruscellum* tanto in vernaculam suam flagrasse amore, ut quotquot alias linguæ numerarentur, eas in universum omnes ante finem mundi perituras, unicam vero Italicam a cunctis gentibus quasi communi jure donandam, audacter affirmaverit. Imo vero, quod magis ridendum, beatos aliquando cœlites in æternis sedibus ista usuros esse non veritus est homo superstitiosus tueri, idque commentum, ratione addita peregregia, quia Capiti Ecclesiæ visibili Pontifici illa familiaris sit, constabilivit. Risum teneatis amici! Testatur de hoc argumento notissimus JCtus *Limnæus*, in Annotationibus ad Capitulationem Caroli V. p. 208. De altera autem studiorum parte laudabiliori constat, multum equidem desudasse in adornandis variis eruditorum lucubrationibus, quas inter chalcographicas operas correxit, & sæpe notis quoque suis adjectis egregie illustravit, in iis præcipue scriptis,

quo-

quorum auctores ex hac mortalitate jam emigraverant. Ubi autem locorum id volverit saxum, non æque in luce est positum, quanquam id Venetiis factum putaverim, cum sæpius aliquot annis ibidem commorari solitus esset. Scholia certe ejus addita libris quatuor de Venatione *Natalis Comitis* apud Aldum nepotem impressa An. 1551, id confirmare videntur. Ad quod accedit Index virorum Illustrium ibid. Italice An. 1573. impressus, is cum apud eundem Manutium expressus sit in ejus officina, Correctorem Ruscellum egisse mihi fere persuadere cœpit. Id certe in aprico est positum, eo labore peracto, & præmio qualicunque exinde accepto, vitam illum produxisse suam. Utrum vero & alibi, & quibus illa præstiterit officia, nondum fateor distinctius habeo cognitum. Decessisse Venetiis An. 1568. atque in templo S. Lucæ sepulcrale monumentum habuisse refertur. Videatur interim J. M. Crescimbenius in Comment. ad Histor. Poës. Italicæ Vol. II. L. IV. p. 219. adde

Freherum p. 1464. ubi ſcripta ejus Italico ſermone concinnata reperies. His miſſis in Elemento S agmen ducat homo Socinianus

Chriſtophorus Chriſtophori Sandius,

CHriſtophori Senioris videlicet filius, qui Conſiliarius Electoris Brandenburgici, ejusdemque ſupremi Regiminis & Appellationum judicii Secretarius eſſet, & inde ob ſententiam Socini ſeu erroribus faventem, muneribus A. 1667. exueretur, poſtea privatus delituit, atque tandem etiam *Regiomonti*, ut videtur, mortuus eſt. De quo vid. *Hartknochii* Hiſtor. Eccleſ. Boruſſicæ L. II. c. XI. p. 646. ſeqq. Hoc igitur parente noſter genitus eſt An. 1644. d. 12. Octobris. Patri plane ὁμόψηφος domi aliquandiu vixit. Ab incunabulis etiam dogmata falſa impiaque, quæ ex ore Genitoris hauſerat, ad vegetam excreſcens ætatem non ſolum non depoſuit, ſed ad ultimum usque vitæ halitum pertinaciter defendit. Poſtquam autem virus

virus suum in Patria disseminare cœperat, clam quidem primum, postmodum vero liberius, prohibitione facta, suæ saluti solum natale amplius vix tutum esse ratus, in Belgium, commune illud Hæreticorum asylum, se recepit. Heic securus magis, quam antea, vitæ suæ & doctrinæ prospexit commodis. Hujus quidem dum occasione quacunque aliis erronea sua dogmata instillare conatus, libellosque etiam suos typis subjecit: Illius vero, quando inserviendo officinis Typographicis corrigendo scripta, quæ prela fatigabant, alimenta necessaria paravit, & nullus liber tam impius erat, cui operam suam denegaret. Et licet more solito vivens non legatur ad orationem reddendam fidei evocatus: nam quamvis Amstelodamenses, ubi degebat, aliæque Civitates Fœderati Belgii, Socinianis una cum Pontificiis nemini religionis exercitium publicum indulgeant, quod ad illos tamen attinet, sub nomine Menonistarum latentes, nihilominus recipiunt & tuentur, tamen rebus suis non semper confidere

voluiſſe inde patet, quod libris a ſe editis externum aut commentatitium nomen ut plurimum ſubſcribere maluerit, quam ipſius *Amſtelodami* facere apertam mentionem. Ut ut ſit, Chriſtophorus certe noſter junior, quiete ita vivens, emendando alia elucubrata, ſcribendoque ſua ad ultima usque fata laborioſiſſime incubuit, quibus etiam medio ætatis virilis flore immortuus Amſtel. An. 1680. d. ultimo Novembris conceſſit. Cui potiſſimum Typographeo ſuam locarit induſtriam, non memini a quoquam, neque etiam a Clar. *Benthemio* annotatum. Atque inde pluribus operam dediſſe, dum meliora edoceamur, conjicimus. Scripta reliquit multo plura, quam pater; ea vero nullibi plenius recenſentur, quam in ipſa Bibliotheca Anti-Trinitariorum, quam ipſe Manuſcriptam reliquerat, cui forte ab alia manu ea ſunt inſerta; ex qua paucis titulos notaſſe potiorum ſufficit. Celeberrimus eſt nucleus Hiſtor. Eccleſ. 1668. 8. Coſmopoli (Amſtelodami ut reliqua omnia) & 1676. 4.

excu-

excusus, quod scriptum confutavit semel iterumque Gartinerius, de quo Sagittarius l. c. videri potest. Reliqua sunt Centuria Epigramatum An. 1669. 8. Interpretationes Paradoxæ IV. Evangeliorum 1670. 8. De Origine animæ 1671. 8. minori, quam confutavit Balthasar Bebelius Argentorati 8. 1675. Notæ & animadversiones in G. J. Vossii LL. III. de Historicis Latinis 1677. 12. Scriptura Sacra Trinitatis revelatrix sub nominis Cingalli Goudæ 1678. 12. Problema Paradoxum de Spiritu S. annon per illum S. Angeli intelligi possint, Roterod. 1678. 8. &c. omnium utilissimam dixeris Bibliothecam Anti-Trinitariorum, opus posthumum Freistadii h. e. Amstel. 8. An. 1684. excusum, ubi reliqua hujus viri scripta & Manuscripta magno numero enarrata videas. Hanc vide p. 169, & in Vita Patris p. 150. Conferatur Bælius in Novelles de la Republ. des Lettres 1684. Arnold in der Kirchen- und Ketzer-Historie / P. I. p. 565, qui Sandium paullo ante obitum in Arminianorum sententias abiisse, atque mea

mea confeſſione exſpiraſſe tradit, quod niſi error ſit Typographi itidem affirmare videtur Benthemius im Holländiſchen Kirchen- und Schulen-Staat/ P. II.

Johannes Scapula

INfideliſſimus omnium famulorum, ut eum appellant *Mettairius* & *Almeloveenius*, quorum tamen poſterior titulum hunc a manibus viri deprecatur, ſi qua durius locutus fuerit. Gente Germanum fuiſſe teſtatur Kœnigius, ſine nota dubitationis, ſed ſine teſte fide digno alio. Quemadmodum & plura hujus viri vitæ fata comperire non magis potuit, quam ego, atque ideo, uti ſolet, cetera ſicco tranſivit pede. Sitne Scapulæ nomen tralatitium, & ex Germanico Schulter formatum, indoles iſtius Seculi mihi fere perſuadet, mallem tamen certiora ejus conjecturæ indicia habere. Quare in his omnibus certi aliquid affirmare vix potero, quoad usque meliora aliunde edoctus fuero. De reliquo quamvis à literatis pene omnibus Plagiarius

garius quasi certus habeatur, miror, neque a *Jacobo Thomasio* tamen de Plagio & Plagiariis, neque in supplementis, neque in additamentis *Almeloveenii*, vel verbo ejus rei fieri mentionem. Utcunque sit, exploratum certe est, vixisse eum aliquot annos in familia *Henrici Stephani* (de quo postea) eique in corrigendo sphalmata operam sedulam præstitisse, unde etiam sine dubio Famulus hujus celebratissimi Typographi vulgo vocari solet. Atque in hoc cum constitutus esset officio, factum, ut *Henricus* Thesaurum suum Græcæ Linguæ typis excuderet suis. Cujus operis quotidianam ille lectionem inter describendum nactus compendium dicitur concinnasse, eoque feliciter confecto Typographeo Henrici valedixisse, & codicem suum *Basileæ* An. 1590, ut Mettairius habet, prima vice luci exposuisse ajunt, sine quo furto in obscuro sine dubio permansisset *Scapula*. Atque hinc prodeunte postmodum An. 1572. Thesauro ipso, ita acceptum gratumque ob pretii caritatem, prolixitatemque non

fuisse, Lexico Scapulæ An. 1579. præsertim denuo recuso, ut quidem speraverat Stephanus, fama est. Jacturam ingentem passum omnium bonorum Gallia tandem excedere ob æs alienum, coactum fuisse, sunt qui narrant. Non desunt quidem, qui novam Thesauri editionem nihilominus suscepisse cum carmine in Scapulam invectivo tradunt bonum Stephanum; verum falsa hæc sunt, quæ de altera pretiosi libri editione feruntur. Nunquam enim ita facultatibus suis restitutus est, ut tantæ molis & tot impensarum Librum iterum exprimere potuisset. Illud saltim ex dictis patet, jure merito querelas longe plurimas Henricum profudisse, ob Scapulæ factum sibi maxime noxium. Quam etiam ob rem vitio eas a nemine Eruditorum versas observavimus, ut potius laudarint ea occasione Carmina quædam ab illo conscripta, quorum unum ex *Almeloveenio*, alterum ex *Mettairio* hic recudi fecimus. Tertium enim in Morhofii Polyhistore Tom. I. L. IV. c. 8. §. 6. reperire licet, & passim obvium est. Prius ita habet:

Inspe-

Insperata alios Thesauros lucra videmus
Ferre repertori: tristemque repente fugari
Pauperiem, vilemque casam mutarier arce.
At me contra inopem meus hic ex divite fecit
Thesaurus, gazasque omnes exhausit avitas.
Si tamen hic animum vestrum, pectusque benignum
Conciliare mihi (quod ait se posse) valebit,
Tum vero haud aliter quam quondam Pelias hasta
Fecerit id vulnus, factoque medebitur idem.

Gravius est alterum, quo scripsit non sine argutiis:

Opus redegit qui illud in compendium,
Impendium in eo temporis quam maximum
Fecisse dicit; Vellet id pensare nos,
Sua crumena maximo compendio.
Lectorum at ille maximo dispendio
Contraxit opus id, imposuit & omnibus.
Pœna irrogetur huic, ut non gravis tamen,
Tantum esse dignum dixerim suspendio.

Hæc tamen & alia ſimilia, abſit, ut exiſtimemus, quod non Scapula iſta jam antea præſenſerit. Prævidit non ſolum, ſed etiam omnem plagii ſuſpicionem a ſe amoliturus, de ſuo labore in præfatione hunc in modum diſſeruit: *In hoc autem opere cum plurimum temporis contrivissem (remorante me partim ipſius operis prolixitate, partim functione mea, partim denique privatis occupationibus) incidi forte in Theſaurum ab Henrico Stephano conſcriptum: cujus ſola inſcriptione lecta, exiſtimavi me actum egiſſe. Verum cum Theſaurum illum penitius introſpectum, præter alia multa a meo conſilio diſcrepantia, diverſo etiam ab eo, quem ſecutus fueram, ordine ſcriptum fuiſſe, re ipſa cognoviſſem, idque amicorum oculis ſubjeciſſem, eorum judicio fretus, multis rationibus adductus hac tandem in lucem prodire permiſi. At vero ne Theſauri illius, Herculeo ſane labore compoſiti, auctorem bene de literis meritum debita laude fraudare, aut me alienis plumis venditare videar, quid illi acceptum feram, fateri non gravabor* &c. His ſane

ne lectis, quis non à plagii crimine *Scapulam* abſolveret? Verum, quibuscunque etiam lenociniis verborum facta ſua tegat, ea tamen nihil niſi anguem ingrati animi in herba quaſi habent latentem. Cujus vitii vel illud haud leve indicium eſt, quod ne tribus quidem verbis meminerit, quantis *Stephano* obſtrictus ſit modis, cum tamen per aliquot annos ejuſdem fuerit inquilinus. Ad hæc neque legimus unquam *Scapulam* vel alios quoſcunque ejus amicos Apologiam, aut ſimile quid vindiciarum conſcripſiſſe, quibus accuſationibus Stephani reſpondiſſent, famamque innocentis defendiſſent. Unde altum potius apud omnes ſilentium tacitam quaſi approbationem aut conſcientiæ vulnus prodere videtur. Jure igitur optimo *Scapula* noſter in numerum Plagiariorum, non minus quam infidelium Correctorum referri meretur. Cujus Lexicon Græco Latinum aliquoties lucem vidit poſt editionem primam An. 1570. & alteram An. 1579. variisque in locis ſunt repetitæ. Ultima quod ſciam

ſciam eſt Elzeviriana Amſtelodamenſis; nitidiſſima vero omnium Lugd. Batava 1650. fol. Baſileenſes, *Zvvingeri* ut plurimum cura editæ ſunt tabulisque de Dialectis Græcorum variis auctæ, itemque communiſſimæ ſunt, & magis parabiliores. Sunt qui ſtudioſis Græcæ linguæ utiliorem Scapulæ laborem iſtum cenſent, quam Theſaurum Stephani, ſed videntur illi ad tirones magis reſpicere & pretium, quo ille venditur, hodie potiſſimum maximum: Multo enim pleniora, & provectioribus magis proficua eſſe volumina illa majora Stephanianæ induſtriæ quis neget. Conferatur Mettairius p. 364. & Almeloveenius p. 74. Stephanus ipſe in ſua de Lipſii Latinitate palæſtra, ubi per Dialogum inter Kænophilum & Coronellum admodum Scapula vapulat, id quod pari vehementia fit in Paralipomenis Grammaticarum Inſtitutionum Græcæ linguæ 4. 1587. exc. His addatur Paulus Pater in diſſert. de arte Typogr. quæ Lipſ. 4. prodiit. p. 77.

Johan-

Johannes Schmidius

THeologus *Argentinensis*, ob Eruditionem insignem facundiamque sacram, & moderationem animi longe celeberrimus, quem in hanc vitalem lucem editum esse *Budissæ* Lusatorum An. 1594. d. 20. Junii, Patre vero genitum *Johanne*, Pannifice Biographi tradunt. Sub *Biccii* disciplina aliquo usque in rudimentis studiorum provectus *Hallam* Saxonum pervenit juvenis. Peste vero ibidem grassante, & omnia dissipante, in pago *Zevviker* proxime adjacente nobilis cujusdam matronæ liberos privatim docuit. Hinc *Spiram* postmodum profectus, de novo juventuti domi informandæ operam dedit. Sed neque hoc modo sibi consultum esse credens, *Argentinam* tandem pedem promovit. Rebus autem illic valde attenuatis An. 1613. prope sesquiennium integrum in officina quadam Typogr. quæ, qualis fuerit, cognovimus nondum; *Theodosii* tamen *Rübelii* fuisse existimavimus, preli curam gessit, & er-

& errores restituit, emendavitque sedulo; noctes vero studiis Theologiæ incumbendo totas sæpe consumsit. Unde quam dura emergendi occasio, & quæ subeundæ molestiæ ei fuerint, priusquam ad honorum culmen adscenderet, elucet. Neque hoc gradu altius enitendi felicitas contigit viro præstantissimo; nam posthac iterum Consularis viri, urbis præclaræ filios erudiendos domestico labore in disciplinam accepit. Tandem favore hujus Senatoris adjutus Magister liberalium artium creatus An. 1617. cum discipulo postremo exteras invisit terras, Germaniamque, Galliam, Angliam & Belgium perlustravit, eoque itinere peracto, variis defunctus est officiis minoris conditionis & ordinis. Denique cum quibusdam juvenibus Tubingam, *Jenam* & *Wittebergam* peregrinatus, vix in loco postremo consederat, cum ad Theologiam publice docendam An. 1623. Argentoratum accersitus est. Atque sic tandem obsequens nutui huic divino per gradus ad summos in sacris muneribus

bus paullatim conſcendit honores, & uxore ducta tres liberos genuit, multaque ſubinde officia delata, qua erat modeſtia, reſpuit. Donec Conventus Eccleſ. & Capituli Thomani Præſes electus, & pene obrutus occupationum multitudine, accedentibus calculi laboribus, diarrhœa & ſingultu viribus attritis d. 27 Auguſti ætatis 65. annorum An. 1658. Spiritum Deo redderet, omniumque deſiderium domi æque ac foris relinqueret. Scripta, quæ ſuperſunt, plurima numerantur, quæ paſſim annotata reperiuntur, & Germanica ſunt atque Latina; Ex quibus potiora Concionibus habitis, Feſtivalibus, Pœnitentialibus & Caſualibus, ut vocant, itemque Pſalmi aliqui conſtant, proſtantque magno numero. Inter Latina vero eminent: De Auguſtana Confeſſione: De Chriſti adſcenſione in cœlum, & ad dextram Patris ſeſſione: De attributis divinis: Diſputationes variæ, quas, ut reliqua omnia, non opus erit recenſere, cum ex Wittii Memoriis, ubi in Decade IX. ultimum occupavit locum, ſatis conſtent.

Nobis

Nobis nunc sufficit in Correctores eruditos qualemcunque ei locum quoque in nostro indice fecisse. Quo celebrior vero noster fuit Schmidius, eo famosior est is, qui sequitur, nempe

Michael Servetus

Hispanus gente, patria *Arago*, & de reliquo in omnibus *Europæ* Ecclesiis satis decantatus Hæresiarcha. Vocatur quidem ab *Arnoldo* omnium Hæreticorum Causidico, *Tarraconensis Catalaunus:* id quod sine dubio ex Bibliotheca Sandii ita edoctus asseruit, qui itidem, uti & celeberrimus Lipsiensium Theol. *Bærnerus* in continuatione Bibliothecæ sacræ Longianæ, Catalaunum appellavit; Verum bene Collectores Relationum Nov-antiquarum observarunt *Aragonem* fuisse. Nam quanquam varia scriptis suis subjecerit nomina, ut plurimum tamen se vocasse *Rennem ab Aragonia* constat. Qua etiam re cum illis consentit *Casp. Calvoerius* in notissimo de variis orbis religionibus utilissimoque opere, cujus verba

verba exprimere brevitatis ſtudio nolumus. Studio a puerilibus annis Medico fuiſſe deditum, paſſim narratur, & mox *Reves*, mox *Rennes*, mox *de Rennes* in ſcriptis vocari maluiſſe, jam ſatis conſtat; utut non raro etiam ſub *Villanovani* nomine occurrat. Blaſphema dogmata ad orcum diu damnata contra S. Trinitatis Myſterium iterum in lucem protuliſſe ex hiſtoria medii ævi Sec. XVI. itidem exploratum eſt. Quo vero ætatis anno, & cujus ductu, ſuone ipſius Marte ad iſta delapſus fuerit portenta, compertum nondum habemus. Illud conſtat fundamentis ſtudiorum in *Aragoniæ* quodam cœnobio poſitis, in Galliam, libertati ſuæ ſentiendi quicquid voluerit magis ſecurum, Inquiſitorum ſævitiam timentem, abiiſſe, & poſtquam *Pariſiis* aliquandiu vixerat, in *Africam*, Linguæ Arabicæ addiſcendæ & Alcorani evolvendi ſtudio, transfretaſſe. Atque hic adeo, ut multi, qui pura adhuc in Galliam veniſſe mente ſibi perſuadent, nec ſine veriſimilitudine credunt, ſive hauſit venena, ſive jam præ-

cepta auxit. Eo sane ex hoc tempore in transversum abreptus est, ut rectius de Turcis eorumque salute, quam Christianorum sentire cœperit, id quod mirum bene multis in hoc homine videbatur, quippe qui judicio, ut Hispani solent, polleret acri, sed rationi corruptæ, quod maxime dolendum, & sui ingenii argumentationibus ambitiosis indulgeret. Reversus demum in *Galliam* semina errorum pessima illic dispersit. Ubi & sententia ejus de S. S. Trinitate An. 1523. primum innotuit. Equidem *Th. Beza*, præcipuus Zwingliani dogmatis propagator, post triginta annorum blasphemias illum periisse ait, id quod denuo in Vita Calvini repetit, dicendo: ***Eum totos triginta annos tum voce, tum scripto, cælum ac terram infecisse.*** Sed dissentit aperte ab eo Calvinus, inquiens in Epistola ad Sulcerum An. 1553. scripta, ***viginti annis ante obitum dogmata eum blasphema sparsisse.*** Utrumque tandem conciliat *Sandius*, *Calvinum* loqui de initio divulgatorum errorum, ope scriptorum typis editorum;

rum; anno enim 1531. tr. de Trinitatis erroribus, prodiisse affirmans. Quibus litibus intercedere nostrum non est; Alii de istis dispiciant. Nobis ad scopum nostrum accedendum propius: Vixit nempe plerumque *Lugduni*, postquam antea in Italia & *Venetiis* potissimum latebras frustra quæsiverat. Varias illic circumspiciens occasiones, quibus virus animo conceptum, ad alios propagare sine suspicione & periculo posset, commodam tandem nactus est. Excudebantur *Lugduni* impensis *Hugonis a Porta* ap. *Casp. Trechselium*, Biblia sacra ex Santis Pangnini translatione. Hæc editio, ut in aliis libris factum erat jam per aliquot annos, corrigenda, ut *Trechselius* consueverat, *Serveto* exhibetur. Quo facto non intermisit ille noster, cum sine metu salutis, & alio nomine fieri posset, varias adjicere glossas impias satis, & anguem sub herba latentem indicantes. Atque ita fraudulentum sub nomine *Michaelis Villanovani* egit Correctorem, & falsarium Impostorem. Lectu digna sunt

verba *Calvini*, quæ dicta a me corroborare possunt. *Lugduni*, ait ille in defensione orthodoxæ fidei adv. Servetum, *cum sacris literis corrigendis opera ejus (Serveti) conducta foret, postquam Typographos quingentis libris Francicis emunxit, ne furatum esse quis diceret, quod mercedis nomine sumserat, singulas paginas partim futilibus nugis, partim impiis deliriis inquinavit. Vide reliqua, & adde l. c. p m. 59.* His factis, a *Lugduno* iterum abiit, & quanquam in latebris saltem hærebat, ad causam tamen dicendam aliquando productus, *Viennam* Delphinatus evocatus est, ibidemque acerrimum se Lutheranorum hostem professus, salvus iterum evasit; Italiam vero repetiturus, *Genevam* transiit, universum Vetus Testamentum commentariis illustraturus. Malis autem auspiciis, inquiente *Calvino*, isthuc appulsus. Nam autore illo, unus ex Syndicis dictæ urbis in carcerem ex hospitio Servetum duci jussit. Hic per aliquot hebdomadas detentus, tandem nec resipiscens, neque gratiam etiam cujusquam ambiens,

biens, ad rogum damnatus, & vivus, jam senectute gravis, ipsoque Calvino major natu, An. 1553. d. 27. Octobris combustus est. De quo supplicio *Sandius* citat verba *Hyperphrogeni Gandavi* ex Manuscripto desumta sequentia: *Atque ita Servetus eductus & abreptus est, atque lento igne ustulatus, totus concrematur. In quo igne cum horas tantum non duas aut tres circumcursitans, atque vehementiore vento suborto, eoque flamma depulsa, emori non posset, postremo deficientibus lignis, ejulare & exclamare cœpit: Heu me miserum, qui vitam hoc rogo finire nequeo! Anne ducenti coronati aurei mihi capto abrepti, & non exusti, lege reclamante, torquisque aureus de collo dependens sufficiebant, quibus affatim lignorum coëmi, & huc congeri potuissent, mihi miserando consumendo! Aderat hic Guilh. Farellus Ecclesiæ Genev. Senior Minister, qui non cessabat Serveto in extremis acclamare: Crede in æternum DEI filium JESUM CHRISTUM: Cui constanter Servetus: Ego credo CHRISTUM esse verum DEI filium, sed non æternum. Atque*

ſic tandem exuſtulatus exſpirans, peremtus eſt, poſtquam in manus DEI Patris commendaverat Spiritum. Equidem propterea exprobrare Calvinianis crudelem immanitatem non verentur Sociniani, Pontificii, imo non raro etiam Lutherani, quorum invectivas orationes in unum collegit Clar. *Gothofr. Arnoldus* in Hiſtoria Hæreticorum, quem loco mox citando evolve, lege, & judica. Sed habent ex adverſo, quæ pro juſtitia factorum a ſuis & Senatu inprimis Genev. reponant, qui ſtant a Calvini partibus, & præter *Th. Bezam*, ipſe etiam *Calvinus* Apologiam pro ſe ſuisque conſiliis ſcripſit in *defenſione orthodoxa Fidei de Sacra Trinitate contra prodigioſos errores Serveti* Hiſpani, ubi oſtenditur Hæreticos jure gladii coërcendos eſſe. Pariſ. An 1554. typis Roberti Stephani 8. excuſam, in qua de corrigendi officio relata ſupra citavimus, aliisque libri totius diligentem conſiderationem commendamus. Id certo *Zvvingliani* uno ore omnes contendunt, in carcere petulantem admodum

modum & procacem se gessisse *Servetum*, tetrisque blasphemiis in Deum, & horrendis conviciis in Magistratum omnia implesse, neque eò in ultimis quoque constitutum adigi potuisse, ut a populo preces, pro sua salute ad Deum faciendas, sibi expeteret. Habes ergo, benevole Lector, fata ultima tristiaque Correctoris nostri, ex quibus id saltem intelliges, qualia & quanta a Correctore, in quo fides desideratur, si libris imprimendis sensa mentis perversa inspergere audeat, metuenda sint. Cetera enim in medio relinquimus, & Theologis expendenda committimus, paucisque scripta Serveti, quæ Sandius collegit, addimus. Sunt ea: Thesaurus animæ, alias Desiderius Peregrinus dictus, Hispanice primum excusus cum Privilegio Regis, atque in Latium postmodum translatus 1674. Roterod. in. 24. Dillingæ 1583. 16. it. Belgice Roterod. 1590. Harlemi 1646. Dordraci 1654. & Amstelod. 1678. 12. cum figuris: De Trinitatis erroribus LL. VII. Basil. 1531. 8. Belgice per Renier Telle 1620. 4. qui li-

augm. D. Bœrneri Lipſ. 1709. 8. P. I. p. 687. it. Caſp. Calvoerius tr. de variis orbis religionibus 4. Lipſ. 1705. L. XVI. cap. III. p. 444. Schlüſſelburgii Catal. Hæreticorum ed. 8. Francofurtanæ L. XI, p. 2. Nos nihil, his niſi Epitaphium, quod aliud agentibus enatum eſt, addemus:

Me miſerum nuper combuſſit lucida flamma,
Accenſoque rogo turpiter interii.
Vox erat infragilis, ſic pectus firmius ære,
Impia defendi, faſve piumve mihi.
Servetus *num* Servatus? *non quære viator,*
An Servatorem *qui negat aſtra petat?*

Johannes Sextus

NOrimbergenſibus magis, quam exteris cognitus, *Elnboga Bohemus.* Cum Parentibus ob ſacra, quæ colebat, Pontificiis exoſa, e patria excedere juſſus, exul migravit ad exteros: ita tamen conſtanter in ſtudiorum curſu progreſſus, ut nullis ærumnis ſe abduci inde paſſus fuerit. Vagus itaque & extorris

quasi *Cygneam*, inde *Wonsidelium* atque tandem *Noribergam* delatus est. Abhinc, Scholastico excusso pulvere, *Moguntiam*, *Francofurtum* atque porro *Argentoratum* studiorum gratia migravit, omnique sedulitate iisdem incubuit. Sed A. R. S. 1636. *Vlma* salutata, Noribergam repetiit, atque illic, post alios excursus peractos breviores, quos Egram & Wonsidelium suscepit, firmas tandem sedes fixit. Atque ex eo tempore, ut vitæ necessariorum comparandorum rationem haberet, & tamen in literis melioribus simul proficeret, Typographeo Endteriano præfectus, libros in eo impressos per aliquot annos correxit, multumque in hisce negotiis se profecisse, sæpius professus est. Quo factum, ut permulti etiam viri eruditione clari, & in orbe literato celebres, amicitiam ejus ambire non sint dedignati, in quibus *Joh. Georg. Styrzelius*, Augustanus & Reipubl. Rotenburgensis ad Tubar. Consularis, aliique plures gratissimum & constans literarum commercium cum eo inierunt. Eundem in nostrum

favo-

favorem *Mauritii Hoffmanni*, celeberrimi Altdorfini Medici, itemque *Joh. Gabr. Wurfbainii*, & *Georgii Richteri* aliunde colligimus, a quibus & in Philotheca Doctissimi Endterianæ Typogr. Directoris & Ecclesiæ Candidati, titulum & elogium retulit. Ita sibi & laboribus memoratis diu admodum vixit; donec tandem in *Hersbruccensi* Noricorum municipali urbe Scholæ supremus constitutus est An. 1654. Gubernator. Quo munere non constanter perfunctus est, sed inde denuo Norimbergam rediens, Scholasticis negotiis abdicatis, priores denuo suscepit curas, atque ad ultima vitæ fata Endterorum Corrector permansit. Librorum præterea jam compactorum mercatu, sed non nisi inter amicos instituto, magnum supellectilis librariæ collegit apparatum, qui postea in B. *Arnoldi Burgeri*, Primicerii Noribergensis eruditissimi, cum filia Sexti, in matrimonium accepta, venere potestatem. Unde, postquam nuper ille diem suum obiit, mirum, quantus optimorum codicum numerus

merus in omni diſciplinarum genere divenditus & diſtractus eſt. De reliquo, Poëtam fuiſſe *Sextum* noſtrum excellentem, noſtratium neminem fugit. Carmina vero ipſa, hinc inde in manibus Eruditorum diſperſa, quodammodo in agro Norico circumvolitant, quæ ut conjunctim aliquando luci publicæ exponantur, quisquis intelliget, quid diſtant æra lupinis, exoptaverit. Speciminis loco unicum ab eo ſtructum, & in Philothecæ ipſius frontiſpicio amicorum benevolentiam ambiens, placet hic repetere:

Quæritis, inſignes Virtute atque arte Patroni,
Et lecti juvenes quid liber iſte velit?
Non depoſcit opes, non ditis munera Crœſi,
Hoc tantum votis flagitat ille ſuis:
Ut, veſtro videor ſi dignus amore, favore,
Veſtra album ſignet littera picta manu.
Extet ut indicium, pignusque favoris, amoris,
Pectora & ut pateant candidiora nive.

Et

Et quoties liber hic noſtris occurrit ocellis,
Sim toties Veſtri cum Pietate memor.
Sic etiam abſentes inter firmumque ratumque
Tempore perpetuo fœdus amoris erit.

Johannes Guicaus Stratander

ARtis Medicæ, cujus natales non innotuere nobis, indefeſſus cultor, qui poſteaquam per varias Europæ Provincias iter peractum finierat, idque ſumtibus & impenſis potiſſimum *Laurentii a Ravenſtein*, tandem *Baſileæ* An. 1560. ſubſtitit; Collecturo ibidem peregrinationum & ſtudiorum fructus non defuere occaſiones, quibus notitiam, qua pollebat in Græca & Latina literatura, exactam demonſtraret, tantaque, dum viveret illic, fuit ejus exiſtimatio, ut omnium conſenſu dictarum linguarum peritiſſimus ab univerſis propemodum cenſeretur. Ita tunc temporis colebantur ſtudia etiam Medica, longe diverſo a noſtris moribus ſtatu, ubi vel vigeſimus ex ſtudii Medici cultoribus Græcas callet litteras; ita etiam omnibus hono-

honorum titulis ornabantur, cum hodie, id quod interdum vix mirum mihi videtur, non semper adeo magni habeantur. Sed ad nostrum Stratandrum revertor, is omnium maxime ab *Hieron. Frobenio* diligebatur, a quo etiam, ut emendationi Sphalmatum Typographicorum in officina sua incumberet, rogatus haud illubenter petitis viri locum dedit, omni industria & studio pro Eruditione, qua præcelluit, huic muneri & Frobenii expectationi satisfecit. Hinc a *Guilhelmo Crataolo* in Indice *Galeni* operibus apud Froben. fol. adjecto, vocatur *Frobenianus Corrector, Juvenis eruditissimus & Medicinæ Studiosus:* id quod nec ipse, ut alii solent, dissimulavit, aut prorsus negavit in Dioptra, sive Elencho Galeni librorum spuriorum, aut impropriorum eidem editioni adjecto. Hanc etiam Dioptram, sive copiosissimum Indicem, breviter & accurate singula in Galeno occurrentia complectentem, laudato *Laurentio a Ravenstein* inscripsit, & eo ipso gratum animum, cum aliter non posset, publi-

publica beneficiorum ab eo acceptorum professione abunde demonstratum dedit. De reliquo, an Basileæ substiterit, hisque laboribus immortuus sit, pro certo affirmare nequeo. Plura enim comperire de hoc viro, quamvis omni adhibita opera, non potui. Conferatur laudata editio Galeni apud Frobenium & Nicol. Episcopium excusa 1562. fol. Unde, quo tempore in isto corrigendi labore occupatus fuerit, intelligi potest. Hoc misso, jubente ordine, succedat

Jacobus Ludovicus Strebæus,

Gente Gallus, & patria *Rhemensis*, natus A. O. R. 1481. Claruit sub initium Sec. XVI. familia prognatus non splendida quidem & nobili, honesta tamen. Quam etiam ob rem a parentibus, qui pauperrimi erant, & opificio quodam vitæ alimenta quærebant, subsidiorum perparum expectare poterat, unde se sustentaret, & in studiorum cursu felices facere progressus posset. Proinde paucissimis contentus,

cum

cum bonitatem ingenii sui nosset, fortunæ quasi obviam procedens, sedulo in stadio, quod ingressus erat, perstitit. Ingenuum scil. credebat animum metu periculorum non territari, virtutemque non humilia, inertia & tuta sectari, verum per alta ire, atque ita procedere, sic existimante Seneca de Providentia:

Utque viam teneas, nulloque errore traharis,
Per tamen adversi gradiaris cornua Tauri
Æmoniosque arcus, violentaque ora Leonis.

Solet alias in hujusmodi fortunæ casibus ultima via pronior esse, initio saltem existente gravi, id quod permultis testimoniis exemplisque comprobari posset, si opus esset. Verum in eodem nostro *Strebæo* conjurasse quodammodo omnes ærumnarum ventos crediderim, ita ad extremos usque vitæ dies calamitatibus fuit expositus. Quod ad litteras quidem attinet, lætus & fortis easdem tractavit, nec infelici in iis decremento est gavisus, ea præcipue methodo, qua in disciplinis elegantioribus, ut

ut non feclufo artium aliquarum teneretur fonte; fed unde univerfum flumen guftare poterat. Unde & difertiffimus, & ad ornate dicendum paratiffimus redditus eft. Primus certe *Lutetiis* puriorem loquendi & fcribendi modum induxit, & a barbarie maxima, ibidem dominium obtinente, Scholas expurgavit. Dolendum autem eft haud immerito, quod munus publicum, doctrina fua dignum, confequi fortunæ & Monachorum malignitate & invidia non potuit; & in fummâ egeftate vitâ pertrahenda fuit. Atque hæc ratio denique fuit, cur omni quafi ære congefto, ut fe fuosque honefte nutriret in Typographiis Parifinis, apud *Stephanos* præcipue & alios, pro foluto pretio, tanquam ftabulum Augiæ purgaturus, Eruditorum libros maluerit corrigere a vitiis, quam otiari, vel otiofâ cum egeftate conflictari. Omnium verō maxime ifthac opera debilem fuftentavit fenectutem, cum, ætate etiam provectior, eo non amplius apud Auditores uteretur favore, quem in flore ætatis

 confe-

consecutus erat. Unde his etiam negotiis diffisus, atque hac quoque via sibi & miseriæ nondum satisfactum putans, tristitia animum, cui nimis indulgere solebat, subeunte, in morbum periculosum incidit, ex quo etiam, non sine bonarum artium detrimento, fato suo tandem placide functus est. Scripta ejus LL. V. de Oratoria verborum collocatione Basil. An. 1539. elegantissime conscripti: & Commentarius in Ciceronis LL. de arte Rhetorica, & perfecto Oratore T. II. Bas. 1541. clarent. Transtulit etiam in Latium scripta aliquot Aristotelis, Ethicam nempe, Politicam & Oeconomicam, idque summa fide & stilo concinno atque valde perspicuo. Cetera, ut & ipse annus emortualis, latent, aliorumque studiis evolvenda commendantur. Nobis in ejus fatis pernoscendis profuit inprimis, qui videri potest, Tollius de infelicitate Literatorum ed. Lipsiensis, cum qua Pierius Valerianus simul excusus est, 12. p. 478. Adde Scævolæ Sammarthani Elogia Jen. 1696. 8. recusa p. 31.

Hen-

Henricus Stephanus

ROberti filius, & *Henrici* Nepos, natus An. 1528. Vir præclarus, qui cum a puerilibus annis non nisi inter Eruditos versatus esset, non potuit non omni instructus doctrina adolescere. Præter *Petrum Danesium* insuper *Jac. Dusanum* & *Adrianum Turnebum* studiorum suorum moderatores habuit, a quibus mirum in modum in omni literatura expolitus est. Accedebat, quod in familia non nisi Latina & Græca audiret videretque. Unde constanti exercitio gavisus, ad fastigium omnis eruditionis adscendit. Notabilia & maxime huc facientia verba sunt, quibus ad filium *Paulum* differit, in Epistola Commentario in Agellium Parisf. An. 1588. exc. præmissa, eumque edocet, unde Soror ejus *Catharina* notitiam linguæ Latinæ acceperit: *Fuit*, inquit, *tempus, cum Avus tuus Robertus decemviratum* quendam literarium domi haberet, eumque ut πάνγλοσσον, *ita etiam ex omnibus nationibus conflatum, ut omnium erat linguarum.*

Decem hi partim literati, partim literatiſſimi viri, quorum quidam correctorio munere fungebantur (iique præſertim, qui Epigrammata poſtremæ ejus editioni Theſauri præfixerunt) cum ſicut ex diverſis oriundi erant gentibus, ſic etiam diverſum ſermonem vernaculum haberent, lingua Latina, tanquam communi interprete, inter ſe utebantur. Ac cum ex his decem modo hos modo illos famuli pariter & famulæ, de rebus, quas ipſi ipſæque vel noverant, vel ſaltem conjectare poterant, colloquentes; quin etiam in menſa quotidie cum de his, cum de aliis, ut argumenta ſe ſuggerere ſolebant, ſermonem habentes, audirent, ita ſuas paullatim aures verbis illis aſſuefaciebant, ut non ſolum plerique eorum, quæ dicebant intelligere, ſed quædam etiam loqui valerent. (vid. *Colomeſii* opera Hamb. 1709. a Cl. Fabricio ed. p. 24.) Si itaq; mulieres & ancillæ ex commercio hoc erudito aliquid apparatus eruditi hauſerunt, multo ſane magis affirmare poſſumus, filium Henricum, qui in choro tantorum virorum educabatur, eosque non raro corrigendo juvabat,

vabat, & in linguæ ipsius cognitione, & præcipue habilitate sermocinandi mirum in modum profecisse. His fundamentis positis, ad exteros abiit, ac præcipue in Italia scrinia Bibliothecarum excussit, eaque, quæ imposterum usui fore animo cerneret, diligenter annotavit. In Patriam deinceps reversus, Parenti aliquandiu operam in corrigendo ex instituto præstitit. Deinde vero eo An. 1556. mortuo, ad genitoris exemplum officinæ non minori laude celebrandus præfuit, & primo quidem ab An. 1558. usque ad Annum 1568. Illustris *Fuggeri* Typographus dici voluit; sed postmodum totum se suis curis & studiis privatis tradidit. Quanquam autem, ut Pater solebat, plagulas in publicis plateis non suspenderit, nec detegentibus errorem certum promiserit pretium, attamen non minori cura ipse cuncta, aut potiora tamen, inspexit, quæ excudit, eoque recognitionis studio & sedulitate effecit, ut, sicuti *Roberto* Patri, ita & huic correctissimos hodieque debeamus codices, typis exscriptos. Imo quod non

raro filio vitio vertitur, tanta industria Doctorum scripta virorum scrutatus est, ut elementorum, si qui occurrerent, nævos non solum, verum ipsa etiam verba Autorum temere castigarit, sensumque invitis sæpe illis, immutarit. Unde *P. D. Huetius* Civis ejus L. II. de Interpretatione p. m. 48. admodum quidem Henrici operam & assiduitatem in Institutis prædicat: *Pauca quidem*, inquiens, *sed omnibus absoluta numeris in eo studio elucubravit Henr. Stephanus, quem plane Interpretem audeas dicere: Summa in exponendis sententiis accuratio, mira in charactere exprimendo felicitas, pari concinnitate conjuncta &c.* Sed longe aliter celeberrimus *H. Boeclerus* in Epistola quadam, qua in Stephanum invectus est: *Prorsus tamen*, scribit, *egregiũ factum est, quod elegantissimus scriptor Herodianus elegantissima interpretatione a Politiano in Latinum versus est, nec minus præclare cessit, quod Henr. Stephanus multa industria, typisque mundissimis utriusque curas publicavit; at quod idem ille Vir doctissimus Politiani versionem,*

cui ſimilem hactenus in nullo ſcriptore habemus, tot caſtigationibus non neceſſariis in ordinem redigere conatus eſt, id ego nec ex Græci Scriptoris nec ex Latini Interpretis merito arbitror accidiſſe. Effecit equidem tam Critica manus, ut dicendum mihi non ſit, quod, niſi inſtituti ratio efflagitaret, nollem dictum: Henricum Stephanum tum alibi, tum hic præſertim prodidiſſe, ſe minus Latine quam Græce eruditum. Ut taceam, quod de Politiani propoſito ne ullam quidem videtur cogitationem ſuſcepiſſe. Durius adhuc judicium eſt acutiſſimi *Scaligeri*, ut in *Scaligerianis* legere poteris, qui, *Lexicon Erotiani*, inquit, *extat Genevæ apud Henr. Stephanum, apud quem Autores mire invenias depravatos, quippe qui* φιλαυτίᾳ *laborans, temere, quicquid diſplicet, immutat & corrumpit.* His & alia *Scaligeri* verba a *Cl. Crenio* excerpta, & hinc, quod grati fatemur, ſumta adjiciemus: *Dalechampius*, porro dicit, *Vir alioqui bene doctus Plinium emendandum atque excudendum ſuſcepit, ſed, qua eſt audacia, omnia invertet & corrumpet, quia, quod multi ſolent,*

si hoc illudve vocabulum non arridet, statim immutat, atque sæpius in deterius: Et si id tam religiose observassent importuni isti Correctores, *cujusmodi etiam habemus Henr. Stephanum, qui omnes, quotquot edidit editve libros, etiā meos, suo arbitrio jam corrumpit, & corrumpet, & alios multos, non haberemus hodie auctores veteres adeo depravatos: nam hac se ingerente licentia, intempestive & inconsulto corrigendi, quod displicet, totidem varietates locorum prodeunt & prodierunt, quot editiones; & nullos magis corruptos reperias, quam qui sæpius excusi, & a pluribus perlecti sunt.* Plures hujusmodi querelas suppeditat Clar. *Crenius* in Animadv. Philoll. P. III. p. 56. ubi *Boecleri* non solum & *Scaligeri* citata verba, verum etiam *Andr. Schotti* & *Christ. Ad. Ruperti* invectivæ in *Henricum* nostrum inveniuntur. Denique Rupertum Prof. Altdorfinum Impostorem eum duriuscule vocare non erubuisse, ibidem notatum est, & quæ sunt alia hujusmodi. Sed absolvenda sunt fata Henrici, quæ oppido tristia tandem fuerunt. Nam postquam diu *Lutetiis* & in orbe

orbe erudito, velut in luce quadam, vixerat, ſcripta tandem Anno 1566. Gallico & Latino idiomate *Apologia* illa pro *Herodoto* omnium Papicolarum, præcipue vero Cucullatorum odio in ſe concitato, inſidias eorum evitaturus, fuga ſalutem bonorum & vitæ, patris exemplo, quærere neceſſe habuit. Qua tamen re prohibere non potuit, quo minus in effigiem boni viri ſæviretur, quam publice carnificis miniſterio cum execrationibus multis flammis hoſtes combuſſiſſe conſtat. Utut cum id peractum eſſet ſupplicium imaginarium, per jocum poſtmodum dicere ſoleret: Nunquam ſe frigoris vim magis ſenſiſſe, quam cum Lutetiis medias conjectus fuerit in flammas. Autorem hujus Hiſtoriæ Dn. *Caille* doctiſſimum Gallum habemus, cujus cornu etiam Tollius inflaſſe videtur. A vero tamen aberraſſe utrumque *Mettairius* autumat, qui & cauſam, quare Lutetiis diſceſſerit, longe aliam fuiſſe adſtruit, eam nempe tot tantosq; Theſauro Græcæ linguæ impendiſſe ſumtus, & in grave æs alienum

prolapsum, atque adeo, cum solvendo non esset, pauperrimum Gallia exiisse tuetur; a quo etsi non dissentiat *Jansonius* in Vitis Stephanorum, in medio tamen rem, usque dum aliorum autoritate lis dirimatur, relinquit. Certum est, vagabundum hinc inde per *Helvetiam Germaniamque* ex eo tempore oberrasse: Mox enim *Genevæ* sedem fixit, artemque ibidem Typographicam exercuit; mox *Heidelbergam* venit, ibidemque communi beneficio victus cum studiosis usus: qua occasione voracitas ejus & mores perquam rustici observati fuere. Lugduni tandem, opibus omnibus destitutus, Anno ætatis septuagesimo &R. O. S. 1598, in Nosocomio vitam finiit, unde jure meritoque a Corn. Tollio in numerum infelicium literatorum fuit relatus. Cujus vid. nova Lips. ed. 12. p. 481. Addatur Jansonius ab Almeloveen in Vitis Steph. p. 41. scripta ejus potiora sunt:

Lexicon Ciceronianum Gr. Lat. 8. & 4. 1557. Commentarius in Sophoclem & Euripidem, de quibus ipse eleganter sic disserit; *Æschy-*

Æschylon edideram, Sophocles invidit: At idem
Cur ab eo posthac invideatur, habet.

Græcorum Comicorum sententiæ. Præter hæc Psalmi Davidis aliquot metro Anacreontico & Sapphico in pretio habentur. Edidit etiam Homerum, Hesiodum & alios scriptores Græcos multos. Pindari Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia & ceterorum Lyricorū carmina cum versione sua excusa sunt, cum adhuc Illustris Viri Hulderici Fuggeri Typographus esset 1560. forma in 12. oblonga. Huc vero inprimis pertinet Artis Typographicæ querimonia, carmine Elegiaco ab eo scripta, quam Almeloveenius & Mettairius uterque suis narrationibus adjecere. Epitaphia it. quorundam Typographorum: De Lipsii Latinitate, it. de Plauti falso suspecta An. 1572. breviores sunt opellæ. Ultimum Thesaurus Græcæ linguæ fol. Genev. 1594. locum habet, quem primum mereri dignitate & labore, nemo est, qui diffiteatur. De quo vero & reliquis omnibus consuli poterit libellus sive Epistola quam

quam Henricus imprimi curavit, de suæ Typogr. statu, & præcipue Thesauri sui Græci, cui Epistolæ ad calcem Index librorum, qui ex officina ejusdem prodiere, adjectus conspicitur An. 1569. 8. Conferatur sæpius memoratus Mettairius, qui exacte desideriis Tuis satis faciet. Sed ad postremum in elemento hocce Correctorem convertendum est, erit ille

Fridericus Sylburgius,

QUi natus est fertili, & doctis viris & proventu terræ loco, *Wetteræ Hassorum*, quod infra *Marpurgo* situm est oppidum, ut & ipse constanter *Veteranum* aut *Wetteranum* se dicere consueverat, parentibus infimæ conditionis & agriculturam exercentibus. Ab his, ut perhibent passim omnes Scriptores, non prohibitum, ut vulgo fit, retractumque a studiis literarum, sed adeo potius instigatum, atque in schola patria primis rudimentis imbutum, donec ad altiora emergere inciperet. Quo facto progressu, sub ductu *Justi Vulteii* & *Johannis*

hannis Pincierii Marpurgensium Doctorum, feliciter etiam, quæ optabat, est consecutus. Posthæc iter ad exteros suscepit, eoque facto cum peregrinando omnem fere suam adolescentiam confecisset, ab Illustrissimis *Solmensibus Comitibus*, ut ludo recens erecto *Lichensi* præesset, advocatus, accepto munere, nunquam in se aliquid curarum desiderari passus est, sed omni diligentia & indefesso conatu spartam suam ornavit: ibidemque, otio subinde dato, alios jam cœpit labores erudita opera tractare. Ex quibus eminuit, ut erat Græcæ linguæ peritissimus, (Hebraica enim prorsus ignorasse dicitur) *Clenardi Grammatica Græca*, quippe quam emendatam ac ad faciliorem Scholarum usum præparatam, sub id tempus emisit in publicum. Verum enim vero *Lichensem* suam Scholam, & *Neuhusianam*, ubi etiam aliquandiu docuerat discentium strepitu molestas, tandem plane reliquit. Neque sane inauspicato, multo enim plura ex eo tempore & majora orbi literato doctrina sua exasciata pariter & assiduitate labo-

laborum, quam in pulvere Scholaſtico obſcuro attulit commoda; præſertim poſtquam totum ſe tractandis veteribus Scriptoribus Græcis conſecravit. Hos enim Codices ex Manuſcriptis Vir in arte Critica exercitatiſſimus, reſtitutos, Latine redditos & expolitos, non ſolum prelis tradidit frequenter, ſed & ipſe correxit hos aliosque ingenti copia, atque ſic emendatiſſimos literato orbi expoſuit. Et in hoc negotio diſcrepat ab Henrico Stephano, quod raro ſuum ingenium in reſtituendis locis vetuſtate temporum deperditis fuerit ſecutus, ſed vel alios codices Manuſcriptos vel eruditos hac in arte Critica viros antea conſuluerit, dignum adeo ſe præſtans, qui encomiis inter Philologos ſui ævi præcipuis mactetur. Neque vero in ſuis tamen elaboravit operibus, ſed alios quoque ſua opera & induſtria adjuvit maſcule. Interque eos ſupra laudato *Henrico Stephano* in concinnando Theſauro Græco multum profuit, ut quarta fere pars iſtius operis ei adſcribenda veniret; cui etiam in excudendis *Pauſania, Juſti-*

Justini, *Clementis*, *Alex. Dionysii Halicarnassensis* operibus sedulam navavit operam, ejusdemque Viri præstantissimi Indices præcipue faciendo accuratissimos, omnium Doctorum sibi conciliavit favorem. Testem habeo hujus rei *Georg. Whitakerum* doctissimum Anglum, qui in præfatione libri a se conscripti de Autoritate S. Scripturæ, An. 1610. editi Tom. II. ita de nostro loquitur: *Qui hodie in veterum monumentis recudendis, atque repurgandis fidelem operam navant, omni laude & gratia dignissimi sunt. Inter quos non possum, quin honoris causa meminerim Viri accuratissimi & diligentissimi Frid. Syllburgii, cui clementem Alex. Theodoreti* θεραπευτικὴν, *& Justinum Martyrem debemus. Ab eodem Athanasium indies expectamus, qui quodam infortunio suo, non potuit situ suo & latebris emergere. Rogandus Pater cœlestis, ut hujus viri sanctissima studia afflatu suo provehat, talesque plures literarum & Veritatis vindices, qui Pontificiorum barbariem, & nefariam in pervertendis omnibus fraudem expugnent,* exci-

excitare dignetur; ſed non ſolum Henricum ſtrenue juvit Stephanum, verum etiam maximam vitæ & laborum immenſorum partem apud celeberrimos Typographos *Wechelios* & *Commelinum* corrigendo confecit, iſtis quidem *Hanoviæ* conſtanter, huic aliquandiu etiam *Heidelbergæ* inſerviens, neque propemodum noctu aut interdiu unquam interquieſcens, niſi quod, antequam cænaret, vel unicam horam obambulando per prata & agros conſumſiſſe dicatur. Quibus curis perpetuis non obſtantibus, felix tamen proper nominis gloriam, tum etiam meritorum magnitudinem dicendus eſſet, niſi in eorum numerum referendus veniret, qui ob ſociam thori, quippequam Diabolo furenti, quam homini, ſimiliorem Sylburgio contigiſſe narrant, infelices prædicandi ſunt. Quo malo, uti ærumnis reliquis, nonniſi per mortem liberatus eſt. Poſtquam enim ipſius *Friderici II.* Electoris Palatini juſſu ad *Commelinum Heidelbergam* commigraſſet, editionem omnium Eccleſiæ Patrum ibidem curaturus,

turus, & ſummo ſtudio emendaturus, evenit, ut peſtilentiſſima lues, quæ tunc omnes Germaniæ Provincias permeabat, Heidelbergam infeſtaret. Quo pacto immatura & Typographi & Correctoris morte præclarum illud inſtitutum fuit interceptum: quippe jam ſexagenario Sylburgio, altero ſtatim peſtiferi hujus anni menſe d. 16. Febr. An. 1596. Commelino autem inclinante anno ſeſequente d. 17. Novembris An. 1597. correptis morbo contagioſo, atque ex hac vita abreptis. Acerbe juſtis ex cauſis tulerunt Eruditi utriusque, & præcipue quidem *Sylburgii* fata, ut pote a cujus ſtudio, aſſiduitate & eruditione multi adhuc ſibi multa promiſerant. Quanta de reliquo ejus fuerit exiſtimatio, inde patet, quod Academia Marpurgenſis annuum ei ſolvebat ſtipendium, ut diligentiam magis excitaret, & quod publico funere, non clandeſtino, ut tempore morborum peſte validorum fieri aſſolet; fuerit elatus. Ad Epitaphium autem ejus quod attinet, reperitur illud Heidelbergæ in cœmeterio Petrino,

quod apud Adamum in Vitis Philos. legi potest, qui de peste, ex qua obierit, nihil memorat; sed quando *Anagnostam diligentissimum vocat, nimiis vigiliis ac Typographicis laboribus consumtum testatur*, & eidem corrigendi labori, de quo agimus, immortuum esse satis luculenter demonstrat. Scripta, præter laudatas Patrum editiones, extantiora alia sunt: Herodoti Historia castigata: Aristotelis τὰ ἐυρισκόμενα, quibus adjecit ob argumenti similitudinem ejusdem generis quædam Theophrasti, Alexandri, Cassii &c. Notæ in Clenardi Grammaticam cum Antesignani notis prodiere An. 1583. Francofurti apud Hæred. Wechel. 4. majori, & alibi. Ipsæ vero Clenardi Meditationes luci expositæ sunt An. 1587. ibid. & ap. Claudium Marnium & Joh. Aubrium & apud Andr. Wechelium ipsum. Vid. Adami in Vitis Philos. p. m. 416. & Crenius in Animadversionibus Philol. p. 105. seqq. P. V. Quibus adde H. Clarmundum P. I. & Pope Blount in Censuris Celebb. Autorum p. 813. seq. ed. Genev. ubi quanti

ejus

ejus in corrigendo induſtriam fecerint *Scaliger* atque *Caſaubonus*, in primis animadvertendum eſt.

Petrus Trecius.

OBſcurum nomen, cujus natales omnino etiam qua gente natus, & qua patria ortus, neſcire me hactenus fateor. Ut autem in recenſum noſtrum referremus, in cauſa fuit *M. A. Coccius Sabellicus*, qui in ſuis Enneadibus eum commemoravit; ex quibus nobiliſſimus *Mallinkrotius* excerpta quoque nonnulla dedit. Quorum uterque, *eum magnificis*, inquit, *gloriatum de ſe verbis, quod triginta Voluminum millia a ſe reviſa & recognita ex prelis exiiſſent.* Quem numerum librorum quoties perpendo, fieri non poteſt, quod vel *Sabellicus* Hiſtoricus, vel *Trecius* Thraſo a veritatis tramite aberraſſe non injuria videatur, niſi plus, quam olim *Origenes* dici conſuevit, χαλκέντερος ille fuerit. *Sabellici*, ſcriptoris non contemnendi, & qui primus, uti Dn. Struvius in Bibliotheca Hiſtorica inquit, inter ſcriptores Hiſtoriæ

 univer-

universalis nugari desiit, editis operibus de Historia Mundi ad annum usque 1502. Lugd. 1574. & Basil. 1560. excusis, ut fidem dubiam reddam, vix possum adduci. Plus ergo crediderim, Trecium sibi indulsisse, quando triginta millia voluminum a se correcta fuisse grande aliquid sonans dixerat. Quid multis, temporis ratio, quo vixit *Trecius* iste, Seculum erat XV. quo minus id credamus, postulat, utpote quo ævo tanta copia neutiquam adhuc excudebantur libri in universa Italia, multo minus in una alteraque officina, in qua forte Correctoris officium is subire solebat. Quanquam ergo neque Typographeum, neque etiam alia hominis hujus fata cognita erant, placuit tamen eum adducere, ut sicuti militis gloriosi apud Plautum, temeritas in ore omnium est, jactabundi etiam Correctoris inter nostros exemplum compareret. Quare eum missum facientes lectorem ad *Mallinkrotium* remittimus, ejusque de ortu & progressu Typogr. Comment. ed. Col. 4. p. 97. atque ad alios progredimur. Quos inter eadem litera occurrit proxime *Her-*

Hermannus Tulichius

VIr omni doctrina elegantiori, & humaniorum artium doctrina instructissimus: Natus *Steinhemii*, quod oppidum est *Westphaliæ* ad Episcopatum *Paderbornensem* pertinens, ubi Anno reparatæ hominum a Christo salutis 1486. lucem hanc adspexit. Studiis ætati convenientibus in Scholis eruditus ad annum usque 1515. in ludis *Monasteriensi* & *Quedlinburgensi* potissimum profecit, qui famæ celebritate satis tum conspicui erant. Hinc vero studiorum continuandorum gratia Lipsiam petiit, ibidemque ea tractavit, quibus in recensum hunc referri meruit. Dignior autem visus magis, quam alii, qui cum laude commemoretur, quandoquidem in tam arduo labore eo successu desudavit, ut maximum vitæ discrimen adierit, e quo vix salvus evasit. Audiamus hac de re *Lucæ Bacmeisteri* Theol. haud obscuri Rostoch. verba, quibus in oratione de *Luca Lossio* ejusque in orbe meritis habita, inter alia de *Tulichio* seqq. memoriæ prodidit: *Biennio post An. 1515. in*

Academiam Lipſ. inquit, profectus eſt, ubi ἐπανορθωτὴς, ſive Corrector, ut uſitate dicimus, fuit in officina Melchioris Lotheri Typographi. Hic Melchior cum libros quosdam Lutheri in initio renaſcentis Evangelii recudiſſet Lipſiæ, Dux Saxoniæ Georgius, Patruus Mauritii & Auguſti Electorum, Zelo Veteris Religionis Pontificiæ, & odio Lutheri, quod, dum viveret, nunquam depoſuit, Typographum & miniſtros ejus in carcerem conjecit, & capitis ſupplicio affecit, præter unum Georgium Stangen, quem Lüneburgi poſtea Bibliopolam factum, virum facetum & officioſum, multi ſuperioribus annis, etiam Vitenbergæ, quo crebro librorum coëmendorum cauſa commeabat, noverunt. Is vero mirabiliter a ſupplicio liberatus eſt. Quæſitus etiam tunc fuit Tilichius librorum iſtorum Corrector, ut cum cæteris in carcerem traheretur. Sed occultantibus eum viris doctis & præcipuis in Academia Lipſienſi evaſit, & venit Vitenbergam paulo poſt diſputationem habitam inter Lutherum & Eccium Lipſiæ Anno 1519. in Julio &c.

In florentiſſima igitur ad Albim Muſarum

rum ſede ſtudiorum Medicæ artis captus amore, ac totus ei deditus, vixit poſtea, ita tamen, ut ſubinde prioribus vacaret laboribus, & quæ apud *Georg. Rhauium* aliosque imprimebantur, emacularet priſtina adhibita induſtria. Quæ dum agebat; ſtudiis ſimul incumbens ſuis, ſummos in Scientiis Philoſophicis honores conſecutus, ea felici rerum ſuarum uſus eſt viciſſitudine, ut publice Poëſeos & Eloquentiæ fontes aperiendi ſparta illi demandata fuerit. Id quod etiam publicum officium ſummo cum diſcentium applauſu adminiſtraſſe, ac ſemel etiam ſummi Magiſtratus Academici faſces & ſceptra prudenter geſſiſſe An. 1525. Wittenbergenſes Annales Acad. docent. Quo favore uti omnium Doctorum, ita maxime *Lutheri* & *Melanchthonis* uſus ſit, inde elucet, quod prior ſolo ductus viri Præclariſſimi amore libellum de captivitate Babylonica eidem inſcripſit. Antequam vero ad ejus abitum ex Academia Vitenbergenſi nos conferamus, de eodem verba Clariſſimi *Jac. Burchardi Hilpers-*

husani, Gymnasii Prof. Publ. in libro elegantissimo de fatis linguæ Latinæ in Germ. 8. Hanov. *An.* 1713. p. 354. transcribere lubet. Sic autem ille inter alia de *Academia* Vittenbergensi scribit: *Enimvero, licet ea eruditos antea habuerit Doctores, quam Philippus Friderici Electoris auspiciis eo est accersitus, quorum numero, præter Buschium, Hermannus Tulichius cum primis fuit laudati Murmelii auditor, qui Lipsiæ etiam bonas literas tradiderat, priusquam Wittenberga abiit, quo postremo loco Lutherus tanti operam ejus æstimavit, ut ipsi scripta sua, quod stilum spectat, sæpius corrigenda dederit, rudis tamen Seculi squalor detergi, literarumque cultus ante Melanchthonis adventum penitus enitescere ibi non potuit.* Quibus præmissis, quæ ad laudem *Tulichii* magnopere faciunt, ut, qua occasione tandem ex Academia Leucorea is excesserit, dicamus. Factum id est, cum *Lüneburgum* expetitus esset ad regendum Gymnasium illic recens conditum, atque inter docentes primus illi concederetur locus. Huc enim commigrans,

migrans, etiamnunc Gymnasii istius *Johannei* Moderator omnium primus celebratur. Testem & præconem virtutum Tulichianarum *Lucam Lossium* σύγχρονον καὶ σύνεργον habemus, qui de eo sequentem in modum cecinit:

Tum quoque Musarum ac Christi instaurata benigne est
Sedes, qua Christum discat, doctasque juventus.
Artes, in vita quorum est hac maximus usus.
Artibus ingenuis sua florent regna beata.
His Christus floret felix Ecclesia in orbe.
Tulichius Rector clarebat missus ab urbe
Leucorea, sed is primus, parvæque juventæ
Vir fuit, Orator clarus, clarusque Poëta,
Westfalia Hermannus, Tua quondam gloria &c.

Reliqua omittimus, & obiisse tandem Virum optimum, nulla relicta mascula prole, observamus, postquam octo annos Scholæ Lüneburg. præfuerat d. 28. Julii Anno a Christo nato 1540. ætatis quinquagesimo quarto. Epitaphium

quod ei positum est ab *Hermanno Bonno*, Superintendente Lubecensi sequens fuit:

Hermannus jacet hic Tulichius, ille
Orator bonus, & Poëta felix.
Hujus sceptra Scholæ tenebat urbis
Magna laude diu; sed ante tempus
Tantum fata virum abstulere mundo,
Cum mœrore gravi omnium bonorum.

Videantur qui incidenter saltem Tulichii fecere mentionem Programma de Viris & Rectoribus Gymn. Johannæi M. Eliæ, Henr. Lauterbachii Hamb. 1694. it. Schediasma Histor. Theol. de Conversis Pontificiis ex lectione librorum Lutheri, Lutheranorumque Theol. G.H. Goëzii Lipſ. 1705. 4. p. 40. in notis it. Adamus in Vita Luc. Lossii p. 309. Clarmund. P. IX. p. 73.

Justus Vultejus

Ejusdem oppidi *Wetteræ*, quod & *Sylburgium* dederat, civis An. 1529. Parentes habuit & opibus & genere mediocris conditionis, atque honestis literarum tyrociniis initiatus est, sub *Joh.*

Joh. Fanilii ductu, donec *Dillenbergam* novam & haud spernenda fama Scholam adiret. Ubi tanto ad Sapientiæ metam contendendi ardore vixisse memorant, ut modum excedere juvenili quodam ac raro impetu videretur, & freno quasi injecto, coërcendus esset. Unde facile est conjicere, qua ubertate instructus humanioris literaturæ *Marpurgum* accesserit, & quibus opibus ibidem auctis, & ad incrementa majora perductis, hinc abierit. Discessit autem Marpurgo & Galliæ finibus ὡς ἐν παρόδῳ lustratis, Argentoratum, ubi *Martinus Bucerus* & *Joh. Sturmius* tum docebant. Exardescente vero Germania bellis fere internecinis, his turbis cessurus *Erfurtum*, *Lipsiam* & *Wittenbergam* denique demigravit. Sed inde eodem fortunæ casu pulsus in *Helvetiam*, & *Tigurum* primum excurrit. At neque hic fortunam faventem sentiens, tandem *Basileam* profectus est, ubi in ædibus *Miconii* hospitatus a *Joh. Oporino* illud accepit faciendum, cujus causa Correctorum Eruditorum numero adscribendus fuit. Non

enim ſolum vertendis aliquot Autoribus Græcis in Latinum ſermonem, cum eſſet adhuc annis adoleſcens, ibidem operam dedit, verum etiam typis poſtea ſubmiſſos liberavit a ſqualore vitiorum, quibus libri alioqui optimi evileſcere ſolent. Cui occupationi dum fuit intentus, ſimul & favore *Miconii*, aliorumque Eruditorum Baſileæ viventium, & largis ab *Oporino* datis præmiis admodum fruebatur. Sed tamen nulla poſtmodum habita commodorum ratione, peregrinandi iterum captus amore, per Galliæ Provincias plurimas digreſſus, & *Genevam* & *Lauſanam* tranſiens, in patriam tandem reverſus eſt. Hic ducta uxore, primum quidem in ludo pueros fideliter aliquantiſper docuit, & paullo poſt ad officium Eccleſiaſticum evocatus, credebatur in eo perſtiturus, at vacillanti in religionis negotio potius viſum eſt ad priores redire labores, eo quidem ſucceſſu, ut non pueros ſolum haberet diſcipulos, verum etiam permulti, iique ætate provectiores Marpurgo Wetteram ingrederentur, ut ſuæ doctri-

doctrinæ areolas ex ore *Vulteji* rigarent. Quo factum est, ut fama nominis undique percrebescente, tandem & ipse a Schola ista *Marpurgum* transferretur; ubi fato simili, felicissimaque in docendo fortuna, mirum quantum profuit juventuti. Nec minori dexteritate in linguæ sanctæ auditoribus suis tradendæ munere satisfecit. Solus pene lugubris vitæ exitus cætera ingenti ægritudine contaminavit: Capum enim in tenebris oberrantem capturus, inclinato eum in finem corpore, per clathratã fenestram præcipitatus, lethali vulnere in capite accepto, ex eo casu An. 1575. d. 31. Martii, seu,ut Freherus habet,d. 17. ejusdem mensis obiit. Monumenta, quæ reliquit, præcipua sunt: Versiones Æliani, Heraclidis, & Poliæni. Susceperat etiam Dionysium Halicarnasseum expoliendum, quæ tamen opella ad finem non fuit perducta. Præter hæc circumferuntur varia carmina, quæ & in ipsa mortis hora sibi fecisse vulgo ferunt.

Dum

Dum finimus, in mentem venit breve & inconditum Epigramma, quod subjicimus:

Justus *dicebar, sed eo non justificatus:*
Nam vivo Christi Justitia & merito.
Sit casus vultu subitus, sit læsio frontis,
Cuncta placent gnaro me cecidisse Deo.
Felix, qui cecidi! quia Numinis alma voluntas
Jussit. Vult ejus *gloria, restituar.*

Christophorus VValther.

VIr ea ætate, qua vixerat, celebris, sed obscuri ortus; neque enim, ubinam locorum in lucem editus sit, comperire, adhibita etiam maxima industria, hucdum potui. Notior est studiorum & laborum sedes: Vixit enim quamplurimum, & quod facile mihi persuadeo, ad finem usque vitæ *Wittenbergæ*, ubi *σύνεργος Rorarii* diu fuit, & paria cum eo *Crucigeroque* nec inutilia Ecclesiæ Christi præstitit officia. Siquidem *Johanni Lufftio*, optimo & de primis Ecclesiæ Evang. procusis libris Bibliisque Germanicis excudendis Typographo meri-

meritiſſimo, per multos annos menda Typothetarum correxit. Qua occaſione amicitiam coluit intimam cum ſupra laudato *Rorario*, quæ tamen perpetua non fuit, quandoquidem eo ex *Dania Jenam* revocato, certamen inter utrumque vehementiſſimum exortum eſt. Cui anſam dedit *nova* operum *Lutheri* Germ. *Editio* Jenenſis: Hæc enim cum ex mandato Principum Saxonicorum *Rorarius* curaret imprimenda, atque, ut accepta grataque Eruditis redderentur, aliquot pagellis oſtentaret, maxima ornamenta & prærogativas, quibus Wittenbergenſibus antecellerent, vix aliter fieri potuit, quin extollendo iſtam editionem, priorem Wittebergenſem videretur ſupprimere. Acceſſit ad hæc etiam, quod a *Rorario* atque *Flacio*, quædam in Wittenbergenſibus Tomis confuſa, & minus ordinata, imo permulta prorſus omiſſa eſſe, publicitus ſpargeretnr. Quem in finem Amsdorfii nomine prodierat libellus An. 1549. cui titulus: **Daß die zu Wittenberg im andern Theil der Bücher Luthe-**

Lutheri im Buch / daß diese Worte / Das ist mein Leib / noch feste stehen / mehr dann ein Blat und 4. gantze Paragraphos vorsetzlich ausgelassen haben. Quæ cum ægre ferrent Wittenberg. Tomorum Patroni, communi nomine respondit ad ista *Waltherus* noster, excitatus a Typographis & Bibliopolis Wittenbergensibus, & calumniarum Jenenses postulavit. Præcipue autem oppugnandum sibi sumsit *Waltherus Flacium*, qui itidem contra eum quædam post fata Rorarii scripserat, & hominem Crypto-Calvinianum appellaverat, libello: Bericht von denen Wittenbergischen Tomis der Bücher des ehrwürdigen Martin Luthers / wider Matthes Flacium Illyricum An. 1558. 4. ap. Joh. Lufftium. Qua vero animorum commotione lis ea acta sit, speciminis loco, quæ ex præfatione hujus excerpsimus, verba sequentia Germanica esse possunt: Nachdem / inquit Waltherus, Matthes Flacius Illyricus in seinem Schand- und Lügen-Buch / jetzt neulich in Truck ausgegangen / auch die Tomos des

ehrwür-

ehrwürdigen D. Martin Luthers seel. und groß-löbl. Gedächtnüs hie zu Wittenberg getruckt / aufs schändlichste lästert / und verleumdet / so habe ich nicht können unterlassen / weil ich nun länger den 20. Jahr / erstlich neben D. Creutziger / und hernach neben M. Georg Rörer / beyder seel. Gedächtnüs / bey der Truckerey gewesen bin / und habe helffen corrigiren und lesen / diesen nachfolgenden Bericht von solchen Tomis zu Wittenberg getruckt den frommen Christlichen Leuten zum Trost und Guten / die solche Tomos gekaufft haben / und dem Teufel zum Verdruß / &c. Sed quia posteriora cum *Flacio* litigia post mortem demum *Roravii* exorta de illis paucula hæc dicta sufficiant. Ad priorem disceptationem quod attinet, non minor quidem fuit utriusque partis in defendenda sua diligentia solicitudo, sed capita causæ, & argumenta altercationis super uno alterove sæpe vocabulo adeo levia erant, ut de lana caprina interdum fuisse disputatum verissime mihi videatur dici

posse. Consentit hac in re B. Joh. Frid. Mayerus tr. de versione Bibliorum Lutheri cap. IV. p. 53. *De multis quoque aliis mutationibus*, inquiens, *Wittenbergenses à Jenensibus Typographis, & hi vicissim ab illis male audierunt, quemadmodum etiam serram contentionis inter eosdem reciprocatam esse constat, super fide præstita in aliis scriptis Lutheri per Tomos digestis, & tam Witteberga quam Jena vulgatis. Sed fatendum est, invidiæ odiique plus fuisse in his certaminibus, quam momenti: præcipue credibile non videri, fraude usos in excudendis Bibliis Lutheri vel Jenenses, vel Wittenbergenses. Verum quod aliter posita immutataque sint, partim negligentia factum esse credimus, uti quod diversum characterem in exscribendo nomine* Herr *& alias ejusmodi non tamen inutiles minutias Jenenses prætermisere, partim consilio, quod Luthero viderentur* δευτέραις φροντίσι *niti, partim denique nimia accuratione sciolorum, qui in alieno opere ingeniosi esse voluerunt.* Hæc sunt, quæ de Walthero nobis innotuerunt. De mortis autem

tempo-

tempore atque genere frustra fuit investigandi labor, quamvis iterum iterumque scripta publica Wittenbergensia revolveremus. Illud vero agentes forte fortuna in novum Correctorem Wittenberg. Typogr. incidimus, de quo mallemus ipsius Academiæ publicum programma audire, quam nostris verbis ea, quæ reperimus, enarrare, ni eum in Centuria horum Correctorum altera recensere constitutum nobis fuisset. Ad Waltherum si redeamus, hæc certamina omnia cum ejus morte simul sunt sopita, nec hodie unquam de iis restituendis, ut & de aliis tunc temporis exardescentibus cogitatum est. Quemadmodum ergo laudis plurimum debetur viro laboriosissimo, ita unicum his dictis addimus a Walthero emissum scriptum: Edidit nempe Register aller Bücher und Schrifften Lutheri / welche in die XI. Teutsche Theil/und VII. Lateinische zu Wittenberg getruckt sind. It. welche in dem 12ten Theil getruckt werden sollen / nach diesem Register verzeichnet An. 1558. 4. apud Joh. Lufft.

Sed ad alia procedendum, sequitur proinde

Georgius VVolfgangus VVedelius.

HIc Saxonum Hippocrates, ut a Cl. Richardo merito vocatur, *Golsenæ*, *Lusatiæ* inferioris oppido, natus Anno 1645. Parentem habuit M. *Joh. Georg. Wedelium*, Antistitem ibidem primarium, & postea Ecclesiæ Sprembergensis Ephorum, matrem vero *Evam* Præsulis Golsensis filiam. Ita *Richardus*: Sed, nisi me fallit memoria, natales hosce oppugnatos a non nemine, inter privata & familiaria colloquia, memini, qui perhibebat, *Spremberga* celeberrimum *Wedelium* adspexisse primam vitæ hujus lucem, parentemque Pistorem quendam habuisse, quos Schwartzbecker / appellant. Verum doctissimo Jenensium Bibliothecario potius quam aliis credimus, neque quidquam causæ videmus, cur fides hac in re ei possit denegari, utpote conjunctissime cum Doctoribus Academiæ Salanæ viventi indagare ea omnia

omnia quam optime contigit. Mirum ſane ſi tantos errores commiſiſſet etiam in eorum fatis recenſendis, quos ſingulis diebus horisque coram conſulere potuiſſet. Neque etiam modeſtia unquam ſuſpecta mihi reddi poterit ipſius Cl. Wedelii, cujus nota eſt omnibus pietas, & morum vitæ integritas, ut vel cæſpitantem, credo, de emendando errore commonefeciſſet. Quales igitur parentes, talis nativitas, & educatio, ejusdemque generis ſtudia, nobilitate nempe inſignia ad ſummum faſtigium generoſa mente contendentia. Horum fundamenta, ajunt, poſuiſſe in ludo *Sprembergenſi*, poſtea vero in *Golzeno* ductore potiſſimum Doctoreque *Caſp. Dolcio*. Hinc in Scholam Portenſem translatus, mirum quantum ſub regimine piorum pariter ac eruditorum Moderatorum profecit. Ita quinquennio ibidem, more Pythagoricorum, exacto, nobiliſſimam Muſarum ad Salam ſedem petiit. Philoſophicis hic primum imbutus artibus ad caſtra Medicorum mox tranſiit, inque iis militando elaboran-

borandoque profectus, sudavit & alsit, idque eo magis, quo magis interdum penuria rerum premebatur, quove pauciora a matre, patre non amplius superstite, expectare potuit: Huic igitur inopiæ quadam ratione subventurus, *Krebsianæ* Typographiæ operas suas, & horas otio literario destinatas consecravit, plagulas ibidem excusas longo tempore corrigendo emendandoque. Contubernio simul usus *M. Mayeri* Pastoris h. t. in tractu *Eisenbergensi*, cujus beneficia interea quoque varia expertus erat: Cui proinde etiam grati animi testimonia ferunt exhibere, medicamentorum quorumque usum gratis eidem concedens, ita quidem, ut neque vecturæ ab eo pretium pro transportandis hujusmodi rebus expendi patiatur. Et ne in Krebsianos etiam hæredes ingratus videri possit, patre mortuo, superstitem nunc filium favore & studio omni non modo prosequitur, sed etiam, ut relatum nobis est, haud concedit iis, qui vires suas disputando periclitari, se præside, cupiunt, ut alibi quam apud

Kreb-

Krebsium Schedia isthæc imprimantur. Quæ non alium in finem recensemus, nisi ut cognoscat benevolus lector Pietatem tanti viri: Mirari igitur desinat, quod Deus. O. M. ad tanta honorum culmina eum adscendere jusserit. Postquam enim aliquandiu hæserat Jenæ noster Wedelius cum *Samuele Ochlitio* Doctore nobilissimo *Landsbergam* abiit, medica illic sua tractaturus ex instituto negotia. Hinc vero perlustrata *Silesia*, & *Spremberga* salutata matre sua, Jenam reversus An. 1666. ætatis anno vigesimo & primo, summos in arte Medica honores, moderante Celeb. *Rolfinckio*, cum omnium applausu, consecutus est. Tandem Medicus Provincialis, & post quinque annorum decursum publicum profitendi Medicas artes munus adeptus, sensim & semper inclaruit magis. His accedebat dignitas Comitis Palatini Cæsarei, Consiliarii Saxon. Ducalis & Hæreditarii in Schwarza, quibus condecoratus in hunc usque diem floret, vigetque in totius orbis literati & Academiæ Jenensis ornamentum. Adsit

porro laudabilibus ejus conatibus summum Numen, tandemque Nestoreis annis exsatiatum ad cœlestia perducat gaudia. Scripta hucdum edita videri possunt in laudati Richardi libello, qui librorum ab eo luci expositorum viginti & octo numerum inivit: Disputationes autem sub ejus Præsidio habitas esse ducentas & duas referet, quibus plures interea accessere. Ex prioribus eminent: Progressus Academiæ Naturæ Curiosorum 1680. Opiologia 1682. De Medicamentorum compositionibus 1693. De Medicamentorum facultatibus cognoscendis LL. II. 1696. Amœnitates Materiæ Medicæ 1704. Exercitationes Pathologicæ Therapeuticæ 1697. Centuriæ duæ Exercitationum Medico-Philoll. Sacrarum & profanarum, varia eruditione refertæ,& Polyhistoris decus viro Illustri conciliantes. De cæteris confer laudatum jam sæpius Richardum in ejus Commentatione de Vita & Scriptis Professorum in Academia Jenensi hodie publice docentium exc. 8. Jenæ 1710. p. 66. seqq. qui tamen nescio qua

de

de causa, de laboribus certis sine dubio in officina Krebsiana factis, alte silet, unde illud pro instituti ratione addendum duxi, sperans, virum Illustrem pro Pietate sua male id haud consulturum. Sed ad alium properandum esse duco, qui occurret statim

Andreas VVissovvatius.

VIr maximi inter divinitatis Christi hostes nominis, qui natalem terram magnum Ducatum Lithuaniæ, atque in Borussiæ confiniis situm oppidum *Philippoviam* habuit, ubi die 26. Novembris An. 1608. vivendi initium fecit. Satrapa erat hujus loci *Christophorus Morstinius*, *Socini* affinis, sub cujus tutela Sacrorum suorum cœtum sacrum jam ante collegerant, & ductore ac Moderatore notissimo illo *Joh. Volkelio* auxerant. Fuit & ipsius *Wissovvatii* generis prosapia nobilis & equestris dignitatis, quam a patre *Stanislao* Philippoviensis Satrapiæ Præfecto Vicario accepit. Nec materno genere ignobilior origo celebratur: Erat enim

Agnete unica filia famosissimi *Fausti Socini* natus, hujus tam ingeniosi Hæretici nepos. A quibus parentibus cum & educatus esset filius, iisdem Sacris cum virtutibus cæteroquin honestis innutritus, nihil mirum est, si erroribus pestilentissimis illaqueatus, quos cum lacte materno quasi imbiberat, in iisdem etiam tuendis ad vitæ finem perstitit. Patre ex *Podlachia* in Cracoviensem Palatinatum migrante, noster cum *Morstini* filiis, uno eodemque Magistro, quem domi ille alebat, usus est, & humanitatis tyrocinia præclara posuit. Idoneus postmodum judicatus, ut ad altiora eniteretur An. 1619. nondum ætate quidem, sed doctrina insigni supra ætatem maturus, in *Racoviense* contulit se *Gymnasium*, & flore ejus Scholæ, qui maximus erat, & ad invidiam prope assurgens frequentia eo extimulatus. Fundaverat illud non ita pridem *Jacobus Sieninius* Podoliæ Palatinides, Racoviæ hæres, Calvinianus antea, An. 1600. Rexerunt autem Viri eruditissimi, *Joh. Crellius*, *Brokajus*, *Manlius*, *Nieciecius*,

Paulus

Paulus Crokierius, quos deinceps *Martinus Ruarus*, *Joachimus Stegmannus*, *Adamus Francus Silesius*, *Petrus Teichmannus*, *Georgius Nigrinus*, & *Laurentius* denique *Stegmannus* exceperunt, ſub quo, occaſione fractæ imaginis, crucifixi Chriſti, funditus deletum fuit. *Crellio* moderante Gymnaſium, *Wiſſovvatius* illud ingreſſus eſt, ubi tantum diſcentium numerum invenit, ut trecenti Equeſtris ſaltem ordinis adoleſcentes tunc numerati in eo fuerint: Heic ſtudiis liberalibus impigre incumbendo magnum eruditionis apparatum conſecutum Parentibus ex Schola protrahere, atque ad Politica negotia adhibere conſtitutum fuit; verum a *Martino* præcipue *Ruaro* Altorfinæ noſtræ Academiæ olim inſectore, de quo alio loco & ſcripto multa erunt dicenda, effectum, ut ſacris conſecratus manſerit literis: Ille enim cum aliis avum maternum in nepote reſurrecturum ſperabat. Permanſit igitur diutius *Racoviæ*, & hoſpitio, menſa, quotidianaque conſuetudine fruens doctiſſimorum virorum, quales Photiniani

pleri-

plerique erant, mirum quantum profecit in hauriendis ex eorum disciplina sententiis hæreticis. Tandem e Gymnasio egressus, & ipse aliorum curam nempe *Alexandri Petri Tarlonis* filii *Lublinensis Palatini* natu maximi suscepit An. 1529. Cum quo deinceps ad exteros abeundi concessa quidem fuit nostro facultas, sed quia Pontificiæ Religionis iste fuerat, ea conditione uti abnuit, & aliam optabiliorem mox consecutus est. Sumtibus enim a Patre & Ecclesia suppeditatis, comitibus simili mente hominibus, *Ruaro*, *Pastorio*, *Lubenieniçioque* stipatus *Gedano* in Belgium profectus est. Hic venena sua disseminaturus Lugduni aliquandiu commoratus est. Mox tamen in Angliam, & inde in Galliam transivit. Ubi præcipue Lutetiis vixit, atque familiaritatem *Grotii*, *Gassendi*, *Mersenni* & aliorum consecutus, placita sua, data forte occasione contra Sorbonæ Professores acriter non solum defendit, verum etiam clandestino conatu, ut solent isti homunciones, & aliis suum instillare virus non desiit. In Patriam An. 1637. demum redux tristiora suæ

ætа-

ætatis tempora videre cœpit, & ipsam catastrophen sibi suisque lugubrem, quo An. 1638. Gymnasium Racoviense singulari divino nutu interiit, coram intuitus est. Quo facto iterum peregre abire secum constituit. Ex quo itinere reversus, patre antea spoliato, & ad incitas redacto, tandem etiam morte privatus est. Exinde noster Ecclesiasticis officiis diversis fungi cœpit, atque An. 1648. matrimonio cum *Alexandra, Rupnovia* gentis virgine, inito, alia atque alia subiit fata, & Socinianorum res, tam privatim, quam publice, in Comitiis strenu, nec sine fructu egit. Hinc porro bellorum rabie pulsus, in Borussiam, mox iterum in Poloniam rediit, suorumque res nobilis cognationis ope apud plurimos diu stabilivit. Interea scripta ab eo concinnata, qualia Notæ in N. T. Psalmi Davidis rhythmis Polonicis expressi, & Polonica quædam, sed postea deperdita, ingruentibus bellis, legunt. Gravissima enim iterum in bello Suecico mala sustinuit, & fuga vitæ haud raro denuo consulere necesse habuit, usque dum Sueci e Polonia in Daniam excederent.

derent. Qua tamen quiete non diutius nostro frui licuit, usque dum generalis illa Socinianorum proscriptio An. 1658. publicaretur. Utut enim noster utcunque se adhuc tueretur, & cum *Cichovio* Jesuita, aliisque in disputationis campum procedere non dubitaret, unde etiam incolumis evasit, tamen repetito adversus Vnitarios edicto illo, tandem etiam *Wissovvatius* in Silesiam secessit. Unde in Hungariam & Transilvaniam aliquoties excurrit; sed neque his locis firma sede reperta, atque tentato quoque frustra *Palatinatu* ad *Rhenum*, quem cum *Stegmanno* juniore adierat, ad extremum *Amstelodamum* tanquam asylum certissimum & tutissimum petiit. Ubi An. 1666. adventans ad ultimum usque vitæ halitum perseveravit, ibidemque egit ea, quibus effecit, ut in recensum hunc fuerit a nobis relatus. Corrigendo enim illic in Typographiis se suosque fere solum sustentavit, eosque præcipue luci exponens, vel ut evulgarentur, procurans libros, quos a suis profectos, vel istis saltem favere bene nove-

noverat. Excudebatur tunc temporis etiam opus illud maximum, rarum, pretiosissimumque, quod *Bibliotheca Fratrum Polonorum* titulum gerit, & in Tomos aliquot digestum, cujus editio si non uni, præcipuo tamen ἐργοδιώκτῃ Wissowatio adscribenda est. Bibliothecæ hujus Volumen I prodiit Irenopoli (Amstel.) An. 1656. in quo continentur opera omnia *Fausti Socini* in duos Tomos distincta, priori Exegetica & Didactica, altero Polemica comprehendente, accedentibus quibusdam adhuc ineditis, quorum omnium Index præmittitur. Volumen II eodem anno Eleutheropoli (Amstel.) comparuit, & exhibet opera omnia Exegetica, Didactica & Polemica *Joh. Crellii* Franci, duabus partibus, adjectis Indicibus, 1. Locorum S. Scripturæ explicatorum, 2. rerum memorabilium & phrasium S. S. In Volumine III tertia pariter Pars *Crellii* operum absolvitur, ubi etiam Ethica ejus Christiana apparet, quæ seorsim etiam in 4. Selenoburgi, hoc est, Amstelodami, (Lüneburgi enim vel typi excusant accuratius

curatius inſpecti) prodierat. In Volumine IV conſpiciuntur *Joh. Ludov. Wolzogenii*, Baronis Auſtriaci, opera omnia, Exegetica, Didactica & Polemica, duabus Partibus, in quibus tamen Epiſtolæ Jacobi & Judæ ipſius Wiſſowatii ſunt. Volumen V complectitur *Jonæ Schlichtingii de Bukovviec* Commentaria poſthuma Irenopoli An. 1656. ut reliqua omnia ſumtibus Irenici Philalethi P. II. His operibus poſtmodum adjectum eſt, Volumen VI adinſtar Supplementi Anno 1692. impreſſum, in quo leguntur *Samuelis Przipcovii* Equitis Poloni, & Conſiliarii Regii opera: ut Cogitationes ſacræ ad Initium Evang. Matthæi, & omnes Epiſtolas Apoſtolicas, & cætera Eleutheropoli, quanquam ea cum omnibus exemplaribus conjuncta, ſed ſeparatim etiam proſtant, & multoties venduntur. Ceterum non prætereundum eſt, hujus operis ſi priora volumina, quæ alias Bibliotheca Fratrum Polonorum proprie audiunt, inſpicias, inveniri omnia An. 1656. ut titulus habet, fuiſſe typis mandata. Nec dubium ſplendido operi

Wiſſo-

Wissowatium, ut Autor Vitæ ejus habet, operam suam inprimis navasse, atque in iis voluminibus adornandis corrigendisque strenue desudasse. Sed animo reputantibus tempus, quo id factum fuerit, & annus sexagesimus sextus supra millesimum sexcentesimum occurret, ubi Belgium id inhabitaturus noster legitur accessisse: Anno enim 1656. adhuc inter Polonos vixisse, antea dictum esse meminimus. Quemadmodum ea concilianda sint, nondum perspicere potuimus, nisi dicendum sit, ex arbitrio atque certis de causis annum quinquagesimum sextum fuisse præmissum, vel eo anno imprimi cœpisse, posteriori vero absolutum esse. Prius verosimilius est, in qua conjectura me confirmat Sandius in Vita Fausti Socini: ubi Bibliothecæ suæ Anti-Trin. sic differit: *Hæc omnia simul juncta totius Novi Testamenti explicationem complectuntur, edita Irenopoli post annum Domini 1656. fol. i. e. Amstel. 1668. nisi quod Crellii & Schlichtingii opera Exegetica duobus fere annis prius lucem viderint.* Hisce autem

N n volu-

voluminibus affirmat Autor vitæ Wissowatii, & ipsum scripta quædam Didactica & Exegetica, ut in S. Apostolorum Actus, atque in Judæ & Jacobi Epistolas, flagitantibus amicis, at memorato operi non præfixo & indicato nomine, inseruisse. Hæc de Bibliotheca Socinianorum. In qua, ut dictum est, præcipua Wissovvatii fuit cura & sedulitas. Neque tamen solum in hoc, verum & aliis scriptis, corrigendi labore multum Typographos sua industria juvasse, compertum habemus. Tandem inter studendum paralysi commotus, collectis quamvis viribus, An. 1678. d. VII. Junii, vitam & labores cum calamitatibus exilii in his terris finiit, postquam per annos septuaginta amplius multo plurima adversa exantlaverat. Scriptorum Indicem exhibet *Sandius* in Biblioth. citata, è quibus eminent Annotationes in Evang. Matthæi, Marci, Lucæ, in Acta, Epp. Jacobi & Judæ. Ascetica sunt: Stimuli virtutum, Fræna peccatorum, Amstel. 1682. 12. De hominis vera beatitudine consectanda, 1682. it. Discursus de

de Vita æterna ibid. Philoſophicæ Epiſtolæ II ad Lubieniecium altera, Anno 1665, Manhemii, altera 1666. Amſtel. ſcriptæ, & inſertæ ſunt celebri Theatro Cometarum Lubieniecii Amſtel. 1667. fol. Narratio ejusdem, quomodo in Polonia a Trinitariis Reform. ſeparati ſint Vnitarii, impreſſa eſt cum Sandii Appendice ad Nucleum Hiſtor. Eccleſ. 1678. 4. itemque in Sclavonia Reformata Andr. Wengerſcii, 1670. Omnium maxime notabiles ſunt notæ in Catechiſmum Racovienſem Stauropoli 1680. 4, cum reliquis excuſæ. Reliquit præter hæc Manuſcripta plurima, quæ magna diligentia recenſuit Sandius, ad quem B. L. remittimus, & non niſi quædam eorum in Wengerſciana Hiſtoria Sclavonica impreſſa monemus. Quod ſupereſt, videri poteſt in Biblioth. ſæpius citata Anti-Trinitariorum Sandiana 1684. Freiſtadii i. e. Amſtel. itidem vulgata, cui nos pleraque debere, atque inde, quoniam libellus iſte non omnium teritur manibus, excerpta exhibere viſum eſt.

Franciscus VVylerus.

Monachus Basileensis, & Vir doctissimus, Fratrum Minorum ordini adscriptus, & Græca literatura non minus, quam Latina instructissimus: Id quod facile subolere Lectori Benevolo poterit ex ea opera, quam diu exantlavit in eadem Civitate, eruditorum & doctorum Typographorum feracissima. Codices enim ignorantia & vecordia stupidorum Monachorum inter describendum admodum male habitas, quanta potuit industria, restituere laudabili studio, & ævo vix e barbarie eluctato, allaboravit. Nec minus cum a Typographis typis traderentur, pari fide & sedulitate ac doctrina relegit, emaculavit, atque sic immortalem sibi peperit in orbe literato famam. Defunctus vero hoc labore quam maxime legitur sub initium Sec. XVI. anno circiter 1516. & quod excurrit. Idemque inter primos accuratius distinxit libros in capita, argumenta singulis præmisit, eaque omnia præstitit, quibus & ipse

æterna

æterna laude dignus esse queat, & ipsi codices ætatem ferant. Distinguendus interim diligenter a *Joh. Wilero*, Decretorum Doctore, & Ecclesiæ Basileensis Cathedralis Pastore, qui, ut *Urstisius* in Epit. Historiæ Basil. 12. p. 105. affirmat, An. 1450. jam est mortuus, utut e posteritate illius fuisse non temere negaverim. De nostro Francisco videatur, si placet, Adami in Vita Pellicani Theologi, de quo paulo ante, p. 272. Sed ad colophonem addendum progredior tandem, & si qui sint in Elemento postremo Z, lustrabimus. Ex duobus vero primus esto

Filippus a Zesen a Fürstenau.

MIrus in Germanica lingua struendorum carminum artifex, & Novator lepidissimus; stolidum enim dicere non audeo. Natus ille An. 1610. *Priraviæ* Saxonum, & a puero jam varium suum & ludicrum ostendit ingenium, quippe jam tunc sibi relictus, iis solum vacavit artibus, quibus postea inclaruit. Unde etiam duarum Societa-

tum Poëticarum Collega evasit, in fructifera: Der Wohlsetzende; in der Teutsch-gesinnten Genossenschafft vero der Fertige dictus. Cujus posterioris autor fuisse creditur, quemadmodum etiam fundasse Societates, *Rosigeram, Liligeram, Caryophylligeram* & *Rutigeram*, mentione prolixa indignas, dicunt. Non diu autem per omnem vitam moratus in patria est, sed hinc inde per ambages Provinciarum vagatus, totus in eo occupatus fuit, ut Germanicam linguam suæ indoli nativæ restitueret, omnesque peregrinas voces, qua posset via, exterminaret. Non diffitendum quidem varias desiderari voces in nostra vernacula, eas præcipue, quibus res compositas unius tantum pronunciamus vocis compendio, multasque adeo exoticas irrepsisse, in peregrinitatem sane ejiciendas, si commode id fieri posset. At enim vero unius hominis vix esse eum conatum, ut Reformationem plenissimam idiomatis nostri Germanici suscipiat, putamus, præcipue, si ea methodo procedere vellet,

qua

qua Cæsius usus est: Tyrannum enim ille potius vocabulorum, quam Restauratorem ac Medicum egit, tantamque barbariem in animo habuit inducere, ut si novata ejus verba saltem auribus hauriantur, eæ propemodum horrore commotæ omnibus tinnire incipiant. Neumeisterus Clarissimus Poëta in tr. de Poëtis Germanicis, quædam hujusmodi vocabula recenset, quæ hic repetere non piget, ut L. B. quid non singularitatis studium designet, vel hoc specimine intelligat. Nempe: Die Natur/ ei ist, die grosse Zeuge-Mutter: Pabst/ der grosse Ertz-Vatter: Pomerantze/ Gold-Apfel: Fenster/ Tage-Leuchter: Mantel / Windfang: Hut / Kopf-Decker: Feuer-Mauer / Tachnase: Pinsel / Mahler-Quaste: Mußqueten / Schieß-Prügel: Pistol / Sattel- oder Reut-Puffert: Spiegel / Gesichtschauer. Quibus addimus, Regimenter / Heerschaaren: Obrist-Lieutenant / Schalt-Obristen: Admiral / See-Held: Vice-Admiral / Unter-See-Held: Kutsche / Himmel-

Wagen/ & quam ridicule sonant verba, quibus præfationem Josephi sui inchoat. Mich deucht/ich sehe die Welt ihr Lesch-Horn rümpfen / ꝛc. Magis horrida sunt vocabula technica, ut Jambus ein steigender Schritt; Trochæus ein fallender oder lauffender; Dactylus ein rollender oder hüpfender; Genus Dactylicum, die rollende Palmen / oder Tattel-Art: Syllaba penultima, das vorletzte Wort-Glied: Echo, Thalmunde; Genus, Ober-Art; Species, Unter Art; Sed nondum satis est literaturæ curiosæ exemplorum. En carminis inscriptionem sic habentem: Ein zweystehender mit steigenden und kurtz-langen Tritten / in sechs stufflichten Zwölflingen durch untermengte Männliche und Weibliche Reim Bände. Risum continebis L. B. Viri boni præposteræ intentioni haud male illud dabis, sed vix ab indignatione Tibi temperabis, si perpendas Viri hujus arrogantiam, qui fertur, respondere non raro solitus sciscitantibus, quisnam sit? Num vero Cæsium ignorare potes. Quasi ex vultu,

oder

oder aus seinem Lesch-Horn / Hercules iste cognosci potuisset. Verum hæc ejus superbia mirum quantum ab omnibus sui temporis viris, vel exigua sapientia præditis, traducebatur. Cum etiam aliquando Noribergæ hospes viveret, visitavit illic Senatorem quendam, quem *Philippum Harsdörferum* fuisse dicunt, tectoque nomine amicitiam ejus sibi conciliaturus erat, cum tamen optime ille novisset hospitem suum, utut dissimularet. Inter alios igitur sermones, quos inter miscebant, gloriæ cupidus Cæsius noster, quærebat: Quidnam alter existimaret de Philippo isto Germaniæ miraculo. Depingebat ille Cæsium, ut erat lingua liberrima cordatus, & stolidiorem Germaniam totam vix habere, audacter asseruit. Erubuit Cæsius, abiit, nec amplius post vera isthæc audita ad illum rediit unquam. Sed præter hæc vitia, amoribus etiam nimis indulsit suis, ut sæpe numero a Poëtis fieri assolet, utpote qui pro sanguineo, quo gaudent temperamento, ut maxime idonei ad carmina struenda omnes, ita huic

quoque affectui dediti esset solent. Et quis non est, cui ignota sit *Adriatica* ista *Rosemundis* decantatissima, Cæsio nostro Amasia, quam tamen non nisi ancillam Lipsiæ fuisse quidam autores narrant. Sed quid opus his nugis recensendis, alia monenda restant, eaque potissimum, quæ operas ejus Typographicas respiciunt. Discurrere ergo cum soleret per omnes Germaniæ latebras, & gradu Magistri Philos. dignitateque Comitis Palatini ornatus, ut plurimum vixit *Lipsiæ*, *Hamburgi* & *Amstelodami*, & posterioribus duobus locis Typographos quosdam frequentissime juvabat; non semper enim habebat, unde sibi victum, amictumque & itinerum sumtus necessarios pararet. In primis vero *Johanni Blavio* Typographo & erudito & celebri Batavo, & *Joach. Noschio* Hamburgensi suam operam locasse accepimus. Emendavit igitur non suos tantum fœtus plane singulares, sed & aliorum, unde merito inter præcipuos nominandus erat. Obiit tandem iisdem intentus laboribus septuagenarius, sec. quosdam

Ham-

Hamburgi An. 1680, d. 13. Novembris vel, ut rectius Cl. Möllerus in Introductione in Cherson. Cimbr. An. 1689. variaque monumenta varii sui ingenii reliquit. Ut sunt der Hochteutsche Helicon, 8. Hochteutsches Heliconisches Rosen-Thal / Amstel. 1669. 8. Scala Heliconis Teutonici, 8. Amstel. Das Hochteutsche Heliconische Lilien-Thals Vorbericht: Deß Hochteutschen Heliconischen Nägelein-Thals Vorbericht / Hamb. 1687. Poetischer Rosen-Wälder Vorschmack / Hamb. 8. Lustinne h. e. gebundene Rede von Krafft und Würckung der Liebe / Hamburg / 4. Beschreibung der Stadt Amsterdam / 4. Hochteutsche Heliconische Hechel: Rettung der Hochteutschen Haubt-Sprach: Die stützende Verzeichnüs der Zesischen Schrifften: Der keusche Joseph / Nürnberg & Amsterdam / rc. De Zesii vero scribendi ratione consuli poterit *Dan. Habichthorstii* Bedencken über die sonderbahre Zesische Art / Hochteutsch zu reden und zu schreiben / Hamb. 1678. & 1683. 16.

Sub

Sub finem monumentum a nonnemine fugitivo calamo Zesio positum annectemus;

Bleib stehend Wanders-Mann/
Betrachte diesen Stein/ und den/ so
hier begraben/
Wilt du die Quint-Essenz von den
Poeten haben/
So schaue diese Krüffte an.
Der grosse Zesius/ das Wunder-
werck der Erden/
Kan hier in kleine Raum genau be-
trachtet werden/
Der Teutschen Sprach Tyrann.
Wilt du nach deinem Tod dergleichen
Titul erben/
Schreib noch was seltsamer/ so kanst
du rühmlich sterben.

Videatur M. E. Neumeisteri diss. de Poëtis Germ. 4. 1706. Molleri Introd. in Chersonesum Cimbricam P. II. p. 204. Ejusdemque Homonymoscopia, p. 88. Superest

Theo-

Theodorus Zuvingerus.

ULtimum hic in nostro Catalogo occupat locum, utut dignus sit, qui inter primos ob eruditionem & nominis famam commemoraretur: sive enim ad Philosophorum te convertas, sive ad Medicorum castra, Primipilos eum referri videbis, non injuria ab Abnepote *Theod. Zuvingero*, Polyhistoris titulo condecoratus. Certe quod in confesso est apud omnes, ab hujus viri solertia accurata, labore indefesso & lectione omnimoda, nonnisi quod elegans & insignem doctrinam spirat, provenit: Unde merito de consortio hoc splendido reliqui Correctores poterunt gloriari. Erat is patria *Basileensis*, natus parente *Leonh. Zuvingero*, *Episcopicellense*, nuper admodum civitatis jure Basileæ donato, in lucem editus, An. post Christum natum, trigesimo tertio supra millesimum & quingentesimum, d. 2. Augusti, Patre cive honesto, matre celeberrimi *Oporini Sorore.* Positis non infeliciter, moderante Vitrico *Conr.*

Lyco-

Lycosthene, fundamentis literarum elegantiorum, plura iis & altiora superstructurus, in Italiæ celebrem Musarum sedem Patavium migravit. Hic postquam diu magna cum laude, & cognitionis doctæ incrementis & frugaliter vivendo; corrigendoque in officinis Typogr. versatus esset, in Galliam migravit, & Lugduni uti & Lutetiis se eodem labore emendandis libris facto aluit, atque tandem ad patrios lares reversus, munus mox fuit ei oblatum publicum, quo accepto; Græcam literaturam primum, deinde vero Ethicam &Politicam accedentes, non sine magno omnium applausu publice docuit. Qua fide viri integerrimi in illis functionibus administrandis conspecta, Medicas tradendi artes officium tandem ei fuit injunctum. Verum enim vero quanquam ita augebantur labores & honores, debilitabantur ex adverso corporis vires, & cum pauperibus, aliisque, quibus domi res angusta erat, Medicinam gratis faceret, fieri etiam non potuit, quam ut ipse interdum necessariis ad vitam vel

me-

mediocriter transfigendam careret. Idem itaque eidem accidebat, quod in nostris Academiis non raro fieri solet, ubi splendidi plerumque sunt tituli, labores magni, stipendia vero minima, quæ vestibus familiæ vix sufficere videntur, ut quæ nomini & honori respondeant necesse habentur. Quare ut huic defectui noster mederetur, & literas tamen simul juvaret meliores, Typographicis, juxta officium publ., inservire cœpit officinis, in primis Episcopianæ, ea opera, qua viros claros hucusque vidimus defunctos. In quo tandem labore, viribus valde attritis, febre Epidemica tum grassante correptus, variisque fidei & constantiæ signis in ipsis extremis horis vitæ editis notabilibus, obiit An. 1588. Nuncio tanto obitu a *Basilio Amerbachio* accepto, exclamasse hic dicitur: *Piget me vivere, & post tantum virum superesse, cujus magna fuit doctrina, sed exigua, si cum Pietate conferatur!* Inter scripta ejus præter alia minutiora inprimis claret opus immensi laboris & incredibilis lectionis, Theatrum

trum Vitæ Humanæ a Præceptore Lycosthene inceptum, a nostro perfectum, & in quo quindecim annos integros sudatum est. Extat Basil. apud Episcop. An. 1686. V. Tomis excusum; antea vero jam etiam prodierat apud Oporinum An. 1565. & recusum postea etiam extat recognitumque a Jac. Zwingero filio Gr. Ling. P. P. Basil. apud Henr. Petri III. Voll. An. 1604. Ejusdem industriæ debemus etiam Physiologiam Medicam, & Commentarios varios, quos scripsit in Galenum, Hippocratem, Aristotelem, Catonem & Varronem (Rei rusticæ scriptores.) Bene de reliquo distinguendus est a Nepote *Theod. Zvvingero*, qui Theologiam in templo æque ac in Auditorio Academico Basileæ quoque professus est, cujusque scripta de S. Cœna & similia prostant Theologica; itemque Abnepote, e cujus præfatione ad Tr. de Festo corporis Christi ad vitæ Proavi hanc enarrationem pertinentia accepimus, quam etiam apud Freherum & Adamum in Medicorum vitis descriptam

repe-

reperies. De laboribus vero Typograph. vid. Celeb. Th. Crenius in præfatione P. III. Methodorum ad ſtudia recte inſtruenda pertinentium, & in Animadverſionibus Philoll. P. V. p. 109. It. Monumenta Pietatis & literaria Virorum in Republ. liter. illuſtrium ſelecta 4. exc. Parte II. p. 129. in Ep. Grynæi ad Lingelshemium ſcripta. Apud priorem paucis de *Johan. Bernhard. Zinſerlingio*, Profeſſore quodam Roſtochienſi in iisdem laboribus occupato, meminit, quem Centuriæ ſecundæ, ſi Deus vitam, vires, & favorem Eruditorum conceſſerit, inſerturi ſumus. Cui parti plures alios, ut *Sebaſtianum Caſtellionem*, Literatorem notiſſimum, *Johannem Georgium Hoffmannum*, *Matthæum Zuberum*, *Georgium Nigrinum*, *Lothum Fiſcherum*, *Ludovicum Saurium*, *Euſebium Meiſnerum*, *Kürſchium*, & ſimiles D. V. ſervamus. Atque ſic tandem ad finem perduximus recenſum Correctorum eruditorum, quali labore fungi maximi,

ut vidisti, Viri non renuerunt, cujus rei testes non solum ipsi erunt ; sed Clar. Marvillius bene satis & vere scripsit in Melanges d'Histoire & de Literature p. 29. Au commencement qu'on eut trouvé l'art d'imprimer les livres, les plus grands hommes faisoient gloire d'être les correcteurs des habiles Libraires. Les Medicins, les Juris-Consultes, les Prêtres, & lesEvêques memes s'en mêloient. Huic quidem opellæ constitueramus submittere libellum integrum, duas quippe plagulas non excurrentem, *Hieronymi Hornschuchii*, qui instructionem operas Typograph. correcturis dicatam Lipsiæ 8. An. 1608. ap. *Mich. Lanzenbergerum* excusam, continet. Verum ne Lectorem minutiis his obruam, omittere plenum illud opusculum placuit, ea tamen conditione, ut nonnisi duobus verbis ex eodem, quæ ad bonum & genuinum requirantur Correctorem, indicemus, aliisque observationibus subinde illustremus. Primum est, quod *Hornschuchius* ab hujusmodi homi-

homine præstari debere credidit,& submonuit: Non quemlibet huic præfici posse provinciæ, nisi eum, qui linguarum, quibus excuduntur libri, exactam habeat notitiam, & præcipue polleat acrimonia judicii, qua discernere queat, quæ non raro pessimis ab eruditis characteribus exarata sunt. Eo, quod magnum Doctorum vitium sit, ut pessime pingant elementa literarum, suamque manuum negligentiam etiam, vulgari proverbio, Doctos male pingere, pallient. Quasi vero eruditio comparari haud posset, nisi ea industria,eoque nisu, ut reliquarum & καλλιγραφαῖς neglecta habeatur ratio. Id vero quoquo modo se habeat, hinc certe Typographi eas sæpe in officinas suas accipiunt schedas, ad quarum characteres dignoscendos vel centum requirantur oculi, & non unus Argus. Vnde interdum culpa in Typothetas chalcographorum devolvi, nisi injuria, vix poterit; verum ipsi non raro Doctores causas harum corruptelarum dici jure optimo, nemo inficiabitur.. Post hæc, ut eximia quadam

dam acie oculorum valeat Corrector, idem postulat, qua opus habeat, non tam in exilioribus literis, & conspiciendis,& pingendis,interponendisque, quam ut inter relegendum singularum vocum singulas articulatim syllabas, imo & apices exacte contemplari queat. Maxima certe hæc causa tot tantorumque errorum, qui sæpius in libris nostris prælo excusis occurrunt; dum hallucinantes oculi singula elementa vix inspiciunt, sed vel prima Syllaba & ultima cognita, reliquæ vocis literæ neglectæ, præterlabuntur, vel fugitivo oculo adspectæ intactæ remanere, & in mendis cubare sinuntur. Atque illud quidem præcipue usu venit in interpunctionibus, ubi lineolæ non raro atramenti vitio comparent, quæ vel commata creduntur esse, vel cola, & similia, & sic vel intempestive delentur, vel ut maneant, temere permittuntur, unde errores in promtu esse solent. Verum ex commodo hoc aciei oculorum id oritur sæpissime incommodum, ut si nimis diu & in senectutem usque Cor-

rectores

rectores legendis relegendisque schedis vacant, tandem acies illa penitus abeat, oculorumque varia vitia contrahantur. Quare consulendum erit iis, qui defectum quendam sentiunt, ut in tempore ab hujusmodi laboribus abstineant, aliisque relinquant. His additur amplius & desideratur, ut, quisquis in emendandis paginis occupatus est, quam diligentissime omnes devitet affectus, Iram puta, Amorem, Tristitiam, aliasque commotiones vehementiores. Id enim ubi fit, mente nubila & aliorsum conversa, cum animo non agitur præsenti, committi errores posse, quisque intelligere poterit. In primis vero ebrietatis & crapulæ vitium summo declinetur studio, ne aut omnino nihil, aut contra plus, quam re ipsa præsto sit, cernat. Facilius quippe cespitare, & oculis falli ebrio quis posset, non video, præsertim si omnis ab hujusmodi homine bene ordinatus rationis abest usus, ubi Dianam, quod ajunt, Ranam, & Ranam putabit esse Dianam. Vnde hujuscemodi compota-

potationum socii expellendi potius sunt ex officinis, quam in eas recipiendi, nec talia illis concedenda, quæ agant, negotia, ex quorum vel pravitate vel bonitate Typographi non minus, quam libri ipsius atque scriptoris non raro pendet æstimatio. Atque hac occasione meminisse juvabit, Celeb. *Erasmum Roterodamum* a *Scaligero* accusari, quod non raro vino se ingurgitare solitus fuerit, cum in Aldina officina Correctorem egisset, unde ob sphalmata occurrentia sæpe plagulas *Aldo* recudendas fuisse. Verum quamvis non negandum, vini cupidum admodum fuisse Erasmum, attamen ne hoc quidem unquam Scaligero concesserat Roterodamus, quod hujuscemodi laboribus Venetiis incubuerit, & certum est, iniquo per omnia Scaligerum de Erasmo scripsisse animo, unde an fides sit hosti habenda, vix crediderο. Porro ad eundem Correctorem pertinet, ut rationem bene & probe addiscat consecutionis, & collocationis columnarum, in quacunque librorum multis modis complicandorum,

rum,

rum, forma, seu, ut terminis artis utamur, quomodo in Folio, Quarto, Octavo, Duodecimo &c. dictæ columnæ sibi respondeant in parte anteriori & posteriori, vulgo **Schöndruck und Wiederdruck.** Cujus tamen rei notitia facillime comparari poterit. Ante omnia inculcandum est Correctoribus, & studiose advertendum, ut, plagula accepta, numeri paginarum examinentur, & litera, quæ notari solet, & ordo plagularum, quandoquidem nævi & παροράματα in prioribus commissa molestissime lectorem, qui Indices evolvit, decipiunt, & nihil magis exacerbare valet Eruditos, quam si in Indicibus alium inveniant numerum, quam in libro reperiunt, vel geminæ notæ aut asterisci, erroris indices, in ipso Indice properantem morentur. Denique ad postremum, non vagabundæ sit mentis Corrector bonus necesse est, & signa, quibus utuntur isti homines, in singulis Typographiis recepta, exacte calleat.

Ut, siquid est omissum, in locum, ubi vel vox, vel litera, vel interpunctionis

nota existere debebat, inseratur signum notatum, in margine vero adscribatur, quod prætermissum est, clare & dilucide.

Quod abundat, & superfluum est, id calamo inductum hæc figura in margine posita, expurgare jubeat. ꝯ.

Cum litera aut nota distinctionis est inversa, cancellatur, & hoc in margine collocetur signum. ʃ.

Si quando dictiones, quæ sejungendæ erant, omisso spatio junguntur, isthac nota divellantur. Ⲓ.

Divulsa & hiantia conjungat eo modo, quem jam indicavimus. ◡.

Quæ distorta sunt, & oblique posita, aut quæ altius extant prominentia, quo vicinæ literæ minus exprimantur, hoc signo intus & in margine notentur. ⫽.

In transpositionibus, numeris linea subducta utendum. 1. / 2.

Spatium deprimendum, significatur per figuram. ⫻.

Puncti nota hæc esse solet. ⊙.

Reli-

Reliqua interpunctionum consueta genera sua figura semicirculo inducto pingantur. (:

Nota divisionis in extremitate lineæ, quæ totum vocabulum non capit, est.(--.

Si quæ linea propius ad marginem ducenda, hoc utantur charactere. [.

Si removenda longius, retrahi debeat vox a margine, indicat & sequens.].

Si litera inversa fuerit, sive alia pro vera posita, illa per lituram tollatur, & hæc in margine notetur. Si litera vero mutila, detrita, obtusa vel alio modo corrupta expungatur, & plenior adscribatur in spatio albo. Si deprehenderit vero errores ex oscitantia vel Autoris vel Scriptoris relictos, eos corrigat, si parvi sunt momenti, ne fama exinde Autoris operis lædatur. Unde male me habuit, cum in nostra hac opella p. 16. Typothetæ vel Correctoris non ineruditi, at operi huic immortui, negligentia pro *extulerunt*, positum vocabulum *extollerunt*, ita in corrigendo fuerit relictum. Et fere idem nunc dici pote-

rit, quod de Augusti Pfeifferi Antiquitatibus Judaicis 4. Jenæ excusis, quas corrigendas clarissimus Sagittarius infeliciter satis susceperat. Ita certe Beatus noster Corrector cujus Lexicon Lat. nuper demum prodiit, nescio qua de causa paginas opusculi hujus priores haud secundis trivit manibus, uti fere eadem fata experta est Cel. Relandi Palæstina Norimb. excusa, eodem viro curante, ubi errata omnia in Batava editione ad calcem notata feliciter mansere. Caveat porro Corrector probus, ne ex pruritu & ostentatione quid agat, & forte in odium autoris incurrat, id quod Henrico Stephano contigisse antea in vita ejus meminimus. Sin secus nota addita lectorem moneat, aut si tempus permiserit, & locorum intervallum, ipsum Autorem, vel alios eruditos Viros consulat. Multo minus vero ea immutet, quæ bona sunt, & quæ melius saltim exprimi posse vana credit persuasione. Ita enim vel ignorantiam vel stultitiam prodet lectoribus. Qua tamen labe ii sæpenumero hodie infecti

sunt,

ſunt, qui inter Typothetas fundamenta etiam literarum excelluerunt, & latius quodammodo in campo Muſarum vagati, ut luſci inter cæcos regnant. Quanquam idem pari modo illis quoque dictum cupiam, qui prima non nihil deguſtarunt elementa, & quando naſutiores ſibi videntur aliis, qui nonniſi figuras literarum norunt, interdum tamen inter legendum corrigere quædam ſolent. A quo auſu iſtiusmodi hominibus prorſus abſtinendum, & Correctoribus doctis, vel auctoribus ipſis labor ille relinquendus eſt. Præterea etiam Autor, ſi fieri poſſit, cum eo, qui emendata, notataque reſtituit, amice vivat neceſſe eſt, certe inimicitias inter eos intercedere oppido noxium eſt: Alias enim ex odio ille facile aliquid inſeret, ex cujus vitii enormitate facillime & fama editoris æque ac Autoris, & ipſius Correctoris labefactari poſſet. In quem poſteriorem tamen omnis culpa potiſſimum devolvi ſolet, utpote qui curam harum rerum habere debuiſſet, id quod exemplo Eraſmi, in ejus Vitæ recenſu, demon-

demonstratum dedimus. Præcipue vero sibi prospiciat, attentusque sit Typographus in corrigendis libris, imo & excudendis, & per Typothetas describendis, qui diversa a nostris sacra sectantur, ut sunt Pontificii, Calvino-Reformati & similes alii, imo & abstinendum puto ab hominibus peregrinis, qui aliud patrium amant solum, & facile, scelere quodam commisso, ad lares suos redire possunt. Præcipue vero cum prioribus, Pontificiis nempe, sapienter & circumspecte erit agendum, utpote vehementioribus, & superstitiosis, magis quam hi esse solent. Quam etiam ob rem non satis prudenter egisse putaverim Correctorem quendam, cui nomen *Kiefnerus*, ob imposturam in libro quodam Pontificio commissam, tametsi a vero observatio non abluderet. Excudebatur in diversis locis *Speculum Parochorum Magnum*, ex quo opere plagulas quasdam etiam *Endteri* nostri Norimb. accepere. In his, cum duobus in locis Purgatorii facta esset mentio, Kiefnerus ille, Corrector operis, addidit inter relegendum,

Si

Si quod est, vel, *si credere fas est*. Impressis in hunc modum exemplis, re ipsa *Würzburgi* ex inspectione comperta, dici non potuit, quanti motus exinde orti fuerint. Non solum enim per Legatum suum Episcopus, ut Corrector sibi tradatur, omni virium contentione petiit, verum etiam fuga eo salutem sibi quærente omnibus viis intercipere profugum laboravit. Sic & narratum nobis est, in eodem loco & illustri Franconiæ civitate Episcopali, Correctorem quendam superiori ævo publice in foro virgis cæsum, atque urbe cum infamia exire jussum esse, quod pro Veronicæ Schweiß⸗Tuch / litera W omissa, putidum vocabulum, quasi ex oscitantia substitui passus esset. Ex adverso Norimbergæ homo quidam malignus, cum Biblia sacra procuderentur, ad verba Loci 1. Cor. III. 15. addidit: So doch / als durchs Feg⸗Feuer / cujus corruptionis exemplaria audio superesse. Inprimis vero in excudendis Patrum scriptis hujusmodi homines bene sunt observandi, in quibus corrumpendis Pontificij

ficii facillimi ſunt, cujus rei luculentum teſtimonium in vita Ludovici Saurii, in Centuria altera occurrentis, ſum exhibiturus. Hæc nunc pro arguenda noſtra dehortatione ſufficiant. Non poſſum autem, quin quæſtiones aliquot ſubtexam neceſſarias, at brevibus diſcutiendas. Harum prima eſt: Utrum liceat per conſcientiæ religionem corrigere libros Pontificiorum, vel aliorum veritatis cœleſtis adverſariorum. Ad quam reſpondendum cenſemus, id ſalvis Chriſtianiſmi & Evangelii regulis non licere; eo quod neque directe, neque indirecte, neque adeo ut Architectis horum erroris promovendi adminiculorum, neque etiam ut inſtrumentis adſcita cauſæ moralis culpa, & participatione alieni peccati negotiis quibusque vacare licet, judice Paulo 1. Tim. V. 22. & 2. Cor. XIII. 8. 9. Emolumenta vero, quæ ex ſcriptis hujusmodi in Eccleſiam puram redundare finguntur, vel nulla ſunt, vel conſultius ſaltim actum judicamus, ſi penitus aliis relinquantur a nobis, hujusmodi opella abſti-

abſtinentibus. Idem vero plane argumentum valebit, ſi quando libri impudici, Athei, ſeditioſique occurrant, quorum publicationem ſi qua promoveamus, judicium non ſolum humamanum, verum etiam, & quæ maxime metuenda, divinam Nemeſin incurremus. Atque ex his facile judicari poterit, quid de Bibliopolis quoque ſentiendum, quorum ſumtibus hujusmodi opera, & tenebris æternis digniora ſcripta, in lucem protrahuntur, quos tanto gravior premit culpa, quoniam id genus libelli, qui non raro apud nos ſunt, mandatis etiam Magiſtratuum, & jurisjurandi religione, quo minus apud nos excudantur, prohibiti ſunt. Quibus tamen omnibus neglectis Bibliopolas reperias, qui mercaturam nullo fere alio librorum apparatu niſi Pontificiorum exercere ſolent.

Auri ſacra fames quo non mortalia cogis Pectora?

Altera quæſtio eſt: Num conſultum ſit, ad Correcturam, ut ita loquar, faciendam, hominibus diverſæ a noſtra religionis,

gionis, uti ministris. Non repeto ea, quæ a Serveto commissa sunt Lugduni Gallorum, & alibi. Hoc saltim innuo, non circumspectum sat; mihi videri, neque rationibus cujusque Ecclesiæ congruens, si alii præsto sint, ut ejusmodi a nobis dissidentes in auxilium vocentur, utcunque polliceantur se bona fide acturos. Nam semper tamen ab eorum fervore aliquid erit timendum, cujus postea damni incommoda non ita facile resarciri poterunt, quam commissa esse videmus. Igitur vel jurejurando obstringendi a Magistratu sunt, vel iis hujuscemodi negotio præficiendi, qui inquilini sunt, & quos facili opera in jus vocare possumus, cum cæteri, quibus patria est, ubicunque bene est, abeuntes elapsique sui haud raro triste relinquant desiderium. Sed ex diverticulo redeundum mihi erit in viam, ejusque finem, nempe dicendum, in quibus rebus accurata Correctoris diligentia præcipue postuletur. Heic ergo tenendum, requiri, ut ab oscitantiæ & inadvertentiæ vitio longe absit; deinde

ut

ut patientia iterata paginæ recognitionem iterum iterumque non moleſte ferat, quæ virtutes Melancholicis & Phlegmaticis ſunt propriæ potius, quam cholerici & ſanguinei temperamenti hominibus: Tum ut ſedentariæ vitæ adſuefactus interdiu noctuque revolvere haud detrectet excuſas paginas, & quemadmodum oculorum acie inſtructam faciem res ipſa depoſcit, ita ne nimis ſit oculatus, h. e. ſibi ſoli placens, & qui aliénis laboribus manus temere inferat, exigitur. Præcipue caveat ab avaritia, ne in ſchedis perlegendis canis feſtinantis inſtar agat, unde cæcos poſtea parturit catulos, atque id hoc noſtro nunc ævo, quam maxime inculcandum, ubi Typographi pretium correctarum plagularum ſecundum numerum earum ſolvere ſolent, & hinc deproperando ut numerus chartarum & magnitudo pretii augeantur, ii ſæpius prodeunt libelli, qui vitiis Typographicis in omnibus paginis ſcatent. Experto crede Ruperto. Amplius vero deſideratur, ut orthographiæ rationem

habeat sedulam, daß er einen rechten Schul-Fuchsen abgeben könne / in Germanico præcipue idiomate,& animadvertat errores, qui in his præsertim regionibus occurrunt, circa Articulos & Casus, circa modum scribendi in Synonymicis vocabulis, in vocibus συμφόνοις, ut meinen & meinem / vorstehen verstehen / Haan Hahn / seyn sein / Weissen Waisen / &c. In quibus rebus eo major diligentia adhibenda, quo magis Doctores hallucinari in hujusmodi nugis, ut appellant, solent. Hæc itaque erant, quæ paucis subnectere e re nostra visum est. Quibus breviter expositis,nunc nihil restat, quam ut denuo opellam hanc qualemcunque Lectoris æquo commendem judicio, præcipue si viderit, permulta a me repetita esse, quæ ab aliis jam scripta fuerint, ea præcipue, quæ ad vitam fataque Correctorum non nullorum spectent, & in Biographis aliis occurrere soleant, omittique in hoc recensu, si summa rerum capita consectari voluissemus, potuissent. Verum çausis, cur vitæ curricula

ricula singula adjecerim, cognitis, melius de meo instituto Viros bonos judicaturos credidero. Nam partim eam ob rationem verbosior fui in tractatione mea, ut Lectores, quicunque sint (non enim omnes Vitarum scriptores cunctos possident, vel ipsa etiam fata doctorum Virorum norunt) uno quasi intuitu brevem de Correctorum fatis ad manus haberent delineationem, ne, si forte eos penitius nosse desiderarent, ad alios Autores recurrendum esset. Partim vero & quod potius erat, eam ob rem singularia horum virorum adjecimus, ut appareret, qua occasione, quave ratione ad labores istos Typographicos animum converterunt, ultro ne id factum sit, & ex amore in literarum emolumenta, an vero propter paupertatem, aut alio quocunque modo, fortuito quasi & præter opinionem accidente instinctu. Postea, quod præcipue nos ad eam permovit methodum, propositum nostrum fuit, quo demonstrandum nobis sumsimus, eruditos fuisse Correctores, eaque Eruditione præditos, quæ trivialem Schola-

ſticamq;doctrinam& umbratilem ſcientiam ſuperaret. UndeAcademiarum delitias plerosque non modo delibaſſe, ſed imbibiſſe etiam cum ex muneribus publicis, tum vero etiam ſcriptis non vulgaribus, oſtendendum putavimus. Ita quoque in Centuria altera eos potiſſimum recenſebimus, quorum fata hactenus a pauciſſimis Biographis fuere memorata. Inde igitur incongruens mihi viſum fuerat, ſi prolixa continuatio hujus opuſculi fieret, cujus prima pars vel per tranſennam tractata fuerit. Vitæ vero terminus ideo de induſtria, ubicunque fieri potuit, addebatur, ut cognoſcere hinc poſſent Lectores, immortui ſint iſti his occupationibus, nec ne. Nam ita etiam ſimul cognoſcere licebit, quousque laborem corrigendi continuarint, & Chronologia operum correctorum lucem accipiet. De reliquo id quoque facit ad inſtitutum meum defendendum, quod, cum quidam penitus nondum innotuerint, niſi ex fama nominis, quorum merito prolixius facienda fuit mentio, ut Apini, Bergleri, Desleri, Piſtorii,

ſtorii,Sexti,Beerii &c. non abs re eſſe crediderim, ſi & reliqui eodem tractarentur modo, ne quid inæquale aut hiulcum appareret. Quod denique ad ſcripta attinet, quæ non minus recenſita fuiſſe legiſti, ea non admodum multa, neq; omnia enumerata ſunt, & acquieſces haud dubie in iis, quæ diligentia laudatorum virorum ſingulare quoddam ornamentum & aliquem, ut ita dicam, ſplendorem debent. De cæteris vero excuſatum me habebis, Lector Benevole, ſi parcior videar fuiſſe in ſcriptis nominandis ab ipſis correctis: nam ea nonniſi ex Chronologia deducenda, multæque plagulæ ad faſtidium replendæ fuiſſent. Sufficiet ergo Tibi, ſi concludere poſſis vel illo tempore a nobis ut plurimũ deſignato, in corrigendis libris operam viros hosce clariſſimos Typographis præſtitiſſe. Ubi, ſi placeat etiam tempora conferre, quotquot opera ſunt excuſa in officinis nominatis, correcta eſſe ab eodem Miniſtro videbis. neceſſario ſtatim conſequi. Sed erant etiam alia obſtacula, quæ nos remorata ſunt; namque, ut nihil

 dicam,

dicam, años neutiquam accurate cognitos esse de universis, quibus talibus præesse cœperant, aut desierant functionibus, illud saltim velim notes, duos etiam vel plures interdum uni adstitisse Typographo, quos adeo solicite dignoscere, &, quid cuique negotii datum sit, definire, videbatur esse ἐκ τῶν ἀδυνάτων. Tu ipse, nisi molestum sit, B.L. periculum facies, sed mox crede, uti & mihi factum esse doleo, labore isto incerto abstinebis: nam in tam profundum Te immersisse pelagus, unde salvo Tibi vix egredi liceat, animadvertes, tum demum meæ excusationi locum benigne dabis. Nec tamen penitus desperata res est, quin potius, succedente tempore, meliora, ut ab aliis, sic a me quoque in eo imposterum etiam elaboraturo expectari posse firmiter Tibi velim persuadeas. Quibus perpensis, mecum deprehendes deniq; omne initium grave esse, neque initia, sed coronare opus quodque

FINEM.

Cum præsens Opusculum, Auctore absente, ob Correctoris sive incuriam, sive valetudinem adversam, ex qua etiam haud ita pridem vitam finierat, quamplurimis fœdatum sit sphalmatibus, *Benevolo Lectori* sequente Catalogo significandum duximus, quo pacto, levioribus omissis, medica gravioribus tantum sanandis manus adhiberi possit:

PAg. 1. lin. 13. lege *special.* p. 2. l. antepen. *sentit.* p. 3. l. 17. *eum.* p. 4. l. 7. *Quicquid.* l. 22. *adspiciemus.* p. 5. l. 5. pro, *Schvveppermanno*, lege, *Columbo.* l. 20. *maximo.* l. 21. pro *Sic*, lege, *Sacra.* p. 7. l. 13. *Jansenius.* l. 19. *Sixtus.* l. 24. *recensere.* p. 8. l. 6. *cœperunt.* l. 23. *posset.* p. 9. l. 14. post *quem* deleas comma. lin. seq. del. *in.* p. 10. l. 5. *Verilongus.* p. 14. l. 20. *Basileensibus.* l. 22. *inter Helvetos.* lin. ult. *cum* fama. p. 16. l. 15. *Matthias* in ead. lin. *extulerunt.* p. 17. l. 21. *negligentes.* p. 18. l. 2. 1564. l. 12. *Marbachium.* p. 21. l. 22. *quorum* vix. p. 24. l. 3. *regnantes.* l. 18. *Græceque.* p. 25. l. 10. *ad* Gleditschium. l. 14. *sumtibus.* l. 15. *in* plurimas. l. 16. del. *in.* l. 20. *ætate.* p. 26. l. 11. pro *septem*, lege, *segetem.* p. 27. l. 17. & seqq. pag. *Mettaire.* p. 28. l. 18. *possint.* p. 30. l. 2. *imposterum.* p. 32. l. 15. *Principes.* p. 36. l. 9. quod *ad.* ib. *pauciora*, pro, *rantiora.* p. 42. l. 23. *Magistratuum* p. 45. l. 6. *Gissensium.* l. 20. *Veneto.* p. 47. l. 4. aliisque in locis, *Gravio.* l. 11. *potuisse.* p. 49. l. 6. *u.* l. 17. *relinquendum.* p. 50. l. 5. *simus.* l. ult. *fiendi.* p. 52. l. 6. *Mediceo.* p. 54. l. 3. *eum.* p. 56. l. 21. *ob id laudari* potuerit. p. 60. lin. pen. *eum.* p. 61. l. 9. locisque aliis, *Amerb.* p. 63. lin. antep. nempe *fama.* p. 65. l. 12. *Purpuratus.* p. 68. l. 19. *Typographos.* p. 69. l. antep. *præter.* p. 70. l. 7. *sedem.* p. 71. l. 3. *&.* l. 12. *linteamentis.* p. 72. l. 4. dele *quondam.* p. 73. l. 7. placide *emigravit.* p. 76 l. 12. *edocturus.* p. 77. l. 20. *cum* notis. p. 79. l. 11. *nominis.* p. 80. l. 8. *experietur.* l. 10. *eum.* l. 15. *& tanto.* pag. 85. l. 8. *vacavit.* l. 9. *quæ.* l. 21. *plurima quæ.* pag. 87. lin. 13. *morari.* pag. 88. lin. 4. *editioni.* l. 16. *subsidium.* p. 89. l. 11. *accersitus.* p. 90. l. 1.

ita *ut*. l. 3. *Facta*. l. 10. *docti*. p. 91. l. antep. *magnamque*. p. 92. l. 17. novem *annos*. p. 98. l. 17. *processisse*. p. 99. l. 9. *Typographus*. l. 11. *libros*. l. 14. *Piniferi*. l. 18. *cujus*. p. 102. l. 10. *profecit*. l. 19. *Vitam* Bratii. p. 103. l. 3. *prepositus*. l. 4. *Cotonensis*. p. 104. l. 19. *Chevilerius*. p. 105. l. 20. *miracula*. p. 106. l. 21. *Chevilerium*. p. 107. l. 18. *Baronii*. l. 20. *Perionio*. p. 108. l. 9. *denuo*. p. 109. l. 9. *iidemque*. l. 13. *inficiari*. l. 23. *at*. p. 110. l. 2. *primam*. l. 20. *Kortholdi*. l. 21. *Anti-Baronianas*. p. 111. l. 8. *Caile*. l. 10. *Tesserius*. p. 112. l. 13. *collocutus*. l. 14. *in* animum. Sup. p. 113. l. 8. *demonstrarit*. l. 10. *omnibus* modis. p. 114. l. 12. *Francisci*. l. 16. *dederit*. p. 115. l. 17. *quadam*. p. 116. l. 14. *Francisco*. p. 117. l. 16. *Posnaniam*. p. 121. l. 23. pro *tamen*, lege, *tractat*. p. 122. l. 1. *Lectori*. l. 6. Oestreicher. p. 123. l. 12. *laboriosissimus*. pag. 124. l. 10. *reponebat*. pag. 126. l. 9. *incunabulis*; pag. 127. l. 17. *nubecula*. l. 23. *Tindallus*. pag. 128. lin. 10. & 22. *Tindallus*. lin. pen. *Matthai*. pag. 130. l. 2. *Wittingham*. p. 131. l. 17. *abierit*. p. 134. l. 17. *Granvellanus*. p. 136. l. 7. *in* Historia. l. 15. *Sunt vero*. p. 138. l. 13. *munus*. p. 140. l. 1. *refellitur*. l. 21. *Mosis*. p. 141. l. 7. *properanti*. l. 8. *occurrit*. l. 13. 1586. p. 143. l. 20. *inclinans*. p. 144. l. 8. *eum*. p. 146. l. 18. A. 1657. p. 147. l. 12. *Papissa*. p. 150. l. 5. *subsidiorum* raritate. lin. antep. *adhuc* dum. p. 151. l. 6. *Typograph*. p. 153. l. 6. *adspirante*. l. 16. *Ascetica*. lin. pen. Oracion y. p. 154. l. 5. exiguam *fore*. l. 13. *Chalcondylas*. l. 18. *solum*. p. 157. l. 1. *verum*. p. 158. l. 5. *Meinunga*. p. 160. l. 12. *Historiarum*. l. 17. *eum*. l. ult. *quanta* deleatur. p. 161. l. 5. gratiam. l. 11. *amisit*. ead. *beneficio*. p. 162. l. 1. *Typographia*. l. 23. *Biographis*. p. 164. l. 15. *continuatione*. p. 166. l. 6. *nullis*. p. 169. l. 1. *repetiit*. l. 7. *ὤν*. l. 23. pro *exercuerat*, lege, *exegerat*. p. 170. l. 8. *Benif*. l. 13. *quantam*. p. 173. l. 2. *Mallinkrot*. p. 174. l. 1. *incuria*. p. 175. l. 11. *Gallicum*. l. 18. *quis* poterit. l. 22. *Long*. l. 25. P. I. p. 178. l. 14. circumspectionem. l. 21. ejus *ex*. p. 180. l. 7. *Sandii*. lin. antep. *Gissa*. p. 181.

l. 21.

l. 21. *Giſſenſi.* p. 182. l. 18. *easque.* p. 183. l. 11. *Anti-Gocl.* l. 19. Uhſe. p. 634. p. 186. l. 16. Matth. *Judicis.* p. 187. l. 5. *rectius.* l. 18. *eo excrevit.* p. 188. l. 19. *multi.* p. 189. l. 7. *Diſſenſionibus.* l. 12. ſuperſedere *volo.* l. 17. *Goulartiana.* p. 190. lin. ult. *altiora.* p. 191. l. 7. *interea.* p. 192. l. 10. *Francofurtano.* l. 13. Heidfeldii *Sphingem.* p. 193. l. 9. *Adde* M. pag. 196. l. 22. *Adhac.* pag. 198. l. 23. & *ad tumulum.* pag. 201. l. 19. *haut* raro. pag. 204. l. 12. *dicterium.* p. 208. l. 14. *addictus.* l. 17. *Baſilea.* p. 212. l. 2. συγχέοντε. p. 213. l. 19. *præmittendo.* lin. pen. *Norico.* p. 214. l. 3. *immoriendo.* p. 215. l. 23. *annotatu.* p. 218. l. 8. *ad* me. l. 9. πολιτεύειν. p. 219. l. 3. κιγκλίζειν. p. 221. l. 8. *penitius.* p. 222. l. 8. *præ.* l. 10. *iſthoc.* p. 223. l. 23. *ſupellectili.* p. 224. l. 14. *conatus* eſt. l. 21. *obſtat.* p. 228. l. 11. *Origenis.* p. 230. lin. antep. *muneri.* p. 231. l. 4. *juvandi.* p. 232. l. 11. verba: *ad corrigendum*, deleantur. l. pen. *Hoc ei impertiit.* p. 233. l. 5. *multifariam.* l. 16. *eum.* lin. ult. *illic.* pag. 234. l. 20. *Seculi.* p. 235. l. 1. *laboraret.* l. 11. *Mallinkrotius.* l. 13. *Typographica.* p. 236. l. 2. *reus.* l. 20. *Anabaptiſtarum.* p. 237. l. 7. *Tzetzis.* p. 238. l. pen. laurea*que.* p. 239. l. 10. *ibidemque.* l. 16. pro *factum*, curavit. p. 241. l. 1. *Mallinkrot.* l. 7. *dictorum.* l. 8. *Svveertius.* l. 21. *ſola fide.* l. 22. *fonte communi.* l. 23. *me niti.* hac. p. 243. l. 16. pro *uni*, legi *cui.* p. 245. l. 9. *ſupellectili.* l. 10. *acquiſita.* p. 246. l. 1. *totum.* l. 5. *exarata*, pro *erraſſe.* p. 247. l. 4. in *hac.* p. 248. l. 5. *fatebuntur.* l. 13. *Vir*, pro, *Vos.* l. 23. An. 1566. l. pen. 1544. p. 250. l. 14. dediſſe *ſe.* l. 23. *celebratiſſimis.* p. 252. l. 19. *Marte.* l. 25. *Rycquius.* l. 26. *inſcripte.* p. 253. l. 5. *quis.* lin. 18. *ſidus.* pag. 255. l. 5. tum. pag. 256. l. 22. *Honeſtiſſime.* pag. 257. lin. 9. *Hagenoënſi.* lin. 13. *evulgato.* pag. 260. l. 12. *Typographis.* pag. 263. l. 9. *Scheffcrum.* l. 21. *militantis.* p. 264. l. 12. *comparco.* p. 266. l. 14. *ea.* l. 20. pro *vix*, lege, *ad.* p. 269. l. 3. *obeſt.* p. 270. l. 12. haud raro *ab iis, qui.* l. 14. *ſed ita*, ut de. p. 272. l. penult. *Typographica.* p. 278. l. 4. pro *ſcitis*, lege, *fortis.* p. 282.

l. 18. *desumtas*. l. 21. *Mutinensem*. l. 24 Targum. p. 286. l. 13. *partas*. l. 14. *dilapsas*. p. 287. l. 11. *conventu*. l. antep. *ex posita*. p. 288. l. 13. *Discorso*. l. 14. *del*. Petrarca. p. 290. l. 11. *sint* ap. l. 20. *praeclaris*. 5. pro, addit, ostendit. p. 296. l. 1. *qui*. l. 12. *data in*. p. 297. l. 10. *Hemsterhusio*. p. 300. l. 3. *agitque*. lin. pen. ea *à*. p. 301. l. 6. *Cominai*. l. 17. ἀποσπασμάτιον. p. 302. l. 5. *hunc*. l. 15. *patris* Ludi. p. 304. l. 3. sensit. p. 305. l. penult. *progrediar*. p. 307. l. 10. *quam*. l. 21. *relata*. p. 308. l. 2. *ignominiam*. l. 4. *metiri*. l. 9. pro *infer*. lege, *super*. l. 21. *exercitationis*. p. 312. l. 2. *Cantabrigiensis*. l. ult. *referre*, pro, *referendum*. p. 313. l. 1. *Neocorus*. p. 315. l. 13 *praetereo*. l. 16. *Diatriben*. p. 316. l. 16. in 8. p. 320 l. 9. *Suppl*. T. II. p. 323. l. 1. *Arti Typographicae*. p. 322. l. 18. Oxoniensis. p. 324. l. 5. *esurruitque*. l. 6. *quaque*. l. 17. *gratissimus*. l. 22. *Brisgoviae*. p. 326. l. 20. *celsi*. p. 327. l. 13. *Patre* nunc. p. 328. l. 6. *Qua tenera*. l. 20. *studio*. p. 331. l. 16. 1596. p. 333. lin. penult. *habuit*. p. 334. l. 5. *Demosthenis*. p. 335. l. 14. *ipsa*. p. 340. l. 20. *moerore* inde *contracto*. p. 341. l. 9. *ad* doctrinam. l. 16. proferendo *eadem*. l. 23. *faciam*. pag. 342. lin. 19. *tam*, pro, *tanta*. lin. ult. deleas 4. pag. 344. lin. antep. *Joh*. Gabriel *Majer*. p. 346. l. 15. deleas *inter*. p. 348. l. 1. *ignaro* rei. p. 352. l. 14. *quot*. l. 18. lege, Hinc Vögelianam omnibus anteferendam. l. 20. *Ipsam* v. Philippi *descriptionem*. p. 354. l. 20. *occurrentia*. p. 355. l. 9. sibi per. l. 21. deleas *in* p. 356. l. 5. *Hylas*. l. 8. *circumferuntur omnia*. l. 9. pro autem, lege *ad*. p. 357. lin. penult. *nec raro prodigus*. p. 358. l. 1. pro *minus*, *nimis*. l. 2. negotio nimis p. 359. l. 2. suas terras. l. 5. *Mauritius Hellingius* l. 7. *Laurentius*. l. 11. *postea*. p. 360. l. 3. pro *de*, lege, *&*. l. 9. dele *diebus*, & lege, *Climacterico anno*. p. 361. l. 11. *prae multis*. l. 16. *collocanda*. p. 362. l. 7. pro, *nomina*, lege *inter*. l. 12. pro, *quo is*, vulgus. p. 363. l. 12. patribus. l. 22. *Typographicae*. p. 364. l. 9. *adduxit*. l. 19. excuderet, emitteret. p. 367. l. 19. tum, pro, *dum*. l. 23. pro *amissis*, *privatus*. p. 369. l. 4. *S*. Audomari.

l. 10.

l. 10. 1597. l. 13. *in B*, p. 370. l. 6. *Melanchthon*, l. 13. *pietati*, p. 374. l. 8. *poscente*, l. 10. ut diu noctuque laborandum esset, lin. 17. *repurgandisque cum*, lin. 18. *multumque*, l. 20. *eadem* fide, p. 375. l. 3. *Ea*, l. 4. *expectata*, l. 6. *halitum*, p. 376. l. 11. Chrysoloras, l. 12. *Argyropylus*. p. 377. l. 5. *allici*, l. 10. per *totum*, p. 380. l. 3. *Regium*, l. 18. *ulli*, p. 381. l. 14. *Malarizianum*. p. 382. l. 3. *rei*, p. 383. l. 12. *Musure*, *ô*, p. 384. l. pen. *Sadeelis*, p. 387. l. 11. *Zvvinglium*. p. 389. l. 22. *neque*, p. 390. l. 16. discipulus *fieri*, l. ult. eam tractandam. p. 392. l. 3. *intentus*, lin. 4. *nulla*. pag. 393. lin. 10. *convelarent*, l. 14. non potuit aliter fieri. p. 394. l. 5. appellare *eum*, p. 400. l. 5. *ut* passim, pag. 403. l. 19. *prioribus*. p. 407. lin. pen. pro *, fata*, *vita*. p. 408. pro, *idque*, *unde*, pag. 411. l. 17. publice *hac*, pag. 412. l. 5. *satis* laudibus, l. 13. *Patinus*, l. antep. *cœpto*. pag. 414. l. 23. *propter*, pag. 415. lin. 7. del. *& gravi-fuisse*, lin. 16. *dicere* con. pag. 416. l. 21. *adspiravit*, pag. 418. l. 5. *expetitus*, p. 422 l. 7. exhibendorum. p. 424. l. 19. deleas verba: *recensendis hujus in modi laboribus*. p. 425. l. 14. *cœnobium*. p. 428. l. 5. *abnuerent*, l. 11. *defenso*, l. 18. *Abbatia*. p. 431. l. 11. deleas, *verba*. p. 435. l. 9. *Venerabili*, p. 436. l. 9. pro, *illam*, l quam, p. 439. l. 7. de *Friderico*. p. 444. l. 12. deleas *ut*, p. 445. lin. pen. *idque*. p. 446. lin. antep. *Lucanus*, p. 448. l. 10. *Jungermannorum*, p. 449. l 5. *qui* loco, p. 454. l. 21. *fatis*. p. 458. l. 10. *Hervag*. p. 459. l. 6. *adversam*, p. 461. l. 20. *ferre*, l. ult. *Esdra*. p. 465. l. 9. *à* mendis. p. 466. l. 2. *pariter sua*, l. 6. quæ *excudebantur*. p. 469. l. 20. *audit &*. p. 473. l. 19. *imbutus*. p. 476. l. antep. *operum*, p. 479. l. 1. *conjungantur*, p. 482. l. 8. qui *cum*, p. 484. l. 2. *commentitium*. p. 486. l. 1. *in ea*, p. 491. l. pen. *qua variis in*, p. 496. l. 1. sufficit *inter*. p. 502. l. penult. *certe*, p. 507. l. 21. in B. *Georg*. Arnoldi, p. 512. l. antep. in iis *incremento*. p. 518. l. 17. J. H. p. 536. l. 9. *in* quorum, p. 556. l. 7. 1629 p. 560. l. 18. ea *non*, p. 568. l. 20. *&* Viri. p. 569. l. 8. *Georg*. Philippum, p. 573. l. 7. inter prim.

Bericht
an den Buch-Binder.

Derselbe beliebe auf alles fleissig Achtung zu geben / insonderheit aber auf Pag. 11. und 12. ingleichen Pag. 81. 82. 83. 84. und so weiter / damit kein Fehler vorgehe.

